Bir Ömür Böyle Geçti

Prof. Dr. Nurettin KAŞKA

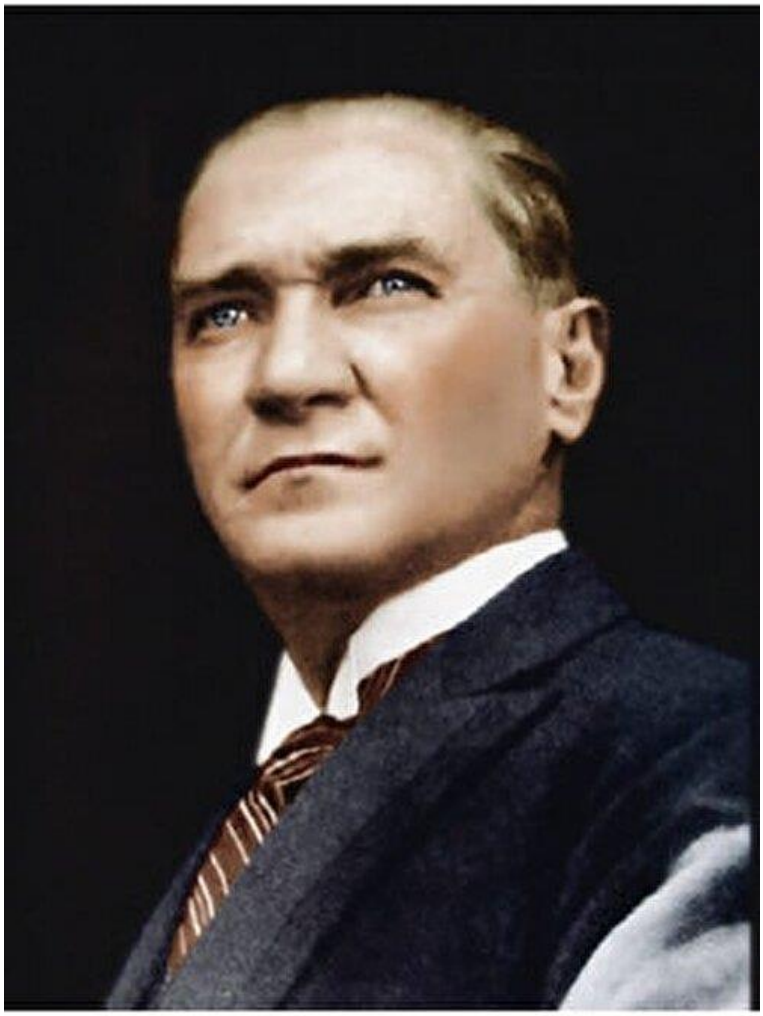

ÖNSÖZ

Bu kitap Aydın ilinin şirin bir ilçesi olan Nazilli'nin fakir bir mahallesinde doğup büyüyen, kendi çabasıyla ve öğretmenlerinin ve özellikle ilkokul öğretmeninin destek ve teşvikiyle okuyarak profesör olan bir çocuğun hikâyesidir.

Bu kitabı benden sonra yetişen, aynı durumdaki çocuklara örnek olsun diye yazdım. Yaşamımda hiçbir şeyden yılmadım. Eğitimimin her aşamasında daima çok çalıştım ve öğretmenlerimin gözde öğrencisi oldum.

Benim yaşımdakiler kendilerine ATATÜRK çocukları olarak bakıyorlar. ATATÜRK olmasa bizler ne okuyabilir ne de mesleğimizde yüksek seviyelere çıkabilirdik. Gerçekten ATATÜRK, Türk milletine Tanrının bir lütfuydu. Eski İngiliz Başbakanı Lloyd GEORGE'un "Yüzyıllar nadir olarak dahi yetiştirir. Şu talihsizliğimize bakınız ki, o büyük dâhiyi yüzyılımızda Türk milleti yetiştirdi." demesi çok yerinde bir cümleydi. İşte bizler o lütuf sayesinde yetiştik.

Doktoramı, doçentlik ve profesörlüğümü üniversite eğitimi yaptığım Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nde gerçekleştirdim. Meyve yetiştirme ve ıslahı konusunda Türkiye'ye devrim niteliğinde hizmetler yaptım. Bunların büyük çoğunluğunu Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nde gerçekleştirdim.

Meyvecilik konularında yetişmemi, Türkiye'nin en önde gelen meyvecilik bilim adamı Prof. Dr. Sabahattin ÖZBEK'e borçluyum. Kendisine Tanrı'dan rahmet diliyorum.

Türkiye'deki meyve alanlarını büyük ölçüde gören bir meyvecilik profesörü olarak Türkiye'nin, meyve üretim ve ihracatı yapan birçok ülkeyi ve hatta bu konuda çok ileri gitmiş olan Hollanda'yı bile geçebileceğine inanıyorum.

Bu anıların bilgisayarda yazılmasında Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümünün her türlü kolaylığını gösteren Bölüm Başkanı Sayın Prof. Dr. Sevgi PAYDAŞ KARGI'ya en derin saygılarımla şükranlarımı sunuyorum. Anılarımı büyük bir özen ve dikkatle bilgisayarda yazan Bahçe Bitkileri Bölüm Sekreteri Sayın Yasemin YAVUZDEĞER'e sonsuz teşekkür ederim. Anılarımın basılır düzeye getirilmesinde büyük gayret gösteren oğlumun eşi Dr. Gülşen KAŞKA'ya candan teşekkür ediyorum.

Anılarım hakkında daha ayrıntılı bilgi almak isteyenlerin Ç. Ü. Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü Kitaplığındaki "Meyveciliğin Gelişmesi Konusunda Çukurova'ya ve Türkiye'ye Yapılan Hizmetler" adlı kitabımı okumalarını öneririm.

Meyvecilik alanında yetiştirdiğimiz çok yetenekli bilim insanlarımız var. Bunlardan beklediğimiz modern

meyve yetiştirme tekniklerini bulundukları yerlerde kullanmaları ve çiftçilere örnek olmalarıdır.

Saygılarımla,

Prof. Dr. Nurettin KAŞKA

AİLEM

13 Şubat 1930'da Aydın Nazilli'nin Kerpiçköy (sonraları Yıldıztepe ve daha sonraları Zafer) mahallesinde mütevazı bir evde doğdum. Benden büyük iki ağabeyim (Mehmet ve Mustafa) en küçüğü kız (Mesrure) ve ondan büyük (Selim) olmak üzere, iki küçük kardeşim daha vardı. Ayrıca babamın ilk eşinden olan ablamız (Ayşe) vardı. Ben kendimi bildiğimde ablam çoktan evlenmişti. Onunla ve eşiyle hiç beraber oturmadık. Ablamızın benim yaşımda Bedri adında bir oğlu ve ondan 2-3 yaş küçük bir kızı (Kadriye) vardı. Şu anda anne, baba, abla, büyük ve küçük kardeşlerden sadece ben hayattayım.

BABAM

Babam, Afyon'un Bolvadin İlçesi doğumluydu. Nazilli'ye sonradan gelmiş. Kendisi, pişmaniyeye benzeyen, "keten helvası" adıyla anılan ve Türkiye'de sadece kendisinin yapıp sattığı özel bir helva ve özel bir nane şekeri yapardı. Babam bu helva ve nane şekerinin nasıl yapıldığını ne ağabeylerime ne de bana öğretmek için herhangi bir çaba göstermemişti. Hatırladığım kadarıyla babam helva yapımında şekeri suyla kaynatarak koyu bir macun haline sokar, o macunu bir mermer veya tepsi üzerinde soğutur ve bir halka haline getirirdi. Sonra bir miktar unu az bir miktar tereyağıyla kavurur ve o kavrulmuş unu büyük, yuvarlak ve alçak bir tahta tabla

üzerine yayar, küçük bir halka haline getirdiği unun üzerine koyardı.

Tahta tablanın etrafına oturan dört kişi bu macun halkayı kendilerine doğru çekerek genişletirlerdi. Halka yeteri kadar genişleyince babam onu 8 şekline getirir ve ondan yeni bir halka yapardı. Bu işlem birçok kez yapılır, una bulanan macundan çok sayıda halka elde edilirdi. Un ve macundan ibaret halkalar parçalanarak silindir şeklindeki bir teneke kutuya konulurdu. Helvanın "keten helva" adını almasının ketenle bir ilgisi yoktu. Bu ad un ve macun halkalarının inceliğini belirtmek için verilmiş bir ad idi.

Babam, bir keresinde çok sıcak olan macunu ocaktan alırken ayağının üstüne döktü. Acıyla bağırıp çağırmadı, sadece bir "uhh" sesi duyuldu. Ben yardımına koştum. Ayağı dizinden aşağı yanmıştı. Eczaneden bir yara merhemi alarak o yarayı tedavi ettim.

Nane şekerinin yapımını ayrıntılı olarak bilmiyorum. Ancak şeker ve nane ruhu içerdiğini, yenilince ağızda bir serinlik bıraktığını, bir de bu kaynamış şeker ve nane ruhu karışımının ucu açık bir huniden damlalar halinde bir mermer veya metal tepsi üzerine akıtılarak donmaya bırakıldığını hatırlıyorum.

Evin bütün geliri babamın yapıp sattığı helva ve nane şekerinden ibaretti. Ağır helva ve nane şekeri sepeti taşımaktan beli bükülmüştü. Bu yüzden ihtiyar

görünüyordu. Yine bu yüzden kendisine "Apti Dede" derlerdi. Namazına, niyazına çok düşkündü. Her gün sabahın çok erken saatlerinde uyanır, Kur'an okurdu. Ramazanda orucunu hiç kaçırmaz ve 3 aylarda da oruç tutardı. Ayrıca kendince mübarek günlerde de oruç tutardı. Evde, namaz kıldığı odada resim bulunmasına izin vermezdi. Hatta bizlere para biriktirmemiz için aldığı kumbaraların üstündeki resimleri bile kazırdı. İyice yaşlanınca helvacılığı bıraktı. O zamanlar ağabeylerim Sümerbank Basma Fabrikasında çalışıyorlar ve evin geçimi onların kazancından sağlanıyordu. İleride de değineceğim gibi, Sümerbank bizim gibi birçok ailenin geçim kaynağı olmuştu.

ANNEM

Annem, çok idareli bir kadındı. Sümerbank Fabrikası kurulmadan önce anne, baba ve beş çocuk olmak üzere yedi kişilik bir aileyi babamın kısıtlı kazancı ile annem idare ederdi. Eve giren para çok az olmasına karşın annem bize hiç yokluk çektirmedi, kimseye muhtaç etmedi.

Annem, annesini 7-8 yaşlarında kaybetmiş. Babası onu yengesinin evine bırakmış. Yengesi de onu Nazilli'nin kuzeyinde bir yayla köyü olan Örencik'teki kendi halasının evine götürmüş. Yengesinin halasının üç oğlu varmış. Halasının niyeti, annem büyüyünce onu oğlanlardan biriyle evlendirmekmiş. Annem bu köy

hayatını sevmemiş. Orada bir süre durduktan sonra bir gün Nazilli'ye, yengesinin yanına kaçmış. Nazilli'ye 5-6 km olan Örencikten şehre gelirken köylülerle falan karşılaşıp tekrar köye götürülmemek için ağaçların, çalıların arkasına saklanmış. Böylece yengesinin evine gelmiş, yengesi de onu iyi karşılamış ve evin kızı gibi 12 yaşına kadar onu büyütmüş. Bu yaşa gelince yengesi onu, ilk karısı ölen babamla evlendirmiş.

Yeni evi yengesinin evinden epeyce uzak olan annem, ne de olsa çocuk olduğu için, babamın evde olmadığı zamanlarda, sokakta arkadaşlarıyla kaydırak, sek-sek vb. oyunlar oynarmış.

Annem, zayıf-nahif fakat güzel bir kadındı. Bukle bukle saçları vardı. 6 yaşına kadar onun epeyce dayağını yedim. Çünkü ele-avuca sığmaz, yaramaz bir çocuktum. Fakat o kadar yaramazlığıma rağmen annem beni çok severdi.

Annem kalp hastasıydı. Ben ortaokulda iken annem bir gün yine hastalandı. Onu doktora götürdüm. Doktor muayeneden sonra beni bir kenara çekti ve "Oğlum, metin olmalısın. Annenin 10-15 günlük bir ömrü kalmış." dedi. Ne kadar üzüldüğümü anlatamam. Doktorun bu sözlerine karşın, annem o günden sonra 70-80 yıl daha yaşayarak 100 yaşları dolayında öldü. Yaşadığı süre içinde arada sırada kalbinden yine rahatsızlanıyordu. Bu hastalanmaların birinde onu Kamil Bey adında bir başka doktora götürdüm. O doktorun

ilaçları anneme iyi geldi. Yalnız, zaman zaman ayakları ve kolları ağrırdı. Ben ona masaj yapardım.

Annem, babamın bizlere bağırmasına, bizleri dövmesine ve azarlamasına hiç tahammül edemezdi, bizlere hiç laf söyletmezdi. Bir kez babam, bir yaramazlığım üzerine sırtıma bir şaplak attı. Bunun üzerine annem kıyameti kopardı. O günden sonra babamdan ben ve kardeşlerim hiç dayak yemedik.

Ben ev işlerinde annemin en büyük yardımcısıydım. İki ağabeyimin birisi berberde, ötekisi fırında çalışıyorlardı. Çarşı pazar ve ev işlerinde anneme ben yardım ederdim. Benden küçük kardeşlerim bu konularda bir şey yapmazlardı. Hatırladığım bir konu da annemin çok güzel yemek yapmasıydı.

Anneannem genç yaşta ölmüş. Dedem (annemin babası) yeniden evlenmiş. Bu evlilikten bir erkek (Mehmet dayım) ve bir kız (Fatma teyzem) olmuş. Dedem de ardında dört çocuk bırakarak genç yaşta ölmüş. Annem de yengesinin yanında büyümüş.

IRAZ TEYZEM

Annemin Iraz adında öz bir kız kardeşi daha vardı. Ben kendimi bildiğimde, Iraz teyzem bir berberle (İsmail Taşkınsu) evlenmiş ve bu evlilikten üç kız, bir de erkek evladı olmuştu. Erkek evladı (Necati) benimle yaşıttı. Kızların en büyüğü (Mediha) daha küçük olan Semiha ve

en küçük kız (Mesude) benden küçüktü. Onların evi bizim evden 2-3 km güneyde ve geniş bir alanda yapılmış bir evdi. Ben 7-8 yaşlarında Iraz teyzemin evine gider, onun yaptığı yufkaların üzerlerine Nazilli'nin meşhur süzme yoğurdunu sürerek dürüm yapıp yerdim. Yufkalar gerçekten çok lezzetliydi. Bizim evde yufka yapılmazdı, biz annemin hazırladığı hamurları fırında pişirip onu yerdik. Ayrıca fırın ekmeği de satın alırdık. Fırında kendi hamurumuzdan yaptığımız ekmek çok lezzetli olurdu.

MEHMET, MUSTAFA AĞABEYLERİM VE BEN

Mehmet ağabeyim Sümerbank Basma Fabrikasında çalışırken tanıştığı Neriman yengemle evlendi. Bu evlilikten iki erkek (Gündüz ve Lami) ve bir kız (Neval) dünyaya geldi. Daha sonra Mehmet ağabeyim Nazilli Sümerbank Basma Fabrikasından Aydın'da açılan bir mensucat fabrikasına geçti ve oradan emekli oldu. 20 yıl kadar önce Mehmet ağabeyim bir kalp krizi geçirerek öldü. Neriman yengem de 2018'de öldü. Oğlu Lami İzmir'de bir fabrikada çalışmaya başladı ve geçen yıl oradan emekli oldu. Onun da iki erkek ve bir kız çocuğu oldu. Lami ve çocukları İzmir'de yaşıyorlar. Lami'nin iki çocuğu var. Bir kız bir erkek. Oğlu Barış KAŞKA İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. İzmir Alsancak'ta kendisine ait bir avukatlık ofisi var. Barış başarılı bir avukat oldu. Yanında birçok avukat çalıştırıp çeşitli dallarda onları da yetiştiriyor.

Lami'nin kızı Başak KAŞKA İngiltere'de ekonomi yüksek lisansı yaptı. Başak, şimdi Kuşadası'nda kendilerine ait villaları kiraya verip aileye ve kendisine katkı yapıyor.

Mehmet ağabeyimin Gündüz adında bir oğlu daha var. Gündüz İzmir Aliağa Rafinerisinden emekli oldu. Eşi Melek çok başarılı bir resim öğretmeni oldu, birçok sergiler açıp tablolarını sergiliyor. Melek ve Gündüz'ün iki oğulları var. Oğullarından biri eğitimini Fırat Üniversitesinde fotoğrafçılık ve kameramanlık üzerine yaptı. İkinci oğlu Doğaç ise şu anda üniversite öğrencisi. Öğrenimini gemicilik üzerine yapıyor.

MUSTAFA AĞABEYİM

Mustafa ağabeyim benden 2 yaş büyüktü. Mehmet ağabeyim, çocukluğumuzda ne bana ne de Mustafa ağabeyime yüz vermez, bizimle beraber olmazdı. Ben Mustafa ağabeyim ile çok samimi idim. Onunla oynar, onunla gezerdim. Ben liseye başlayınca o da asker oldu. Önce Balıkesir'de sonra Aydın'da askerlik görevini yaptı. Okulların yaz tatilinde bir Pazar günü Aydın'a onu ziyarete gittim. Konuşma arasında bana paramın olup olmadığını sordu. Ben de "Yok." dedim. Kendisinin 10 lirası varmış, onun 2,5 lirasını bana verdi. Ben almak istemedimse de o zorla verdi. Mustafa ağabeyim böyle candan bir kardeşti. Bu olayı hiç unutamam. Mustafa

ağabeyim askerliği bitince yine Nazilli'deki Sümerbank Basma Fabrikası'nda çalışmaya başladı.

Annem, Mustafa ağabeyime Molla Mehmet dayının kızı Emine yengemi istedi. Ben üniversitede okurken onların düğünü oldu. Bu evlilikten bir kız (Nesrin) ve bir oğlan (Abdullah) iki çocukları oldu. Mustafa ağabeyimin hanımı, Emine yengem genç yaşında öldü. Çocuklara annem baktı. Nesrin, annesi gibi güzel ve sarışın bir kızdı. Büyüyünce Nazilli'de Halil YELTAN adlı bir gençle evlendi. Halil uzun boylu ve yakışıklı bir gençti. Bu çiftin iki kızı oldu. Kızlardan biri (Ayçıl) Amerika'da tiyatro eğitimi yaptı, Amerika'da yaşıyor. Master yaptığı Üniversitede öğretim görevlisi olarak çalışıyor. Kızlardan ikincisi (Görkem) İstanbul'da tiyatro eğitimi yaptı, şimdi çocuklar için televizyon filmleri yapıyor. Halen İstanbul'da yaşıyor. Görkem birçok kısa film yaparak ödül aldı. Halil önceki yıllarda bir felç geçirdi, Nesrin ona çok iyi baktı. Başka bir kadın böyle felçli bir adama bunca yıl bakamaz. Maalesef Halil'i 2018'de kaybettik. Nesrin şimdi Nazilli'de oturuyor.

Abdullah ilkokuldan sonra okumadı. Askerliğini yaptıktan sonra kız kardeşim Mesrure'nin kızı Güngör'le evlendi. Bu evlilikten iki oğulları oldu. Oğlanlardan Gökhan Sağlık Meslek Lisesi'nden mezun oldu ve daha sonra polis oldu. Oğlanlardan ikincisi Hakan Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu ve orada Ceza Hukuku Bölümünde asistan kaldı. Daha sonra,

hocasıyla Gaziantep Üniversitesi'ne geçti. Orada doktorasını yaptı ve buradan yedek subay olarak askere gitti. Askerlik bitince Afyon Üniversitesi'nde Ceza Hukuku Bölümünde Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışmaya başladı. Fakülte Dekanı, Hakan'ı hemen Dekan Yardımcısı yaptı. Şimdi bu görevde çalışıyor ve de Kıbrıs Üniversitesi'nde Ceza Hukuku dersi veriyor.

Abdullah belli bir süre eşiyle birlikte Almanya'da bir bez fabrikasında çalıştı ve iyi de para kazandı. Zafer Mahallesinde güzel bir ev de yaptırdı. Şimdi küçük oğlu Hakan'ın yanında Afyon'da oturuyor.

Bir ara yanlarına (Almanya'ya) Mustafa ağabeyim de gitti. O da orada iyi para kazandı ve Nazilli'de bir ev aldı. Bir süre sonra Nazilli'ye döndü ve emekli oldu. Mustafa ağabeyim Emine yengem öldükten birkaç yıl sonra yeniden evlendi. Bu evlilikten bir erkek, bir kız iki çocuğu oldu. Böylece Mustafa ağabeyimin dört çocuğu olmuş oldu. Kızı (Selmin) İstanbul'da İktisat Fakültesi'nde Profesör olarak çalışıyor. Oğlu (Mehmet) Almanya'da Arkeoloji Bölümünde asistanlık yaparak doktorasını verdi, şimdi Isparta'da Süleyman Demirel Üniversitesi'nde Profesör olarak çalışıyor. Üç yıl önce Mustafa ağabeyimi de kaybettik.

SELİM VE MESRURE

Selim ve Mesrure benim 2 ve 5 yaş küçük kardeşlerimdi. Onlarla daha ziyade ben ilgileniyordum.

İkisi de uslu çocuklardı. Benim sözümden dışarı çıkmazlardı. Selim benim takipçimdi. Ben nereye gidersem o da peşimden gelirdi. Annem onu öyle görevlendirmişti. Ancak ben çoğu zaman ondan kolaylıkla kurtulurdum. Zira Selim benim kadar kurnaz bir çocuk değildi. İlkokula onu ben yazdırdım. İlkokulu bitirdi ve amcamın asri fırınına yardımcı olarak girdi. İyi niyeti ve gayreti ile fırını gayet güzel idare etti. O yıllarda ekmek karne ile verilirdi. Selim fırında çalıştığı için biz hiç ekmeksiz kalmadık. Selim de 13-14 yaşına gelince Sümerbank Basma Fabrikasında çalışmaya başladı. Sonraları ben Denizli'ye liseye gittiğim için onun yaşantısının ayrıntılarını bilmiyorum. Ancak ben üniversitede asistan iken onun Van veya Kars'ta askerlik yaptığını ve kıtasına gitmek üzere Ankara'dan geçtiğini ve bu vesileyle Ankara'da 2 gün kaldığını hatırlıyorum. Ne yazık ki onu da genç yaşta kaybettik.

Mesrure'nin çocukluğunu ve genç kızlığını, yine eğitim için Nazilli'den uzak olduğumdan hiç hatırlamıyorum. Ancak Basma Fabrikasından biriyle evlendiğini ve bir erkek (İsmail) bir kız çocuk (Güngör) sahibi olduklarını biliyorum. İsmail Almanya'ya işçi olarak gitmişti. Orada işi de iyiydi. Fakat maalesef onu da bir kalp krizi yüzünden 10 yıl önce kaybettik.

FATMA TEYZEM

Fatma teyzem (1956'dan sonra benim kayınvalidem oldu) annemin baba bir, anne ayrı kız kardeşiydi. Dedem Mehmet (annemin babası), hanımı (anneannem) genç yaşta ölünce üvey ninemle evlenmiş ve bu evlilikten iki kız (Fatma ve Hamide Teyzemler) ve bir erkek (Mehmet Dayım) çocuk meydana gelmiş. Annem üvey annesini çok severdi. Biz kardeşler olarak da üvey ninemizi çok severdik. Fatma teyzem bir fırıncı ile evlenmiş. Bu evlilikten bir erkek (Celal) ve iki kız çocuk (Hasbiye ve sonradan benim eşim olacak olan Servet) olmuş. Teyzemin kocasının (Mustafa BOYLUOĞLU) modern bir ekmek fırını (Asri fırın) vardı. Bu fırından iyi de para kazanıyordu. Hatta bu fırının geliriyle iki katlı güzel bir ev yaptırmıştı. Evin içerisinde portakal ağaçları olan havuzlu büyük bir bahçesi vardı. Şimdilerde bu ev bir konak haline getirildi ve lokanta olarak işletilmeye başlandı.

Fatma teyzem Mustafa amcanın 3. karısıydı. İlk karısından bir kızı (Hayriye abla) ve ikinci karısından bir erkek (Ali ağabey) çocuğu olmuş. Bu iki çocuğun bakımını da Fatma teyzem üstlenmiş. Hayriye ablanın annesi erken yaşta ölmüş. Mustafa amca ikinci karısıyla (Ali ağabeyin annesi) geçinememiş ve ayrılmış. Mustafa amca ileri görüşlü bir adamdı. Askerliğini Yemen'de yapmıştı. Arapları hiç sevmezdi.

HAYRİYE ABLA VE RATİP AĞABEY

Mustafa amca ileri görüşlülüğü nedeniyle Hayriye ablayı İzmir Kız Lisesi'nde ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde okuttu. Bildiğime göre Hayriye abla Nazilli'nin ilk yüksek tahsil yapan kızlarından biriydi. İstanbul Üniversitesi'nde 3 yıl okuduktan sonra Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ne geçti ve Fakülteyi bitirdikten sonra Ratip ÖZAKÇAY ağabey ile evlendi. Bu evlilikten Levent adlı bir çocuk dünyaya geldi. Levent, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kimya Bölümünden mezun oldu. Mezuniyetten sonra MTA'da çalışmaya başladı. Kendisini güneş enerjisi çalışmalarına yönlendirdiler. Daha sonra MTA Levent'i güneş enerjisi konusunda eğitim almak üzere ABD'ye gönderdi. Levent eğitim gördüğü Üniversitede Elba adlı bir kızla tanıştı ve ABD'de eğitimini bitirdikten sonra Türkiye'ye döndü. Arkasından Elba da Ankara'ya geldi. Levent'le Elba evlendiler. Ertesi yıl bir oğulları oldu ve adını Deniz koydular. Ankara'daki iş Levent ve Elba'yı tatmin etmedi. Oradan Avustralya'ya gittiler. Avustralya vatandaşı olmak istediler, ama olmadı. Böyle olunca oradan ABD'ye döndüler, orada bir oğulları daha oldu, adını Erol koydular. Levent bir bilgisayar şirketinde çalışıp oradan emekli oldu. Elba öğretmen oldu, hala öğretmen olarak çalışıyor ve emekli olmayı bekliyor. Levent çok akıllı bir gençti. ODTÜ'yü hiç takılmadan başarıyla bitirdi. Kendisini 3-4 yaşından beri tanırım. Beni Nurettin ağabey olarak tanır ve saygı gösterir. Oğulları ve Elba da beni çok

sever ve saygı gösterirler. Elba çok akıllı, girişken, nazik, bizlere çok saygılı, güler yüzlü ve hanımefendi bir kızdır.

Hayriye abla küçüklüğümden beri beni çok severdi. Ben de onu kendi ablammış gibi çok severdim. Ratip ağabey de çok kibar, beyefendi, yetenekli, hoş sohbet bir adamdı. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nden mezun olmuştu. Hayriye abla ile orada tanışıp arkadaş olmuşlar ve Nazilli'de evlenmişlerdi. Ratip ağabey Üniversiteyi bitirince Ankara'da MTA Kurumuna girmiş ve orada Türkiye'deki yer altı madenlerini arayan gruba katılmış. İleri yıllarda o grubun başı olmuş. Bildiğim kadarıyla Türkiye'nin her yerinde ve özellikle, Güney Doğu Anadolu'da petrol aramalarında yoğun ve özverili çalışmalar yaptı. Emekli olmadan uçakla maden aramalarında bulundu. Ben kendisiyle çok iyi anlaşırdım. Beni "vatandaş" diye çağırırdı. Üniversite de iken her cumartesi ve pazar onların İstanbul Caddesindeki Alemdağ Tereyağ Fabrikasının üstündeki evlerine giderdim. Beni kendi kardeşleri veya oğulları gibi severlerdi. Ben Üniversite'de asistan olduktan ve Mustafa amcanın üçüncü kızı Servet'le evlendikten sonra da ilişkilerimiz devam etti. Her cumartesi-pazar gerek Ratip ağabey ve gerek Hayriye ablanın bana candan davranışlarını, yardımlarını unutamam. Ne yazık ki Hayriye ablayı 10 yıl önce ve Ratip ağabeyi de 2013'de kaybettik. Kendilerine Allah'tan rahmet diliyor ve nur içinde yatmaları için dua ediyorum.

HASBİYE ABLA

Hasbiye abla Ankara'daki Gazi Eğitim Enstitüsü Fransızca Bölümünden mezun oldu ve ilk memuriyetini Yalvaç Ortaokulu'nda Fransızca Öğretmeni olarak yaptı. Üç-dört yıl sonra Nazilli Ortaokuluna atandı. Daha sonra Sümerbank Basma Fabrikasında Kimya Mühendisi olarak çalışan Adnan TÜRKMENOĞLU ile evlendi. Bu çiftin çocukları olmadı.

Hasbiye abla tam bir hanımefendiydi. Servet'i, beni ve bizim çocuklarımızı çok severdi. Emekli olduktan birkaç yıl sonra yakalandığı amansız bir hastalıktan kurtulamayarak öldü. Aradan 3 yıl geçtikten sonra Adnan ağabey de öldü.

CELAL AĞABEY

Celal Ağabey liseyi bitirdikten sonra Üniversiteye gitmedi ve babasının fırınında çalıştı. Sonradan babası ona fırının yanında bir zücaciye dükkanı açtı. Dükkân önceleri çok iyi çalıştı. Fakat sonradan Celal ağabey dükkanı ihmal etti. Onun yerine, Mustafa amcanın ilk eşinden olan Ali ağabey dükkanla ilgilendi. Fakat maalesef o da başarılı olamadı ve dükkan kapandı. Celal ağabey tekrar fırına döndü. Celal ağabey Nazilli'nin tanınmış ailelerinden birinin kızıyla (Halise abla) evlendi. Ailenin, üç kızı bir de oğulları oldu. Kızlardan Elvin, Gazi Eğitim Enstitüsü'nden Fransızca öğretmeni olarak mezun oldu. Öteki iki kız (Nevin ve Selmin) öğretmen oldular. Mustafa ise

İsviçre'de yaşayan bir ailenin kızı ile evlenerek oraya yerleşti.

Elvin, Örencikli Mehmet Dayının torunu Recep SÖZEN ile evlendi. Recep Hukuk Fakültesi'nden mezun olarak askeri hakim oldu. 4 yıl önce de albay olarak emekli oldu. Şimdilerde Ankara'da oturuyorlar. Recep ve Elvin'in iki kızları oldu. Kızlardan Ece bankacı, Bilge eczacı oldu.

Ali ağabeyle pek samimiyetim olmadı. O da Nazilli'nin tanınmış ailelerinden birinin kızıyla evlendi. Bu ailenin bir kızlarının olduğunu ve onun Ankara'da bir hariciyeci ile evlendiğini biliyorum.

EŞİM SERVET

Servet, Fatma teyzemin ikinci kızıydı ve ailenin en küçük çocuğuydu. Benden 2 yaş küçüktü. Aynı ilk ve ortaokulda okumamıza rağmen onu pek tanımıyordum. Ben üniversiteye gidince Fatma teyzemin ve dolayısıyla BOYLUOĞLU ailesinin bana olan ilgisi artmaya başladı. Buradan Fatma teyzemin Servet ile beni evlendirmek istediğini hissettim. Servet de o sıra büyümüş ve güzel bir kız olmuştu. Ona karşı ben de ilgi duymaya başladım. O sıralar üvey ninemi görme bahanesiyle, sık sık onların evine gitmeye başladım. Ancak kafamı kurcalayan bir şey vardı. Fakültede genetik derslerine gelen Kadri BİLGEMRE Hoca, yakın akraba evliliklerinin özellikle doğacak erkek çocuklarının sakat olması olasılığının

yüksek olduğunu söylemişti. O dersten sonra Hoca'ya giderek durumumu anlattım. Hoca bana "Sakın böyle bir hata yapma!" dedi.

Servet, Nazilli Ortaokulunu bitirdikten sonra İzmir Kız Lisesi'ne giderek orayı da bitirip İstanbul Hukuk Fakültesi'ne girdi. Ancak o Fakülteye ısınamadı ve 1. sınıftan sonra Ankara Hukuk Fakültesi'ne geçti. O sıralarda ben de Fakülteyi bitirmiş ve Akçadağ Köy Enstitüsü'ne Tarım Öğretmeni olarak atanmıştım.

Servet'le nişanlanmamız, o İstanbul Hukukta iken ve ben de Fakülteyi bitirdiğim yıl oldu. Servet, hanım bir kızdı. Ailenin en küçüğü olduğu halde şımartılmamış, iyi bir aile terbiyesi almıştı. Kendisiyle, özellikle o, Ankara Hukuk Fakültesine geçince çok iyi anlaştık. Ben ondan o da benden çok memnundu. Ancak zaman zaman BİLGEMRE Hocanın yakın akraba evliliği sakıncasını hatırlıyordum. Bu sakıncayı ona hiç anlatmadım. Bir süre sonra bunu ben de umursamaz oldum.

Nişanlılığımız uzun sürdü. O Hukuk Fakültesi'nde okuyordu. Benim maaşım da ailemizi geçindirecek kadar fazla değildi. Fakülteden çok az maaş alıyordum. Servet'in bu durumdan memnun olmadığını biliyordum. Fakat çaresizlik içindeydim. Bir ara Ratip ağabeyin çalıştığı MTA'ya girmeyi denedim, olmadı. Öteki asistan arkadaşlardan Muhsin ve Mahmut'un hanımları Ziraat Mühendisi olup iyi maaş alıyorlardı, dolayısıyla bir geçim sıkıntıları yoktu. Mithat ise Muharrem ağabeyinden

yardım alıyordu. Benim yardım alacak bir kaynağım yoktu. Böyle sıkıntı içinde olduğum günlerin birinde Sabahattin Hocam benim yaşantımı değiştirecek CENTO işini teklif etti. Kendisi Dekandı. Fakültedeki o kadar asistan arasından bu iş için beni seçmişti. İşte bu olay benim yaşantımı değiştirdi. Yeni işimden iyi para alıyordum. Servet'e, İngiltere dönüşümde evlenebileceğimizi yazdım. O da uygun buldu. Ben ona İngiltere'den bir gelinlik alıp gönderdim. Hayriye ablanın arkadaşı Fahriye ablanın kardeşi Hadiye abla, bu gelinliği Servet'e göre düzeltti. İngiltere'den dönüşte evlendik ve Ankara'da Kürsünün uygulama bahçesindeki mütevazı lojmanda oturmaya başladık. Mali durumu iyi olan bir ailenin kızı olmasına rağmen bu durumdan hiç şikâyetçi olmadı. Kısa bir zaman sonra Bağdat'taki CENTO NÜKLEER İLİMLER ENSTİTÜSÜ açıldı ve beni oraya öğretim üyesi olarak çağırdılar. Maaşım orada da iyiydi. Orada mutlu bir 11 ay geçirdik. Kendisinin ne kadar fedakâr, eşine saygılı, evine düşkün, bir eş olduğunu bu süre içinde daha iyi anladım.

MEHMET DAYIM

Fatma teyzemin erkek kardeşi, Mehmet dayım demirciydi. Mehmet dayımın bizim eve yakın bir yerde demirci dükkanı vardı. Arada sırada o dükkana gider, oğullarından Nihat'la ona yardım ederdik. Dayımın iki oğlu (Nihat ve Fikri) ve bir de kızı (Münevver) vardı. Münevver sonradan halasının ve babaannesinin yanında

kaldı. Dayım anneme, üvey kardeşi olmasına rağmen çok saygı gösterir ve onun sözünden çıkmazdı. Dayım demircilik yanında bahçe işleriyle de uğraşırdı.

MAHALLEMİZ

Mahallemiz Nazilli şehir merkezine yaklaşık 1-1,5 km. uzaklıkta, 40-50 hanelik bir yerleşim yeriydi. Mahallemizde ne elektrik ne de çeşme vardı. Bütün mahalle kullanma ve içme suyunu 8-10 metre derinlikteki tek bir kuyudan sağlardık. Bu kuyu mahalle için çok önemliydi. Mahalleli kova ve tenekeleri kuyunun yanına sıralar ve sırası gelen, çarklı ve kovalı kuyudan suyunu çekerdi. Her evde büyük su küpleri olurdu. Herkes küpünü doldurur, çamaşır ve kullanma suyunu bu küplerden sağlardı. Annem çiçeğe çok düşkündü. Babam, Mustafa ağabeyimle bana haftada 1'er kuruş vererek mahallenin kuyusundan getirdiğimiz suyla çiçekleri ve yaz günlerinde çok sıcak olan evin avlusunu sulattırır ve avludaki dut ağacına bağlı olan su küpünü doldurturdu.

Nazilli içme ve kullanma suyunu kuyulardan temin ederdi. Bu kuyuların olduğu yerlerde büyük çınar ağaçları vardı. Nazilli halkı yaz aylarını suyu da soğuk olan bu kuyuların yanında açılmış olan kahvelerde geçirirdi. Bu kuyulardan en iyi ikisi Topçu kuyusu ve Hacılar kavağı adıyla anılırdı. Bizim evin batısında suyu soğuk ve kaliteli olan bir yer altı suyu vardı. İçme suyumuzu (Nazilli Su Başı) oradan getirirdik.

Geceleri aydınlatmayı 5 numara gaz lambasıyla yapardık. İkinci Dünya Savaşı sırasında geceleri dışarıya ışık sızmasın diye pencereleri mavi veya siyah boya ile boyar ve "idare lambası" adlı küçük bir lambayla aydınlanırdık. Yine o günlerde ben derslerime o idare lambasının ışığında hazırlanırdım.

EVİMİZ

Evimiz 2 oda ve 1 mutfaktan ibaretti. Ben 4-5 yaşlarında iken odalardan birini kiraya vermeye başladık. Mutfak biraz genişçe olduğu için orayı oturma ve annemin mahalle arkadaşları için misafir odası yapmıştık. Kışın orası aynı zamanda yemek odası olurdu. Kışları mutfağı, ocakta yanan odunlar ve mangalda yanan kömürle ısıtırdık. Kiraya verdiğimiz oda biraz büyüktü. Onun önünde "hayat" dediğimiz bir teras vardı. Odayı kiraya vermediğimiz yaz günlerinde orada oturur, yatardık. Mutfağın yanında büyük bir oda vardı. Bu odayı kıymetli misafirler için oturma ve bizim için yatak odası yapardık. Gündüzleri yatak ve yorganlarımız "yüklük" denilen ve perdeyle kapanan bir dolap içinde tutulurdu. Esasında o oda bütün ailenin yatak odasıydı.

Avlumuz oldukça genişti. Yaz aylarında Nazilli çok sıcak olurdu. O yüzden akşam yemeklerini avluya serdiğimiz hasırlar üzerindeki minderlere oturarak yer sofrasında yerdik. Yemekten sonra sofra ve minderler kaldırılır, hasırların üzerine yataklar serilirdi. Tabii

yatakların üstüne, sivrisineklerden korunmak için cibinlik gerilirdi zira ileride anlatacağım gibi, sıtma Nazilli'nin baş belasıydı.

Bizim evin duvar komşusu bir evimiz daha vardı. Bu evin dış kapıları çok büyüktü. Evin 2 odası ve 1 antresi vardı. Antre oturma odası gibiydi. Sokak kapıları açılınca serin bir güney rüzgarı eserdi. Bu evi devamlı kiraya verirdik. Kiradan gelen para evin gelirine katkıda bulunurdu.

YUNAN İŞGALİ (MUHACİRLİK)

15 Mayıs 1919'da Yunanlılar İzmir'i işgal edince Nazilli'nin de işgal edileceği düşüncesiyle annem ve babam Nazilli'ye yaklaşık 80 km uzaklıktaki Denizli'ye kaçmaya karar vermişler. Aslında Nazilli 20 Haziran'da işgal edilmiş. O sırada Ayşe ablam da henüz çocuktu. Annem, babam Ayşe ablam ve Iraz teyzem, Denizli'ye doğru dört kişi yola çıkmışlar. Denizli'ye kaçma olayına annem-babam, "muhacirlik" derlerdi. Kaçış için babam bir eşek satın almış. Bir ayağı sakat ve bir gözü görmeyen Iraz teyzemi eşeğe bindirmişler, çok gerekli eşyalarını eşeğe yükleyip, yatak ve yorganlarını sırtlarına alarak yola çıkmışlar. Yolun büyük kısmını yaya, geriye kalan kısmını orada çalışan trenin hayvan vagonlarına binerek gitmişler. Böylece Goncalı üzerinden Denizli'ye varmışlar. Trenin bacasından çıkan kıvılcımlar yorganlarını yakmış. Yolculuğun kaç gün sürdüğünü ve yolda nerede

konakladıklarını bilmiyorum. Annemin, sonradan ölen bir erkek kardeşi varmış. O, hayvanları olduğu için, Denizli yerine Bozdoğan'a kaçmış. Annemlerin Denizli'ye kaçmalarını o telkin etmiş.

Denizlililer, Nazilli ve dolaylarından gelen bu kadar göçmeni hiç hoş karşılamamışlar ve onlara kötü muamele ederek Denizli'yi terk etmelerini istemişler. Bu durum, o zamanlar oraların hakimi Nazillili Demirci Mehmet Efe'nin kulağına gitmiş. Demirci Mehmet Efe bir gün atlı ve silahlı adamlarıyla Denizli'ye gelmiş, şehrin bütün ileri gelenlerini bir meydana toplayarak onlara, bu göçmenlere iyi davranmalarını, aksi halde bütün Denizli'yi yakacağını söylemiş. O günden sonra Denizlilerin göçmenlere tavrı düzelmiş.

Babam Denizli'de de keten helva ve nane şekeri yapıp, satmaya devam etmiş. Böylece yokluk ve sıkıntı çekmemişler ve evlerinin geçimini sağlamışlar. Aile Denizli'de zor koşullar altında 17 ay kalmış. Bir ara annemle babamın arası açılmış. Babam Iraz teyzemin kendileri ile kalmasını istememiş. Bunun üzerine annem Iraz teyzemi Bozdoğan'a erkek kardeşinin yanına getirmiş. Bu yolculuğun ayrıntılarını bilmiyorum. Sonradan dayım annemle babamı barıştırmış ve babam annemi tekrar Denizli'ye getirmiş. Iraz teyzem Bozdoğan'da dayımın yanında kalmış ve orada bir berberle evlenmiş. Yunanlılar, 5 Eylül 1922'de Nazilli ve dolaylarından Demirci Mehmet, Yörük Ali, Atçalı Kel

Mehmet gibi Efelerin saldırılarından ve Mustafa Kemal'in Afyon'dan İzmir'e doğru akınlarından korkarak İzmir'e doğru kaçmalarının ardından babam, annem ve Ayşe ablam biraz yaya biraz trenle Nazilli'ye dönmüşler. Yunanlılar, işgal sırasında bizim evleri karargah yapmışlar. Onlar işgali kaldırınca evleri boş bulan bazı akrabalarımız oralara yerleşmişler. Babamlar Denizli'den Nazilli'ye dönünce o akrabaları evlerinden çıkarmışlar ve kendileri oralara yerleşmişler. Böylece Yunan işgalinden sonraki yaşamları başlamış.

Yunanlılar Nazilli'yi terk etmeden bütün Yukarı Nazilli'yi ateşe vermişler, büyük, küçük, çocuk demeden yüzlerce insan öldürmüşler. Fakat Efeler ve adamları da onlar kaçarken baskınlarla birçok Yunan askerini öldürmüşler. Yunanlıların yukarı Nazilli'yi yakmalarının bir tek iyiliği olmuş. O da yanan Nazilli'nin yerine caddeleri düz, hiç çıkmaz sokağı olmayan modern bir şehrin kurulması. Öte yandan şehir merkezine 1,5-2 km uzaklıkta bulunan bizim evler de yanmamış.

Muhacirlikten (göçmenlikten) Nazilli'ye döndükten sonra Babam yine helva ve nane şekeri yapıp satarak evin geçimini sağlamaya başlamış. Bundan sonra "Muhacirlik" ten sonraki yaşam başlamış. Bu arada ailenin bir erkek çocukları olmuş fakat bu çocuk çok yaşamamış, birkaç aylıkken ölmüş.

AİLENİN ÇOCUKLARI

Mehmet ağabeyim 1925 ve Mustafa ağabeyim 1927 doğumluydu. Mehmet ağabeyim 7-8 yaşındayken, çok az bir haftalıkla bir berberde, Mustafa ağabeyim de yine az bir haftalıkla, Nazilli'nin meşhur tahinli, kıymalı, peynirli pide yapan bir fırınında çalışmaya başlamış. Onların kazandığı az bir para da evin bütçesine katılmaya başlamış. Her iki ağabeyim de hem ilkokula gidiyor hem de berberde ve fırında çalışıyorlarmış.

Ben 1930'da, benden küçük olan Selim 1932'de ve kız kardeşim Mesrure de 1935'te doğmuş. Selim ilkokuldan sonra Mustafa amcanın fırınında çalıştı. Daha sonraları o da Sümerbank Basma Fabrikasına girdi, mahallemizden bir kızla evlendi. İki kızı ve bir oğlu oldu. Maalesef oğlan 12 yaşında öldü. Kızlar (Suna ve Yıldız) Nazilli Ticaret Lisesi'nde okudular. Yıldız'ın iki kızı oldu, kızların ikisi de matematik öğretmeni oldu. Suna'nın bir oğlu ve bir kızı var. Oğlan (Başar) Bursa'da metal işlerinde çalışıyor. Kız (Beste) Diş doktoru oldu, Kilis'te çalışıyor. Ben o sıralarda lise ve Üniversitede olduğum için onları fazla tanımıyorum. Yalnız kızlardan en büyüğünün Nazilli Kaymakamının Özel Kalem Sekreteri olduğunu biliyorum. Annem, küçüklüğünde Selim'i, oraya buraya gitmeyeyim diye benim peşime takardı. Ben de her gittiğim yere onu götürürdüm. Bir Pazar günü mahallenin çocukları (10-15 çocuk) çevre gezisine çıktık. Önce Menderes nehrine gittik. Yüzme bilmediğimiz için

kenarlarda suya girdik. Ben Selim'i suya sokmadım. Biz daha büyük çocuklar, ne kadar tehlikeli bir şey yaptığımızın farkında değildik. Oradan herhangi bir olay olmadan Nazilli'nin Kuzeyindeki tepeleri gezmeye çıktık. Yolumuzun üstünde bir köy vardı. Köyün kuzeyinde bir meyve bahçesi ve bahçede olgunlaşmış erikler vardı. Bizden büyük çocuklar ağaçlara saldırdı. Tam o sırada köyün yetişmiş gençleri bizi yakalamak için koştu. Bizden büyük çocuklar çabucak kaçtılar. Ben Selim yüzünden kaçamadım. Köyün gençleri bizi tokatladılar ve köyün içinden geri dönmemizi söylediler. Biz, Selim ve bir başka küçük çocuk ne yapacağımıza karar veremedik. Nihayet ben sağ tarafımızdaki tepeye tırmanarak oradan Nazilli'ye gitmeye karar verdim. Tepe dik ve toprak kaygandı. Biz bin bir zorlukla tepeye çıktık. Benim esas korkum Selim'in kayarak tepeden yuvarlanmasıydı. Neyse her iki çocuğu tepeye çıkardım. Tepenin arkasında bir yol vardı. Bilinçsizce, o yolun nereye gittiğini bilmeden, tahminen yola koyulduk. Allah'tan o yol Nazilli'ye gidiyormuş. Akşama doğru mahallemize geldik. Tabii ben annemden dersimi aldım. Selim'in bacakları, kolları tepelerdeki dikenlerden yırtılmıştı. O yaraların iyileşmesi oldukça zaman aldı. Onun derisi çok duyarlıydı. En ufak çizilmede yara oluyordu. Bir daha öyle bir geziye gitmeyeceğimize anneme söz verdim. Aslında ben de bu geziden çok korkmuştum.

Üzüldüğüm bir nokta var. Ne annemin ne kardeşlerimin ölümlerinde bulunamadım. Sadece babamın

ölümünde onun yanındaydım. Sadece onunla helalleşme fırsatını buldum. Ben o sıralar Ankara'da Üniversite'de asistandım. Babam, hastalığı ağırlaşınca kardeşlerime, beni görmek istediğini söylemiş. Kardeşlerim bana mektup yazdılar ve durumu anlattılar. Hemen Nazilli'ye gittim. Babam beni görünce çok memnun oldu, helalleştik. Kısa süre sonra komaya girdi ve 1-2 gün sonra da öldü. Annem önce çok sevdiği Mehmet ağabeyimin sonra Mustafa ağabeyimin ölümünü gördü. Mustafa ağabeyim Almanya'dan döndükten birkaç yıl sonra mesane kanserine yakalandı. Onun tedavisi için kızı Nesrin çok kötü günler geçirdi. Sık sık babasını İzmir'e hastaneye götürüp getirdi. Artık sadece ben ve annem hayatta kalmıştık. 20 yıl önce annemi de kaybettim. Şimdi yeğenlerim, onların çocukları ve ben hayattayım. Bütün ölmüşlerime Tanrıdan rahmet diliyorum. Şu anda ben 90 yaşındayım. İleride anlatacağım gibi, 1 apandisit ve bir kalp ameliyatı geçirdim. Yaşıma göre iyiyim ve Adana'da oturuyorum. Arada yeğenlerim ziyarete geliyor. Maalesef ben Nazilli'ye gidemiyorum.

NAZİLLİ SÜMERBANK BASMA FABRİKASI

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası Büyük ATATÜRK'ün Nazilli'ye ve Türkiye'ye en önemli armağanıdır.

Fabrikanın planları Rus Mimar İvan Sergeyeviç NİKOLAYEV tarafından yapılmış. Fabrikanın temeli 25

Ağustos 1935'te atılmış. Açılışı ise 09 Ekim 1937'de öğleye doğru ATATÜRK tarafından bir altın anahtarla yapıldı. ATATÜRK fabrikayı açtıktan sonra anahtarı, yanında bulunan Celal BAYAR'a verdi ve şartele basarak fabrikayı çalıştırdı. Yanında İsmet Paşa, Fevzi ÇAKMAK, Celal BAYAR ve birçok devlet erkânı vardı. Çalışmaya başlayan fabrikayı birlikte gezdiler, fabrika saat gibi çalışıyordu. Bu durumdan gurur duydular. ATATÜRK ve yanındakiler daha sonra trenle Aydın ve İzmir'e gittiler. Fabrikanın bütün alet ve makineleri Rusya'dan getirildi. Fabrikanın bina ve makineleri 8 milyon liraya mal oldu. Bu bedel Ruslara para halinde değil, Türkiye'nin yetiştirdiği turunçgil meyveleri verilerek ödendi.

Fabrika 120 Sovyet mühendis ve montör tarafından kuruldu. 8 Ekim 1937 günü Nazilli'de tellallar, ertesi gün ATATÜRK'ün Nazilli'ye gelerek fabrikanın açılışını yapacağını ilan etti. Ben ATATÜRK'ü görmeyi çok istiyordum. 9 Ekim 1937 günü sabah, Nazilli'lerin çoğu akın akın fabrikaya gittiler. Ben henüz 7 yaşındaydım. Anneme, babama, ağabeylerime haber vermeden, çocuk halimle aşağı Nazilli'deki fabrikanın açılışına gittim. ATATÜRK ve arkadaşları, o zaman müdüriyet, sonradan hastane olan binanın balkonuna çıktılar. ATATÜRK, konuşma yapmadı. Onun yerine Başbakan Celal BAYAR bir konuşma yaptı. ATATÜRK hastaydı, ayakta zor duruyordu. Hastalığı yüzünün solgunluğundan belli oluyordu. Buna rağmen keskin bakışlı, sert yüzlü olan ATATÜRK, dimdik ayakta duruyordu.

Aradan bu kadar yıl geçmesine rağmen ATATÜRK'ün yüzünü hiç unutamıyorum. Şimdi ülkemizde ATATÜRK'ü görenlerin sayısı yok denecek kadar azaldı. Ben onlardan birisi olduğum için çok mutluyum. ATATÜRK olmasaydı Türkiye olmazdı. Bizler Cumhuriyetin ilk çocukları olduğumuz için çok mutluyuz. ATATÜRK ve arkadaşları olmasa ben ne okuyabilir ne de akademik kariyer yapabilirdim. Hepsine rahmet okuyor ve nur içinde yatmaları için dua ediyorum. O fabrika Türkiye için, Türkiye ekonomisi için çok ama çok önemliydi.

Nazilli Basma Fabrikası o yıllarda bütün Orta Doğu ve Balkanların en büyük basma fabrikasıydı. Fabrikada birçok işçi çalışıyordu. Bu işçiler sadece Nazilli ve dolaylarından (Aydın, Isparta, Denizli, Manisa, Muğla vb.) değil, Bulgaristan (71 kişi), Ermenistan, Irak, İran, Gürcistan, İsviçre, Azerbaycan, Bosna, Romanya, Arnavutluk, Macaristan, Suriye, Rusya, Afganistan, Almanya, Yunanistan ve Ege adalarından gelmişti. Nazilli Basma Fabrikası çok kaliteli basmalar üretiyordu.

Nazilli Türkiye'nin kaliteli pamuk yetiştiren bir ilçesiydi. Daha sonraları, Nazilli ovasında, Menderes nehrinin güneyinde bir pamuk ıslah ve araştırma istasyonu kuruldu. Burada kaliteli pamuk yetiştirilmek üzere ıslah çalışmaları yapıldı.

Nazilli Basma Fabrikası iplik, dokuma, desen, gravür ve basma bölümlerinden ibaretti. Nazilli ve çevresinden gelen pamuktan iplik, iplikten bez ve bezden

basma yapılıyordu. Fabrikada günde 62-64 bin metre bez, 85 bin metre basma üretiliyordu. Nazilli Basma Fabrikası az zamanda bütün Türkiye'nin iplik bez ve basma gereksinimini karşıladı. İkinci Dünya Harbi yıllarında bu bez ve basma her ne kadar karne ile verildiyse de Türkiye yokluk çekmedi.

Fabrika Nazilli'den ayrı modern bir şehir gibiydi. Fabrikada haftada 2 gün işçiler, 2 gün de memurlar için çalışan bir sinema binası vardı. Bu sinema binası aynı zamanda tiyatro, düğün, konferans salonu olarak da kullanılıyordu. Benim düğünümün de bu salonda yapıldığını belirtmek isterim. Sinema salonunun yanında memurlar için güzel yemekleri olan bir lokanta ve altında da işçiler için büyük bir yemekhane vardı. Ayrıca işçiler için bir hamam da vardı.

Fabrikada Sümer Spor adlı bir futbol ve voleybol takımı da vardı. Ustalar, şefler ve memurlar için lojmanlar yapılmıştı. İşçiler vardiya ortalarında fabrika tarafından verilen lezzetli yemeklerini yerlerdi. Basma Fabrikasında 2500 işçi çalışıyordu. Ruslar fabrikanın nasıl çalıştığını Türk işçilere öğrettikten sonra ülkelerine döndüler. Türk usta ve işçiler fabrikanın çalışmasını çok iyi öğrenmişlerdi. Böylece fabrika kapanıncaya kadar, duraklamadan yıllarca başarılı olarak çalıştı.

Nazilli'nin kız, erkek ilkokulu bitiren 13 yaşına girmiş büyük çoğunluğu bu fabrikada çalıştı. Bu, ailelerin bütçesine büyük bir katkı demekti. Fabrikanın kapanması

bu katkıyı ortadan kaldırdı. Bundan sonra gençler ve orta yaşlılar işçi olarak Almanya'ya gitmeye başladılar. Böylece mahallenin ekonomik gücü yeniden düzeldi. O gençlerin çoğu Almanya'da kaldı. Oysa Nazilli fabrikasının kapanmaması, eskiyen aletlerinin yenilenmesi, halkın ekonomisine büyük yardımcı olur, gençler Almanya'ya gurbete gitmezlerdi. İtiraf etmek gerekir ki Almanya'da çalışmanın da Türklere büyük yardımı oldu.

Fabrika sadece Nazilli halkının değil çevresindeki birçok il ve ilçe halkının ekonomik durumlarının düzelmesine yardımcı oldu. Öte yandan fabrikada sadece Nazilli pamuğu değil başka pamuk bölgelerinin ürünleri de işleniyordu. Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası ikinci Dünya Savaşı sırasında tüm Türkiye'nin iplik, bez ve basma gereksinimini karşılamıştı. Fabrika 3 vardiya halinde (07.00-15.00, 15.00-23.00 ve 23.00-07.00) 24 saat çalışılıyordu. 1942 yılında ben de ilkokulu bitirince ortaokul ve lise birin yaz aylarında fabrikada çalışarak harçlığımı çıkartmıştım. Fabrikanın İkinci Dünya Savaşı sırasında Ege Denizindeki Anadolu'ya yakın Yunan Adalarından, Alman işgalinden korkarak kaçan Yunanlılara da yardımı oldu. Özellikle İstanköy Adasından gelen göçmenlere 3-4 yıl fabrikada iş ve yatacak yer verildi. Nazilli esnafı da onlara iş ve ev verdi. Yunanlıların bunları unutmaması lazım. İstanköylülerden birisi de benim çalıştığım berber dükkanında kalfa olarak çalıştı.

1950'lerden sonra sürekli kan kaybeden Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası son darbeyi 14 Kasım 2000'de yedi. Cumhuriyetin dev projelerinden biri olan Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası özelleştirme idaresince bedelsiz olarak Adnan Menderes Üniversitesine devredildi. Fabrika çalışanları gözyaşları içinde Bursa'ya nakledildi. Böylece Nazilli'nin ekonomisi büyük darbe yedi.

SITMA

1930-1940 yılları arasında Nazilli ve çevresinde sıtma çok yaygındı. Sıtmaya yakalanmayan çok az insan vardı. Sıtma felaket bir hastalıktır, sivrisinekle insandan insana geçer. Sıtmalı insanın yüzü sapsarı olur, devamlı yüksek ateşi vardır. Ben o yıllar arasında iki kez sıtmaya yakalandım.

Nazilli, aşağı ve yukarı Nazilli olmak üzere, birbirinden 4-5 km uzaklıkta iki şehir halindeydi. Aşağı Nazilli kısmında birçok çukur yer vardı. Sıtma mikrobunu taşıyan sivrisinekler o çukur yerlerde biriken sularda çoğalırdı. Cumhuriyet kurulduktan sonra devletin Nazilli'de yaptığı en önemli işlerden birisi sıtmayla mücadele olmuştu. Sıtma Mücadele Kurumu bütün o birikinti sulara mazot püskürterek sivrisineklerin üremesini önledi. Halka da bedava atebrin ve kinin (sulfato) dağıtarak sıtmalıları iyileştirdi. Atebrin ve kinin çok acı ilaçlardı. Ben atebrin ve kinin haplarını çorba

kaşığı içinde şekerli suda eriterek içebilirdim. O yıllarda devletin yaptığı olumlu işler içinde sıtmayla savaş da ön planda gelir. Tüm Türkiye'de ve özellikle Nazilli'de Sıtma Mücadele Kurumu çok başarılı çalışmıştır.

Sümerbank Nazilli Basma Fabrikasının Nazilli'de sıtmanın ortadan kaldırılmasında büyük rolü olmuştur. İşçisine sağladığı atebrin ve kinin sayesinde ve ayrıca bataklıkların kurutulması, ilaçlanması ile sıtmanın kökü kurutulmuştur.

MAHALLENİN BİREYLERİ (GECE BEKÇİLERİ)

Mahallemizin emniyeti için bütün gece boyunca sokaklarda bekçiler dolaşırdı. Bekçiler aralıklarla düdük çalar, varlıklarını belli ederlerdi. Bildiğim kadarıyla, ben Nazilli'de iken mahallemizde hiç hırsızlık vakası olmadı. Oysa evler hırsızların girmesi için çok müsaitti ve muhafazasızdı. Sonradan bu bekçi teşkilatı da kaldırıldı ve tabiatıyla hırsızlık olayları da arttı. Şimdi, gazetelerde okuduğuma göre, bekçi teşkilatı yeniden kuruluyormuş. Bundan memnunluk duyuyorum.

AKKUŞ

Bizim sokakta beyaz tüylü, iri vücutlu ve kocaman kafalı bir köpek vardı. Akkuş isimli bu köpek yabancıları sokağa sokmazdı. Bir zaman sonra belediye sokak köpeklerini zehirleyerek öldürmeye başladı. Akkuş o belediye memurlarını tanıyordu. Uzaktan onları görünce

kaçar mahallenin çevresindeki bahçelerdeki yazlık evlere saklanırdı. Bir gün nasılsa çok acıkmış olacak ki belediye memurlarının verdiği zehirli eti yedi ve sokağa yatarak zehrin etkisiyle titremeye başladı. Biz çocuklar bu durumu görünce ağlamaya başladık. Hemen evlerden yoğurt ve su getirerek Akkuş'a verdik. Maalesef yoğurdu yiyemedi, suyu içemedi ve titreye titreye öldü. Ölüsünü mahallenin çevresinde bir bahçeye gömdük. Bu olay bizi çok etkiledi. Bir daha sokağımıza köpek sokmadık. Gerçekten bir canlının zehirlenerek ölmesi kadar kötü bir şey olamaz. Şimdilerde televizyonlarda orada burada köpeklerin zehirlenerek öldürüldüğünü görünce hep Akkuş'un zehrin etkisiyle titreyip, kıvranarak ölüşünü hatırlar ve kötü olurum.

DELİ MEHMET

Deli Mehmet zayıf, uzun boylu ve elinden her iş gelen bir adamdı. Tuvalet ve su kuyusu kazan, evlerin çatısında yağmurda akan yerleri düzelten, kargıdan bahçe evleri yapan bir adamdı. Kendisi gibi akli dengesi pek düzgün olmayan bir eşi vardı. 8 yaşlarında ben Deli Mehmet'in yanına çırak olarak girdim ve 3-4 ay ona yardımcı olarak çalıştım. İlk işimiz bir bahçe evinin avlusuna su kuyusu kazmak oldu. Mehmet'in karısı ve ben, onu dönme dolapla kuyuya indiriyor ve kuyudan çıkan toprağı bir kovayla yukarı çekiyorduk. Her gün kuyu daha fazla derinleşiyordu. Bir gün Mehmet'le karısı evlerinde kavga etmişler. Mehmet o sabah her günkünden

erken gelerek beni uyandırdı. Koşarak kuyunun olduğu bahçeye gidip çalışmaya başladık. Bir saat sonra Mehmet'in karısı geldi. O sırada Mehmet kuyudaydı. Kuyunun derinliği 4-5 metre vardı. Ben yarı dolu kovayı yukarı çekiyordum. Mehmet'in karısı kuyunun çarkını sallayarak kovanın kuyunun kenarlarına çarpmasına neden oldu. Tabiatıyla Mehmet'in başına kuyunun kenarlarındaki taşlar düşüyordu. Kadına, çocuk halimle zorla engel oldum. Kovayı boşalttıktan sonra zorla Mehmet'i yukarı çektim. Tartışmaları bir süre devam etti, sonra barıştılar. O günden sonra biriken gündeliklerimi alarak kuyu ameleliğine bir daha gitmedim. Daha önceleri ev sıvamaları, kargıdan bahçe evleri yapmada, çatı aktarmalarında da Deli Mehmet'e yardım ettim. Mehmet işin hileli yönlerini de biliyordu. Örneğin çatı aktarmalarında evin yağmurda akan yerinin kiremitlerini düzeltir, fakat çatının başka bir yerinin kiremitlerinin durumunu bozardı. Tabiatıyla ertesi yağmurda onun bozduğu yer akmaya başlardı. Kuşkusuz ev sahibi onu yeniden çağırırdı. Bir gün ona niçin böyle bir şey yaptığını sordum. "Çatıların her tarafı düzgün olur ve akmazsa biz nereden para kazanacağız?" diye cevap verdi.

İSTANBULLU HASAN

İnce-uzun boyluydu. Her gece saat 21.50-22.00 dolaylarında evine sarhoş gelirdi. Karısı Fatma Hanım onu kapıda beklerdi. Yanık Han dediğimiz mahallenin girişine gelince bir nara atar, mahalle meydanına penceresi olan

aileler pencerelere üşüşürlerdi. İstanbullu Hasan'ın marangoz olduğu söylenirdi. Fakat dükkanını kimse bilmiyordu. Hasan, her gün sarhoş olmasına karşın kimseyle tartışmaz, kavga etmezdi. Karısı onu iyi çeker çevirirdi. Sabahat adında uzun boylu, güzel bir kızı vardı. Sonradan Sebahat, 18-19 yaşına gelince Nazilli'nin yabancısı olan bir adamla evlenmişti.

TALAT

Benden 2-3 yaş büyük bir oğlandı. İlkokulu bitirmeden, terk etmişti. 17-18 yaşlarına gelince o da içkiye düşkün, herkesle kavga eden bir genç oldu. Ben üniversiteye giderken onun, bizim evin karşısında oturan boyacı Salih'le kavga ettiğini ve ikinci kavgalarında Salih'in onu bıçakladığını ve Talat'ın bir böbreğinin yaralandığını ve alındığını duymuştum. Talat'ın bir mesleği yoktu, babasının geliriyle geçinirdi. Nuri adında bir ağabeyi vardı. Onun da ne iş yaptığını bilmiyorum.

BOYACI SALİH

Boyacı Salih, Tavas veya Denizli kökenliydi. Kendi halinde, çalışkan, iri-yarı kimseye zararı olmayan bir adamdı. Talat'la kavgasından sonra tamamen içine kapanık bir adam oldu. İnşaatlarda duvar boyaması ile uğraşırdı. Bizim sokak kapısının karşısında oturmasına karşın ailecek bizim eve hiç gelmezlerdi.

SANAT OKULLU MEHMET

Mahallemizde ilk okuyan genç Hüseyin amcanın oğlu Mehmet'ti. Kendisinin üç erkek, bir kız kardeşi vardı ve fabrikada çalışıyordu. Erkek kardeşlerinden Ömer ve Mehmet ağabeyimin arkadaşıydı. Benzer giyinirler, birlikte gezerlerdi. İkisinin İzmir'den beyaz yazlık şapka getirip giydiklerini hatırlıyorum. Üçüncü oğulları Ali çok yakışıklı bir gençti. İyi futbol oynardı. Ne yazık ki, genç yaşında hastalandı, kamburu çıktı. Ondan sonra iyileşmedi. Hasta olmadan önce o da Nazilli Basma Fabrikasında çalışıyordu. Dördüncü oğlan İbrahim benden bir yaş küçüktü. İlkokulu bitirince o da fabrikaya işçi olarak girdi. Daha sonraki yıllarda onun da Almanya'ya gittiğini ve orada işçi olarak çalıştığını öğrendim.

KESİK KOLLU KEMAL

Kemal, Esma teyzenin oğluydu. Pembe adında güzel bir kız kardeşi vardı. Kemal, kolunu fabrikada makineye kaptırmıştı. Kolunu dirsekten kestiler. Fabrika iyi hoştu, ama böyle sıkıntıları da olurdu. Bunun gibi sonradan tıp doktoru bir ilkokul arkadaşım da (Halis ÖZBERK) dört el parmağını fabrikada makineye kaptırmıştı.

MARANGOZ TAHSİN

Marangoz Tahsin Efendi bir adamdı. Etliye-sütlüye karışmaz, mahalleli ile yüz göz olmazdı. Mahallenin en

güzel evi onun eviydi. Necati adında uzun boylu bir oğlu vardı. Bisiklete, ata biner gibi binerdi. Mahallenin gençleriyle bir samimiyeti yoktu. Babasına dükkanında yardım ederdi.

BERBER ŞEVKET VE HİLMİ

Berber Şevket bir süre babasının berber dükkanında çalıştı. Sonra zannedersem askere gitti. Harp yılları olduğu için 5 yıl askerlik yaptı. Mehmet ağabeyim de Ayancık'ta jandarma olarak 5 yıl askerlik yaptı. Şevket ağabeyden sonra Hilmi ağabey dükkanı devraldı. Ben de 7 yaşında Hilmi ağabeyin yanında çırak olarak çalıştım. Hilmi ağabey düztabandı. Bu yüzden kısa dönem askerlik yaptı. Ben kendileriyle bir yıl çalıştım. Evlerinin önünde bir zeytin ağacı vardı. Onun için mahalleli ona "zeytin dipli" lakabını takmıştı.

BAKKAL DÜKKANLARI

İkinci Dünya Harbinden sonra mahallemizde birisi Bakkal Durmuş'a, öteki Peynirci Habib'e ait olmak üzere 2 bakkal dükkânı açıldı. Böylece ihtiyaç duyduğumuz malzemeleri şehir yerine bu bakkal dükkânlarından almaya başladık. Peynirci Habib'in bir kızı, iki oğlu vardı. Bakkal dükkanını onlar çalıştırırdı.

KARACASULU HAMMAL

Kendisi zayıf ve nahif bir adamdı ancak çok kuvvetliydi. İki oğlu (Mehmet ve Eşref) ve bir kızı vardı.

Yaz aylarında Karacasulu, çuval içine sarılmış, dağlardan getirilen karı satardı. Zira evlerde buzdolabı yoktu. İnsanlar yemeklerini "tel dolap" denilen dört yanı sinek teliyle kaplı, havadar dolaplarda muhafaza ederlerdi. Evlerde buzdolabı olmadığı için dağlardan gelen karlar dondurma, kar helvası vb. soğuk yiyecek ve içeceklerde kullanılırdı. Dağ köylerinde yaşayan köylüler kazdıkları çukurlara kar doldururlar, o karları bastırırlar ve yazın dikdörtgenler prizması şeklinde keserek çuvallara sarılı halde şehre getirirlerdi. Halk, dondurmacılar ve şerbetçiler bu karı satın alıp kullanırlardı.

YUMURTACI

Mahallenin en zengin kişisiydi. Büyük bir deposu ve güzel bir evi vardı. Gerek bizim mahalleden gerek öteki mahallelerden yumurta toplar, buğday, arpa ve pamuk alır satardı. Küçük oğlu kendisiyle çalışıyordu. Büyük oğlu ise çok güzel giyinir, fötr şapka giyerdi. Onun ne iş yaptığını bilmezdik. Mahallede kimsenin evine gidip gelmezlerdi.

EŞE TEYZE

Mahallenin öteki sakinleri gibi Eşe teyzenin de bir odalı bir evi vardı. Kocası, kızı Makbule, oğulları Mehmet, Teyfik ve Ali bu evde yaşarlardı. Oğulları sekiz yaşına gelince kunduracı çıraklığında çalışmaya başladılar. Nedense onlar fabrikada çalışmadılar. Kız ve anne, pamuk tarlalarında çapa ve pamuk toplama işlerinde çalışırlardı.

Onların da kimseye muhtaç olmadan yaşamlarını sürdürdüklerini biliyorum.

ARABACILAR

Mahallede; Veysel, Osman ve Tavaslı namında at arabası kullanan üç arabacı vardı. Bu arabacılar, şehrin mal vb. şeylerini taşırlar ve kazandıkları paralarla evlerini geçindirirlerdi. Veysel'in oğlu Emin ve Tavaslının oğlu Osman benim arkadaşımdı. Mahallede annelerimizin yaptığı bez toplarla futbol oynardık.

BOL AİLESİ

Bol ailesi oldukça zengindi. Evin iki oğlu (Mehmet ve Ali), bir de kızları Kadriye vardı. Evleri bahçe içinde iki katlı, güzel bir evdi. Mehmet terzi oldu. Ali'nin ne olduğunu bilmiyorum. Kadriye büyüyünce Nazilli'nin en iyi erkek terzisiyle evlendi. Bol ailesinin de mahalle ile pek ilişkisi yoktu. Aile, bahçelerinden gelen gelirle geçinirdi.

KEÇECİ BAHRİ

Keçecilik, Bahri ustanın baba mesleği idi. Bahri ustanın babası genç yaşta ölünce dükkan kendisine kaldı. O da oğlu İhsan'a baba mesleği olan Keçeciliği öğretti. Bahri usta ölünce dükkan herhalde İhsan'a kalmıştır. İhsan da ilkokuldan sonra okumadı.

KAMİL AMCA

Kamil amca mahallenin kuzey-batısında bir bahçe içinde oturdu. Kamile adında güzel bir kızı vardı. Sonradan bu kız yakışıklı bir gençle evlendi. Gencin belirli bir işi yoktu. O yüzden evi geçindirecek parası yoktu. İki çocukları oldu. Bizim evde kirada oturdular. Kamile, çocukları aç kalmasın diye, biz yemek yerken onları bizim sofraya gönderirdi.

YOĞURTÇU

Arnavut lakaplı yoğurtçu amca çok güzel yoğurt ve ızgara köfte yapardı. Çeyrek ekmek arası 2 köfteyi 5 meteliğe ondan alırdık. Köfteler hakikaten çok lezzetliydi.

Yoğurtçunun mahallemizdeki evi iki katlı ve oldukça büyüktü. Yoğurtçunun iki kızı ve bir oğlu vardı. Sonraki yıllarda Saim adındaki oğlu sarraf oldu. Evin kızları eve çok iyi bakarlar, çok temiz tutarlardı. Yoğurtçuların mahalleli ile pek samimiyetleri yoktu. Aile, içine kapanık ve kendi halinde yaşardı.

ORMAN TEKNİSYENİ SELAHATTİN

Mahallemizde ikinci okuyan kişi Selahattin idi. Selahattin bizlerden büyüktü. İlkokulu bitirince Orman teknisyenliği okuluna gitti. Oradan mezun olunca bilmediğim bir yere orman memuru olarak tayin oldu. Ondan sonra onu bir daha görmedik. Selahattin'in benimle yaşıt Cemal ve Nuri adında iki erkek kardeşi vardı.

Anneleri çok çalışkan ve güzel bir kadındı ama maalesef genç yaşta öldü. Babaları ikinci bir kadınla evlendi. Ama bu evlilik çok uzun sürmedi. Cemal ve Nuri ilkokuldan sonra okumadılar. Cemal, babası gibi kunduracı Nuri ise berber oldu. Nedense onlar da Sümerbank Basma Fabrikasında çalışmadılar.

ÇALIŞMA HAYATIM

Altı yaşında çalışmaya ve az da olsa para kazanmaya başladım. Çalıştığım yerleri kendim buluyordum. Şimdi altı yaşında bir çocuğun kendine iş bularak çalışması bana çok tuhaf geliyor. Başka aileler de evin babası, erkek çocuklarını iş yerlerine kendileri götürür ve "eti senin kemiği benim" diye ustalara teslim ederlerdi. Bizim ailede ben ve ağabeylerim çalışacağımız işleri kendimiz buluyorduk.

İlk çalıştığım yer küçük bir ayakkabı ustasının dükkanıydı. Haftada 5 kuruş alıyordum. Yaptığım iş de ustanın ayakkabı yaparken ve kalıba çakarken eğrilen çivilerini doğrultmaktı. İş basit ve kolaydı ancak çiviler küçük olduğu için parmaklarım yaralanıyordu. Orada bir süre çalıştıktan sonra hazır ayakkabı satan Kel Ömer namındaki bir ayakkabıcının yanına çırak girdim. Ömer ustanın sevmediğim bir özelliği, öğle yemeklerini dükkana 4-5 km uzaklıktaki yazlık bahçe evinden bana getirtmesiydi. Getirdiğim yemekler soğumamalıydı. Onun için koşarak gider gelirdim. Orada da haftalık 5 kuruştu.

Dükkanımızın karşısında bir berber dükkanı vardı. Cumartesi akşamları o berbere yardım ederdim. O çalışma karşılığında ortası delik, sarı renkli yüz para alırdım. Sonraları annem beni akrabamız olan bir berberin (Ali usta) yanına çırak verdi. Orada da haftalığım 5 kuruştu. Ancak müşteriler daha kaliteliydi. Tıraştan sonra onların ceketlerini fırçalardım. Onlar da bana 10 para, 20 para bahşiş verirlerdi. Ali usta bir tavla hastasıydı. Boş zamanlarında dükkanımızın karşısındaki Nazilli Palas otelinin altındaki kahvede devamlı tavla oynardı. Aynı dükkanda akrabamız İhsan adında bir çocuk daha çalışırdı. Usta berberliği ona öğretmeye çalışıyor ve beni ayak işlerinde kullanıyordu. O nedenle o dükkanı sevmedim ve Mehmet KAHRAMAN adındaki bir başka berberin yanına çırak girdim. Mehmet KAHRAMAN Bozdoğanlı bir nehir balıkçısının oğluydu. Annesi annemin en iyi arkadaşıydı. Ona "teyzeana" derdik. Mehmet KAHRAMAN iyi bir erkek berberiydi. Dükkanı Nazilli'nin "Uzun Çarşı" diye adlandırılan merkezi bir yerindeydi. İlkokula başladıktan ve ortaokula gidinceye kadar bu dükkanda çalıştım.

EĞİTİM YAŞANTIM

İLKOKUL

O günlerde yedi yaşına girmiştim, okul çağım da gelmişti. Okumayı çok istiyordum. Okullarda kayıtlar başlayınca evden nüfus cüzdanımı alarak Nazilli'nin Cumhuriyet devrinde yapılan en büyük İlkokulu olan 5

Eylül İlkokuluna kaydoldum. 5 Eylül, Nazilli'nin Yunan işgalinden kurtuluş günüydü. Onun için bu okula "5 Eylül İlkokulu" adı verilmişti. Bütün bu kayıt işlerini hep kendim yapmıştım. Annemin, babamın ve ağabeylerimin benim, ilkokula kayıt işimden hiç haberleri yoktu.

Okula başladığım ilk gün bizi bir sınıfa aldılar. Sınıf 60-70 kişilikti. Öğretmenimiz Salih Bey adında Diyarbakırlı bir öğretmendi. İlk derste Salih Bey, "Benim dışarıda 15 dakikalık bir işim var, siz uslu uslu oturun, gürültü yapmayın." dedi ve sınıftan çıktı. O çıkınca sınıfta çocuklar birbirine girdi, kavga, gürültü ayyuka çıkıyordu. Ben, yanımda Dündar SAĞLAM adlı bir çocukla, kollarımızı kavuşturmuş, sessizce, hareketsiz oturuyorduk. Biraz sonra Salih Bey sınıfa geldi ve "Siz ikiniz benimle dışarı gelin." dedi. Biz çok korkmuştuk, "Biz bir şey yapmadık, uslu uslu oturduk." dedik. Salih Bey, "Sizi onun için çağırıyorum." dedi ve bizi başka bir birinci sınıfa götürdü. "Benim başka bir okula tayinim çıktı, sizi çok iyi bir öğretmen olan Hüsamettin ERDEM Beyin sınıfına geçireceğim." dedi ve bizi başka bir birinci sınıfa götürdü. Hüsamettin Bey de Güneydoğulu bir öğretmendi. Çok çok iyi, bilgili, çok iyi bir öğretici idi. Ben kısa zamanda Hüsamettin Beyin en iyi öğrencisi oldum. Öğretmenin sorularına en iyi ve doğru olarak ben cevaplar veriyordum. Hüsamettin Bey beni çok severdi, beş yıl öğretmenim oldu. Bana okuma aşkını o verdi ve okumam için beni hep teşvik etti. 4. ve 5. sınıflarda bana "Büyüyünce ne olacaksın?" diye sorardı. Ben de pilot

olacağım, derdim. Hakikaten uçmayı çok seviyordum. Hüsamettin Bey ise bana "Pilotluğu boş ver, sen büyük adam olacaksın." diyerek ufkumu genişletiyordu.

Bütün ilkokul yaşantımda sadece 1 gün devamsızlığım oldu. Perşembe günleri Nazilli'de pazar kurulur bütün esnaf mallarını bu pazarda satar, Nazilli'ler de alışverişlerini bu pazardan yapardı. Mahallemizde Emin YİMSEL adlı bir okul arkadaşım vardı. Ben kitap ve defterlerimle okula giderken o elinde bir testi su ile pazara gidiyordu. Ben kendisine "Ne yapacaksın?" diye sorduğumda "Pazarda su satacağım." dedi. Düşündüm, bu fikir bana da cazip geldi. Eve döndüm, kitaplarımı, defterlerimi eve bıraktım, bir testi ve bardak alarak pazara su satmaya gittim. Öğleye kadar su sattım, epeyce para da kazandım. Öğleden sonra bir gazoz imalatçısı bana pazarda kendi gazozlarını satmamı önerdi. Gazozcu her şişe başına bana belli bir para verdi. Özetle, o gün epeyce para kazanmıştım. Kazandığım paraları anneme verdim.

Ertesi gün okula gittiğimde öğretmen "Dün neredeydin?" diye sordu. Ben de, takdir göreceğim zannıyla, " Su ve gazoz satarak para kazandım." dedim. Öğretmen "Öyleyse git, su sat, sucu ol!" diyerek azarladı beni. Şaşırdım kaldım, bu bana önemli bir ders oldu ve bir daha devamsızlık etmedim. Hasta bile olmadım ve sınıfın en devamlı öğrencisi oldum. Bir keresinde öğretmen hasta oldu, okula gelemedi. Ben o günlerde de okula devam

ettim. Öğretmenin bana verdiği “büyük adam” olma fikrini aklımdan hiç çıkarmadım.

Öğretmen 4. ve 5. sınıflarda bize çocuk kitapları okuturdu. O kitapları en iyi ben özetlerdim. 5. sınıfta Hüsamettin Bey bir gün bana, “ Bir ortaokul-1 Fransızca kitabı al, sana Fransızca dersi vereyim.” dedi. Kitabı aldım, derslere başladık, Fransızcayı çok sevdim. Öğretmenimle 5 ders kadar yaptık. Hüsamettin Bey bize tarihteki büyük adamları anlatır, şiirler ezberletirdi. Bu şiirlerden Kemalettin KAMİ’nin “Gurbet” şiirini çok sevmiştim. Hatırladığım kadarıyla şiir şöyleydi:

GURBET

Gurbet o kadar acı ki ne varsa içimde,
Hepsi bana yabancı, hepsi başka biçimde,
Eriyorum gitgide, elveda her ümide,
Gurbet benliğimi de bitirmiş bir içimde.

Ne arzum, ne emelim, yaralanmış bir elim,
Ben gurbette değilim, gurbet benim içimde.

Öğretmenim Hüsamettin Beyi çok severdim. Onu hiç unutmadım. İlkokul öğretmenlerinin kişilerin eğitim hayatında en önemli role sahip olduğuna inanırım. Allah rahmet eylesin.

İlkokula giderken berber çıraklığına da devam ediyordum. Kışın sabahları erkenden kalkar, berber

dükkanını açar, kış aylarında mangala kömür doldurur, yakardım. Oradan da okula giderdim. Okuldan gelince berber dükkanının camlarını, aynalarını gazete kağıdıyla silerdim. Ustam çok iyi bir berber olduğu için müşterisi çok ve kaliteli olurdu. Bu yüzden benim bahşişim de çok olurdu. O bahşişlerle akide şekeri yahut Mandrake, Tom Mix gibi çocuk dergileri alırdım.

Cumartesi günleri müşterimiz çok olurdu. Usta tek olduğu için (yani kalfası olmadığı için) müşteriler de sıra beklerdi. Gene bir cumartesi günü üç kişi sıra beklerken Hasan Efendi adında bir müşteri geldi. Dükkanda fazla insan görünce "Ben Ali Rıza'nın kahvesindeyim, sıram gelince beni çağır." dedi. Dükkandaki üç kişinin tıraşı biterken ustam bana "Ali Rıza'nın kahvesinden Hasan Efendi'yi çağır." dedi. Ben kahveye gittim, Hasan Efendi orada yoktu. Dükkana döndüm ve "Hasan Efendi, kahvede yok." dedim. Ustam kulağıma yapıştı ve iyice burktu "Git, Hasan Efendi'yi bul, onu bulmadan gelme!" dedi. Kulağımın acısıyla Hasan Efendi'nin gidebileceği her yeri aradım ve sonunda onu buldum. Sırasının geldiğini söyledim. O da dükkana geldi ve tıraşını oldu. Bu olay hayatım boyunca bana ders oldu. Bir daha "yok" kelimesini kullanmadım. İlerde üniversitede çalışırken laboratuarda bulunan her aletin, her kimyasalın yerini iyice kafama koyardım. Sonradan asistanlarımdan bir alet isterken onun yerini tarif eder ve bana getirmelerini isterdim. Bu olayı da önceden anlatır "Kulağınızın burkulmaması için aleti bulmadan gelmeyin." derdim.

HER HOROZ KENDİ ÇÖPLÜĞÜNDE ÖTER

İlkokul çağlarımda horoz güreşine merak sardım. Harçlıklarımı biriktirerek üç tavuk ve bir horoz satın aldım. Evin avlusunun bir köşesine bir kümes yaptım. Tavukların yumurtalarını kahvaltıda yiyorduk. Horozu da güreşte kullanıyordum. Fakat benim horoz her dövüşten mağlup ayrılıyordu. Bir arkadaşımda dövüşlerde hep galip gelen, "Hint Horozu" denilen dövüşçü bir horoz vardı. Arkadaşımdan rica ederek, o horozu satın aldım. Horozu heyecanla eve getirdim ve kümese koydum. Kümesin dışından, ne olacak diye bakıyordum. Şaşkınlıktan dilimi yutacaktım. Benim yeni dövüşçü horozum bir köşeye büzülmüş, tavuklardan dayak yiyordu. Kendi horozum da geldi, Hint horozunun üstüne çıkarak onu dövdü. Hayretler içinde kaldım. Benim tavuklardan ve kendi horozumdan iri yapılı olan Hint horozu tavuklardan ve horozumdan dayak yiyordu. Bu Hint horozunu satın aldığıma bin pişman oldum. Yapacak bir şey yoktu. Onları öyle bırakarak eve gittim. İki gün kümese uğramadım. Üçüncü gün kümese baktığımda gözlerime inanamadım. Benim Hint horozu, tavuklarımı ve kendi horozumu hakimiyeti altına almış, kümesin kralı gibi dolaşıyordu. Sonraki günlerde onu dövüşe götürdüm, hep galip geldi. Öyle sevindim ki o zaman yukarıdaki başlıktaki atasözü aklıma geldi. "Her horoz kendi çöplüğünde öter." yani kendi çöplüğünün hakimidir. Tabii eski horozumu sattım. Bir dövüşçü horoz bana yeterdi. Sonradan tavukları

kuluçkaya yatırdım. Bir sürü civcivim, tavuğum ve horozum oldu. Horoz dövüşü merakım da zamanla geçti.

KUZU MERAKI

O yaşlarda anneme "bir kuzu alalım, ben onu beslerim." diye yalvarıyordum. Annem benim ısrarlarıma dayanamadı ve küçük bir kuzu satın aldı. Ben kuzuya çok iyi baktım. Ona civardaki bahçelerden taze ot topluyordum. Kuzu, karpuz ve kavun kabuğunu da çok severdi. Onun, karpuz kabuklarını ne kadar iştahla, zevkle yediğini unutamam. Kurban bayramına kadar kuzu iyice semirmişti. Maalesef babam, kurban bayramı günü ben evde yokken kuzuyu kesmiş. Eve döndüğümde kuzunun kesilmiş olduğunu görünce ne kadar üzülüp ağladığımı anlatamam.

KEDİNİN FAREYLE OYNAMASI

Kedimiz "Sümbül" büyük ağabeyimin kedisiydi. Mehmet ağabeyim evde olunca ondan başkasına gitmezdi. Çok avcıydı, evde fare bırakmadı. "Kedinin fareyle oynaması" deyimini ben Sümbül'de gördüm. Bir gün Sümbül küçük bir fare yakalamış onu ön ayaklarıyla tutuyor ve ara sıra onu serbest bırakıyordu. Fare korkudan yerinden kıpırdamayınca ön ayaklarıyla ona dokunuyor ve onu kaçmaya teşvik ediyordu. Fare kaçmaya kalkarsa hızla atlayıp onu yine yakalıyor ve onunla oynuyordu. Bu oyun epeyce sürdü. Gerçekten kedinin fareyle oynaması çok ilginç bir şeydi ve akıldan çıkmayacak bir deneyimdi.

ORTAOKUL

İlkokulu birincilikle bitirdim ve Nazilli Ortaokuluna kendi başıma kaydoldum. Ortaokul İlkokula benzemiyordu. Birçok öğretmen vardı. Hepsinin gözüne girmek bir sorundu. Ben okul günleri berber çıraklığına gitmeyi bıraktım çünkü dersler ağırdı ve yoğun çalışmayı gerektiriyordu. Nazilli ortaokulu da sıkı bir okuldu. Öğretmenlere kendimi tanıtmam zaman aldı. Öğretmen vekili bir matematik öğretmenimiz vardı. Bir gün sınıfta yazılı bir test sınavı yaptı. Ben soruların hepsini çabucak yaptım. Otururken elimi sıranın altına koydum, kolum ve parmaklarımla, bilinçsiz olarak sıraya, hafif hafif vurmaya başladım. Öğretmen, "Sen niye soruları cevaplamıyorsun?" dedi. Ben de "Ben soruların hepsini yaptım." dedim. "Numaran kaç?" dedi, söyledim. Not defterini çıkardı ve bir şeyler yazdı. Karneler verildiğinde, matematik notumun 10 üzerinden 5 olduğunu gördüm. Oysa ben 10 bekliyordum. Karneden sonraki derste öğretmen "Notundan memnun olmayan var mı?" diye sordu. Ben de parmak kaldırdım ve "Ben 10 bekliyordum, çünkü bütün yazılılarda soruların hepsini yapmıştım." dedim. Not defterini açtı ve "Sen bir yazılıdan 1 almışsın." dedi. Ben böyle bir şeyi kabul edemem. "Ben yazılılarımın hepsini doğru yapmıştım." dedim. Beni tahtaya kaldırdı ve çeşitli sorular sordu, hepsini yaptım, 10 verdi. Daha sonraki sınavlarda da hep 10 aldım ve karneme 10 geldi.

Ortaokul birinci sınıfta, bir de Muazzez Hanım adında bir Fransızca öğretmenimiz vardı. Zannederim öğretmen vekiliydi. Bir gün bizi yazılı sınava aldı. Sorduklarının hepsini yaptım. Öğretmen ertesi ders sonuçları okudu. Bana 10 üzerinden 5 vermiş. Ben itiraz ettim. " Ben bütün soruları doğru yaptım, 10 bekliyordum." dedim. "Dersten sonra gel, kağıdına bakalım." dedi. Ders zili çaldı, ben sınıftan çıkmadım. Öğretmen "Sen niye çıkmıyorsun?" dedi. Ben "Sınav kağıdıma bakacaktınız." dedim. "Bana bak, böyle itirazcı çocukları hiç sevmem, hadi çık!" dedi. Bir şey diyemedim. Ama daha sonraki sınavlarda hep 10 aldım, karneme de Fransızca 10 geldi. Öğretmen hatasını böylece düzeltmiş oldu.

Ortaokul ikinci sınıfta, Oktay Bey adında bir matematik öğretmenimiz vardı. En yüksek notu 5'ti. Bize 1 ay kadar ders verdi. Sonra zannedersem emekli oldu. Onun yerine Aydın'dan Hakkı Bey adında bir matematik öğretmeni geldi. Hakkı Bey mükemmel bir öğretmendi. Kısa zamanda onun en kıymetli öğrencisi oldum. Cebir ve Geometri derslerinde tahtaya beni kaldırır ve problemleri bana çözdürürdü. Ben yine sınıfın en iyi öğrencisiydim. O yıllar, İkinci Dünya Savaşı yıllarıydı. Ekmeği, şekeri, basmayı, hep karneyle alıyorduk. Çocuklara çeyrek, 14-15 yaşındakilere yarım ve ağır işçilere 1 ekmek verilirdi. Tabii bu ekmek bize yetmezdi. Annemin kardeşiyle ortak 5-6 dekarlık, dedemden kalma bir bahçesi vardı. Oraya buğday ekmiştik. Buğdaylar olunca annem, ben ve

Mustafa ağabeyim erkenden gizlice o bahçeye gittik ve buğdayın bir kısmını biçtik. Aslında bu yaptığımız yasaktı ve yakalansak ceza alırdık. Biçtiğimiz buğdayları harmanladık ve 2 çuvala doldurduk. Bu çuvalları kiraladığımız bir eşeğe yükledik. Akşam olmuştu. Karanlıkta kimsenin dikkatini çekmeden oldukça uzak bir yerdeki değirmene gittik. Orada buğdaylarını öğüten başka kimseler de vardı. Sabaha karşı buğdayımız öğütülmüş ve un çuvalları doldurulmuştu. Gün doğmadan evimize geldik, unu mutfağa yerleştirdik. Annem o unlardan ekmek yaptı. Böylece ertesi günlerde karnımız doydu. Görüldüğü gibi, kendi buğdayımızı çalmıştık. Tabii ben o gün okula gidememiştim. Ertesi gün sabah henüz derse girmeden Hakkı Bey, beni yanına çağırdı ve " Dün okula niçin gelmedin?" dedi. Ben de "Annem hastalandı, ona baktım." dedim. " Bir daha olmasın." dedi. Bu benim tüm ortaokul yaşamımda ilk devamsız günümdü. Bir daha da devamsızlık yapmadım.

Hakkı Bey ortaokulun kütüphanesinden sorumluydu. O da kütüphanenin bakımını bana verdi. Ben sabahçı idim. Öğleden sonraları ayrı bir binada olan kütüphaneye gider; yerleri, masaları temizler ve gelen çocuklara istedikleri kitapları verirdim. Akşamüzeri de kitapları toplardım. Kütüphanenin bana olan iyiliği o zamanlar Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali YÜCEL'in Türkçeye çevirtip bastırdığı klasik kitapları okumak oldu. Böylece küçük yaşımda klasik kitapların çoğunu okumuş oldum.

Fransızca dersine çok düşkündüm. İkinci sınıfta genç bir hanım öğretmenimiz oldu. Ancak bu genç öğretmen deneyimsiz ve öğretim yeteneği pek olmayan bir öğretmendi. Dolayısıyla Fransızcamız pek ilerleyemedi. Üçüncü sınıfta Süleyman Bey adında bir Fransızca öğretmeni geldi. Ondan bir şeyler öğrendik fakat ben pek tatmin olmadım.

Ortaokul Müdürü Arif GÖNENDİK, aslında bir Türkçe öğretmeniydi. Benim yazdığım kompozisyonları pek beğenirdi. Müsamerelerde bana başrolü verir, monologları bana okuturdu. Ortaokulda Müzik öğretmenimiz çok iyi bir hocaydı. Bize güzel şarkılar ve marşlar öğretirdi. Bir derste bize "izci" şarkısını öğretirken şarkıyı yarıda kesti ve şarkıyı bana yalnız söyletti. Sonra bana "Sende iyi bir müzik yeteneği var. Bir keman al, sana keman çalmayı öğreteyim." dedi. Ben kendisini dinlemekle yetindim. Ben keman alacak parayı nereden bulacaktım? Durumu kendisine söyledim, bir şey demedi. Sonraki günlerde ve yıllarda ben de bu yeteneğimin farkına vardım. Bu yeteneğimi sadece babamın bana aldığı "Florya" marka mızıkayı çalmakla yetindim. Gerçekten öğretmenlerin böyle yetenekli öğrencileri bulması çok güzel bir şey.

DENİZLİ İSMET İNÖNÜ LİSESİ

Ortaokulu da birincilikle bitirdim. Sıra lise öğretimine gelmişti. Nazilli'de lise yoktu. Hatta Aydın'da,

Muğla'da, Manisa'da, Niğde'de de lise yoktu. Bize yakın sadece İzmir'de ve Denizli'de lise vardı. Fakat İzmir ve Denizli'de paralı okumak için ailemin maddi durumu uygun değildi. Gerçi ben ortaokul 1'den 2'ye ve 2'den 3'e geçtiğim yaz aylarında Nazilli Sümerbank Basma Fabrikasında çalışmıştım. Fakat aldığım para lisede okumam için yeterli değildi. Ortaokulu bitirince lisede okumak için parasız yatılı sınavı kazanmak söz konusuydu. Bu sınavda çok başarılı oldum. Bir de Aydın'daki sanat okulunun parasız yatılı sınavı vardı. Ona da girdim ve sınavım çok başarılı geçti. Yaz sonlarına geldik. Ortaokulu bitiren ve mali durumu iyi olan arkadaşlarım İzmir'deki liselere gittiler. Suat ÖZÇER adlı arkadaşım Ankara'daki Demir Yolu Lisesine, Nurettin adlı arkadaşım yine Ankara'daki Yapı-Usta okuluna parasız yatılı olarak gittiler. Ben Nazilli'de yapa yalnız kaldım. Girdiğim parasız yatılı sınavlarından bir türlü haber gelmiyordu. Durmadan ağlıyordum. Zavallı annem beni teselli ediyor, "Sabırlı ol, bir cevap gelir." diyordu. Nihayet Aydın Sanat Okulundan sınavı kazandığıma dair bir yazı geldi. Hemen Aydın'a gittim ve okula yerleştim. Fakat okulu bir türlü sevemedim. Özellikle beni okuldan soğutan şey, ders programında çok sevdiğim Matematik dersinin haftada 1 saat olmasıydı. Atölye uygulamaları vardı. Hatırladığım yegâne uygulama 4x5 cm boyutlarında bir demir levhanın eğelenmesiydi. Böylece üç hafta geçti. Geceleri sabahlara kadar ağlıyordum. Bir pazartesi günü, ilk ve ortaokuldan arkadaşım Fuat ILDA ile karşılaştım. O

da sanat okulunda fakat benim okuduğum bölümden başka bir bölümde okuyordu. Cumartesi ve pazar günleri hafta sonu tatili için Aydın'dan Nazilli'ye gidiyordu. Fuat beni görünce "Nazilli Ortaokulu Müdürü Arif Bey seni arıyordu, sen parasız yatılı lise sınavını kazanmışsın." dedi. Sevincimden gözlerimden yaşlar boşandı. Hemen Sanat Okulunun Müdür yardımcısına gittim ve durumu anlattım, "Ben liseye gitmek istiyorum, lütfen benim sanat okuluyla ilişkimi kesin." dedim. "Oğlum bu sanat okulu iyidir, burayı bitirince Yıldız Teknik Okulu'na gidebilirsin." dedi. Ben kararlı olduğumu, liseye gitmek istediğimi söyledim. Benim kararlı tutumum karşısında istediğimi yerine getirdi ve ben Sanat Okulundan ayrılarak Nazilli'ye döndüm. Doğruca Müdür Arif Beye gittim. "Günlerdir seni arıyorum, hemen noterden bir kefalet senedi yaptır ve Denizli İsmet İnönü Lisesi'ne git." dedi. Kefalet senedini yaptırmakta epeyce zorluk çektim. Noter, kefil olacak kimsenin mali durumunun iyi olmasını istiyordu. Kimse de bana kefil olmak istemiyordu. Babamın da mali durumu iyi değildi. Sonradan Noter benim Ortaokulu birincilikle bitirdiğimi öğrencince babamın kefaletini kabul etti ve kefalet senedini verdi. Annemden Nazilli-Denizli treninin yol parasını ve az bir harçlık alarak Denizli'ye gittim, kaydımı yaptırdım. O tarihlerde Denizli "İsmet İnönü Lisesi" Türkiye'nin çok sıkı liselerinden biriydi. Ben liseye bir ay geç gelmiştim. Öğretmenler çok otoriterdi, lise kitapları dışındaki

kitaplardan ders anlatıyorlardı. O konulardan sorunca ben bilemiyordum.

Nazilli Ortaokulundaki Kimya hocamız çok zayıftı. Bize oksijen elde etme dışında bir şey öğretmemişti. Denizli Lisesindeki Kimya hocamız ise Kıbrıslıydı ve İngiltere'de eğitim görmüştü. Bize İngilizce kitaplardan dersler anlatıyor, problemler soruyordu. Tabii ben bunları bilemiyor, problemleri çözemiyordum. Coğrafya, Biyoloji hocalarımız da çok sıkı hocalardı. Ben liseye geçinceye kadar dersler epeyce ilerlemişti. Özet olarak, o kadar çok çalışmama rağmen, Fizik hariç, karneme 4 kırık geldi. Fizik yazılılarımı çok iyi yaptım, ondan 10 aldım. Aslında Fizik hocası da çok sıkıydı. Ama benim Fizik temelim çok iyiydi.

Karnemde 4 kırığı görünce moralim çok bozuldu. Kendi kendime "Eğer yılsonunda bu kırıkları düzeltmezsem intihar ederim." diyordum. Öyle ya, Nazilli Ortaokulunu birincilikle bitiren bir öğrenci karnesine 4 dersten kırık getiriyordu. Bu 4 kırıktan annemin, babamın ve ağabeylerimin haberi yoktu.

Çalışmalarıma aşırı bir hız verdim. İkinci kanaatte kırıkların hepsini çok iyi notlar alarak düzelttim. Ancak bu kez Fizik başıma dert oldu. Birinci kanaatte karneme 10 gelince Fizik çalışmalarını gevşetmiştim. Ama sınav ortalamalarına göre ikinci dönem karneme 5 bekliyordum. Fakat Fizik hocası benim dersleri gevşetmeme kızarak karneme 1 verdi. İkinci kanaatte 4 kırığı düzeltmiştim ama

bu kez Fizik başıma dert olmuştu. İkinci, üçüncü sınıftaki arkadaşlarım, “Bu adam seni mutlaka sınıfta bırakır, zira çok kindardır.” diyorlardı. Fizik dışında bütün derslerim çok iyileşmişti, her dersten çok yüksek notlar alıyordum. Artık sınıfın en iyileri arasındaydım. “ Ah şu Fizik olmasa!” diyordum. Yılsonuna 20 gün kadar kala Fizik öğretmeni bir gün beni tahtaya kaldırdı ve aynalara ait bir problem sordu. Soruyu doğru cevapladım. “İşte her zaman böyle çalışmalısın.” dedi ve bana iyi bir not verdi. Demek ki benim durumumu öteki öğretmenlere sormuş, onlar da benim bütün derslerden yüksek not aldığımı söylemişler, o da beni bir kez daha sınamak istemiş. Böylece ben bütün derslerden yüksek not alarak sınıfı geçmiş oluyordum.

İkinci kanaat döneminde kendi işgüzarlığımdan başıma kötü bir iş açtım. Lisenin çok güzel bir Kimya laboratuarı vardı. Kimya ders ve uygulamalarını orada yapıyorduk. Bir derste Kimya hocamız bir öğrenciyi tahtaya kaldırdı ve ona “Sülfirik asit nemi çeker mi?” diye sordu. Öğrenci “Evet çeker.” dedi. Hoca “Bunu nasıl kanıtlarsın?” dedi. Öğrenci bir türlü cevap veremedi. Ben öğrencinin karşısında oturuyordum. Cebimde bir cep saati vardı. Öğretmenin görmez tarafından cep saatimi çocuğa doğru salladım. Çocuk hocaya döndü ve “Saat camıyla.” dedi. Öğretmen bu yanıtın bir kopya sonucu olduğunu anlamıştı. “Kim sana bu kopyayı verdi?” dedi. Çocuk önce “Kimse söylemedi.” dediyse de öğretmen sıkıştırınca “Şuradan bir öğrenci.” dedi. Öğretmen, “Kim o öğrenci?” dedi. Ben ayağa kalkarak “Ben.” dedim. “Saate

bakıyordum arkadaşım oradan esinlendi.” dedim, öğretmen bana ve o çocuğa sıfır verdi. Allahtan benim Kimya notlarım 2. kanaat döneminde çok iyiydi. Bu yüzden karneme kırık gelmedi.

Yaz tatilinde bir işte çalışarak para kazanmak zorundaydım. Sınıf öğretmenimiz yukarıda sözünü ettiğim Kimya öğretmeni Cemal YEŞİLADA idi. Okulda öğleden sonraları ders olmaz, mütalaa dediğimiz serbest çalışma olurdu. Bir mütalaa saatinde sınıf öğretmenime gittim ve sınıfımı geçtiğimi ve yaz tatilinde okullar kapanmadan 15 gün önce Nazilli’ye gitmek zorunda olduğumu zira Nazilli Basma Fabrikasında çalışarak para kazanmak istediğimi söyledim. Öğretmen not defterini açtı ve “Fizikten 2. kanaatte düşük not almışsın.” dedi. Ben de “O düşük notu düzelttim.” dedim. “O zaman ben öğretmenlerle konuşayım sana durumu yarın söylerim.” dedi. Ertesi gün öğretmen beni yanına çağırdı ve “Bütün notların iyiymiş. Fiziği de düzeltmişsin, yarın Nazilli’ye gidebilirsin.” dedi. Böylece ben yaz tatili başlamadan 15 gün önce tatile çıktım ve Nazilli Basma Fabrikasına işçi olarak girmek için başvurdum.

O yıllarda Mehmet ağabeyim Ayancık’ta jandarma olarak askerlik görevini yapıyordu. Harp yıllarıydı. Jandarma olarak Ayancık’ta 5 yıl askerlik yaptı. Ailenin mali durumu bozulmuştu. Ben 3-4 ay da olsa fabrikada çalışmak zorundaydım. Fabrikanın dokuma kısmında bir sekreter vardı. Ağabeyimi iyi tanır ve severdi. Ona

başvurdum. Benim, ağabeyimin usta olarak çalıştığı dokuma kısmının "tahar" bölümüne işçi olarak alınmama yardımcı oldu. Böylece hem evin mali durumuna yardımcı oldum hem de okul harçlığımı çıkardım.

Okullar açılınca Denizli'ye döndüm. Lise 2 çok iyi geçti. Bütün öğretmelerle aram iyi, notlarım yüksekti. Lisenin gözde öğrencilerinden birisi olmuştum. Özellikle Türkçe öğretmeni İbrahim CENGİZ Bey beni çok severdi. ATATÜRK'ün ölüm yıldönümlerinde İsmet İNÖNÜ'nün konuşmasını bana okutur, lisenin şiir günlerinde beni takdimci yapardı. Kompozisyonlarımı beğenir, beni teşvik ederdi. Sıkıntı duyduğum hiçbir dersim olmadı. Böylece lise 2'yi de çok iyi dereceyle geçtim.

Ben tavla oyununu ortaokuldan itibaren çok sever çok da güzel oynardım. Tavla merakım üniversitede hatta ondan sonra da devam etti. Lisede kahveye gitmek yasaktı. Karacasulu Muzaffer adında bir arkadaş tavlaya çok meraklıydı ve benim rakibimdi. Her ikimiz de iyi zar tutardık. Fakat zar tutmada ben daha iyiydim. O Edebiyat kolundaydı. Ben pazar sabahları onu uyandırır ve ikimiz şehrin tenha yerlerinde, öğretmenlerin gelip geçmeyeceği mahallelerdeki kahvelere gider iddialı tavla maçları yapardık. Bir pazar günü Denizli tren istasyonundaki bir kahveye gittik. Sabahın erken saatinde oradan herhangi bir öğretmenin geçmeyeceğini düşünüyorduk. Aksilik bu ya, o gün bizim öğretmenlerden birisi trenle bir yere gidecekmiş. Öğretmen oradan geçerken bizi gördü,

kafasını salladı ve fakat okul idaresine bizi şikayet etmedi. Ondan sonra o kahveye bir daha gitmedik, kenar mahallelerdeki başka kahvelere gittik.

O yaz fabrikada çalışmadım. Aşağı sınıftaki çocuklara Cebir, Geometri, Fransızca, Kimya vb. dersler vererek harçlığımı çıkardım. Mehmet ağabeyim de askerden dönmüştü. Tekrar fabrikaya, tahar dairesi ustası olarak girdi, evin mali durumuna katkıda bulunmaya başladı. Bu kez Mustafa ağabeyim askere gitti. Küçük kardeşim Selim de teyzemin eşinin fırınında çalışmaya başladı. Annem evin mali durumunu yine başarıyla idare ediyordu.

Liseden hatırladığım önemli olaylardan birisi depremdi. Denizli bir deprem bölgesiydi. Gerçi depremler şiddetli değildi fakat biz depremden çok korkardık. Niğdeli bir arkadaşımız vardı. Gece uykusunda depremi hisseder ve acayip bir şekilde bağırırdı. Bu bağırma yatakhanedeki bütün öğrencileri uyandırır herkes çil yavrusu gibi üst kattaki yatakhaneden "orta bahçeye" kaçardı. Bir gece yarısından sonra orta kuvvette bir deprem oldu. Niğdeli arkadaş depremden önce yine bağırdı. Bir kış günüydü, bütün yatılı öğrenciler battaniyeleri kaparak orta bahçeye kaçtı. O gece nöbetçi olan mantık dersi öğretmenimiz bizi sakinleştirdi. Aslında o da korkmuştu fakat korkusunu belli etmedi. Bir saat kadar bahçede soğukta titreye titreye bekledik. Daha sonra artçı deprem falan olmayınca tekrar yatakhaneye döndük.

Bir muzip arkadaş, zaman zaman Niğdeliyi taklit eder ve bizi korkuturdu. Sonraları depreme de alıştık. Ben hala depremden çok korkarım.

Lise 3'te Fen kolunu seçtim. Lisede iki tane 2. sınıf vardı. Bu iki sınıfın en iyi öğrencileri hep Fen kolunda toplanmıştı. Hepsi Denizli, Aydın, Muğla, Niğde, Manisa vb. illerin en gözde öğrencileriydi. O yıl Liseye Cemal TOPAÇ adında bir müdür geldi. Cemal Bey Fen koluna modern Geometri derslerine gelir ve çok güzel ders anlatırdı. Sınıfta kara tahta çok büyüktü. Cemal Bey dersin başından sonuna kadar anlattıklarını kara tahtaya inci gibi yazar, çizer, öğrencilerin bunları defterlerine geçirmesine, anlamalarına yardımcı olurdu. Uzun boyluydu. Bizlerle voleybol oynardı. Sınıftaki Geometri dersleri dışında akşam mutaalalarında bize ilave Geometri dersleri verirdi.

Lise 2'de bize Niyazi AK adında bir Fransızca öğretmeni geldi. Onun Fransızca öğretim yöntemi, Fransızca ders kitabından her başyazının sonundaki "idees et *sentiments"* kısımlarını ezberletmekti. Bu yöntemden çok yararlandığımızı söyleyemem. Çok sonraki yıllarda Niyazi Beyin Erzurum Atatürk Üniversitesi'ne profesör olduğunu öğrendim. O da 10-15 yıl önce ölmüş. Lise sonda bize Osman Bey adında bir Fransızca hocası daha geldi. Eğer o hoca bize Lise 1'den itibaren gelseydi, bizim Fransızcamız fevkalade olurdu. Öldüyse kendisini rahmetle anıyor, yaşıyorsa kendisine uzun ömürler diliyorum.

Benim için lise 3'ün en önemli olaylarından birisi, edebiyat dersi öğretmenimiz İbrahim Beyin düzenlediği bir söylev yarışmasıydı. Bir gün İbrahim Bey Edebiyat kolundan iki öğrenciyi ve Fen Kolundan da beni odasına çağırdı. "Bir söylev yarışması yapacağız." dedi. "Siz üçünüz ayrı ayrı konularda birer konuşma hazırlayacaksınız. 15 dakika süren "uzun teneffüste" öğrencileri orta bahçe dediğimiz kısma kendiniz toplayacak ve konuşmanızı yapacaksınız. Kim bunları başarılı bir şekilde yapar, öğrencilerin ilgisini çeker ve güzel konuşursa o birinci olacak ve başarı ödülünü alacak." dedi. Hazırlanma süresi bir haftaydı.

Ben Orhan Şaik GÖKYAY'ın aşağıdaki "Bu Vatan Kimin" adlı şiiriyle Mehmet Akif ERSOY'un "İstiklal Marşı" şiirlerini esas alarak hamasi bir konuşma hazırladım.

BU VATAN KİMİN

Bu vatan toprağın kara bağrında,
Sıradağlar gibi duranlarındır,
Bir tarih boyunca onun uğrunda,
Kendini tarihe verenlerindir.

Tutuşup kül olan ocaklarından,
Şahlanıp köpüren ırmaklarından,
Hudutta gaza bayraklarından,
Alnına ışıklar vuranlarındır.

Ardına bakmadan yollara düşen,
Şimşek gibi çakan, sel gibi coşan,
Huduttan hududa yol bulup koşan,
Cepheden cepheyi soranlarındır.

İleri atılıp sellercesine,
Göğsünden vurulup tam ercesine,
Bir gül bahçesine girercesine,
Şu kara toprağa girenlerindir.

Tarihin dilinden düşmez bu destan,
Nehirler gazidir, dağlar kahraman,
Her taşı yakut olan bu vatan
Can verme sırrına erenlerindir.

Gökyay'ım ne yazsan ziyade değil,
Bu sevgi bir kuru ifade değil,
Sencileyin hasmı rüyada değil,
Topun namlusundan görenlerindir.

İSTİKLAL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim: Bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım.

Garb'ın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehid oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda,

Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahi şudur ancak emeli:
Değmesin ma'bedimin göğsüne na-mahrem eli;
Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli
Ebedi, yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder varsa taşım;
Her cerihamda, İlahi, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-i mücerred gibi yerden na'şım!
O zaman yükselerek Arş'a değer, belki, başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlal:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal.

Bu konuşma 15 dakika yerine yarım saat sürdü. Bütün ortaokul ve lise öğrencileri, öğretmenler müthiş bir coşkuya kapıldı. Konuşmadan sonra arkadaşlarım beni omuzlara aldılar ve bana "Çiçero Kaşka" adını taktılar. O günden sonra lisenin en gözde öğrencisi oldum. Öğretmenlerden öğrencilerden sevgi ve saygı gördüm. Derslerinde, yanımda oturan arkadaşımın etkisiyle çok güldüğüm Coğrafya öğretmeni, konuşmanın ertesi günü beni çağırdı ve "Seni sınıfta bırakacaktım, ama bu konuşma yüzünden seni affettim, çok güzel bir

konuşmaydı.” dedi. Yarışmaya giren öteki iki arkadaşım “Biz bu konuşma üzerine herhangi bir konuşma yapmayız. Sen birinciliğe layıksın.” dediler.

Bu konuşmamdan en çok mutlu olan Edebiyat öğretmenimiz İbrahim CENGİZ idi. Bana bu konuşmadan sonra “Sen liseden sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi’ne gitmelisin.” dedi. Konu benim de aklıma yattı. Liseyi, tarihinde ilk kez, bütün derslerden 10 alarak bitirdim.

ÜNİVERSİTE

Sonbaharda Siyasal Bilgiler Fakültesinin giriş sınavı vardı. Bu Fakülte sınavla öteki Fakülteler dereceyle öğrenci alıyorlardı. Sınavı kazanacağımı umuyordum. Şimdi sorun Ankara’ya gitmekti. Benim trenle Ankara’ya gidecek param yoktu. Nazilli’de Kaymakam’a gittim ve durumu anlattım. O da beni Çocuk Esirgeme Kurumu’na gönderdi. Onlara durumu anlattım. “Ankara’ya gideceğin gün gel, tren biletini alalım.” dediler. Hakikaten o gün gidiş-dönüş tren biletimi alıp bana verdiler.

Trende Kuyucaklı bir ağabey ile tanıştım. O, Ankara Hukuk Fakültesinde okuyormuş, bir dersten takıntılıymış. Bana çok yakınlık gösterdi. Ankara’da Nazilli Ortaokulundan arkadaşım Suat ÖZÇER’in Mamak’taki evinde kaldım. Suat, Devlet Demir Yolları Meslek Lisesi’nden mezun olmuş ve Ankara’da Mamak civarına tayin edilmişti. Beni evinde misafir etti.

Siyasalın sınavına girdim, sınav iyi gitti. Ondan bir yıl önce 70 öğrenci almışlardı. Ben de bu 70 öğrenci arasına gireceğimi umuyordum.

Sınavın ertesi günü, trende tanıştığım ağabey beni Ankara Dış Kapıdaki Ziraat Veteriner Fakültesi Lokaline götürdü. Orada, Veteriner Fakültesinde okuyan Karacasulu Niyazi ağabeyle tanıştım. Bana "Hangi fakültelere başvurdun?" dedi. Ben de Siyasalın sınavına girdiğimi ve sınavı kazanacağımı umduğumu söyledim. "Peki, başka bir fakülteye başvurmadın mı?" dedi. Ben "Hayır." dedim. Niyazi ağabey, " Öyle şey mi olur, ya Siyasalı kazanamazsan, boşta mı kalacaksın?" dedi. "Sen buraya gelmişken Ziraat Fakültesi'ne de başvur." dedi. Gitti, lokalden bir yaprak beyaz kağıt aldı ve Ziraat Fakültesine parasız yatılı girmek istediğime dair bir dilekçe yazdım. Tarım Bakanlığı, Toprak Mahsulleri Ofisi, Milli Eğitim Bakanlığı gibi değişik kuruluşlar öğrenci alıyordu. Ben Milli Eğitim Bakanlığını tercih ettim ve dilekçeyi Niyazi ağabeye verdim. O, dilekçeyi ertesi gün Ziraat Fakültesi Öğrenci İşlerine verecekti.

Ertesi gün ben Nazilli'ye döndüm, sınav ve başvuru sonuçlarını beklemeye başladım. Aradan günler geçti ve Siyasal sınavının sonuçları belli oldu. Siyasal o yıl 70 yerine 50 öğrenci aldı. Ben sınavı 51. olarak kazanmıştım. Bütün hayallerim yıkıldı. Oysa Ankara'ya gidip 50 kişiden gelmeyenler olabileceğini izlemem gerekiyormuş. Kimse bana bu bilgiyi vermedi. Ben de

Ziraatın sonuçlarını beklemeye başladım. Nihayet oranın sonuçları belli oldu, benim Ankara'ya gelip fakülteye kaydolmam isteniyordu. Yine Çocuk Esirgeme Kurumuna giderek yol parası istedim. Yine biletimi aldılar ve Ankara'ya gittim. Fakülte sekreteri biraz zorluk çıkardı. Ben de onu Dekan Celal TARIMAN'a şikayet ettim. Dekanın emriyle sekreter de beni Ziraat Fakültesi'ne kaydetti. O yıllarda Fakülteye kaydolan öğrenciler derslere başlamadan yani 1.sınıfta, bir yıl bir çiftlikte staj yapıyorlardı. Bu yöntem bir Alman yöntemiydi. Beni de Manisa'daki Beydere Teknik Tarım Okulu'na gönderdiler.

Stajda, Manisa'dan (2), Antalya'dan (1), Edremit'ten (2), Eşme'den (1) Zonguldak Ereğlisi'nden (1), Kırkağaç'tan (2) ve Aydın'dan (1) (ben) olmak üzere 10 arkadaştık. Grubumuz samimi, neşeli, birbirini seven ve uyumlu bir gruptu.

Beydere Teknik Tarım Okulu, Tarım Bakanlığına bağlı kız ve erkek köylü çocuklarını bilgili birer tarımcı yapmak için kurulmuş modern bir çiftlikti. Manisa'ya 30-40 km. mesafede, hayvancılık, tarla ziraatı, meyvecilik, sebzecilik, ziraat sanatları üzerine kurulmuş bir çiftlikti. Çocuklara hem teorik hem de uygulamalı dersler veriliyordu. 10 kişilik stajyer grubumuz esas olarak uygulamalarla yetiştiriliyordu. Yemeklerimizi okulun öğrencileriyle yiyorduk. Bir süre sonra yemeklerimizi Abdullah ŞİMŞEKCAN adlı Manisalı arkadaşla birlikte kendimiz yapıp yemeğe başladık. İçme suyumuzu

yatakhanemizin 15 km. kadar uzağındaki bir kuyudan alıyorduk. Erdem GÜNEŞ bu su işini ayarlamayı üstlenmişti. Erdem bu ayarlamayı "kırık kibrit" yöntemiyle ayarlıyordu. Elinde 10 kibrit çöpü vardı. Çöplerden birisi kırık ve yarımdı. Çöpleri elinde tutar ve bizim bunlardan birini çekmemizi isterdi. Çekme işini her seferinde Kemal ÖZDİN'le başlatıyordu. Kemal de her seferinde kırık kibrit çöpünü çekiyor ve testiyi alarak suyu getiriyordu. Bu olay günlerce devam etti. Bir hafta kadar sonra Kemal "Yahu, bendeki de ne şans, kırık kibrit hep bana çıkıyor." dedi ve durumu o hafta sonunda anladı. Erdem ondan sonra kibrit işini doğru yapmaya başladı. Çiftlikte traktör kullanıyorduk, inek-koyun sağıyorduk, yoğurt, peynir yapıyorduk. Meyve ağaçlarını, bağ omcalarını buduyorduk, kümes hayvanlarına bakıyorduk. Özetle, bütün tarım dallarında pratik olarak gayet iyi yetiştirildik. Bütün işleri zevkle yapıyorduk. Orada ata binmeyi bile öğrendik. Çiftlikte dört tane aygır vardı. Bizim de ata ilk binişimizdi. Atlar bütün kış ahırda bağlı oldukları için çok azgındılar. Atlara binmek için önce onları kaşağılamak zorundaydık. Bana Bozkurt adındaki at düşmüştü. Kaşağı yapmak için yanına gittiğimde at huysuzlandı ve çifte atmaya başladı. Ben de orada duran bir sopayı elime aldım. Binicilik hocası beni sopayla gördü ve "Ne yapıyorsun, ata vurursan bir daha kimseyi bindirmez, bırak o sopayı, atın yanına onu okşayarak yanaş." dedi. Öyle yaptım, okşayarak kaşağı yaptım, semeri sırtına koydum ve atı ahırdan dışarı çıkararak

üzerine bindim. Binicilik hocası ve iki arkadaşım da atlara binmişlerdi. Benim Bozkurt yerinden kıpırdamıyordu. Arkadaşlarım çiftliğin korusunun çevresini dolaştılar, benim at hala yerinde duruyordu, ben de korkudan onu harekete geçirecek hiç bir şey yapmıyordum. Öteki atlar 2-3 km gidince benim at onları gördü ve bir yarış atı gibi koşmaya başladı. Ben dizlerim ata yapıştırdım ve bir elimle atın yelesini sıkıca tuttum. Önümüzde inşaat temelleri için kazılmış çukurlar vardı. Bozkurt o temellerin üzerinden hızla atlayarak öteki atlara yetişti. Çok korkmuştum, ama at beni sırtından atamamıştı. Bunu, dizlerimi atın gövdesine sıkı sıkı bastırmam ve yeleyi sıkıca kavramama borçluyum. Atım binicilik hocasının yanına gelince bana "Hani sen daha önce ata hiç binmedim diyordum, bu binişi ancak usta biniciler yapabilir." dedi. Ben bir şey söylemedim. Korkudan dilim tutulmuştu. Daha sonraki günlerde yine ata bindik. Artık alışmıştık, ata binmek çok zevkliydi. Bir seferinde başka bir ata bindim. Binicilik hocası Birtok adlı atla önden gidiyordu. At boynunu eğerek binicilik hocasını düşürdü ve yan taraftaki tarlalara doğru kaçtı. Binicilik hocası onun peşinden gitti. Fakat geriye kalan üç at huysuzlandı. Benim atım kovboy filmlerindeki atlar gibi şaha kalktı. Ancak ben ata öyle sıkı sarılmıştım ki at beni düşüremedi. Nihayet binicilik hocası Birtok'u yakaladı, böylece çiftliğe döndük. Ne kadar tehlikeli bir iş yaptığımı şimdi anlıyorum.

Staj arkadaşlarımdan Selahattin ÖZSOYERİ koyu bir Fenerbahçeli idi. Ben ise 1943'ten beri koyu bir Beşiktaşlı idim. İlkbaharda bir hafta sonu radyodan Beşiktaş'ın İzmir'e geleceğini ve zannederim Altay'la maç yapacağını öğrendik. Selahattin Fenerli idi ama o zamanlar Beşiktaş'lı Kırkağaçlı Ali İhsan KARAYİĞİT de arkadaşıydı. Selahattin'e İzmir'e gitmeyi teklif ettim. O da kabul etti. Maç pazar günü idi. Biz İzmir'e trenle gidecektik. Tren çiftliğe 5-6 km kadar uzaktan geçiyordu. Cumartesi günü gitmeye karar verdik. Cuma akşamı müthiş bir sağanak yağmur yağdı. Biz tarlaların içinden 10 km. yürüyüp trene binecektik. Eyepce tereddütten sonra gitmeye karar verdik. Bir tarlanın sonuna geldiğimizde tarlanın etrafının bir kanalla çevrildiğini ve kanalın bir gün önce yoğun yağmurdan yarıya kadar suyla dolu olduğunu gördük. Selahattin'e "Ben kanalı atlar, öbür tarafa geçerim, ne diyorsun?" dedim. Selahattin futbolcu bir gençti. "Ben de atlarım." dedi. Ben atladım, karşıya geçtim. Selahattin atladı ve kanalın öbür tarafına, suyun içine düştü. Ben kollarından tutarak onu sudan çıkardım. Fakat pantolonunun büyük kısmı ıslanmıştı. Pantolonu çıkardık ve iki taraftan sıkarak suyun büyük kısmını akıttık. Selahattin ıslak pantolonu tekrar giydi. Oradan geçen trene yetiştik. İzmir'de Basmane'de Nazilli'den tanıdığım bir otelci vardı. Onun oteline gittik. Bir ütü isteyerek ıslak pantolonu kuruttuk. Ertesi günü maça gittik. Selahattin A.İ. KARAYİĞİT'le görüştü. Beşiktaş güzel oynadı ve Altay'ı yendi. Her şeye rağmen İzmir'den

memnuniyetle ayrıldık ve Beydere'nin o hafta İzmir'e gelen kamyonuna rastladık, onunla çiftliğe döndük. Çiftlikte kalan arkadaşlara başımızdan geçen olayı anlattık, hepsi bizimle epeyce alay ettiler. Biz hayatımızdan memnunduk.

Çiftlik stajımız çok olumlu geçti. Üniversitede derslere başlamadan bir yıla yakın bir süre staj yapmak çok yararlı idi. Sonradan bu sistemi değiştirdiler ve bir yıllık stajı kaldırdılar. Kanımca bu yeni sistem hiç iyi olmadı. Öğrenciler pratik öğretimden mahrum kaldılar. Halen de bu yeni sistem uygulanıyor. Ben fakültede öğretim üyesi olduktan sonra uygulamalara çok önem verdim ama bu yeni sistem eskisi kadar yararlı olmadı.

Hatırladığıma göre stajdan ayda 80 lira burs alıyorduk. Burs, Milli Eğitim Bakanlığından Manisa Valiliğine geliyordu. Okullar yaz tatiline girince Manisa Valiliği Muhasebe Müdürü benim bursumu kesti. Kendileriyle görüştüğümde "Tatilde burs verilmez." dediler. Ben Milli Eğitim Bakanlığına durumu açıklayan bir dilekçe verdim. Cevap olumlu geldi. Fakat Manisa Valiliği Muhasebe Müdürü bursu vermemekte ısrar etti. Oysa biz staja devam ediyorduk. Bu durum staj sonuna kadar devam etti. Ben aklıma her geldiğinde Manisa Valiliğine bursumu vermeleri için dilekçe veriyordum. Bu durum fakültede eğitim başlayıncaya kadar devam etti. Artık burslarım Milli Eğitim Bakanlığından Fakülteme geliyordu. Ancak yaz tatilindeki burslarım Manisa'da

kalmaya devam etti. Ben de Manisa Valiliğine dilekçe yazmaya devam ettim. Nihayet Ocak ayı sonlarında Valilikten olumlu cevap geldi. Bu cevapta burslarımı Manisa Muhasebe Müdürlüğü'nden alabileceğim yazılmıştı. Şubat sömestr tatilinde Nazilli'ye Manisa-İzmir yoluyla gittim. Giderken Manisa'ya uğradım. Muhasebe Müdürüne durumu anlatınca, "O sık sık dilekçe yazan Allah'ın cezası öğrenci sen misin?" dedi. Ben de "Evet." dedim, kendisine bir tepki göstermedim. Muhasebe Müdürü gerekenlere emir verdi ve ben orada kalan üç aylık bursumu aldım ve oradan İzmir yoluyla Nazilli'ye gittim. Muhasebeden aldığım parayla yaptığım en olumlu iş, babama kışlık bir ceket almak oldu. Yaşlı babam ceketi, gözlerinden yaşlar gelerek giydi ve bana hayır dualar etti.

BİRİNCİ ÖLÜMCÜL OLAY

İlk ölüm tehlikesini İzmir'de, Manisa'daki stajdan Nazilli'ye giderken bir takside geçirdim. Konaktan Basmane'deki istasyona gelirken taksinin ön koltuğunda yani şoförün yanındaki koltukta oturuyordum. İstasyona geldiğimizde şoför sola yanaştı. Ben kapıyı açtım ve bir an, taksi parasını vermek için arabada kaldım. O anda bir at arabası benim oturduğum yerin yanından hızla geçerek kapıyı parçaladı. Dışarı çıkmış olsaydım at arabasının altında kalacaktım. Ölüm muhakkaktı.

FAKÜLTE YAŞAMIM

Staj bittiğinde Ankara'ya Ziraat Fakültesine geldim. Fakültenin öğrenci yurdunda kendime yer buldum. Burası kompartımanlar halinde ranzalı olarak yapılmış 20'şer kişilik yatakhanelerdi. Ziraat ve Veteriner Fakülteleri Almanlar tarafından yapılmıştı. Yatakhaneler ısıtmalı ve rahattı. Ancak horlayanları, uykusunda diş gıcırdatanları umursamamamız gerekiyordu. Bizim staj grubundan Mahmut SÖNMEZ (namı diğer, Eşkiya Mahmut) bu diş gıcırdamasından çok huylanırdı. Onun bu diş gıcırdamaları yüzünden uyuyamadığını hatırlarım.

Yatakhanede muziplikler de olurdu. Bunlardan hoşa gidecek bir tanesini anlatmak isterim. Bizim kompartımanda Nihat ve Abdülkerim adlı iki Erzurumlu arkadaş da vardı. Bir kış günü Abdülkerim, muziplik olsun diye Nihat'ın yatağına su dökmüş. Yatak sahibi gece yatmaya gelmiş ve yatağa girince buz gibi yatakla karşılaşmış. Tabii, bunu yapanı bilmiyor, fakat tahmin ediyor. İntikamını almak için ayağına bir yün çorap geçirdi ve bu çorabı yaklaşık iki ay giymiş. Bir gece arkadaşı uyuyunca o çorapları ranzanın baş tarafındaki demir çubuklardan birinden arkadaşının burnuna doğru sarkıttı. Çoraplar leş gibi kokuyordu. Ertesi sabah kahvaltıya gidileceği zaman burnuna çorap sarkıtılan Abdülkerim uyanamadı. Kendisini zorla uyandırdık. Çoraplar öyle kokuyor ki arkadaş bir türlü uyanamadı. Kendine gelince durumu anladı, bunu yapanın kim

olduğunu tahmin etti ve onu dövmek için saldırdı. Kompartımanda bir koşuşma ve bağırıp çağırma oldu. Biz onları sakinleştirdik ve çorapları asan arkadaşı sıkıştırdık. O da bunu, yatağına dökülen suyun intikamını almak için yaptığını söyledi ve şöyle dedi "Çorapları ranzanın demirine asınca arkadaş zehir yutmuş it gibi titredi ve derin bir uykuya daldı." Böylece Nihat intikamını fazlasıyla almış oldu. Bu hikaye de bizim yatakhane anılarımızdan.

Ziraat Fakültesi öğrencileri doğrudan 2. sınıfı okuyor ve Botanik, Zooloji ve Anatomi gibi dersleri, aynı kampüsteki, Ziraat Enstitüsünden kalma Veteriner Fakültesi 1. sınıf öğrencileri ile birlikte görüyorlardı. Hocalarımızın büyük çoğunluğu eğitimlerini Almanya'da almış, hatta doktoralarını Almanya'da yapmışlardı. Zooloji, Kimya, Jeoloji, Fizik hocalarımızdan en güzel dersleri, Zooloji Profesörü Mithat Ali Tolunay verirdi. Botanik dersine 1. sömestrde Orman Genel Müdürü Dr. Kazım MIHÇIOĞLU, 2. sömestrde Doç. Dr. Haydar BAĞDA geldi. Dr. MIHÇIOĞLU ders verirken çok terlerdi. Bir de "K" harflerini hep "G" olarak telaffuz ederdi. Bu telaffuzu duyan öğrenciler gülünce "Ben Angara demesini de Angara demesini de bilirim. Ancak yine Angara derim." derdi. Hepsinde "K" yerine "G" telaffuz edince sınıf kahkahadan kırılırdı. 2. Sömestrde Botanik dersine gelen Doç. Dr. BAĞDA'nın sesi daima kısıktı. Botanik derslerini de "7 alt" dediğimiz büyük dershanede veterinerlerle birlikte okurduk. Arka

sıralardaki öğrenciler “Hocam duyamıyoruz, lütfen biraz bağırın.” derlerdi. Buna karşılık Haydar Bey “Sesinizi keserseniz duyarsınız.” derdi. Sınıf dersi duymayınca gürültü daha da artardı. Olay her derste aynıydı. Son derslerden birinde Haydar Bey “Ben size bunun hesabını yılsonu sınavlarında sorarım.” dedi. Sınıf yine aldırmadı. Botanik ve Zooloji derslerinin kitabı yoktu, her öğrenci not tutmak zorundaydı. Benim her iki dersle bir sorunum yoktu. Bu dersler genellikle sabahleyin 1 ve 2. saatlerde olurdu. Ben dershaneye herkesten önce gider ve en ön sırada kendime yer tutardım. Dolayısıyla dersleri, iyi dinler, iyi not tutardım. Hocalar da beni tanırdı. Bu yüzden sınavların hepsinden iyi not alırdım. Sınıfımız 150 kişiydi. Bu 150 öğrenciden, aklımda yanlış kalmadıysa, Botanik dersinden 15-20 kişi yılsonu sınavında başarılı oldu. Zooloji hocası çok güzel ders anlatır ve ses tonuyla bütün sınıfa hakim olurdu. Herkes notunu gayet güzel tutardı. Bu yüzden Zooloji dersinde sınıfın başarısı yüksek oldu.

Fransızca derslerimize yaşlı bir avukatın geldiğini öğrendim. Derse girdim, avukat orta 3’ün Fransızca kitabından ders anlatıyordu. Ders bana çok basit geldi çünkü lisede iyi Fransızca öğrenmiştim. Bir daha Fransızca dersine girmedim. Onun yerine British Council’ın İngilizce derslerini almaya başladım. Buraya 100 liralık bursumdan ayda 5 lira veriyordum. Sonradan bir ziraat yüksek mühendisinin de haftada iki akşam İngilizce özel ders verdiğini öğrendim. O hocaya da ayda 10 lira veriyordum. Böylece İngilizcem de epeyce ilerledi.

İngilizce öğreten Fransızca kitaplar satın aldım. Fransızca yoluyla İngilizce öğrenmek kolay geliyordu. Böylece İngilizcemi de epeyce ilerlettim.

Ayda 100 lira bursla hem yatakhane, hem kahvaltı, hem öğle ve hem de akşam yemeklerinin parasını veriyordum. Annemin, babamın ve ağabeylerimin bana harçlık gönderecek durumları yoktu. İngilizce kurs, sinema, otobüs, tiyatro vb. giderlerimi hep bu 100 liradan karşılıyordum. Sigaram, içkim yoktu. Aslında lisede Yeşilay başkanı idim. Haliyle sigaram, içkim olamazdı. Çok tutumluydum ve tutumlu olmaya da mecburdum. Zira bana para gönderecek güvendiğim bir yer yoktu. Bursumdan artırdığım paradan, doktor çocuğu olan bir arkadaşıma (Erdem GÜNEŞ'e) zaman zaman borç verdiğimi hatırlarım.

FKB hocalarımızın hepsi kuvvetli hocalardı. Dersler çok disiplinliydi. Ben derslerde, derslerin sınavlarında hiç zorluk çekmedim. Bütün sorun devamlı olmak, derslerde düzenli not tutmaktı. Ben bunları iyi yapıyor, hatta boş zamanlarımda fakülte takımında yedek voleybol ve futbol oyunculuğu bile yapıyordum. Fakültemizin kapalı spor salonu yoktu. Biz de antrenman için Kara Harp Okulu'na ve Siyasal Bilgiler Fakültesine giderdik. Futbol antrenmanlarını Keçiören Futbol sahasında yapardık. Ziraat Enstitüsü zamanında çeşitli turnuvalarda kazanılmış kupalarımız vardı. Bu kupalar Enstitünün müzesinde dururdu. Biz fakülteye başlamadan

Enstitünün bir kayak, bir güreş takımı da varmış, bunlar bizim zamanımızda yoktu.

Fakülte 2. sınıf derslerini kolaylıkla ve yüksek notlarla takıntısız geçtim. Bizden önceleri yüksek notlarla sınıf geçenleri, eğitim için Pakistan'a gönderirlermiş. Fakülte Sekreteri bunu bana söyledi ve böyle bir şeyi düşünüp düşünmediğimi sordu. Ben de böyle bir konuyu düşünmediğimi söyledim. Bizim sınıftan itibaren Ziraat ve Veteriner Fakülteleri Ankara Üniversitesine bağlandı. Ziraat Enstitüsü çatısı altında olan Orman Fakültesi, İstanbul Üniversitesi'ne bağlandı. Eskiden Ankara Üniversitesi'ne bağlı bir Fen Fakültesi yoktu. Biz Fakültede 2. sınıfı okuduktan sonra FKB hocalarımız, binaları Ankara Bahçelievler Mahallesinde yapılan Fen Fakültesi'ne geçtiler.

Fakülte 3. sınıf dersleri daha ziyade tarıma hazırlık dersleriydi. Hocaları da dışarıdan gelirdi. Örneğin Meteoroloji dersini, Genel Müdür Ümran EMİNÇÖLAŞAN, Ölçme Bilgisi dersini, sonradan Genel Müdür olan Dr. Fuat ADALI verirdi. Ölçme Bilgisi kürsüsünde Dr. Halis ALAGÖZ ve Dr. Necmi SÖNMEZ asistan olarak çalışırlardı. 3. sınıf dersleri zor değildi. Yalnız Veteriner Dr. Zihni ERENÇİN Hocanın verdiği anatomi dersi oldukça zordu. Ancak Hoca öyle güzel ders anlatır, hayvan ve insanların kemik isimlerini öyle güzel telaffuz ederdi ki, Latince olmalarına karşın bunları derslerde öğrenirdik. Jeoloji dersi de böyleydi. Bu dersi

Prof. Dr. Şevket Ahmet BİRAND verirdi. Özetle 3. sınıf derslerinde de hiç zorluk çekmedim, bu derslerden de hep yüksek notlar aldım.

Bütün meslek dersleri fakülte 4. sınıfta yoğunlaşmıştı. Hocalar ya Almanya'da yetişmişler ya da Türkiye'de ders veren Alman hocaların danışmanlığında yetişmişlerdi. Alman hocalar dersleri Almanca veriyorlar ve yanlarındaki asistanlar o dersleri Türkçeye çeviriyorlardı. Biz hiç Almanca ders görmedik. Türkiye'de yetişen hocalar fakültenin ya 1933 ya da 1934 girişli öğrencileriydi. Fakülte 4 yıl olduğuna göre hocalarımız 1937 veya 1938 yılı mezunlarıydı. Hepsi de kuvvetli ve bilgili hocalardı. Meslek dersleri hep 4. sınıfta toplandığı ve yoğun olduğu için gerçekten zorlanıyorduk. Benim en çok sevdiğim dersler Meyvecilik, Bağcılık, Peyzaj Mimarisi, Tarla Bitkileri, Endüstri Bitkileri, İstatistik, Bitki Besleme, Entomoloji, Fitopatoloji Tarım Makineleri vb. derslerdi. O zamanlar fakültede bir tek ordinaryüs profesör vardı. Adı Kadri BİLGEMRE idi. Kendisi Zootekni hocası olup çok kuvvetli ve otoriter bir hocaydı. Derslerde çıt çıkmazdı. Kendisinden çok korkardık. Derslere, kapıdan girerken başlar, devamlı olarak 45 dakika ders anlatırdı. Dersin bittiğini bir hademe, saati geldiğinde kapıyı açarak haber verir, hoca da suratı asık olarak kapıdan çıkardı. Kapıdan çıkıncaya kadar da ders anlatmaya devam ederdi.

Meyve Yetiştirme ve Islahı Hocamız Prof. Dr. Sabahattin ÖZBEK konusunu çok iyi bilen ve öğreten bir hocaydı. Bize derse geldiği yıl profesör olmuştu. Almancayı Fakültedeki Almanca verilen bahçe derslerinden öğrenmişti. Yabancı dil öğrenmeye çok yetenekliydi. Fakültede okurken Alman hocanın verdiği derslerde Türk asistan çevirmede yanlışlık yaparsa parmağını kaldırır onu düzeltirmiş. Doçent olunca Hans MOLISH ve Fritz KOBEL'in Bahçe Bitkileri Fizyolojisi kitaplarını Almancadan Türkçeye çevirerek bastırmış. Bütün son sınıf öğrencileri onun derslerine eksiksiz devam ederler ve onu tüm dikkatleriyle dinlerlerdi. Ben mezun olunca onun yanına asistan girmeyi kafama koymuştum. Bize derse gelmeden önce bir yıllığına ABD'ye gitmiş ve orada İngilizce de öğrenmiş. Ayrıca Fransızca bildiğine de bizzat şahit olmuştum.

Arif AKMAN İhtimar Sanatları, Bekir ALKAN Entomoloji ve Fitopatoloji, Sadri ARAN Bahçe Mimarisi ve Süs Bitkileri, Esat Ahmet BOZKAYA Ziraat Alet ve Makineleri, Kerim Ömer ÇAĞLAR Toprak, Hamit DEMİRTAŞ Zirai Kuvvet Makineleri, İsfendiyar Esad KADASTER Zirai Kimya, Tevfik EŞBERK Lif Teknolojisi ve Köy El Sanatları, Halid EVLİYA Bitki Besleme, Ekrem Rüştü İZMEN Süt ve Süt Mamülleri, Sedad KANSU Besin Maddeleri ve Hayvan Besleme, Kazım KÖYLÜ Ekonomi ve Zirai İşletmecilik, Nail ORAMAN Bağ-Bahçe, Cahid ÖNCÜ Lif Teknolojisi ve Köy Sanatları, Celal TARIMAN Endüstri Bitkileri, Ömer

TARMAN Yem Bitkileri Çayır Mera, Said Tahsin TEKELİ Ziraat Sanatları, İbrahim VARKIN Zootekni ve Turgut YAZICIOĞLU İhtimar Sanatları derslerini verirlerdi. Doçentlerden Orhan DÜZGÜNEŞ İstatistik, Eyüp HIZALAN Toprak, Osman TOSUN Bitki Yetiştirme ve Islahı, Sabahattin ÖZBEK Meyve Yetiştirme ve Islahı, Mustafa ULUÖZ Ziraat Sanatları, Muttalip USLU Zirai Ormancılık derslerini verirlerdi.

Görüldüğü gibi çok yoğun ve Ziraatın bütün konularını içine alan bir ders programımız vardı. Bunların üstüne orijinal bir konuda bir bitirme tezi hazırlamak zorundaydık. Ben bitirme tezini Sabahattin ÖZBEK Hoca'dan "Sultanhisar'da Portakal Yetiştiriciliği" konusunda aldım. Sultanhisar Ege'de Aydın'ın bir ilçesi idi. Kuzeyi yüksek dağlarda hilal şeklinde çevrili, bu yüzden de kuzey rüzgarlarından korunmuş mikroklima karakterinde bir ilçe idi. Toprakları verimli ve bahçe tarımına uygundu. Portakal soğuklara duyarlı bir tür olmasına karşın bu ilçede yetiştirilebiliyordu. Ben de bu konuyu işleyerek bitirme tezimi yazdım. Sabahattin Hoca bu tezden bana 10 üzerinden 8 verdi.

Orhan DÜZGÜNEŞ'in verdiği İstatistik dersi zordu fakat ben ondan da çok iyi notlar aldım. Halid EVLİYA'nın dersi de zordu. O derste biraz zorlandım fakat sonuçta iyi bir notla sınıfı geçtim.

İkinci sınıfta Siyasal Bilgiler Fakültesinden Fethi ÇELİKBAŞ bize İktisat derslerine gelirdi. Ondan sınıf

geçmek büyük bir sorundu ama ben çok çalışarak o dersi de başarıyla geçtim.

Bir de Ziraatın temel konularını içine alan genel dersler vardı. Onlardan Kazım KÖYLÜ'nün verdiği Ekonomi ve Zirai İşletmecilik dersi de biraz ağırdı. Ona da biraz fazla zaman ayırarak başarılı oldum.

Zaman zaman hocalar bazı konuları bizim anlatmamızı isterlerdi. Örneğin Bitki Yetiştirme ve Islahı dersinde Dr. Hüseyin GÖKÇORA bir konuyu ortaya atarak "Bunu kim anlatmak ister?" diye sordu. Ben parmağımı kaldırarak "Ben anlatabilirim." dedim. Başka öğrenci istekli olmadığı için Hoca "Peki, gelecek derse konuyu sen anlat." dedi. Ben ertesi derse hazırlanarak konuyu anlattım. Hoca, "Benim düşündüğüm konu tam bu değildi ama sen bu konuyu güzel anlattın." diyerek beni takdir etti.

Böyle bir olay da Entomoloji ve Fitopatoloji dersimizde geçti. Hocamız Prof. Bekir ALKAN "Pamuktaki yeşil kurt konusunu birinizin anlatmasını istiyorum, kim anlatmak ister?" diye sordu. Ben ve Hüseyin SİNNİ parmak kaldırdık. Sonra Hüseyin SİNNİ vazgeçti ve Hoca beni seçti. Ertesi derste, çok iyi hazırlanarak dersi anlattım. Hoca dersi çok beğendi ve bana kocaman bir aferin verdi. Böylece Hocanın gözüne girmiş oldum. Zaten bu dersi ve hocayı çok seviyordum. Yılsonu sınavları sözlü yapılıyordu. Hocadan tam not alarak mükâfatımı almış oldum.

İKİNCİ ÖLÜMCÜL VAKA APANDİSİT AMELİYATI

Dördüncü sınıfta Şubat tatilinden yeni dönmüştük. Fakülte henüz açılmamıştı. Ankara'da opera binasının arkasında açılan bir sergiyi arkadaşlarla gezmeye gitmiştik. Orada gezerken benim karnım ağrımaya başladı. Arkadaşlara kendimi iyi hissetmediğimi, yatakhaneye dönerek yatacağımı söyledim. Arkadaşlar "Olur." dediler ve ben yurda dönerek yatağıma yattım. Ancak karnımın ağrısı geçmiyordu. Böyle bir ağrı Manisa Beydere'de staj yaparken de olmuştu. Bir tatil vesilesiyle Manisa'dan Nazilli'ye otorayla (2 vagonluk hızlı bir yolcu treni) dönerken de aynı şekilde bir ağrıyla karşılaşmıştım. Fakat ağrı yolculuk sırasında bir süre sonra geçmişti. Nazilli'de doktora gittim, "Yediğin bir şey dokunmuş." dedi. Bir de iğne yaptı. Epeyce bir süre bu ağrıyı çekmedim. Arada 1-2 defa daha ağrı olduysa da önem vermedim. Ancak bu sefer ki ağrı daha şiddetliydi ve yattığım yerde bayılacak gibi oluyordum. Fakültenin küçük bir reviri ve oraya bakan, "Anne" diye hitap ettiğimiz yaşlı bir hemşiresi vardı. Bu hemşire fakültenin Almanlar tarafından yönetildiği zamandan kalmıştı. Ona durumu anlattım. Bana "Oğlum bu ağrı apandisit ağrısıdır, hemen hastaneye gitmen gerekir." dedi. Ben revirden çıktım ve orada Fakülte öğrenci derneği Başkanı Hüseyin SİNNİ ile karşılaştım ve kendisine beni acele hastaneye götürmesini rica ettim. Eksik olmasın, Hüseyin beni Ankara'nın meşhur Numune Hastanesi'ne götürdü. Doktor beni muayene etti ve bu

ağrının “had apandisit” olduğunu ve derhal ameliyat edilmem gerektiğini, durumumun apandisitin patlaması halinde ölüme kadar gidebileceğini söyledi. İster istemez ameliyata razı oldum. Doktorlar beni hastaların yattığı bir koğuşa götürdüler ve koğuş çok kalabalık olduğu ve boş yatak olmadığı için ameliyattan sonra bir hasta ile aynı yatakta yatacağımı söylediler. Ben “Kesinlikle olmaz, ölürüm de bu yatakta yatmam.” dedim. Onun üzerine hastanedeki tek kişilik özel bir odaya bir şezlong koydular. Ameliyata kadar orada kaldım. Ameliyat olan birçok hasta olduğu için gece yarısına kadar bekledim. Beni ameliyathaneye aldılar. Bir baş asistan, bir uzman doktor vardı. Ameliyat masasına yattım. Bir parça pamuğa eter damlattılar ve pamuğu burnuma dayadılar. O sırada 4-5 tane stajyer tıp öğrencisi de ameliyatı seyretmeye geldiler. Doktorlar ameliyat için benim bayılmamı bekliyorlardı. Ben bir türlü bayılmıyordum. Doktorlar benimle konuşuyorlar, bana sorular soruyorlardı. Ben sorulara cevap veriyor fakat bir türlü bayılmıyordum. Uzman doktor “Bunun bayılacağı yok, şu eter şişesini getirin.” dedi ve şişedeki bütün eteri burnumun üstündeki pamuğa döktü. O anda gözümün önünde yıldızlar gördüm ve kendi kendime “İşin bitti Nurettin.” dedim. Ameliyathanelerde bazı hastaların fazla eterden bayıldığını ve bir daha uyanamadığını duymuştum. “Herhalde ben de öyle oldum.” dedim.

Kendime geldiğimde özel odada şezlongda yatıyordum. Ameliyat iyi geçmiş. Sabahleyin bölüm

sorumlusu Profesör vizite geldi, bana ‘’Nasılsın?” dedi. Ben iyi olduğumu söyledim. Ameliyatı yapan Doktor Profesöre “Benim ameliyatta çok geç bayıldığımı ve vücudumdan çıkarılan apandisitin dallı, budaklı olduğunu.” söyledi. Profesör de bu apandisiti Tıp Fakültesindeki müzeye koymalarını ve ilginç vaka olarak tıp öğrencilerine gösterebileceklerini söyledi. Sonradan ameliyatı yapan doktorla konuştuğumda karnımın her şiddetli ağrımasında apandisitin bir dal-budak saldığını, bunların her birinin bir patlama ve dolayısıyla ölüm belirtisi olduğunu ve apandisitin bu ağrılarla patlamamış olmasının bir şans olduğunu söyledi.

Ameliyattan sonra hastanede bir hafta kadar kaldım. Sonra fakülteye döndüm. Sonradan ameliyat olduğumu aileme de söylemedim. Ameliyattan sonra karnımda hafif bir ağrı oldu. Hastanedeki doktora gittim. O beni muayene etti ve o ağrının önemli bir şey olmadığını söyledi. Böylece bu önemli ameliyatı da atlatmış oldum.

MEZUNİYET BALOSU

Mezuniyet yılının sonunda, sınavlardan önce hocalarımıza bir mezuniyet balosu vermek adetti. Bu baloyu hazırlamak üzere sınıfta bir komisyon seçtik. Komisyonda ben arkadaşlara orijinal bir şey olarak hocaları yazılı bir sınava tabi tutalım diye bir fikir ortaya attım. Fikir kabul edildi ve soruları ben hazırladım.

Baloyu, o zamanlar çok meşhur olan Ankara Gar Gazinosu'nda yaptık. Balo çok güzel oldu. Benim yazılı sınav çok beğeni kazandı. Ben Kürsü'den hocalara, "Kopya çekmeyin, yanınızdaki arkadaşın kağıdına bakmayın!" diye espiriler yapıyordum. Sınavda en iyi notu, Prof. Dr. Sabahattin ÖZBEK'e verdim, hazırladığımız armağanı da ona verdim. Sınav beğeni kazandı ve çok alkış aldı. Ben de hocalara kendimi bir daha kanıtlamış oldum.

MEZUNİYET VE YEDEK SUBAYLIK

Sınıfımız 150 kişi idi. Hatırladığıma göre bunlardan haziranda sadece 8 öğrenci mezun olabildi. Bunlardan birisi de bendim. Mezun olanların çoğunluğu fakültede bir hocanın yanına asistan girmek istiyordu. Yukarıda da değindiğim gibi, ben Sabahattin ÖZBEK'in kürsüsüne asistan girmek istiyordum. Fakat fakülteyi iyi dereceyle bitirenlerden Salih ARSEVEN arkadaşım mezun olur olmaz ÖZBEK Hocaya gitmiş ve onun yanına asistan girmek istediğini söylemiş. Hoca da "Olur." demiş. Bu durumda arkadaşıma haksızlık olmasın diye ben ÖZBEK Hocaya gitmedim. Onun yerine Orhan DÜZGÜNEŞ Hoca'ya gittim ve İstatistikçi olmak istediğimi söyledim. "Sen İstatistiğin ne kadar zor olduğunu biliyor musun?" dedi. Ben de "Sizin dersinizden 10 alan öğrenci benim." dedim. " Ha öyle mi! " dedi. O zaman Zootekni Kürsüsünün Başkanı Kadri BİLGEMRE idi ve çok sert bir hocaydı. DÜZGÜNEŞ "Sen bu

bölümde, BİLGEMRE Hocayla çalışabilecek misin?" dedi. Ben de "Çalışırım." dedim. DÜZGÜNEŞ beni BİLGEMRE Hoca'ya götürdü. "Bu genç bizim bölüme asistan girmek istiyor, ne dersiniz?" dedi. O da not defterini çıkarıp notlarıma baktı ve "Olur." dedi. Bu sırada ben değişik hocalarla görüşürken fakülte binalarının arasında Doç. Dr. Nurinnisa ÖZBEK Hanıma rastladım. "Buralarda ne arıyorsun?" dedi. Ben de bir kürsüye asistan girmek için bazı hocalarla konuşuyorum." dedim. Nurinnisa Hanım beni bizim mezuniyet balomuzdan tanıyordu. "Bizim Kürsüye gelsene." dedi. Ben de "Neden olmasın." dedim. Nurinnisa Hanım beni Halit EVLİYA Hocaya götürdü. "Nurettin KAŞKA'yı bizim kürsüye asistan alalım." dedi. Halit Bey de not defterini çıkarıp notlarıma baktı ve "Olur." dedi. Böylece ben kürsülerden birine asistan girmeyi hemen hemen garantilemiştim. Ancak arada askerlik ve MEB'den muvafakat almam gerekiyordu. O yaz aylarında asistanlık sınavı açılmadı. Askerlik de yılsonunda başlayabilecekti. Ben de zorunlu olarak MEB'e gittim. Beni Malatya, Akçadağ Köy Enstitüsü'ne Tarım öğretmeni olarak tayin ettiler. Ben Akçadağ'dan önce Nazilli'ye gittim ve orada Servet BOYLUOĞLU ile nişanlandım. Birkaç gün sonra trenle Malatya'ya, oradan da Akçadağ'a gittim. O sırada Köy Enstitüsü yaz tatiline girmişti. Oradaki Tarım öğretmeni Orta Ziraat'lı, yaşlı birisiydi. Bütün tarım işlerini bana devretmek istedi. Ben orada kalmayacağımı ve yılsonunda askere gideceğimi, bu yüzden rahatını bozmamasını ve

tarım işlerine, eskiden olduğu gibi devam etmesini söyledim. Tarım öğretmeni çok memnun oldu. Enstitü'de bir müzik öğretmeni vardı. Onunla arkadaş oldum. Kendisi güzel piyano ve keman çalardı. Ben de müziğe meraklı idim. Müzik hocası piyanoda benim sevdiğim şarkıları çalar, birlikte şarkı söylerdik. Enstitünün Müdür Muavini Türkçe hocasıydı. Ben şiire de çok meraklıydım. O Türkçe hocasıyla da karşılıklı şiirler okurduk. Enstitü'deki öğrencilerle aram iyi idi. Onlarla da voleybol, futbol ve masa tenisi oynardık. Öğrenciler arasında iyi voleybol oynayanlar, iyi koşucu olanlar vardı. Jimnastik hocasına bu öğrencileri yetiştirmesini ve Türkiye'deki yarışlara sokmasını söylerdim.

Nihayet Ekim ayı geldi. Ben bir ay kadar derslere girdim, sonunda askere gitmek için Malatya Askerlik Şubesi'ne gittim. Şubeye askerde tezkere bırakmış bir yedek subay teğmen bakıyordu. Nazilli Askerlik Şubesine cevaplı bir telgraf çekerek benim belgelerimi istedik. Ben Akçadağ'a döndüm ve bir hafta sonra tekrar Malatya Askerlik Şubesine gittim. Nazilli'den herhangi bir belge gelmemişti. Tekrar cevaplı bir telgraf çektik. Yine cevap gelmedi. Zaman da geçiyordu. O devre yedek subay okulu sınavlarını kaçırmam söz konusuydu. Üçüncü kez bir cevaplı telgraf çektik, ona da cevap gelmeyince Askerlik Şubesine bakan yedek teğmen "Hiç merak etme, ben seni yedek subay sınavına göndereceğim." dedi. Hakikaten Nazilli'den belgelerim gelmiş gibi evraklarımı hazırladı ve beni yedek subay sınavına gönderdi.

Trende Ankara'ya 2. mevki bir bilet aldım, kompartımanıma yerleştim ve vagonun koridoruna çıktım. Orada ne göreyim? Hayriye ablam, küçücük oğlu Levent'e yürüme alıştırması yapıyordu. Hayriye abla ve ben bu tesadüfe çok sevindik. O sıralarda Hayriye ablanın eşi, Ratip ağabey Güney Doğu Anadolu'da bir MTA araştırıcısı olarak, petrol aramaları yapıyordu. Kış yaklaştığı için Hayriye abla ve oğlu Levent'i Ankara'ya göndermişti. Böylece Ankara'ya geldik, onların Ankara'da Alemdağ Tereyağ fabrikasının üstündeki evlerine yerleştik. Ertesi gün ben yedek subay sınavına gittim, kaydımı yaptırdım ve bir sonraki gün yazılı sınava girdim. Sorular bana göre çok kolaydı. Bütün soruları yaptım. Amacım İstanbul'daki Yedek Süvari okuluna gitmekti. Çünkü nişanlım orada Hukuk Fakültesi'nde okuyordu. Yazılı sınavın ertesi günü uygulamalı sınavlar vardı. Bazı pratik sınavlarda pek başarılı olmamakla birlikte yine de başarılı oldum. Meğer sınavlardan başarılı olanları topçu yapıp Polatlı Topçu Okulu'na gönderiyorlarmış. Sınavların ertesi günü bizi bir meydanda topladılar, sıraya soktular. Ziraat Fakültesinden arkadaşlarım, Ragıp MUTLU, Adil CENGİZ, Salih ARSEVEN ve Fikret YILMAZ da oradaydılar. Ragıp MUTLU benim hem staj hem de fakülte arkadaşımdı. Onunla yan yana düşmek için boyumu biraz yükselttim. Böylece Polatlı'daki sınıfta aynı sıraya oturduk.

Polatlı'da dersleri barakalarda görüyor ve barakalardaki ranzalarda yatıyorduk. Hocalarımız genelde

üs teğmen düzeyindeydiler. Sık sık test sınavı olurduk. Dersler zordu. Hesaplamaları hesap cetveli ile yapardık. Zaman zaman gerçek mermilerle belirli hedeflere top atışı yapardık. Yedek subay olunca "ileri gözetleme subayı" olacaktık. Onun için atış talimlerinde ön safhalara gidiyor ve merminin düştüğü yeri "uzun kayıp, sağda, solda, isabet" olarak telsizle atış merkezine bildiriyor ve 2-3 atışta tam isabet kaydediyorduk. Ali Yüzbaşı adlı bir atış subayımız vardı. Polatlı'nın güneyinde Kara Tepedeki nirengi işaretini düşman gibi görür, bütün atışları Kara Tepe'ye yönlendirirdi. Ama hiç isabet kaydedemedi. Çünkü Kara Tepe sivri bir tepeydi.

O kış çok soğuk geçti, kar diz boyunda idi. Sırtımızda kalın asker kıyafeti, yün çorap, kaput olmasına rağmen bizi ileri gözetlemeci olarak rüzgarın şiddetli olduğu tepelere çıkarırlardı. Bizler de soğuktan korunmak için sırtımıza, göğsümüze gazete kağıtları koyardık. Tabii çoğumuz nezle, grip olduk. Fakat talimlerden kaçmak yoktu. Bununla birlikte sınıflarımız sıcaktı.

Ben, Ragıp, Fikret ve Adil 1. Bölükte, Salih ise 2. Bölükte idi. Salih beni fakülteden iyi tanıdığı, notlarımın yüksek olduğunu bildiği için her sınavdan sonra bizim sınıfa gelir, sınavdan kaç aldığımı sorardı. Aslında ben derslere çok çalışmıyor, bu yüzden en yüksek notları alamıyordum. Fakat şakacı bir genç olan Ragıp, Salih'e "Nurettin bu dersten de 100 aldı." der, Salih'i gece gündüz çalışmaya iterdi. Gerçekten Salih o dönem okul birincisi

oldu ve ödül olarak kendisine bir saat hediye ettiler. Salih bu saati Ragıp'ın ortalığı kızıştırmasından aldığını hiç bilmedi. Ben ise Polatlı Yedek Subay okulunu pekiyi derece ile bitirdim.

Bir gün sınıfta hesap cetveli ile bir hesap yapıyorduk. Benim hesap cetvelim iyi çalışmıyordu. Belli etmeden Ragıp'ın cetvelini aldım ve arkamda oturan Adil'e verdim ve Adil'in cetvelini ben aldım. Ragıp kendi cetveli çalışmayınca benim elimdeki Adil'in cetvelini elimden almaya çalıştı. Ben de, cetveli sıkı sıkı tutarak ve gülerek "Bu senin cetvelin değil." dedim. O sırada ders vermekte olan Üsteğmen, "Kim o sesi çıkaran?" dedi. Ben de ayağa kalkarak "Ben." dedim. Ragıp da ayağa kalkarak "Ben de. " dedi. Üsteğmen bizim sınıfa bakan asteğmene seslenerek "Bunları bizim bölüğe bakan Yüzbaşı'ya götür ve yaptıklarını anlat." dedi. Asteğmen bizi yüzbaşıya götürdü ve olanları anlattı. Yüzbaşı bize "Neden böyle yaptınız?" dedi. Ben de olanları anlattım ve "Olay sırasında gayrı ihtiyarı bir ses çıkardım, olay bu." dedim. Yüzbaşı "İnsanlar gayri ihtiyari ses çıkarmaz, bunu hayvanlar yapar, hadi gidin, bir daha da böyle bir şey yapmayın." dedi. Biz de herhangi bir ceza almadığımıza şükrederek o hakarete razı olduk ve sınıfımıza döndük. Sınıfa dönerken asteğmen bize anlattı. "Yüzbaşı binbaşılık bekliyor, tabii kendi bölüğünde böyle bir olay çıkmasını ve olayı büyütmeyi istemiyor." dedi.

Bu yüzbaşı çok sert bir subaydı. Bize sık sık "Kışın güneşine, subayın gülüşüne inanmayın." derdi. Ben yıllar sonra öğrencilerime bu cümleyi "Kışın güneşine, hocanın gülüşüne inanmayın." dediğimi hatırlıyorum.

Okuldaki eğitimin sonlarına doğru nereye görevlendirilebileceğimiz konusunda kura çektim. Ben Balıkesir'i çektim fakat eğitimin sonunda bize yedek subaylığımızın altı ay uzatıldığını tebliğ ettiler ve yeni bir kura çektirdiler. Ben Etimesgut'taki 2. Zırhlı Tugay Topçu Taburu 2. Bölüğünü çektim. Burası Ankara'ya dolayısıyla oradaki Ziraat Fakültesi'ne yakın olduğu için bu kuradan memnun oldum.

2. ZIRHLI TUGAYDA YEDEK SUBAYLIK

2. Zırhlı Tugay'da atandığım 2. Bölük'ün komutanı bir üsteğmendi. Yakışıklı, esprili bir subaydı. Kendisi ile çok iyi anlaşıyorduk. Ben kışlada bir odaya, bir karyola ve bir yatak koydum. Orada yatıp kalkıyordum. Dolayısıyla devamlı kışladaydım. Askere çok iyi talim yaptırıyordum. Bizim taburda bir doktor arkadaş, ikinci bölükte de Edebiyat Fakültesi mezunu bir arkadaş vardı. Günlerimiz neşeli, şamatalı geçiyordu. Ben mecburi askerlik günlerimi bu arkadaş ve üsteğmen sayesinde eğlenceli bir iş olarak gördüm ve askerlik bana hiç zor gelmedi.

Yukarıda askere çok iyi talim yaptırdığımı, onları iyi yetiştirdiğimi söylemiştim. Bu yüzden bölük komutanı üsteğmen bana bazı haftalarda 2-3 gün izin verirdi. Ben bu

izinlerimden birinde Ziraat Fakültesi'nde Sabahattin ÖZBEK Hocanın yanına gittim. Hoca bana "Askerden sonra benim kürsüme asistan olarak gel." dedi. Ben de tercihimin onun kürsüsü olduğunu fakat Salih arkadaşıma söz verildiği için kürsüye başvurmadığımı söyledim. Hoca: "Ben kimseye söz vermedim, sen benim yanıma gel." dedi. Ben de memnuniyetle dedim. İşte üsteğmenin bana izin verdiği günlerde kürsüye gitmeye başladım. Hoca bana Fransızca bir meyvecilik kitabı verdi ve bunu Türkçeye çevirmemi istedi.

2. Zırhlı Tugay'da bir cumartesi-pazar günü tabur nöbetçi amiri idim. Cumartesi günü Tugay nöbetçi amiri bir binbaşı telefon ile beni aradı. "Tabur nöbetçi amiri sen misin?" dedi. Ben de "Evet." dedim. O cumartesi taburun bütün CMS adlı askeri kamyonları İstanbul'a doğru "uzun yol" eğitimine çıkmışlardı. Binbaşı bana "Sizin CMS'lerden biri Kızılcahamam yakınlarında uçuruma düşmüş, ölü ve yaralı yok. Bir CMS ile git, o kamyonu al, gel." dedi. Ben "Tugayın kurtarma aracı var, bu işi onun yapması gerekmez mi?" dedim. Binbaşı "Sana ne emrediyorsam onu yap, git görevini yap." dedi. Ben bölüğümdeki İstanbullu usta şoförlerden üç er seçtim. Pazar sabahı erkenden yola çıktık. Kızılcahamam'ı geçtik o zamanlarda Kızılcahamam'ı İstanbul'a bağlayan yol tepelerden, dağlardan, uçurumların yanından geçiyordu. Bir uçurum kenarından aşağı doğru giden yoldan ilerlerken aşağıda bizim uçurumdan yuvarlanan kamyonu gördük. Allah'tan kamyon uçurumun aşağısındaki bir

tarlaya, nasıl olduysa dört teker üzerine düşmüştü. Yolun aşağısına kadar gittik ve oradan tarlaya girdik, düşen kamyonun yanına geldik. Kamyonun motoru çalışmıyordu. Bizim kamyondaki çeki demirini düşen kamyona bağladık, kamyonu tarladan yavaş yavaş İstanbul yoluna çıkardık. Düşen kamyonun freni de tutmuyordu. Ben bizim kamyonun içine girmek için yapılmış kısmında ayaküstünde durdum. Şoföre aman yavaş, çok kenara gitme, çektiğimiz kamyonun şoförüne de sağ kenara gelme diye talimat verdim. O kamyon uçurumdan düşse bizim kamyonu da aşağı çekecekti. Her neyse gayet yavaş ve dikkatli, bir o kadar da korkulu şekilde Kızılcahamam'a geldik. Erlere orada bir lokantada yemek yedirdim. Hepimiz bu başarımızdan memnunduk. Çok korkmuştuk, ama görevi de başarmıştık. Yemek yerken yanımıza bir başçavuş geldi. Kendisinin üç erle Tugay'ın kurtarma aracını getirdiğini ve bozuk kamyonu kendilerine vermemizi, bunun Tugay Nöbetçi amiri binbaşının emri olduğunu söyledi. Ben de bunu memnunlukla karşıladım. Kamyonu o başçavuşa teslim ettik. Demek ki binbaşı bu işin ne kadar tehlikeli olduğunu anlamış ve kurtarma aracını göndermişti. Daha sonra ben erlerimi Kızılcahamam hamamına götürdüm, yıkandık, temizlendik ve rahatça Tugay'a döndük.

Pazartesi günü ben olayı bölük komutanına anlattım, o da bunları Tabur Komutanına nakletmiş. Tabur Komutanı, bunun çok önemli bir olay olduğunu, olayda yanlış bir davranışın iki CMS'yi uçuruma düşürebileceğini

ve beş, altı erimizin ölebileceğini söyleyerek konuyu Tugay Komutanına intikal ettirmiş. Bunun üzerine o Tugay nöbetçi amiri olan binbaşıya disiplin cezası verdiler.

O aralar bizim tabura Van'dan bir grup acemi er geldi. Bunların çoğu Türkçe bilmiyordu. Onlara hem Türkçe hem de askerlik ve topçuluk öğrettik. Van'dan gelen erlerin arasında uzun boylu, zayıf, safça birisi vardı. Eski, kıdemli er ve çavuşlar temizlik, bulaşık, yerlerin süpürülmesi vb. işleri bu ere yaptırıyorlar, iş iyi yapılmayınca çocuğu dövüyorlardı. Olaydan haberim olunca bölüğü bir araya topladım ve bu çocuğu manevi evlat edindiğimi, herhangi bir kişi buna bir şey yaparsa onu cezalandıracağımı söyledim. O günden sonra kıdemli erlerden hiç birisi çocuğa kötü bir muamelede bulunmadı. Acemi erler Türkçeyi zor öğrendiler, ama piyade tüfeğiyle hedefi 10-12'den vuruyorlardı.

Bir gün öğle yemeği arasında bölüğe iki jandarma geldi. Ellerinde Bölük Komutanına hitaben yazılı bir zarf vardı. Zarfı üsteğmene verdiler, o da zarfı açtı ve içindeki yazıyı okudu ve yazıyı bana verdi. Yazı, benim manevi evlatla ilgiliydi, onun tevkif edilip kelepçeli olarak iki jandarmaya teslim edilmesi gerektiği yazıyordu. Benim manevi evladın suçu Van'da üç arkadaşıyla adam öldürmekti. Ben büyük bir hayal kırıklığına uğramıştım. Öyle masum bir çocuğun adam öldüreceğine bir türlü

inanmıyordum. Mecburen çocuğu jandarmalara teslim ettik, onlar da oğlanı kelepçeleyerek alıp götürdüler.

Taburumuzun 2. Bölüğünde İhsan adında Samsunlu, iri yarı, çok kuvvetli, hoş sohbet bir asteğmen vardı. Askerliğimizin son ayında İhsan bir mutfak nöbetinde bir askere kızarak ona kuvvetli bir tokat atmış. O tokat da erin kulağına gelmiş. Tabii erin kulağı arızalanmış, er Tugay doktorundan rapor alarak Tabur komutanına şikâyette bulundu. İhsan bu yüzden 15 gün hapis cezası aldı. Bu olay bize ders oldu ve yedek subaylar olarak hiçbir ere tokat atmamaya karar verdik.

Artık tezkere almaya az bir zamanımız kalmıştı. Bu son günlerde bir teftiş daha geçirecektik. Erlere yeni elbiseler verdik, yeni postal vermek için kendilerine kaç numara ayakkabı giydiklerini sorduk ve tugay deposundan o numaralı postalları aldık. Bir kıdemli çavuşuma postalları kaydettiğimiz numaralara göre erlere dağıtmasını söyledim.

Bir süre sonra çavuş yanıma geldi ve iri-yarı, büyük ayaklı bir ere çok küçük bir postal kaldığını bu küçük postalların 45 numara iri ayaklı ere uymadığını söyledi. Erleri sıraya dizdim ve yeni postallarını giymelerini emrettim. Hepsi postallarını giydiler fakat o büyük ayaklı ere küçük postal kaldı. Biz hepsinin ayak numaralarına göre postal ısmarlamıştık. Nasıl böyle küçük numaralı bir postal kalabilirdi? Çavuşa, bu erlerin birisinde büyük numaralı bir postal var, ayak

parmaklarının ucunu kontrol ederek o büyük postalı bulun dedim. Hakikaten çavuş kısa boylu, küçük ayaklı bir erin 45 numara postalı giydiğini saptadı. Eri yanıma çağırdım ve postalı çıkarmasını söyledim. "Çıkaramam." dedi. Nedenini sorduğumda "Babam bana askerde daima büyük postal giy diye tembihledi, aksi halde uzun yürüyüşlerde ayağın yara olur demişti. Onun için postalı çıkarmayacağım." dedi. Kafamın tası atmıştı, ona, İhsan'ın başına gelenleri göz ardı ederek 2 şiddetli tokat attım ve çavuşa "Yıkın bunu yere ve postalları çıkarın ve küçük postalları giydirin." dedim. Çavuş, dediğimi yaptı ve büyük postalları çıkarıp küçük postalları giydirdi. Gerçekten küçük postallar onun verdiği numaralı postallarmış. Ere, "Nasıl postallar rahat mı?" dedim, rahat olduğunu söyledi. "Şunları önceden giysen bu tokatları da yemesen olmaz mıydı?" dedim. Er özür diledi, öbür er de 45 numaralı postalları giydi ve sorunu böylece hallettik. Allah'tan tokat attığım erin kulağına, gözüne bir şey olmadı, ben de bu olayı böylece atlatmış oldum.

Ertesi gün Tugay Komutanına başarılı bir teftiş verdik. Tugay Komutanı bizim üsteğmeni tebrik etti. 3-4 gün sonra bizim bölük, NATO ve bizim Genel Kurmay subaylarına bir top atışı teftişi verdi. Bölük yürüyüş halindeyken ileri gözcülerden bir haber geldi. Haberde 10 km kadar ötede düşmanın olduğu yerin koordinatları bildirildi. Derhal bölüğü atış durumuna getirdik ve atışa başladık. 2-3 atışla, sözde düşman hedeflerini alt-üst ettik. Bölüğe ben kumanda ediyordum. NATO ve Genel

Kurmay Subayları, bölgeye hakim bir tepeden harekatı dürbünlerle gözetliyorlardı. Bizim Bölük Komutanı üsteğmen de onlarla birlikteydi. Bütün subaylar bizim üsteğmeni kutladılar.

Akşam Tugaya döndüğümüzde bizim Bölük Üsteğmeni de beni kutladı ve "Yarından itibaren 15 gün izinlisin, nereye istersen gidebilirsin." dedi. Ben de ertesi gün Ankara'ya doğruca Meyvecilik Kürsüsüne, Sabahattin ÖZBEK'e gittim ve 15 gün izinli olduğumu ve yapılacak bir iş varsa yapabileceğimi söyledim. "Kürsü'de yapılan işlere bak, öğren, geriye kalan zamanlarda da Fransızcadan çeviri işlerine bak." dedi. 15 gün iznimi böyle geçirdim ve sonra tekrar Tugay'a döndüm. Askerliğimin bitmesine iki ay kadar bir zaman kalmıştı.

EDREMİT MACERASI

Bir cumartesi günü Ankara'ya gelmiştim. Ankara'ya gelişlerimde genellikle Atatürk Caddesindeki Ziraat Mühendisleri Odasına giderdim. O cumartesi günü de öyle yaptım ve Oda'ya gittim. Orada staj ve fakülte arkadaşım Rahmetli Erdem GÜNEŞ'i gördüm. Erdem'le çok iyi arkadaştık. Önceden de bahsettiğim gibi on kişilik staj arkadaşlarımla çok samimi idik. Erdem'le daha bir yakın arkadaştık. Erdem müziğe düşkündü, akordeon çalardı. Bir kusuru, aşırı derecede sigara içerdi. Babası Edremit'in tanınmış doktorlarından birisiydi. Erdem'in annesi olan hanım ölmüş, babası da bir doktor hanımla

yeniden evlenmişti. Erdem'in babası zengin sayılırdı. Deniz kenarında Edremit-Akçay'da arazileri vardı. 3. sınıfta yaz tatilinde iken Erdem bizi Edremit'e davet etti. Erdem'in biri kız ikisi erkek üç kardeşi vardı. Erkek kardeşlerden biri tıp doktoru, biri de lise öğrencisiydi. Biz Edremit'e dört staj arkadaşı gittik. Erdem'in kardeşleriyle de arkadaş olduk. Babası Erdem ve kardeşlerine küçük bir yelkenli almıştı. Erdem bizi o yelkenli ile gezdirdi. Geceleri, Erdem'in babasının deniz kenarındaki iki katlı ve altı odalı villasında kaldık. Orada on günlük güzel bir tatil yaptık, denizde yüzdük, yelkenli ile gezdik, balık tuttuk. Erdem fakülte son sınıfta 2-3 dersten takıntılı idi. Ankara'da o yüzden kalıyordu. Ziraat Mühendisleri odasında beni görünce çok sevindi. "Askerlik ne zaman bitiyor?" diye sordu, ben " İki ay sonra." dedim. "Askerden sonra ne yapacaksın?" dedi. Ben de "Fakülteye asistan gireceğim." dedim. Erdem, "Sen deli misin, asistanlar 357 lira maaş alıyor. Ankara'da kirada oturacaksın, evleneceksin, bu parayla nasıl geçineceksin, gel seninle Edremit'te ziraat yapalım. Bizim Edremit Akçay'da arazilerimiz var, orada pamuk, buğday ekeriz ve iyi para kazanırız." dedi. Ben "Düşüneyim." dedim.

Epeyce düşündüm. Erdem haklıydı. Ben 357 lira maaşla ne evlenebilir ne de geçinebilirdim. Erdem'e mektup yazdım ve teklifini kabul ettiğimi söyledim. Yedek Subaylık bittikten sonra Edremit'e gittim. Ancak orada bir sürprizle karşılaştım. O iki ay zarfında Erdem'in babası ölmüş ve dört kardeş babalarından kalan malları,

tarlaları, deniz kenarındaki villayı paylaşmışlardı. Bu arada Erdem de evlenmişti. Kendisinin bir motosikleti, bir pikabı, bir evi, deniz kenarındaki yalıda bir dairesi ve yine orada 10 dekarlık bir arazisi vardı. Deniz kenarındaki dairesinden bana bir oda verdi. Yalının kenarında başka ev, yalı yoktu. Ben orada yalnız başınaydım. Erdem kendi arazisine pamuk ekmişti. Pamuğu sulamak ve çapasını yaptırmak üzere bir işçi tutmuştu. Sulama suyu azdı. Çevredeki çiftçiler bizim adama sulama suyunu ya hiç vermiyorlar ya da çok az veriyorlardı. İşçimize " Suyu habersizce alırsan seni öldürürüz." diyorlardı. Bana yapacak bir iş yoktu. Doğrusu büyük hayal kırıklığına uğramıştım. O sırada Erdem pikabını Ferguson marka bir traktörle değişti. O traktöre bir pulluk ve bir diskaro aldık. Ben başka çiftçilerin tarlalarını sürmeye başladım. Sabah erkenden başlayıp gece geç vakitlere kadar çalışıyordum. Kazandığımız para ancak traktörün masraflarına ve işçimizin aylığına yetiyordu. O sırada çevredeki buğdayların da biçilme zamanı gelmişti. Çiftçi bunları biçmekte zorlanıyordu. Erdem'le İzmir'deki Zirai Donatım Kurumu'ndan bir biçer-bağlar almaya karar verdik. Bu biçer-bağlarla fena para kazanmadık. Fakat kazandığımız para Erdem'e bana ve işçimize yetecek miktarda değildi. Aslında ben ve işçimiz çok çalışıyor ve yoruluyorduk. Bir gün biçer-bağlarda bir arıza meydana geldi. Alet ekini biçiyor, fakat biçtiği demeti bağlamadan kenara atıyordu. Ben traktörü kullanıyordum. Erdem'e "Sen direksiyona geç ve traktörü yavaş yavaş sür." dedim.

Öyle yaptık ve ben biçer-bağların demeti nasıl bağladığını çözmeye çalıştım. Erdem traktörü yavaş süreceğine hızlandırınca ipi bağlayan demir hızla hareket etti ve ben oraya doğru eğildiğim için çeneme vurdu. Ben yere düştüm ve Erdem'e durması için bağırdım. O arada demeti bağlamanın mekanizmasını da çözmüştüm fakat neredeyse çenem kırılıyordu.

ÜÇÜNCÜ ÖLÜM TEHLİKESİ

Akşam olunca Erdem motosikletiyle Edremit'e gidiyor, sabahleyin bizim çalıştığımız yere geliyordu. Yeni yapılan Edremit Çanakkale yolu üzerinde bir iş almıştık. Gece 23'e kadar işçimle birlikte çalıştık. Az bir iş kalmıştı, onu da bitirdik ve Çanakkale-Edremit yolundan geri dönmeye başladık. Ben direksiyondaydım, işçim biçer-bağların üstünde oturuyordu. Yolda giderken bir an dalmışım, ani bir sıçramayla uyandım. Traktörün sol tekeri uçurumun kenarına gelmişti. Allah bizi korudu ve uçuruma yuvarlanmadık. Gözlerim fal taşı gibi açıldı. İşçim uyuyordu, seslenerek onu da uyandırdım. Böylece deniz kenarındaki evimize geldik. Bu benim son gece çalışmam ve aynı zamanda geçirdiğim üçüncü ölüm tehlikesi oldu.

ANKARA'DAN DAVET VE ASİSTANLIK

Edremit'te çalışırken Ankara'dan arkadaşım Muhsin YILMAZ'dan bir mektup aldım. Fakültede o benden bir sınıf öndeydi. Sabahattin Hoca onu bir Trabzon

seyahatinde görmüş ve yanına asistan gelmesini teklif etmiş, o da bu teklifi kabul ederek Meyve Yetiştirme ve Islahı Kürsüsüne asistan girmiş. Mehmet DOKUZOĞUZ Hoca o sırada doktor asistandı. O yüzden ileriki yıllarda biz Muhsin'e "Baş Asistan" derdik. Sabahattin Hoca Muhsin'e "Nurettin Edremit'te falan bir şey yapamaz, gelsin Kürsü'ye asistan girsin, kendisine bir mektup yaz." demiş. Ben Edremit'te çok sıkılmıştım. Para kazanamıyorduk. Ne bir gazete ne bir kitap okuyabiliyordum. Ankara'ya dönmeye karar verdim. Kararımı Erdem'e bildirdim, çok üzüldü. "Sahip olduğum bütün malların yarısını sana vereceğim. Elimdeki parayla da bir Scani –Vabis kamyon alacağım. Onunla dağdan maden taşır, çok para kazanırız. Ankara'da çok sıkıntı çekersin." dedi. Ben kararımın kesin olduğunu Edremit'ten ayrılacağımı söyledim. Erdem çok üzülmesine rağmen benim isteğimi kabul etmek zorunda kaldı. 6-7 yıl sonra onun da Edremit'te bir iş kuramadığını ve Ziraat Mühendisi olarak Ankara Sulu Ziraat Deneme İstasyonu'nda çalıştığını öğrendim. Maalesef Erdem'i 1980 yılında kaybettik. Ailece bütün erkek kardeşlerin kalpten sıkıntıları vardı. Gerek Erdem ve gerek iki erkek kardeşi de kalp sektesinden öldüler.

Ankara'ya geldikten sonra doğruca Sabahattin Hoca'ya gittim. "İyi ki geldin, iki gün sonra asistanlık sınavı var, ona girersin." dedi. Ben Edremit'te iken Kürsüye, Muhsinlerin sınıfından Mahmut AYFER'i de asistan almışlar. Sabahattin Hoca onu Gaziantep'te

görmüş ve kendisine asistanlık teklif etmiş. Böylece kürsüde iki genç asistan olmuş.

Ben asistanlık sınavına girerken Rize Çay Kurumu'ndan, Fakülte'den 1948 yılında mezun olmuş ve Sabahattin Hoca'nın sınıf arkadaşı olan Yunus ÖZSAN'ın kardeşi Mithat ÖZSAN da sınava girdi. Sınav Fransızcadan dil sınavı idi. İkimiz de sınavı geçtik. İşte Mithat ÖZSAN'la akademik yaşantımızın başlangıcı da bu sınavdır. Şu anda Mithat 95 ben ise 90 yaşındayım. Demek ki Mithat'la arkadaşlığımız 66 yıllık bir geçmişe sahip.

Asistanlık sınavını kazanmıştık, ama şimdi esas kurumlarımız olan Çay-Kur ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndan (MEB) muvafakat almamız gerekiyordu. Mithat muvafakati kısa zamanda aldı. Çay-Kur ona bir engel çıkarmadı. Ben fakülteyi MEB bursuyla bitirmiştim, oraya mecburi hizmet borcum vardı. Ertesi gün durumu anlatan bir dilekçe yazarak o zamanki MEB Bakanı Celal YARDIMCI'ya gittim. Beni dinledi ve Bakanlığının bana ihtiyacı olduğunu dolayısıyla muvafakat veremeyeceğini söyledi. Ben şoke oldum. Benim iki lisan bildiğimi ve ilim adamı olmak istediğimi söyledim. O yıllarda üniversitelerle Demokrat Parti ve özellikle Başbakan Adnan MENDERES'in arası çok bozuktu. MENDERES üniversite hocalarına "kara cüppeliler" diyordu. Bakan Bey bana "Üniversiteye girip başımıza bela mı olacaksın." dedi. Ben siyasetle bir ilişkim olmadığını, sadece bir ilim

adamı olmak istediğimi, ülkeme bu şekilde hizmet etmek istediğimi söyledim. “Kesinlikle olmaz.” dedi. Ben de kesinlikle Köy Enstitüsü’nde çalışmayacağımı, izin için gerekirse Cumhurbaşkanı’na çıkacağımı söyledim. “İstediğin yere git, sana muvafakat vermeyeceğim.” dedi. Günlerce MEB’e gittim, Bakan her gelişinde beni görüyor ve görmezlikten geliyordu. Orada bir de Köy Enstitülerinden sorumlu Şube Müdürü vardı. Bana yardımcı olması için ona rica ettim. O Bakan’dan daha ters davrandı. Ona, “Ben de bu muvafakati mutlaka alacağım.” dedim. “Sen onu alırsan ben de bu şube müdürlüğünü terk ederim.” dedi.

Aradan günler geçti. Bir gün Nazilli’den nişanlımın ağabeyi Ankara’ya geldi. Durumu ona anlattım. “ Ben bu işi hallederim.” dedi. Kendisi ve babası CHP’liydi. Beni Aydın DP Milletvekili Şevki HASIRCI’ya götürdü. Celal ağabey ona benim durumumu anlatmış o da “ Baban ve sen DP’ye geçersen ben bu işi hallederim.” demiş. Celal ağabey de bu teklifi kabul etmiş. HASIRCI Milli Eğitim Komisyonunda üyeydi. Celal YARDIMCI’ya evinden telefon etti. “Yeğenimin Bakanlığınızla bir muvafakat işi varmış, lütfen onu hallediver.” dedi. Bakan, “Yeğenini bana gönder, işini hemen halledeyim.” demiş. Ben, HASIRCI’ya teşekkür ederek Bakan’a gittim. Bakan beni gayet iyi karışladı, oturmam için yer gösterdi, hatta “Bir kahve içer misin?” dedi. Ben teşekkür ettim. Şube Müdürü muvafakat nameyi getirdi ve Bakan onu imzalayıp bana verdi. Sonra Şube

Müdürü ile Bakanın odasından çıktık. Şube Müdürü bana çok kızmıştı. Ben kendisine kızmamasını ve benim kendisine muvafakat nameyi mutlaka alacağımı söylediğimi hatırlattım. Şube Müdürü sinirli sinirli gitti. Ben de muvafakat nameyi fakülte sekreterine götürdüm ve Sabahattin Hocaya giderek durumu anlattım, Hoca memnun oldu ve bana kürsüde bir oda gösterdi.

MURGUL

Bakanlıktan izin çıkıncaya kadar Ankara'da Ulus'ta bir otelde kaldım. Param çok az kalmıştı. Erdem'den bana para göndermesini istedim. O da hemen gönderdi. Otele borcumu ödedim. Şansıma da o sıra da Ratip ağabey ve Hayriye abla görevli oldukları Güney Doğu'dan Ankara'ya döndüler ve bana evlerinde kalabileceğimi söylediler. Tabii bu bir süre için olabilirdi. Sabahattin Hoca'ya bana yatacağım bir oda vermesini söyledim. O da bana, kürsüde ders malzemelerinin konulduğu bir odayı verebileceğini, benim orayı düzenlemem halinde orada kalabileceğimi söyledi. Ben, "Tamam, ben orayı düzenlerim." dedim. Şehirden bir çek-yat satın aldım ve deponun bir kenarına yerleştirdim. Tabii koşullar zordu. Ama çaresiz bu koşullara dayanacaktım. Aldığım aylıkla çok zor geçiniyordum. Böylece bahar aylarına geldik. O sırada Murgul işi çıktı. Murgul'da bakır madeni vardı ve madeni Etibank işletiyordu. Madenin çıkarılması esnasında çıkan gazlar (özellikle nitrik asit) Murgul vadisindeki bütün meyve ağaçlarını, doğal

bitkileri kurutuyor ve arıları öldürüyordu. Etibank çiftçilerin zararlarını karşılamayı kabul etti. Zarar ziyanın tespiti için Ziraat Fakültesi ile anlaştı. Fakülteden bir heyet Murgul'a gitti, zararın nasıl karşılanacağının yöntemlerini saptadı ve Ankara'ya döndü. Daha sonra fakültedeki doçent ve asistanlardan bir grup seçilerek Murgul'a gönderildi. Giden heyete beni koymamışlardı. Oraya gidenlere Etibank iyi para veriyordu. Murgul'daki heyetten birkaç kişi Ankara'ya dönünce ben Sabahattin Hoca'ya beni de Murgul'a göndermesini söyledim. O sırada elimde öğrencilerin sınav kağıtları vardı. Hoca, "Bu kağıtları oku, değerlendir, öyle git." dedi. O gece sabahın saat dördüne kadar sınav kağıtlarını değerlendirdim, not çizelgesini hazırladım ve kürsü sekreterimize bir not yazarak bıraktım.

Sabah saat 06.00'da Samsun'a giden bir dolmuş taksi vardı, ona bindim ve öğleden sonra Samsun'a vardım. Hopa'ya (Artvin) giden vapur ertesi gün sabah 10.00 dolayında hareket ediyordu. Taksi şoförüne çok uykusuz olduğumu, bana Samsun'da iyi ve temiz bir otel önermesini söyledim. Şoför bana, altı kahvehane üstü otel olan bir yer önerdi. Otele gittim, bana bir oda gösterdiler. Oda gerçekten tertemiz, çarşafları yeni bir odaydı. Akşam yemeğini erkenden yedim ve odama çekildim. Hemen uyumuşum. Geceleyin bütün vücudumda bir yanmayla uyandım, ışığı açtım bir de ne göreyim, duvarlardan, tavandan tahtakuruları yatağıma oradan da vücuduma saldırıyordu. Yatağım tahtakurusu ile doluydu. Terlikle

duvarlarda ve yataktaki tahtakurularını ezdim. Bembeyaz duvarlar ve çarşaflar tahtakurusu kanıyla kıp kırmızı olmuştu. Tabii gecenin geri kalan kısmında hiç uyuyamadım. Ertesi sabah limana gittim ve Hopa'ya giden vapura bindim. Deniz çarşaf gibi, dalgasız, vapur sallantısızdı. Yola çıktık, bütün yolcular güverteye dolmuştu. Vapur Rize'ye doğru gidiyordu. Karanın manzarası şahaneydi. Sahillerden yükselen tepeler ve dağlar yeşilin bütün tonlarıyla bezenmişti. Ben hayatımda böyle bir güzellik görmemiştim. Manzaradan çok ama çok hoşlanmıştım. Bu güzelliği hiç unutmadım.

Güvertede küçük bir masa ve yabancı oldukları durumlarından belli olan biri kadın, ikisi erkek bir grup oturuyordu. Bir ara gruptaki iki erkek bilek güreşi yapmaya başladılar. Bunu gören Türkler masanın çevresine toplandılar. İngiliz oldukları anlaşılan gruba, işaret diliyle "Bizimle de bilek güreşi yapar mısınız?" dediler. Adamlar "Memnuniyetle." dediler. Yabancıların birisi iki Türk'ü yendi. Öteki İngiliz sağ ve sol bileği ile üç Türk'ü yendi. İngilizler çok neşelendiler. Ben Üniversitede ve askerlikte bilek güreşi yapar ve çok kez rakiplerimi yenerdim. İngilizlere "Benimle de bilek güreşi yapar mısınız?" dedim. İngilizler çok sevindi. Ben daha zayıfça olan İngiliz'i hem sağ hem de sol bilekte rahatça devirdim. Bizi seyreden Türklerden bir alkış geldi. Bunun üzerine ikinci İngiliz, "Benimle de bilek güreştirir misin?" dedi. Ben kabul ettim biraz zorlanarak da olsa, adamın sağ bileğini devirdim. Yine bir alkış koptu, etrafımızdaki

bütün Türkler bravo, bravo diyerek beni onurlandırdılar. İngiliz "Sol bilekleri de güreştirelim." dedi ve sol bilekte beni yendi. Böylece İngilizlerle arkadaş olduk. Onlar da Hopa'ya gidiyorlarmış.

Akşama doğru deniz kabarmaya ve dalgalanmaya başladı. Gece oldu dalgalar daha da yükselmeye başladı. Herkes kamarasına veya içerdeki salona geçti. Hopa'ya geldik. Vapur kıyıya yanaşamadı. Kaptan "Rize'ye döneceğiz." dedi. Gece yarısına doğru Rize'ye geldik. Dalgalar 5 metreye kadar çıkıyordu. Rizeli kayıkçı ve motorcular vapura yanaştı. Dalgalar güverte hizasına çıkınca kayıkçılar önce yolcunun valizini alıyor, dalganın ikinci çıkışında da yolcuyu kapıp kayığa koyuyorlardı. Aslında bu işlem tehlikeli bir işlemdi. Fakat kayıkçılar o kadar korkusuz ve usta idiler ki, valizi ve insanı kapmalarıyla kayığa atmaları bir oluyordu. Ben de ne olduğunu anlamadan kendimi kayıkta buldum. Dalgaların üstünde alçala yüksele rıhtıma geldik. Benzer yöntemle kayıkçılar bizi rıhtıma çıkardı. O sırada şiddetli bir yağmur da başladı. Rıhtımdaki Rizeliler, "Hopa'ya gidecekler otobüse binsin." dediler. Otobüs eski bir otobüstü. Çaresiz otobüse bindik ve karadan Hopa'ya doğru gitmeye başladık. Yol çok virajlıydı. Hatta bazı virajlar o kadar dönemeçliydi ki, şoför virajı ancak çift manevrayla dönebiliyordu. Yavaş yavaş Hopa'ya doğru yol aldık. Geldiğimiz yerden karşıda Hopa'nın ışıkları görünüyordu. Ancak önümüzde bir dere vardı. Gece yoğun şiddetli yağmur nedeniyle derenin suları sel şekline

dönüşmüştü. Orada, sel suları azalıncaya kadar kalırız zannediyorduk. O sırada otobüs şoförü muavinine dereye girmesini ve otobüse suyun alçak olduğu yerlerden geçmesi için rehberlik yapmasını söyledi. Muavin pantolonunu çıkararak suya girdi ve bu yöntemle otobüsü karşıya geçirdi. Otobüs yolcuları korku içindeydi. Bugünlerde Türkiye'nin orasında burasında meydana gelen sellerde otomobillerin TIR kamyonlarının nasıl sürüklendiğini görüyor ve ne kadar tehlikeli bir iş yaptığımızı anımsıyorum.

Hopa'da beni bir arkadaş karşıladı, oradan Murgul'a gittik. Murgul yemyeşil şirin bir ilçeydi. Ne yazık ki bakır eldesi sırasında çıkan asit buharları o yeşilliği, arıları, ağaçları mahvetmişti. İşin olumlu yönü, Etibank'ın halkın zararlarını bilimsel olarak saptaması ve bu zararların parasını ödemesiydi.

Murgul'da 2 ay kaldım ve herhangi bir sıkıntıyla karşılaşmadan Ankara'ya döndüm. Bizim kürsüde Murgul halkının zararlarını bilimsel olarak hesapladık ve ödeme listelerini Etibank'a verdik. Etibank bizim paraları da ödedi. Böylece bizim cebimiz de para gördü.

Sömestr başlarında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde okuyan nişanlım Ankara Hukuk Fakültesi'ne transfer oldu. Bir türlü evlenemiyorduk. Zira benim maaşım hala çok düşüktü. Böylece ilkbahar aylarına kadar geldik.

TARIMDA RADİOİZOTOP ÇALIŞMALARIM

İNGİLTEREDE STAJ

1955 İlkbaharında bir gün Hocam Rahmetli Prof. Dr. Sabahattin ÖZBEK beni odasına çağırdı. Türkiye, Irak, İran, Pakistan ve İngiltere'nin bir saldırmazlık ve bilimsel işbirliği paktı (Bağdat Paktı) kurduğunu ve bu çerçevede radioizotopların tarım, tıp, fizik ve kimya bilim dallarında barışçı amaçlarla kullanılması konusunda Türkiye, Irak, İran ve Pakistan'dan birer ilim adamının İngiltere'ye gönderilmesinde anlaştıklarını, bunun için Türkiye'den bir ziraat yüksek mühendisi, bir röntgen uzmanı, Pakistan'dan bir kimya mühendisi, Irak ve İran'dan birer fizikçinin eğitilmek için 6 ay süreyle İngiltere'ye gönderileceğini anlattı. İngiltere'de eğitilen bilim adamları İngiltere'den sonra Bağdat'ta açılacak bir araştırma ve eğitim merkezinde çalışarak adı geçen ülkelerden bilim adamlarını radioizotop tekniği konusunda eğiteceklerdi. ÖZBEK Hoca o zaman A. Ü. Ziraat Fakültesi dekanıydı. İngiltere'de bu proje üzerinde çalışmak üzere beni seçtiğini söyledi. Ben teklifi memnunlukla kabul ettim. ÖZBEK Hoca beni Rektöre götürdü ve seçtiği elemanın ben olduğumu söyledi. Rektör de beni uygun buldu. Böylece İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden seçilen röntgen uzmanı Dr. Ferit GÜVENÇ'le İngiltere'ye gittik. Londra Hava Alanında bizi bir araba bekliyordu. Araba bizi "Abington" adlı küçük bir şehre götürdü. Burası "Harwel" Atom Araştırma

Merkezi'ne yakın bir yerdi. Orada, altı birahane üstü otel olan bir konaklama yerine yerleştik.

İngiltere'ye vardığımızın ikinci günü Harwel'de radioizotopların kullanılma tekniği konusunda bir eğitim kursu vardı. Orada radyasyonlar, bunların ölçülme yöntemleri, sayaçlar ve bunların özellikleri, sağlık fiziği vb. genel konularda uygulamalı ve teknik bilgiler aldık.

Dr. GÜVENÇ'in sesi çok güzeldi. Doktor olmasaydı bir opera sanatçısı olurdu. Abington'da kaldığımız otelin sahibesinin piyanosu vardı. O da müziğe düşkündü. Bir akşam Dr. GÜVENÇ'i otel sahibesinin eşliğinde opera aryaları söylemeye teşvik ettim. Sanki operadaydık. Bütün otel ve birahane müşterileri salona doldu. Salon alkışlarla inliyordu. O günden sonra ünümüz arttı. İki üç gecede bir Dr. GÜVENÇ ve otel sahibesi müşterilere konser veriyordu. Otel sahibesi, Dr. GÜVENÇ ve beni Oxford ve Londra'daki konserlere de götürmeye başladı. Londra'daki meşhur "Royal, Festival Hall"ü bu vesileyle tanıdık.

Kurstan sonra beni Oxford, Reading, Bristol Üniversitelerine ve John Innes Bahçe Bitkileri Araştırma Enstitüsü'ne staja gönderdiler.

Oxford Üniversitesi Toprak Bölümünde mineral maddelerin ve özellikle fosforun topraktaki hareketlerini p^{32} kullanarak 2 ay süreyle inceledim. Oxford'da bir İngiliz doktora öğrencisi de bu konuda çalışıyordu. Onunla

iyi arkadaş olduk. O arkadaş da benim gibi futbola düşkündü. Onunla Oxford'dan Londra'ya özellikle Arsenal'in maçlarına gider Arsenal lehine tezahürat yapardık. O arkadaş rugbye düşkündü. Kendisiyle futbol ve rugby tartışmaları yapardık. Bir gün laboratuvarda çalışırken "Haydi, rugby maçına gidiyoruz, ben rugby maçı için 2 bisiklet buldum. Birine ben ötekine sen binersin, haydi çabuk ol, maçı kaçıracağız." dedi. Laboratuvardan çıktık, dışarıda gölgelikte duran bisikletlerden birine o bindi, öteki bisikleti bana verdi ve hızla caddeye çıktı. Bisikletler "kontur pedal" denilen cinstendi. Ben gençliğimde çok bisiklete binmiştim ama hiç "kontur pedal" bisiklete binmemiştim. 100 metre kadar gittikten sonra geriye, laboratuvara dönmek istedim. Bu düşüncemi arkadaşıma bildirmek istedim. Fakat arkadaşım benden epeyce uzaklaşmıştı. Çaresiz, uzaktan da olsa onu izledim. Yolda neredeyse bisikleti durduramadığım için bir arabanın altında kalıyordum. Güç bela, rugby sahasına eriştim. Maçı arkadaşımla seyrettik, ben hiç zevk almadım, devamlı olarak laboratuvara nasıl geri döneceğimi düşünüyordum. Durumu arkadaşıma anlattım. Dönüşte o yavaş yavaş önden gitti, ben de onu izledim. İngiltere'de bir kez daha bisiklete binmedim.

Oxford'tan sonra Reading Üniversitesi'ne gittim. Orada bir ineğin boynundaki damarına enjekte edilen p^{32} nin süte, idrara ve dışkıya ne miktarlarda geçtiğini inceledim. Bu arada henüz popüler olmayan karbon radioizotopu C-14'ün tayin yöntemlerini de öğrendim.

Reading Üniversitesi'ndeki çalışmalarım da iki ay sürdü. Oradan John Innes Bahçe Bitkileri Enstitüsü'ne geçtim. Oradan bir araştırıcı *"Digitalis purpurea"* bitkisinin değişik çiçek organlarında fosforun hareketlerini p^{32} ile inceliyordu. Araştırıcı beni de bu araştırmanın içine aldı. John Innes'te de 1,5-2 ay kaldım. Oradan Bristol Üniversitesi Bahçe Bitkileri Bölümü'ne geçtim ve bir ay elmalar üzerinde çalıştım.

İngiltere'de değişik Enstitülerde yedi ay staj yaptıktan sonra yurda döndüm. Yurda döndükten sonra nişanlımla evlenmeye karar verdik. Ancak ev kiralayacak ve kira verecek kadar param yoktu. Ankara'da Meyvecilik Kürsüsünün deneme ve uygulama bahçesinde bir binası vardı. Kürsü arkadaşım Mithat ÖZSAN bu binanın yarısını küçük bir lojman haline getirmiş ve orada oturmaya başlamıştı. ÖZBEK Hocaya binanın öteki yarısının da benim için lojman haline getirilmesi için ricada bulundum. Hoca beni kırmadı ve binanın öteki yarısı da benim için lojman haline getirildi. Böylece büyük bir sıkıntıdan kurtuldum.

EVLİLİK VE BAĞDAT'TA GÖREV

Bir süre sonra nişanlım Servet BOYLUOĞLU ile Nazilli'de evlendik. Düğünümüz Nazilli Basma Fabrikası sinema salonunda yapıldı. Bir hafta kadar sonra Ankara'ya döndük ve yeni lojmanımızda oturmaya başladık. Birkaç hafta sonra beni Bağdat'taki Nükleer İlimler Merkezi'nden

çağırdılar. Eşimle birlikte Bağdat'a gittik. Orada küçük bir ev tuttuk. Bağdat Büyük Elçimiz İlter TÜRKMEN Beydi. Bize çok büyük yakınlık gösterdi.

Bağdat Pact Nuclear Institute'de öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladım. İngiltere'ye birlikte gittiğimiz Dr. Ferit GÜVENÇ'te Bağdat'a geldi ve Bağdat'taki bir hastanede çalışmaya başladı. O bekar olduğu için kiralık ev tutmadı. Birinci Dünya Savaşı sıralarında "Tehcir" hareketi yüzünden Bağdat'a bir sürü Ermeni gelmişti. O Ermeniler Bağdat'ta yerleşmişler ve iş sahibi olmuşlardı. Dul olanlar evlerinin odalarını kiraya veriyorlardı. Dr. GÜVENÇ de o odalardan birini kiraladı.

Bizden önce, yine Bağdat Paktı çerçevesinde Bağdat Güzel Sanatlar Akademisi'ne öğretim görevlisi olarak dört Türk müzisyen gelmişti. Bunlardan biri "kanun" (Hilmi RİT), ötekisi "flüt" hocası (Mükerrem BERK), diğer ikisi ise (Cevdet ÇAĞLA ve Mesut CEMİL) Türk Müziği bestekarıydı. Bu müzisyenlerin hepsi dul bir Ermeni hanımın evinde oturuyorlardı. Onlarla çok güzel günlerimiz geçti. Bu müzisyenlerin hepsi çok neşeli, esprili, hoş sohbet insanlardı. Onlarla Bağdat'ın zengin kimselerinin evlerine akşam yemeklerine davet edilirdik. Dr. GÜVENÇ oralarda operalardan aryalar okur, Napoliten şarkılar söylerdi. Böylece grubumuz Bağdat'ın gözde gruplarından olmuştu. Bu davetlerin bir özelliği de konuklara çok çeşitli yemekler sunulmasıydı. Eski Irak Başbakanlarından birinin (Süleyman El

Samarrai) akşam yemeğinde misafirlere 41 çeşit yemek sunduğunu hatırlıyorum. Bu yemeklerin bir başka özelliği de taksi paralarının bile ev sahibi tarafından verilmesiydi. Bağdat'ta geçirdiğimiz o günleri unutamam. Zaman zaman Bağdat Büyük Elçimiz İlter TÜRKMEN de bizi akşam yemeklerine davet ederdi.

Yaz aylarına kadar Bağdat Paktı Nükleer İlimler Enstitüsü'nde öğretim görevlisi olarak çalıştım. Orada radioizotopların çeşitli konularda barışçıl amaçlarla kullanılması konusunda İranlı, Iraklı, Pakistanlı ve Türk bilim adamlarına ikişer aylık iki kurs verdik. Bu arada Ankara'da ÖZBEK Hocanın bana doktora çalışması olarak verdiği "Meyve Ağaçlarında Çiçek Tomurcuğu Oluşumu" konusundaki doktora tezi üzerinde de çalışıyordum. Çalışma materyalimi Ankara'dan beraberimizde getirmiştim. Enstitüye bir binoküler mikroskop ve ona uyumlu bir fotoğraf makinesi satın aldırdım. Çalışma saatlerim dışında boş zamanlarımda ve tatil günlerimde doktora tezimin araştırmalarını yapıyordum. Tomurcukların gelişmesini renkli ve siyah-beyaz fotoğraflarını çekmeyi, bu konuda çalışan araştırıcılar arasında ilk kez ben yapıyordum. Benden önce bu konuda çalışanlar mikroskop görüntülerini ressamlara yaptırıyorlardı.

Yaz aylarında üç ay Türkiye'ye dönüyor ve doktora çalışmalarıma orada devam ediyordum. 1956 yazında eşimle Beyrut üzerinden Middle East Airline

uçağıyla Ankara'ya döndük. Middle East Airline'nin Bağdat-Ankara bağlantısı yoktu. Bu hava yolu yolcularını Ankara'ya Beyrut üzerinden götürüyordu. Yolcularını Beyrut'ta güzel bir otelde iki gün misafir ediyor, oradan Ankara'ya uçuruyordu. Bu sayede Beyrut'u da görmüş olduk.

Ankara'ya dönünce üç ay doktora çalışmalarıma devam ettim. 1956 Eylülünde ben trenle Bağdat'a döndüm. Eşim Hukuk Fakültesi'ndeki sınavlarına girmek için Ankara'da kaldı. O zamanlar İstanbul-Ankara-Bağdat arasında yataklı ve lokantalı Bağdat Ekspresi çalışırdı. Rahat bir yolculuktan sonra Bağdat'a ulaştım. Trende tesadüf eseri olarak Bağdat'ta çalışan 4 müzisyen de vardı. Bağdat'ta Madam Marie BAKKALİAN adında başka bir dul Ermeni kadının önceki evimizden daha rahat ve geniş evinde bir odaya taşındım. Eşim, Hukuk Fakültesi'ndeki sınavlarını bitirince Bağdat Ekspresi ile yalnız başına Bağdat'a geldi. Orada kendisini karşılayarak yeni evimize götürdüm. Hilmi RİT adındaki kanun hocası ve bir Hintli fizikçi de aynı evde pansiyoner olarak kalıyordu. 1957 yaz aylarına kadar Bağdat Paktı Nükleer Merkezi'ndeki çalışmalarıma devam ettim. Yeni evimizde çok rahattık. Madam BAKKALİAN bize çok iyi bakıp kolluyordu. Bir gün Madam BAKKALİAN'ın kadın arkadaşları misafirliğe geldiler. Biz odamızdaydık. Bu arkadaşları Madam BAKKALİAN'a serzenişte bulunuyorlardı. "Sen bize bunca kötülüğü yapan Türkleri nasıl pansiyoner olarak alırsın?" diyorlardı. Madam BAKKALİAN'ın

“Şikayete hiç hakkımız yok, biz onlara kötülük yaptık onlar da bize yaptılar.” dedi. Bunları, tehcir sırasında kocası ölen ve küçük oğluyla birlikte Bağdat’a kaçan bir Ermeni kadına söylüyordu. Bu sözler öteki Ermeni hanımları susturdu. O günlerde Bağdat’ta yer yer baş kaldırılar oluyordu. Madam BAKKALİAN “Oğlum, bugün sizin merkeze gideceğiniz yolda nümayişler olacak, bugün çalışmaya gitme.” şeklinde bana ikazlarda bulunurdu. Bunlar bana Ermeni davasının esaslarını gösteriyordu.

O tarihlerde Türkiye’de büyük bir ekonomik sıkıntı başlamıştı. Dr. GÜVENÇ’le benim aylıklarım Ankara’dan gelmiyordu. Büyük bir sıkıntıya düştük. Durumu Büyükelçi İlter TÜRKMEN’e anlattık. İlter Bey Ankara’ya Dışişleri Bakanlığı’na iki üç kez telsiz çekti. Ona rağmen aylıklarımız çok geç geldi. O zamana kadar İlter Bey bize Büyük Elçiliğin parasından bir miktar ödünç para verdi. Böylece sıkıntıdan kurtulmuş olduk. Sayın TÜRKMEN’in bu iyiliğini unutamam.

BAĞDAT’TA HÜKÜMET DARBESİ

1957 Temmuz ayında üç aylık tatil için Türkiye’ye döndük. Ben Ziraat Fakültesi Meyvecilik Kürsüsündeki doktora çalışmalarıma devam ettim. Sonbahar aylarında biz Bağdat’a dönmeden Irak’ta bir General hükümet darbesi yaptı. Kral FAYSAL ve Başbakan NUR-İ ES SAİD öldürüldü. NUR-İ ES SAİD’in cesedi ayaklarından

bağlanarak caddelerde sürüklendi. Tabii bizim Bağdat Paktı Nükleer İlimler Merkezi de kapandı. Bizim eşyalar Madam BAKKALİAN'ın evinde ve maaşlarımızdan artırdığımız paralar da Bağdat'ta Merkez Bankası'nda kaldı. Irak'ta darbeciler duruma hakim oldu ve ortalık 3 ayda sakinleşti. Bu durum üzerine ben Ankara'daki Irak Büyükelçiliğinden vize alarak Bağdat'a gittim, eşyalarımı ve bankadaki paramı alarak Ankara'ya döndüm. Yine meyve bahçesindeki lojmanımızda oturmaya başladık. Doktoramı bitirmek için yoğun çalışmalar içine girdim. Tezin fotoğraflarını kendim tab ediyor ve banyo ediyordum. Bu arada eşim doğum yapmak üzere Nazilli'ye anne ve babasının evine gitti ve 5 Eylül 1958'de bir kızımız oldu. Kızımın adını "Canan" olarak Hasbiye abla koymuştu. Eşim ve ben bu adı kabul ettik. Ben Ankara'dan Nazilli'ye kızımı görmeye gittim. Kızım Canan, sarışınca, bukle bukle saçlı ve güzel bir kızdı. Tabii ben çok sevindim. Doğumdan 15 gün kadar sonra ailecek Ankara'ya döndük ve lojmanımızda oturmaya başladık. Bu arada ben de doktoramı tamamlayarak Hocam ÖZBEK'e teslim ettim. Doktoram jüri tarafından başarılı bulundu ve ben 1958 sonlarında Ziraat Doktoru oldum.

CORNEL ÜNİVERSİTESİ'NDE RADİOİZOTOP KURSU

1959 yılı İlkbaharında Türkiye Atom Enerjisi Kurumu'ndan bir teklif aldım. Teklifte ABD'nin New

York eyaletinde İthaca şehrindeki Cornel Üniversitesinde, radioizotopların tarımın değişik alanlarında kullanılması konularını içeren iki aylık ileri bir kurs açılacağı ve bu kursa, bu konuda Türkiye'de tek bir uzman olarak benim katılmam isteniyordu. Teklifi kabul ettim ve New York İthaca'daki kursa katıldım. Kursa 18-20 devletten bilim adamları gelmişti. Kursu Dr. COMAR yürütüyordu. İlk günlerde Cornel Üniversitesinin öğrenci yurdunda kaldık. Kursta Hintli bir bilim adamıyla arkadaş olduk. Dr. NOTANİ adındaki bu arkadaş doktorasını ABD'de yapmıştı. Bana, yurdun çok pahalı olduğunu, eğer uygun görürsem, Ithaca'dan bir evde pansiyoner olarak çok daha ucuza kalabileceğimizi söyledi. Ben de bu teklifi kabul ettim. Yaşlı emekli bir karı-kocanın evine pansiyoner olarak girdik ve kurs sonuna kadar orada kaldık.

Cornel Üniversitesi çok geniş bir arazi üzerine kurulmuş, ABD'nin en büyük üniversitelerinden biriydi. Üniversite yerleşkesinde yedi tane lokanta olduğunu söylersem bu büyüklük hakkında iyi bir fikir vermiş olurum.

Kurs çok ağır ve konular çok zordu. Kursta her gün problemler veriliyor, ertesi güne bunları çözmemiz isteniyordu. Problemleri çözmede zorlanıyorduk. Onun için her gün akşamları 4'er 5'er kişi bir yerde toplanıyor problemleri çözüyorduk. Çözemediğimiz soruları ertesi gün Dr. COMAR'ın yönetiminde sınıfta çözüyorduk. Çevreyi gezme, görme fırsatımız yoktu. Bulunduğumuz

bölge ABD'nin çok güzel Göller Bölgesiydi. Niyagara Çağlayanı bulunduğumuz yere oldukça yakındı. Bütün arkadaşlar bir Cumartesi-Pazar bu çağlayanı görmek istiyorduk. Dr. COMAR cumartesi ve pazar çözmemiz için bir yığın ödev vermişti. Bu ödevleri pazartesi yerine salı ve çarşamba günü tartışmamız için Dr. COMAR'dan izin almamız gerekiyordu. Arkadaşlar bu izin alma görevini bana verdiler. Ben Dr. COMAR'a durumu anlattım, çok canı sıkıldı fakat ben ödevlerden kaçmadığımızı, bunları ertesi günlerde çözerek durumu telafi edeceğimizi, bize izin vermesini rica ettim. İstemeyerek de olsa bize izin verdi ve biz cumartesi günü Niyagara Çağlayanı'na gittik. Çağlayan muhteşemdi. Geceleyin rengarenk ışıklarla aydınlatılıyordu. Çağlayanı, Kanada tarafına geçerek de seyrettik. Ayrıca çağlayanın döküldüğü sular altından geçtik, çağlayanın döküldüğü sularda gemiyle dolaştık. Gerçekten bu gezi bizim için çok güzel bir gezi oldu. Tabii pazartesi ve salı günleri Dr. COMAR, o iki günün acısını verdiği ödevlerle fazlasıyla çıkardı. Ama biz pişman değildik.

Kurs bitince Türkiye'ye gitmek üzere New York şehrine geldim. New York'ta iki gün kaldım. Bir gün 5. Caddede gezerken A. Ü. Ziraat Fakültesi'nde Ekonomi Bölümünde Doçent olan ve Fakültemizle Nebrasca Üniversitesi arasındaki anlaşmadan Amerika'ya gelen Dr. Fethi AÇIL'la karşılaştım. Beraber New York'ta gezdik. Bir akşam da sinemaya gittik. Sinema çok güzeldi. Filmden önce de güzel bir gösteri vardı. Film gece geç

saatte bitti. Bir taksi ile YMC'nin öğrenciler için yaptığı otele gitmek istedik. Hiç bir taksi bizi almıyordu. YMC'nin otelinin yerini bulamıyorduk. Kime sorsak cevap vermiyor, yoluna devam ediyordu. Fethi Beye benim oteli bulabileceğimi söyledim. "Hele iki üç kişiye daha soralım." dedi. Kimse bize yol göstermedi oteli ben buldum. Ertesi gün Fethi Bey beni New York Hava alanından yolcu etti. Kendisi New York'ta birkaç gün daha kalacaktı. Ankara'ya geldikten sonra Kürsümüzdeki araştırmalarıma, doçentlik çalışmalarıma ve derslerime devam ettim.

TAHRAN CENTO NÜKLEER İLİMLER MERKEZİ'NDEKİ ÇALIŞMALARIM (CRINAS)

Bağdat'taki Bağdat Pact Nükleer İlimler Merkezi kapandıktan sonra Türkiye, İran, İngiltere ve Pakistan yeni bir anlaşma ile CENTO'yu (Central Treaty Organization) kurdular. O arada CENTO, Türkiye veya İran'da yeni bir radioizotop merkezi kurma kararı aldı. İngiltere'den bir Nükleer Fizikçi (Dr. SMITH) yer saptamak için Ankara'ya geldi. Bizim Dışişleri Bakanlığı NATO Dairesinden bir elemanla (Kamuran İNAN) ben, bu Nükleer Fizikçiye Ankara'daki değişik olanakları gösterdik. Fakat Dr. SMITH, bazı siyasi nedenlerle, İran'ı seçti ve Merkez (CRINAS) Tahran Üniversitesi'nde kuruldu. Merkezin kurulması oldukça uzun zaman aldı.

Bu arada ben doktoramı yaptıktan sonra A. Ü. Ziraat Fakültesi'nde bir Radioizotop Merkezi açılması için Viyana'daki Uluslararası Atom Enerjisi Merkezi'ne başvurdum. Viyana'dan bir heyet gelerek A. Ü. Ziraat Fakültesi'nde incelemelerde bulundular. Dünya Atom Ajansı bize bir kısım alet-edevat, kimyasal madde ve Norveçli bir eksper gönderdi. Bu alet-edevat, kimyasal madde ve eksperle bazı temel çalışmalara başladık. O arada Hocam Sabahattin ÖZBEK, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu'na üye seçildi ve A. Ü. Ziraat Fakültesi'nde bir radioizotop araştırmaları binası yapılması için girişimlerde bulundu. Tabii bu binanın yapılması da zaman aldı. Ben de meyvecilik doçentliği için araştırmalara başladım. O yıllarda doçentlik araştırma konularının orijinal olması ve doçent adayının bu araştırmayı, kimseden yardım almadan kendi başına yapması gerekiyordu. Tez doçentlik jürisi tarafından kabul edildikten sonra bir doçentlik sınavı ve o da başarılırsa bir "doçentlik deneme dersi" vardı. Jüri, adayın göstereceği 3 konudan birini seçiyor ve aday bu konuyu tam 45 dakikada anlatmakla yükümlü tutuluyordu. Bu sürenin ne eksik ne de fazla olmaması gerekliydi.

Ben doçentlik tezinin konusu olarak meyve ağaçlarının çiçek ve yaprak tomurcuklarındaki yaz, kış ve ilkbahar dinlenmelerini seçmiştim. 1958 sonlarında doktoramı yapınca hemen doçentlik tezi araştırmalarına başladım. Çalışmalarımı 3 elma, 3 armut, 3 kayısı ve 3 badem üzerinde planladım. Konu ilginç bir fizyoloji konusuydu. Çalışmalar ilerledikçe konu daha çok ilgimi

çekiyordu. Çalışmanın bütün verilerini toplamış hesaplarını yapıyordum. Bir tek grafikler kalmıştı. O sırada Tahran'daki Nükleer Araştırmalar Merkezi ve bizim Ankara'daki izotop merkezi kurulmuştu. Ancak Ankara'daki izotop laboratuvarında alet-edevat tamam değildi. Tahran'da uluslararası bir kurs yapılması düşünülmüştü. Beni de bu kursun yardımcı müdürü olarak çağırdılar. Kurs müdürü Danimarkalı, Dr. MIDDLEBOV adında Cornel Üniversitesinden bir arkadaşımdı. Kursta daha ziyade Afrikalı öğrenciler vardı. Ben derslerimi verdikten ve uygulamalarımı yaptıktan sonra Ankara'ya döndüm ve doçentlik tezimi hazırlamaya başladım. Tez hazırlanınca önce Türkçeden İngilizceye, İngilizceden Türkçeye bir yabancı dil sınavına girdim. Jüri 3 hocadan ibaretti. Hocalardan biri Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nden, öteki ikisi Ziraat Fakültesi'ndendi. Yabancı dil sınavını başarıyla verdim. Doçentlik tezimi jüri orijinal buldu ve tezim oy birliği ile kabul edildi. Sıra doçentlik deneme dersindeydi. Onu da Rektörlüğün altındaki konferans salonunda verdim. Deneme dersi de jürinin oybirliği ile başarılı bulundu. Yıl 1963'tü ve ben artık doçent olmuştum.

O günlerde bizim Fakültedeki radioizotop laboratuvarı da tamamlanmış ve bir kurs yapılabilecek hale gelmişti. Laboratuvarda bir eksper vardı ama Viyana, Danimarkalı Dr. MIDDLEBOV'u Müdür ve beni de onun yardımcısı seçti. Öğrencilerimiz Türk, Sırp, Yunan, Afrikalı idiler. Biz bir kısım hocayı Ziraat Fakültesinden

bir kısım hocayı da Orta Doğu Teknik Üniversitesinden bulduk. Bu kurs da bazı ufak tefek aksaklıklara karşın kursiyerlerin memnuniyeti ile geçti.

TAHRAN CIRINASNARİ'DAKİ ÇALIŞMALARIM

Kurstan sonra ben kendimi daha ziyade meyvecilik araştırmalarına verdim. Arada bazı radioizotop çalışmaları da yapıyordum, ama olanaklarımız kısıtlı idi. Bir gün Tahran'daki CENTO Nükleer Merkezinden bir mektup aldım. Merkez Müdürü Dr. SMITH beni öğretim üyesi olarak Tahran'a çağırdı. Durumu Kürsü Hocam Sabahattin ÖZBEK'e açtım. O da anlayış göstererek bir yıllığına bana izin verdi. Bir Şubat günü eşim ve kızımla trenle Erzurum'a oradan da otobüsle Tebriz yoluyla Tahran'a gittik. O zamanlar Tahran'la Almanya'nın Münih şehri arasında çalışan Tİ-Bİ-Tİ adlı bir otobüs şirketi vardı. Kış günü olduğu için yerler karlı ve buzluydu. Tebriz yakınlarında otobüsün kaloriferi bozuldu. Otobüsün içi buz gibiydi. Şoför kaloriferi Tebriz'de yaptırırız dedi. Fakat orada bu işten anlayan ustalar yoktu. Varsa da gece olduğu için dükkanlar kapalıydı. Oradan, o zamanlar oralarda kullanılan bir Alaattin soba bulduk. Soba otobüsün içini bir parça ısıttı fakat yolculardan bir kadın, "Bu soba, benim başımı ağrıttı, bayılacağım, söndürün onu!" dedi. Soba mecburen söndürüldü. Şimdi de otobüsün ön camları buz tutuyordu. Yoldaki dükkanların birinden tuz aldık ve onu camlara sürdük. Böylece yavaş yavaş Tahran'a doğru gittik. Benim korkum, henüz beş

yaşında olan kızımın üşüyüp hasta olacağı idi. Allah'tan İran'ın kuzeyindeki soğuk yerlerden merkeze doğru gidince hava ısındı, biz de üşümekten kurtulduk. Kızım da hasta olmadı.

Tahran'da 3-4 gece Üniversite konuk evinde kaldık. En hoşumuza giden şey İranlıların "çilov kebabı" idi. Bu pilav, İran pirinci ile hazırlanıyor ve pilavın üzerine kızarmış et konuyordu. Servis tabakları kayık tabak şeklinde ve oldukça büyüktü. Dolu dolu tabakları görünce "Biz bu kadar pilavı yiyemeyiz." dedik. Fakat bizi karşılayan İranlı araştırıcı, "Yersiniz, yersiniz, bu çilov hafiftir, kolay aparılır." dedi. Hakikaten bütün pilavı bitirdiğimiz halde karnımızda hiç şişlik hissetmedik.

Ertesi gün Tahran Üniversitesi'nin Fizik bölümündeki CENTO Nükleer İlimler Enstitüsü'ne Müdür Dr. SMITH'i görmeye gittim. Dr. SMITH beni çok iyi karşıladı, bana ayrılan odayı gösterdi ve yanıma İranlı bir idare memuru vererek kendime kiralık bir ev aramamı söyledi. Ev kirasını Enstitü veriyordu. Üniversite yakınlarında bir apartman dairesi bulduk. Burası möbleli, geniş, rahat iki katlıydı. Ev sahibi bir İran Hıristiyan'ı olup çok kibar bir insandı. Sonraki günlerde İranlıların büyük çoğunluğunun çok kibar ve saygılı insanlar olduğunu gördük.

KIZIMIN FARSÇA ÖĞRENMESİ

Ev sahibinin kızımın yaşlarında iki küçük kızı vardı. Kızım, Farsça bilmemesine karşın o kızlarla oynuyordu. Zamanla da Farsça öğrendi. Türkiye'ye dönüşümüzde onu ilkokula verecektik. Dönüşümüzde sınıfta öteki öğrencilerinden geri kalmaması için ona Türkçe alfabeyi öğretmek istedim. Türkiye'den bir alfabe kitabı getirttim. Derslere başladık fakat kızım alfabeyi bir türlü öğrenemiyordu. Eşime, "Her halde bu çocuk alfabeyi öğrenemiyecek." dedim ve ders vermekten vazgeçtim. Daha sonra Tahran'da anaokulları açıldı. Kızım evde yalnız sıkılıyordu. Eşime "Canan'ı da anaokuluna gönderelim mi?" dedim. O da bu fikre katıldı. Ev sahibine rica ettik, o da Canan'ı kızlarının gittiği anaokuluna kaydettirdi. Eşimle hayret ettiğimiz şey, Canan'ın Farsçayı mükemmel konuşmaya başlaması, Farsça alfabeyi okuma ve yazmayı öğrenmesi idi. Sonraki günlerde Canan bize alış-verişlerde, taksilerde, otellerde vb. yerlerde çevirmenlik yapıyordu. Bu kadar kısa zamanda kızımın Farsçayı Tahran şivesiyle konuşması karşısında onun hakkındaki fikrim değişti ve onun üstün zekâlı bir çocuk olduğuna inandım. Canan sadece konuşmayı değil, Farsçayı yazmayı da öğrendi.

Canan'ın Farsça bilgisi hakkında bir de hatıram var. Adnan ağabey ve Hasbiye abla Tahran'a bizi ziyarete geldiklerinde bir akşam onları Şemiran'a götürüyorduk. Yolda polisler megafonla bir şeyler söylüyordu. Tabii ben

ve eşim onların ne dediğini anlamıyorduk. Polis bizim arabayı kenara çekmemizi işaret etti. O zaman Canan, "Baba, polis uzun farları söndürmeni istiyor." diye bize çevirmenlik yaptı. Polis arabaya geldi ve uzun farları niçin söndürmediğimizi belirten cümleler söylemeye başladı. Bizim yerimize Canan cevap vermeye kalktı. Onu hemen susturduk ve ben İngilizce olarak Farsça bilmediğimizi söyledim. Arabamız da CD plakalı idi. Polis işaretle uzun farları söndürmemizi işaret etti. Ben de kısa farları yaktım ve ceza almadan oradan ayrıldık.

Tahran'da çok fazla araba ve taksi vardı. Taksi şoförlerinin büyük çoğunluğu Azeri Türkü idi. Bizim Türk olduğumuzu anlayınca bizden para almak istemezler, "Siz bizim konuğumuzsunuz." derlerdi.

Enstitü'de fizikçi iki Türk stajyer vardı. Enstitü'de işe başlayınca bu Türklerle İranlı idari personelin arasının pek iyi olmadığını anladım. İlk işim onların arasını düzeltmek oldu. Enstitü'de İranlı ve Pakistanlı stajyerler vardı. Ben onlara radioizotopların tarımda kullanılması ve makro ve mikro otoradyografi dersleri veriyor ve uygulamalar yaptırıyordum. Maaşım iyiydi. Tahran'a gelişimin yedi veya sekizinci ayında yeni bir Wolkswagen araba satın aldım. Eşim ve ben araba ehliyetlerimizi Tahran'da aldık. Tahran'da araba kullanmak çok zordu. Ama ne ben ne de eşim hiç kaza yapmadık.

Tahran oldukça büyük ve kalabalık bir şehirdi, çok katlı, yüksek apartmanlar yoktu. Bütün caddeler düzdü.

Şehrin sokakları cetvelle çizilmiş gibiydi. Türkiye Büyük Elçiliği şehrin merkezinde güzel bir konumdaydı. Elçiliğin arsası Şah Pehlevi tarafından Türkiye'ye hibe edilmişti. Pehlevi'nin Türkiye Büyük Elçiliği'ne yakın bir yerde kışlık sarayı vardı. Şahın bir de Tahran'ın yazlık bölgesi olan Şemiran'da yazlık bir sarayı vardı. Bu saray Tahran'ın içindeki saraydan büyüktü ve çok güzel ve çok büyük halılarıyla ün yapmıştı. Şemiran'da Tahran'ın zenginlerinin çoğunun bahçeler içinde yazlık evleri vardı. Şah Pehlevi Türkiye Büyük Elçiliği'ne de Şemiran'da geniş bir arazi vermiş Türkiye de buraya yazlık bir rezidans yaptırmıştı. Rezidansta bir yüzme havuzu da vardı. Zaman zaman o havuzda yüzmemize Büyükelçi izin vermişti. Büyükelçi ve Elçilik Müsteşarı çok beyefendi kişilerdi. Zaman zaman onlar bizim eve gelir, biz de Büyükelçiliğe giderdik.

Tahran'da bir de benim A. Ü. Ziraat Fakültesi'ndeki Ölçme Bilgisi Hocam Dr. Fuat ADALI ile karşılaştık. Dr. ADALI İran'daki FAO misyonunun başkanı idi. Onların da Şemiran tarafında güzel bir evleri vardı. Fuat Beyin eşi Türkan Hanım çok hanımefendi idi. Eşimi, kızımı ve beni çok severlerdi. Fuat Bey Tarım Bakanlığından emekli olunca FAO'ya başvurmuş, FAO'da onu Tahran'a FAO grup başkanı atamıştı. Ailece Fuat Beylerin evine giderdik. Onlar bize daha seyrek gelirlerdi.

Tahran İran'ın kurak bir bölgesine kurulmuştu. Yazları sıcak ve kuraktı. Evlerin çoğunun bahçesinde bir

yüzme havuzu vardı. Bizim evin bahçesindeki yüzme havuzunda kızımla bazı günler yüzerdik. Tahran'ın suyu esas olarak şehre 40 km kadar mesafedeki Keredj barajından sağlanıyordu. Bulunduğumuz süre içinde hiç su sıkıntısı çekmedik. Şehirdeki ev ve binalarda serinletme "Air Cooler" denilen bir sistemle sağlanıyordu. Bu sistemde, küp şeklinde bir sac kutunun üst kısmından ve dört tarafından küçük deliklerden damlatılan su, kutunun dört bir tarafına yerleştirilmiş olan demir talaşları içinden aşağıya doğru akıyor bu sırada kutunun içindeki bir pervaneden püskürtülen hava su ile serinletilmiş olarak odalara ve salona gidiyordu. Bu sistemle evin havası hem serinliyor hem de nemleniyordu. Bu soğutucu bize yabancı değildi. Bağdat'ta da benzer bir soğutucu kullanmıştık. Daha sonraları Şanlıurfalıların da aynı prensipte çalışan soğutucuları kullandıklarını gördük. Böyle bir cihazın çalışması için hava nispi neminin düşük olması gerekiyordu. Hem Bağdat hem Tahran nispi nemi düşük olan yerlerdi. Bizim Şanlıurfa ve hatta Ankara da böyleydi. Ankara'ya döndüğümüzde seramız için böyle bir cihazı yaptırma girişiminde bulundum fakat başaramadım.

Tahran'ın kuzeyinde 100 km kadar mesafede Hazar Denizi vardı. Burası Akdeniz iklimi özelliğinde bir bölgeydi. İranlılar çay ve turunçgil meyvelerini bu bölgede yetiştirirlerdi. Her taraf yemyeşil ve çok güzeldi. Tahranlılar yaz aylarında buraya gelir ve Hazar Denizinde yüzerlerdi. İran devleti buraya güzel oteller yaptırmıştı.

Hazar Denizi aynı zamanda bir siyah havyar kaynağı idi. Biz buraya üç defa gittik, Hazar Denizinde yüzdük.

İran büyük ve çok eski bir devletti. Petrol, halı, siyah havyar, antepfıstığı, ceviz, badem, kiraz sayesinde zengindi. Mesela, bugün bile İran, antepfıstığı üretiminde dünya lideridir. Rıza Pehlevi döneminde ülke hızla modernleşiyor ve gelişiyordu. Örneğin, elma yetiştiriciliğinde İtalya'nın tanınmış firmalarıyla anlaşmış, Azerbaycan'da yeni çeşitlerle modern bahçeler kurmuş, modern soğuk hava depoları inşa ettirmişti. Hatta İran Türkiye'den elma ithal ederken, Türkiye'ye elma satar duruma gelmişti. Rıza Şah Avrupa'daki dev endüstri kuruluşları ile ortaklıklar kuruyordu. Fakat gericilik, dincilik bu gelişmeleri durdurdu. Şah ve ailesi ülkeyi terk etti. Bütün bunlar biz İran'ı terk ettikten sonra oldu.

İran'ın tarihsel zenginlikleri de çoktur. Örneğin İsfahan; sarayları, camileri ile ün yapmış olup, görülmeye değerdir. Persapolis, Şiraz'a yakın yerde kurulmuş çok eski bir saraydır. Sarayın büyük ve düzgün taşlarının nereden, nasıl ve hangi vasıtalarla getirildiği bugün bile tam anlamıyla bilinmemektedir.

Şimdiki durumu bilmiyorum ama bizim Tahran'da bulunduğumuz süre içinde, çok önemli gördüğüm bir konu da araba parçaları hırsızlığı idi. Çalınmış araba parçalarının satıldığı özel bir pazar yeri bile vardı. Bir gün İranlı bir arkadaş beni bu pazar yerine götürdü. Oldukça değişik parçalar satan bir adamın yanına gittik. Ben laf

olsun diye yeni Volkswagen parçaları satıp satmadığını sordum. Adam bu arabaların piyasaya yeni çıktığını, dolayısıyla arabayı görmesi gerektiğini söyledi. Ben arabayı bir polis noktası yanına park etmiştim. Adama teşekkür ettim ve oradan ayrıldım. Adamın benim arabayı gördükten sonra benim arabanın parçalarını çalıp tekrar bana satacağından şüphe ettim.

Ben radioizotop denemelerini, Tahran'ın 40 km kadar doğusundaki Keredj'teki Ziraat Fakültesinde ve ona bağlı küçük bir elma bahçesinde yapıyordum. Keredj'teki çalışmalarım İranlı bir Doçentle birlikte, çam çiçek tozlarının çimlenme ve büyümesi üzerine radyasyonun etkileri konusundaydı. Elma bahçesinde East Malling anaçlarının köklerinin büyümesi üzerinde çalıştım. Öte yandan otoradyografi ile değişik mineral maddelerin değişik bitkilerdeki hareketlerini ve toplanma yerlerini saptadım.

Benim İran'da kaldığım süre içinde Enstitümüze Türkiye'den ikişer ay süreyle üç fizikçi, iki ziraatçı ve bir veteriner gelerek radioizotop tekniğini öğrendiler.

1965 Şubat ayı ortalarında Ankara'dan Doç. Dr. Muhsin YILMAZ'dan bir mektup aldım. Hocam Sabahattin ÖZBEK benim Ankara'ya dönmemi istiyordu. Bu isteğe karşı koymam imkansızdı. Çünkü ben esasında bir meyvecilik doçenti idim. Radioizotoplar benim için yan bir uğraşı alanıydı. CENTO Nükleer Araştırma Enstitüsü'nde (CRINAS) iyi bir isim yapmıştım.

Çalışmalarımdan çok memnun olan Enstitü Müdürü beni terfi ettirerek öğretim üyesi (Principal Scientific Officer) yapmıştı. İran'da bir altı ay daha kalsam benim için çok iyi olacak, maddi durumum çok düzelecekti. Ama emir büyük yerdendi. Meyvecilik Kürsüsünde üç tane daha doçent olduğu halde Hocam benim Kürsü'ye dönmemi istiyordu. Kuşkusuz bu durum benim için onur vericiydi. Hocama Türkiye'ye döneceğimi fakat buradaki işlerimi de düzenlemem gerektiğini yazdım.

Şubat ayının ortasında şehirlerarası yollar karlı, buzluydu. Bizim Erzurum tarafları tıpkı İran'a geldiğimiz günlerdeki gibi karlı, buzluydu. Türkiye'ye arabamızla dönecektik. Fakat Türkiye'ye kış günü arabayla dönmek imkansız değilse bile tehlikeli ve çok zordu. Enstitü'deki arkadaşlarla konuştuk. Onlar bana, Türkiye'ye güneyden gitmemi tavsiye ettiler. Güney yolu, Hemedan, Bağdat, Ürdün, Suriye, Lübnan üzerinden geçiyordu. Şubat ortalarında Tahran'dan ayrılmaya karar verdik. Hareketimizden bir gece önce Fuat ADALI Hocam bizi akşam yemeğine davet etti. Akşam saat 23.00 sıralarında evimize döndük. Ertesi sabah erkenden yola çıkacaktık. Normalde araba parçalarının çalındığını bildiğimden, arabayı bütün Tahranlılar gibi geceleri bekçili ve kapalı bir park yerine park ederdim. O gece vakit geç olduğu ve biz de erken yola çıkağımız için evin önüne park ettim. Sabahleyin erken saatte ev sahibimiz kapımızın zilini çaldı ve beni aşağıya çağırdı. Bir anormallik olduğunu anladım ve aşağıya indim. Arabamı görünce gözlerime

inanamadım. Arabanın ön farları, arka stop lambaları, kabloları kesilerek çalınmıştı, ilginç olan durum şuydu: bizim ev "kuçe" denilen dar bir sokakta ve o günlerde öldürülen İran Başbakanının soruşturmasını yapan savcının evinin karşısında idi. Sokağın iki tarafında ikişer polis nöbet tutuyordu. Buna rağmen parçalar çalınmıştı. Yapacak bir şey yoktu. Sonraki saatlerde Volkswagen firmasının merkezine gittim. Allah'tan çalınan parçaların yedekleri orada vardı. Onları taktırdım ve arabayı kapalı park yerine koydum. Bu iş bana oldukça pahalıya mal oldu ve fakat ben yedek parçaların bulunmasına şükrettim. Çünkü bu modeller yeni çıkmıştı ve Tahran'da bir ikincisi yoktu.

Ertesi gün eşyalarımızı bagajlara (Volkswagen'in önde ve arkada iki bagajı vardı) ve arabanın üstündeki port bagaja yerleştirdim. Valizlerin, torbaların vb. eşyaların yerleştirilmesi, port bagaja bağlanması çok zaman alıyordu. Üstelik bizimle Ankara'ya dönmek isteyen stajyer bir fizikçi hanımın eşyaları da vardı. Öğleye doğru Hemedan'a doğru yola çıktık. Aylardan Şubat olmasına karşın yollarda kar, buz yoktu. Gerçi ben her ihtimale karşı, karlı yollar için zincir almıştım. Hemedan'a 20-30 km kala bir yerleşim yerinden geçerken, yolun iki tarafına dizilmiş genç çocuklar "Zincir takılır, zincir takılır!" diye bağırıyorlardı. Yollar yukarıda söylediğim gibi karsız ve buzsuzdu. Çocuklara aldırış etmedim ve yola devam ettim. Ancak 10 km kadar ötede yolun karla kaplı olduğunu gördüm. Arabayı kenara çektim ve lastiklere zincir takarak

yola devam ettim. Yol genişti. Fakat kar kalınlığı giderek artıyordu. Yolda hiçbir araba yoktu. Bir süre sonra karşıdan bir kamyonun bize doğru geldiğini gördüm. Selektörle işaret verdim. Kamyon üzerimize gelmeye devam ediyordu, bana selektörle işaret verdi. En nihayet karşı karşıya geldik ve 1 m kadar arayla ikimiz de durduk. Ben arabadan çıktım ve kamyon şoförüne "Niye üstüme geliyorsun, kendi yolundan gitsene." dedim. Şoför "Burası benim yolum, asıl sen kendi yolundan gitmiyorsun, yol kenarındaki işaret direklerine bak." dedi. Hakikaten ben yolun ona ait kısmından gidiyormuşum. Şoförden özür diledim ve kendi yoluma geçtim. Yolda 10 cm kadar kar vardı. Neyse biz yavaş yavaş ilerleyerek Hemedan'a geldik. Orada iyi bir otel bulduk ve arabayı otelin kapalı park yerine yerleştirdik. Arabadan eşyaları indirmedim çünkü çok yorulmuştum ve otel emniyetliydi.

Geceyi rahat geçirdik ve ertesi sabah kahvaltıdan sonra tekrar yola koyulduk. Yolda yine kimseler yoktu. Biz Hemedan dağına doğru tırmanıyorduk. Yolda kar kalınlığı artmıştı. Yoldan geçen kamyon ve otobüsler karın içinde iz yapmışlardı. Benim arabamın genişliği onlardan dardı. Tekerlerin ikisini kamyonların izine denk getiriyor ve birinci vitesle yavaş yavaş ilerliyordum. İran kara yolları, yoldaki karları kenarlara itmiş ve sanki yol kenarlarına kardan duvar örmüştü. Birinci vitesle gitmeme ve frenlere hiç basmamama rağmen iki defa yolun kenarına, kar duvarlarının içine girdim. O duvarlar olmasaydı uçuruma yuvarlanmıştım. İkinci defa kara

saplanmamızdan bizi karşıdan gelen bir otobüsün yolcuları kurtardı. Yolcular iterek bizim arabayı yola soktular. Yavaş yavaş Hemedan dağının zirvesine geldik. Orada gözlerime inanamadım. Yolun Irak tarafında hiç kar, buz yoktu. Yol tertemizdi. Ben her ihtimale karşı zincirleri çıkarmadım. Bir süre karsız yolda zincirli lastiklerle gittik. Yola baktım, kar ihtimali yoktu. Durdum ve zincirleri çıkardım. Buralara bahar gelmişti. Yolumuza devam ettik ve nihayet Bağdat'a geldik. Burası bizim bildiğimiz bir yerdi. Bağdat'a ilk gelişimize göre şehirde bir takım değişiklikler olmuştu. Bu değişikliklerin en önemlisi, şehir meydanına ihtilalden sonra yapılan çok büyük bir zafer abidesiydi.

Bağdat'ta iki gün kalarak Suriye yoluyla Ürdün'ün baş şehri Amman'a geldik. Amman küçük ve bakımlı bir şehirdi. Orada da iki gün kaldık. Bu vesile ile Kudüs'ü ziyaret ettik. Oradaki altın kubbeli camiyi (Mescidi Aksa) ziyaret ettik. Orada canımızı sıkan şey, oraya bakan imamın bizden devamlı para istemesiydi. Biz dini duygularla mest olmuşken bu imamın para para diye konuşması canımızı sıktı. Kendisine bir miktar para vererek ondan kurtulduk.

Amman'da iki gün kaldıktan sonra tekrar Suriye'ye ve oradan da Şam'a gittik. Şam Türkler için önemli bir şehirdi. Oraya telgrafı biz getirmiştik. Şehrin merkezinde onun güzel bir abidesi vardı. Aklımda yanlış kalmadıysa Padişah Abdülhamit oraya bir kapalı çarşı ve küçük fakat

güzel bir Türk Camisi de yaptırmıştı. Şam'dan sedef bir tavla seti aldık. Lokantalar bizim yemeklere benzer yemekler yapıyordu. Biz onların "çavurma" dedikleri döner kebap yedik.

Şam'dan sonra Lübnan'dan Beyrut'a doğru yola çıktık. 50-60 km sonra yolda kar kalıntıları gördük. O zamana kadar yol güzel ve karsızdı. Yolda kar kalınlaştı. Bizim araba bu karda patinaj yapmaya başladı. Mecburen lastiklere zincir takmak zorunda kaldım. Yanımızdan Suriye ve Lübnan arabaları geçiyordu. Onlarda zincir yoktu ve bizim yanımızdan hızla geçiyorlardı. Onları görünce kendime çok kızdım, "Niye doğru dürüst bir araba almadım da böyle karda, buzda devamlı patinaj yapan bir Volkswagen aldım." diye söyleniyordum. Artık bir tepeye çıkıyorduk. Zincirli olduğumuz için yavaş yavaş tepeye tırmanıyorduk. 5-10 km sonra bizi geçen zincirsiz arabaların yoldaki bir çay evinde park ettiklerini gördüm. Tabii bu durum beni memnun etti. O arabalar zincirsiz oldukları için yolda kalmışlar ve biz zincirli olduğumuz için yola devam ediyorduk. Yavaş yavaş ilerleyerek Suriye-Lübnan sınırı olan zirvenin eteklerine geldik. Zirvede kar ve buz yoğundu. Oradaki meydana bir yığın kamyon park etmiş bekliyordu. Oradaki şoförlere ne olduğunu, burada niye durduklarını sordum. Yolun kar yüzünden kapalı olduğunu söylediler. Orada otel yoktu. İnsanlar kahvehaneye dolmuşlar, çay, kahve içiyorlardı. Sobanın başında oturanlara "Buradan Beyrut'a başka yol yok mu?" diye sordum. "Güneye doğru eski ve bakımsız

bir yol var.” dediler. Orada kar, buz da yokmuş. Ben de o yoldan gitmeye karar verdim. Böylece yolu uzatıyorduk ama zararı yok diye düşündük ve yola koyulduk. Güneye doğru giderken karşımıza silahlı bir jandarma çıkarak bizi durdurdu ve nereye gittiğimizi sordu. Biz Beyrut’a gittiğimizi, oradan da Türkiye’ye gideceğimizi söyledik. Pasaportlarımızı istedi, onları inceledikten sonra port bagajdaki eşyaları indirmemizi söyledi. Ben transit yolcu olduğumuzu, Beyrut’a esas yolun kapalı olduğunu, onun için bu yolu seçmek zorunda kaldığımızı söyledim. “Lafı uzun etme, eşyaları indir!” dedi. Ben de mecburen ipleri çözmeye başladım. Bu iş çok uzun sürüyordu. Sonunda jandarma da pes etti ve “Hadi toplanın, gidin!” dedi. “Ayrıca; ileride karşınıza bir jandarma daha çıkacak, ona, benim gerekli muameleyi yaptığımı söylersiniz.” dedi. Onun dediği gibi oldu. İkinci jandarmaya durumu anlattık. O da “Hadi geçin!” dedi. Yol kuzeye dönüyordu. Meğer biz güneye inmekle İsrail hududuna geliyormuşuz. İyi ki o jandarmalar yolumuzu kesmiş biz de Beyrut yoluna dönmüşüz. İsrail’e gitsek kim bilir başımıza neler gelirdi. Yolda kar, kış yoktu. Böylece Beyrut’a geldik. Önceden bir otelde yer ayırtmıştık, oraya yerleştik.

Beyrut güzel bir şehirdi. Burada da birçok Ermeni vardı. Hepsi işlerini kurmuşlar, güzel alış-veriş merkezleri açmışlardı. Ben kravata meraklıydım. Tahran ve Bağdat’ta iyi bir kravatçı dükkanı bulamadık. Bağdat’taki ev sahibi bana Beyrut’ta bir Ermeni dükkanının adresini vermişti. Orayı buldum ve iyi kravatları varsa almak istediğimi

söyledim. Dükkan sahibi iyi Türkçe konuşuyordu. Bana üst kata çıkmamı söyledi. Üst katta, bir adam kravat yapıyordu. Bana "Ne marka istiyorsun?" dedi. Orada çeşit çeşit, iyi, kravatların etiketleri vardı. Adam beğenilen markaları yaptığı kravatlara dikiyordu. Tabii ben bunları almaktan vaz geçtim.

Beyrut'ta iki gün kaldık. Oranın güzel yerlerini, alış-veriş merkezlerini, otellerini gezdik. Araplar Beyrut'u çok seviyorlar ve buraya Orta Doğu'nun Paris'i diyorlardı. Şehir Arap turistlerle doluydu. O zamanlarda Türkiye'nin niye böyle merkezleri olmadığını düşünerek hayıflandık. Beyrut bir alış-veriş merkeziydi. Avrupa'nın iyi malları burada satılıyordu. Biz de Tahran'da bulamadığımız bazı şeyleri satın aldık.

Sonraki yıllarda Çukurova Üniversitesi'nden bir grupla Beyrut'a bir kez daha gelmiştik. İç harp nedeniyle binaların duvarları delik deşikti. O güzel şehrin harap olmasına çok üzüldük.

Türkiye'ye gitmek için kuzeye gitmemiz ve tekrar Suriye'ye girmemiz gerekiyordu. Biz de öyle yaptık. Yol güzeldi. Önce Lazkiye ve oradan da Antakya'ya geçmemiz gerekiyordu. Lazkiye'ye kısa zamanda geldik, orada bir şehir turu yaptık ve Lazkiye-Antakya yoluna doğru yol aldık. Ana yola çıkmadan istikametimizi şaşırmamak için yolda rastladığımız genç bir çocuğa yolu sorduk. "O yola kadar beni arabanıza alın, size gideceğiniz istikameti göstereyim." dedi. Onu arabaya aldık ve ana

yola kadar geldik. Genç çocuk bize güney istikameti gösterdi ve arabadan indi. Biz de güneye doğru gitmeye başladık. Ancak ben çocuktan şüphelenmiştim. Bir benzinciye girdim, az bir benzin aldım ve bildiğim yarım yamalak Arapça ile Antakya'ya nereden gideceğimizi sordum. Tahmin ettiğim gibi kuzey istikameti gösterdi. Ben de eşime, "Benzinci bize kuzey istikameti gösteriyor." dedim. Meğer benzinci Türkçe biliyormuş, "Siz Türk müsünüz?" diye sordu Ben de "Evet." dedim ve durumu anlattım. Meğer benzinci de orada yerleşen Türklerdenmiş. "Bu Araplar Türkleri hiç sevmezler ve onları yanıltmaktan zevk alırlar." dedi. Ben de kendisine teşekkür ettim. Kuzeye tek bir asfalt yol gidiyordu. Oraya döndük ve yola koyulduk. Bir süre gittikten sonra yol ikiye ayrıldı. Acaba bunların hangisi Antakya'ya gidiyordu? Yolda hiçbir işaret levhası yoktu. Yolun kavşak yerinde bir kahvehane vardı. Yolu kahveciye sordum beni Arapça fena halde haşladı ve git başımdan der gibi işaret etti. Biz de şansımıza diyerek sağ yolu seçtik ve yola koyulduk. Ancak içimde bir şüphe vardı, acaba doğru yolda mıydık? O sırada karşımızdan motosikletli bir adam belirdi. Durarak ona işaret ettim. Bu yolun Antakya yolu olup olmadığını sordum, "Evet, doğru yoldasınız." dedi. "Ama yolda bu yolun Antakya yolu olduğuna dair hiçbir işaret yok." dedim. "Nasıl yok, gel benimle." dedi. Adam, otları yatırarak orada gizlenmiş km taşını gösterdi. Kendisine teşekkür ettim ve artık emin olarak yolumuza devam ettim. Yolda bizden başka kimse,

araba vb. nakil vasıtası yoktu. Çam ağaçlarıyla kaplı ormanların içinden geçtik. Karşımıza birleri çıksa, bizi soysa, yapacak hiçbir şeyimiz yoktu. Ne kadar tehlikeli bir yolculuk yaptığımızı düşünerek endişeli endişeli yol alıyorduk. Nihayet Yayladağı'na gelmiştik. Böylece şükrederek memleketimizin topraklarına ayak basmıştık.

Yayladağ'da ve Antakya'da kalmadık. Akşam oluyordu. Şiddetli bir yağmur başladı. İskenderun'a geldik. Orada bir otel bulduk. Ancak ben port-bagajdan eşyaları indirecek takatı kendimde bulamadım. Zaten yağmur da bardaktan boşalırcasına yağıyordu. Otelde yemeğimizi yedik ve kendimizi yataklara attık.

Ertesi sabah yağmur dinmişti. Eşyalarımıza da herhangi bir şey olmamıştı. Şimdi Adana, Aksaray ve Ankara yollarının nasıl olduğunu merak ediyordum. Otelin dinlenme salonunda eskiden Ankara-İskenderun arasında çalışan Varan otobüslerinin şoförü olduğunu öğrendiğimiz birisiyle tanıştım ve bizim arabamızla Ankara'ya gideceğimizi ve yolların nasıl olduğunu, ne de olsa aylardan Şubat olduğuna göre yollarda, özellikle Toroslar'da karlı buzlu yerlerin olup olmadığını sordum. Şoför, özellikle Toroslar'da yolda ince bir buz tabakası olduğunu, oralarda dikkatli olmamı söyledi.

İskenderun'dan yola çıktık. Adana'yı geçtik, Pozantı'da da yollar iyiydi. Aksaray'a olaysız geldik. Orada bir mola verdikten ve öğle yemeğini yedikten sonra Ankara'ya doğru yola koyulduk. Yol temiz, hava açık ve

güneşli idi. Bizimle gelen fizikçi arkadaşın evi Ankara'da Balgat'da çukur bir yerdeydi. Önceden yağan karlar erimemiş ve arazi üzerinde duruyordu. Arkadaşı ve eşyalarını oraya indirdik. Fakat lastikler karda patinaj yaptığı için oradan çıkamadık. Mecburen lastiklere bir kez daha zincirleri taktım ve ana yola kadar zincirle geldim. Yolda artık kar, buz yoktu, zincirleri çıkardım ve böylece Ankara Maltepe'deki Ratip ağabey ve Hayriye ablanın evine geldik. Eşyaları indirdik. Bizi çok iyi karşıladılar. Evde valizleri açtık. Port-bagajın üstü branda ile kaplı olmasına karşın İskenderun'daki şiddetli yağmurun, valizlerin içine kadar girdiğini hayretle gördük. Tabii yapacak bir şey yoktu. Bu çok uzun ve maceralı yoldan herhangi kötü bir olay olmaksızın Ankara'ya gelmiştik. Arabamız da yolda herhangi bir arıza yapmamıştı. Hemedan ve Beyrut'taki dağlarda ısınmada da hiç sıkıntı çekmemiştik. Arabanın lastiklerinde de patlama falan olmamıştı. Irak'ta uzun çöl yollarından geçerken benzinsiz kalmamak için yedeğimdeki bir bidon benzini de kullanmama hiç gerek kalmamıştı. Gerçekten Volkswagen güvenilir ve az benzin yakan bir araba olduğunu kanıtlamıştı. Araba o çöl, dağ yollarında bir arıza yapsa, in-cin olmayan yollarda nereden tamirci bulacaktık. Ben de araba tamirinden hiç anlamıyordum. Bu yolculuk bizim için sonu iyi biten tam bir macera oldu. Ben yine de kış günlerinde kimsenin aynı yoldan seyahat etmemesini tavsiye ederim. Ben bu seyahatten sonraki yaşamımda karlı, buzlu yollarda hiç araba kullanmadım.

CANAN KAŞKA ERSÖZ

Türkiye'ye döndükten sonra Ankara'nın Maltepe semtinde bir apartman dairesi kiraladık. Evimiz güzeldi ve şehrin adeta merkezindeydi. Apartmanın bizim altımızdaki dairesinde bir Albay oturuyordu. Albay kış aylarında evini iyi ısıtıyordu. Bu yüzden evimiz kış aylarında sımsıcak olurdu. Ertesi yıl Albay başka bir eve taşındı, bizim de rahatımız kaçtı. Bununla beraber o evde 1971 yılına kadar oturduk.

Tahran'dan Ankara'ya döndüğümüzde ilk işim kızım Canan'ı MEB'in Ankara'da açtığı Rehberlik Müdürlüğü'ne götürmek oldu. Artık onun üstün zekalı bir çocuk olduğuna inanmıştım ve bu durumu kanıtlamak istemiştim. Orada Canan'ı bir teste tabi tuttular. Testten sonra Müdür bana "Çok zeki bir kızınız var. Bu çocuk size ne ilk, ne orta, ne lise, ne de üniversitede okumada bir sıkıntı vermez." dedi. Tabii bu durumdan eşim ve ben çok memnun olduk. Hakikaten tahsil hayatında kızım bize hiçbir gün sıkıntı vermedi. Ona eğitim hayatında hiçbir gün "Ödevlerini yaptın mı, dersine çalıştın mı?" diye sorduğumu hatırlamıyorum. Canan gerçekten çok başarılı bir öğrenci oldu.

Tahran'dan Ankara'ya dönüşümüzde Canan altı yaşındaydı. Kendisini ilkokula yazdırmayı düşündük. Fakat öğretmen olan Hasbiye abla bir yıl daha beklememizi, erken yaşta okula giden çocukların sınıflarında daha büyük yaşlardaki öğrenciler tarafından

ezildiğini söyledi. Biz de onun sözünü tuttuk ve bunun da yararını gördük. Bizim Bahçe Bitkileri Bölümünde Azerbaycan Türklerinden öğrenciler vardı. Canan'ın Farsçayı unutmaması için onlardan birine Canan'a Farsça ders vermesi için rica ettim. Çocuk kabul etti fakat Canan Farsça ders almayı kesinlikle istemedi. Biz de fazla ısrar etmedik. Sonraki yıllarda Canan Farsçayı tamamen unuttu.

Canan ilk ve ortaokulu ve de Lise 1 ve 2'yi Ankara'da okudu Bize herhangi bir sıkıntı vermedi. 26 Mayıs 1967'de Sinan doğdu.

Canan son sınıfta iken AFS sınavına girdi ve burslu olarak Amerika'da bir yıl Amerikalı bir ailenin yanında lise son sınıfı bir kez daha okumaya hak kazandı. ABD'ye gitmeden önce Adana'da Üniversite'ye giriş sınavına girdi. Sınavlarda ben onun Tıp Fakültesi'ni tercih etmesini istiyordum. Kendisini zorla ikna ettik. "Tıp Fakültesi'ni tercih ederim ama birinci tercihim Cerrahpaşa olacak." diye ısrar etti. Böylece sınavda; 1. Cerrahpaşa, 2. Çukurova Tıp ve 3. olarak da Çukurova Ziraat Fakültesini tercih etti. Eşim ve ben Çukurova Tıp Fakültesi'ni istiyorduk. Sonuçlar belli oldu. Canan, galiba 0.1 puanla Cerrahpaşa'yı kaybetmiş, Çukurova'yı kazanmıştı. Her ne kadar Canan bu durumdan çok memnun olmasa da Eşim ve ben çok memnunduk. Şimdi ABD'ye gidiş sorunu vardı. Oraya gitmemesi için çok uğraştık. Fakat çok ısrar etti ve AFS bursiyeri olarak ABD'nin Topeka (Kansas) şehrinde bir ailenin yanında onların bir kız ve bir erkek

çocuklarıyla bir yıl geçirdi. İyi ki ABD'ye gidiş için ısrar etmişti. Bu kendisinin geleceği için çok isabetli oldu. Her şeyden önce iyi bir İngilizce öğrenmişti. Canan ABD'ye gidince Çukurova Tıp Fakültesindeki kaydını bir yıl dondurdu. ABD dönüşü Çukurova Tıp Fakültesinde başladı. Böylece eşimle benim önemli bir isteğim yerine gelmiş oldu.

Fakülteyi bitirmeden önce göz kliniğinde asistan olan Dr. Reha ERSÖZ'le arkadaş olup anlaşmışlar. Canan bu olayı bana anlattığında Reha'yla görüşmek istedim. Kendisini Üniversitenin sosyal tesislerinde bir akşam yemeğine davet ettim. Reha bende çok olumlu bir intiba bıraktı. Babası Akşehir'de avukattı. Aile mütevazi ve saygılı bir aileydi. Reha iyi bir eğitim almıştı. Ortaokulu Talas'ta, Liseyi Tarsus Amerikan Kolejinde, Üniversiteyi Hacettepe Üniversitesi'nde okumuştu. Bir akşam Canan'ı istemeye geldiler. Konuştuktan sonra olumlu cevap verdik. Nişanı Ankara'da Atatürk Bulvarında, o zamanlar çok iyi isim yapmış bir pastanede Şubat 1981 tarihinde yaptık. Nişan yüzüklerini rahmetli Hocam Prof. Dr. Sabahattin ÖZBEK taktı.

Adana'ya döndükten sonra bir gün Akşehir'e gittik. Böylece Reha'nın ailesi hakkındaki olumlu görüşlerimiz pekişti. Düğünü Adana'da Çukurova Üniversitesi sosyal tesislerinde Haziran 1982 tarihinde yaptık. Gerek Canan'ın ve gerekse Reha'nın zorunlu

hizmetleri vardı. Her ikisi de bu zorunlu hizmeti Çorum'da yaptılar.

Canan Çukurova Tıp Fakültesini 1983 yılında zorlanmadan bitirdi. İhtisasını aynı Fakültenin Patoloji Bölümünde yaptı. 1989 yılında, doçentliğini 1993'te profesörlüğünü 1998'de tamamladı. Profesör olunca, aynı yıl özel bir muayenehane açtı. Daha sonra da ACIBADEM Hastanesinde yarı zamanlı olarak çalışmaya başladı. 2010 yılında Üniversite'den emekli oldu. Halen ACIBADEM'deki işine devam ediyor. Canan'ın Güzel Sanatlara büyük bir yeteneği vardı. Bu yeteneğini son yıllarda keşfettik. Adana'da ilk Portakal Çiçeği festivalinde bir kağıt sanatı olan "Quiling" ile yaptığı eserleri Adana ACIBADEM Hastanesi'nin fuayesinde sergiledi ve bu eserleri Uluslararası Rotary Kulübünün Çocuk Felci Fonu yararına satarak gelirini Rotary'e bağışladı. 1995 yılında girdiği Adana Güney Rotary Kulübünde 1997-98 döneminde başkanlık yaptı. 2015-2016 döneminde Rotary 2430. Bölgenin ilk kadın Guvernörü olarak görev yaptı. Şimdiki halde çeşitli görevlerle Rotary hayatına devam ediyor.

Son yıllarda Canan cam mozayiğe merak sardı. Bunun için dersler aldı ve kendi yaratıcılığı ile çok güzel sehpalar yaptı. Bir ara iğne oyasına merak sardı fakat buna devam etmedi.

Canan ve Reha'nın Ege adlı bir oğlu Müge adlı bir kızı oldu. Her ikisi de Tarsus Amerikan Kolejini bitirdi.

Üniversiteyi de Amerika'da okudular. Ege kendine Amerika'da bir iş kurdu oraya yerleşti. Müge üniversiteyi bitirince Türkiye'ye döndü. Bir yıl amcası Süha ERSÖZ'ün Ürgüp'teki Esbelli Evi adlı otelinde yöneticilik yaptı. Şimdi Londra'da bir bilgisayar firmasında çalışıyor. Orada yaşamını sürdürüyor. Her ikisinin de girişimci ve başarılı olmaları beni çok gururlandırır. Kendilerini iki yılda bir izne geldiklerinde görebiliyorum. Saygılı, sevecen ve kendilerini kurtarabilen çocuklar olmaları benim için sevinç kaynağıdır. Henüz evlenmediler. Bu gidişle torunlarımın çocuklarını görmek bana nasip olmayacak.

OĞLUM MUSTAFA SİNAN

1967 yılının Mayıs ayının 26'ıncı gününde bir oğlum oldu. Adını Mustafa Sinan koyduk. Fakat onu genellikle Sinan diye çağırırdık. Sinan zayıf, naif bir çocuktu. Ablası Canan'dan 9 yaş küçüktü. Böylece bir kız, bir erkek iki çocuğum olmuş oldu. Sinan'ın doğumunu, Hayriye ablanın arkadaşı Dr. Fahriye KELEŞOĞLU yaptı. Kendisi çok iyi ve işini çok iyi bilen bir kadın doğum uzmanıydı. Doğumda herhangi bir komplikasyon çıkmadı.

Sinan sık sık ateşlenir ve hasta olurdu. Canan da artık büyümüştü. Ancak o da küçüklüğünde sık sık ateşlenir ve hasta olurdu. Her ikisinin de sorunu bademcik iltihabı idi. Canan daha okula gitmeden onun bademciklerini Ankara Hastanesinde aldırmıştık. Ondan

sonra Canan bir daha hastalanmamıştı. Sinan'ın bademciklerini aldırmaya cesaret edemedik. Gerek Canan'ı ve gerekse Sinan'ı Prof. Dr. İhsan DOĞRAMACI'ya götürürdük. Dr. DOĞRAMACI'nın Ankara Atatürk Bulvarında bir muayenehanesi vardı. Canan bademcikleri alındıktan sonra hiç ateşlenmediği için onu bir daha DOĞRAMACI'ya götürmedik. Sinan'ı bir kez daha kendisine götürdüğümde, hastanede kendisinin yetiştirdiği uzmanlar olduğunu ve çocuk hastalandığında o uzmanlara gidebileceğimizi söyledi. Bir keresinde Sinan yine hastalandı. Bu kez kendisini Dr. DOĞRAMACI'nın Hacettepe Hastanesindeki kliniğine götürdük. Orada uzman Dr. Sinan'ın ateşiyle yeterince ilgilenmedi. Ben çok sinirlendim ve eşime "Haydi buradan gidelim." dedim. Sonra Halis Bey adında bir çocuk uzmanına gittik o da bize Dr. DOĞRAMACI'nın verdiği ilaçları verdi ve böylece hastalığı atlattık. Daha sonraları Sinan'ı hastalığında hep Halis Beye gittik. Böylece Sinan'ın doktoru Halis Bey oldu.

Sinan okul çağına gelince biz de Ercan TEZER'in Aşağı Ayrancı'daki evine taşındık. Onu Ankara Yeni Şehrindeki Mimar Sinan İlkokulu'na kaydettirdik. Şansına ilkokul öğretmeni çok bilgili ve iyi bir öğretmendi. Sinan'ı da çok sevmişti. Derslerde Sinan ona, o da Sinan'a karşılıklı sorular soruyor ve onlara olumlu yanıtlar alıyordu. Sinan ilkokul 2. sınıfa geçince benim de Çukurova Üniversitesi'ne transferim gerçekleşti.

Ailece Adana'ya geldik, üniversite lojmanlarına yerleştik. Sinan'ı da Adana'nın en iyi ilkokullarından birisi olan Celalettin Seyhan İlkokuluna kaydettirdik. Öğretmen olarak bir arkadaşımızın ortaokul ve liseden arkadaşı olan bir hanım öğretmenin sınıfına aldırdık. Sinan bu öğretmeni, öğretmen de Sinan'ı hiç sevmedi. Sinan, Ankara'daki alışkanlıkla her derste öğretmene sorular soruyor, onun yanlışlarını çıkarıyordu. İki üç kez öğretmen bizi çağırarak Sinan'ı şikayet etti. Eşim ve ben Sinan'a tembihlerde bulunduk. Sinan sınıfta çok yaramazlık yapıyormuş. Bunu gören öğretmen de onu azarlıyormuş. Sinan bunların sonucunda okuldan soğudu. Allah'tan o öğretmen o arada emekli oldu da bu sıkıntıdan kurtulduk. Yeni öğretmen çocuk psikolojisini iyi biliyordu. Sinan'ı da sevdi.

Sinan'ı Anadolu Lisesine vermek istiyorduk. Sınava girdi ancak çok az bir puan yüzünden Anadolu lisesine yerleşemedi. O zaman onu Adana Kolejine verdik. Orayı sevdi. Fakat benim düşüncem onun Anadolu Lisesine girmesiydi. Şansımızdan o yıl Anadolu Lisesi kontenjanı 10 kişi daha artırıldı. Böylelikle Sinan'da Anadolu Lisesi'ne girebildi. İngilizcesini geliştirebilmek için onu Limasollu Naci'nin Ege sahillerinde bir kamp yerinde açtığı kursa yazdırdık. Sinan Anadolu Lisesi'ni pek sevmedi. Liseyi Borsa Lisesinde okudu. Sportmen bir çocuktu. O nedenle Çukurova Üniversitesinin Beden Eğitimi Bölümüne girdi ve oradan mezun oldu.

Sinan, annesini çok severdi. Annesi de ona çok düşkündü. Annesinin vefatından sonra bana düşkün oldu.

Sinan, üniversitede okurken Fransızca Bölümünden Gülşen adında bir kızla arkadaşlık kurmuş. Gülşen, hanım hanım, akıllı ve güzel bir kızdı. Ailesi, kışları Ankara'da yazları Of'ta geçiriyordu. Sinan, Gülşen'i ailesinden istememizi istedi. Ankara'ya gittik. Aile bir araya gelmişti. Gülşen'i Sinan'a istedik. Ailesinin Sinan'ı beğendiği bakışlarından ve konuşmalarından belli oluyordu. Biz de aileyi çok beğenmiştik. Konuşmalar sonunda Gülşen'i Sinan'a vermeye razı oldular. Böylece söz kestik. Düğünü Adana'da 25 Aralık 1993 tarihinde yaptık.

Düğünden bir yıl sonra Gülşen öğretmenlik için Milli Eğitim'e başvurdu. Şansına, kadroyu buldu fakat tayini Muş'a çıktı. Mecburen Muş'a gitti. Orada üç ay kaldıktan sonra eş durumu nedeniyle Adana'ya tayini çıktı. Şehir dışında, Karataş yolu üzerindeki Solaklı İlkokulunda bir sezon çalıştıktan sonra Denizli Mahallesindeki bir ilkokula geçti ve orada sekiz yıl çalıştı. Bu süre içinde bir kızları oldu. Sena, çok tatlı, güler yüzlü, akıllı bir kızdı. Adana'da bir anaokuluna gitti. Bu sıralarda MEB Yurtdışı Teşkilatında görevlendirilecek personeli için sınav açtı. Gülşen bu sınavı kazandı. Ailece Fransa'ya gittiler. Gülşen orada Montargis kasabasına tayin edildi. Montargis'te altı ay çalıştıktan sonra orada üniversite olmadığı için yerinin değiştirilmesini istedi. Tayini Tours'a çıktı. Tours çok güzel ve turistlik bir şehirdi.

Krallık zamanında buraya çok güzel şatolar yapılmıştı. Ben de Avrupa'daki bir toplantım vesilesiyle Tours'a gittim. Evlerine yakın bir yerde kızları Sena'ya da iyi bir okul bulmuşlardı. Sena orada iyi Fransızca öğrendi ve sınıflarını takıntısız geçti hatta başarısından dolayı sınıf atladı. Gülşen orada başarılı bir çalışmalar yaptı. Ayrıca Tours Üniversitesinde iki ayrı alanda yüksek lisans yaptı. Tours'da dört yıl kaldılar ve Ankara'ya döndüler. Milli Eğitim Bakanlığı AB ve Dışilişkiler Genel Müdürlüğü'nde 3 yıl çalıştıktan sonra tekrar Fransa'ya gitmek için sınava girdi ve yeniden sınavı kazandı. Bu defa Strasbourg'a tayin oldular. Gülşen Fransa'ya bu ikinci gidişlerinde Strasbourg Üniversitesinde başarılı bir doktora yaptı. Fransa'dan döndükten sonra MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünde çalışmaya başladı.

Sena Ankara'da Charles de Gaulle Fransız Lisesini bitirdi ve Strasbourg Üniversitesi Ekonomi-İşletme Bölümüne kaydoldu. Üniversiteden mezun oldu ve Business School sınavlarına girdi ve büyük bir başarı gösterdi. NEOMA Business School'u tercih etti. Orayı bitirince Paris'te özel bir firmada iş buldu. Orada bir yıl çalıştıktan sonra ikinci bir özel firmadan iş teklifi aldı. Şimdi Lille'de çalışıyor.

AKADEMİK YAŞANTIMA DEVAM

Tahran'dan Ankara'ya döndükten sonra daha ziyade meyve fizyolojisi konusunda araştırmalara ağırlık

verdim. Profesörlük için çok sayıda yayına ve orijinal araştırmalara gereksinim vardı. Bu arada ABD'nin Nebraska Üniversitesiyle bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşma çerçevesinde çok sayıda asistan, doçent ABD'nin değişik üniversitelerine bilgi ve görgülerini artırmak üzere gönderildiler. Bunlar arasında bizim kürsüden Mithat ÖZSAN ve Mahmut AYFER de vardı. ABD'de Dr. ÖZSAN turunçgiller ve Dr. AYFER antepfıstığı üzerinde çalışarak görgü ve bilgilerini artırdılar. Muhsin YILMAZ'la benim ABD'ye gitmem de söz konusu oldu. Buna Fakülte Profesörler Kurulu Karar veriyordu. Kurul haftalık toplantılarından birinde Dr. YILMAZ'la benim ABD'ye gitmeme karar verdi. Fakat maalesef Kurul ikinci haftalık toplantıda bu kararından döndü. Buna neden de önceki yıllarda Dr. YILMAZ'ın İtalya'ya, benim de İngiltere'ye gitmiş olmamdı. ABD'ye gitmeyi çok isterdim. Zira ABD'deki meyvecilik kültürü çok ileriydi. Bu durumda yapacak bir şey yoktu. Çalışmalarımıza Ankara'da devam ettik. Bir süre sonra Dr. YILMAZ İtalya'dan bir burs kazandı. Hocam Prof. Dr. ÖZBEK de Erzurum Atatürk Üniversitesi Rektörlüğüne atandı. Böylece ben kürsüde yalnız kaldım. Bütün ders ve uygulamalardan ben sorumlu oldum. Aşırı derecede çalışarak bunların üstesinden geldim. Bu arada radioizotop çalışmalarına da, yavaşlatılmış şekilde devam ediyordum. Bu çerçevede Prof. Dr. Nurinnisa ÖZBEK'le birlikte Dünya Atom Ajansı'nın yayınladığı, radioizotop tekniği

üzerindeki bir uygulama kitabını Türkçeye çevirerek yayınladık.

Bir yıl sonra Hocam ÖZBEK Erzurum'dan, Dr. ÖZSAN ve Dr. AYFER ABD'den döndüler. Fakülte eğitiminde bölüm sistemi de başlamıştı. Meyvecilik, Bağcılık, Sebzecilik ve Süs Bitkileri ve Bahçe Mimarisi kürsüleri Bahçe Bitkileri Bölümünden sorumluydu. Kürsüye yeni asistanlar almıştık. Dolayısıyla Kürsü binası bize dar gelmeye başladı. Bir gün Hocam ÖZBEK'e uygulama bahçemizde yeni ve geniş bir bina yaptırmamız için teklifte bulundum. Bütün bahçe kürsülerini bu yeni binada toplayacak, uygulamalarımızı hemen yakınımızdaki uygulama bahçesinde yapabilecektik. Böylece uygulamalara da daha fazla zaman ayıracaktık. Hocam ÖZBEK önerimi olumlu karşıladı. Kendisiyle Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) binasına gittik. Orada çalışan ve sonradan Mersin Belediye Başkanı olan Ziraat Yüksek Mühendisi Kaya MUTLU'ya gittik ve sorunumuzu anlattık. Kaya MUTLU bizi olumlu karşıladı, durumu DPT Genel Kuruluna anlatacağını ve kurulun da bu öneriyi olumlu karşılayabileceğini söyledi. Gerçekten DPT bizim önerimizi kabul etti ve ertesi yıl bütçeye bu bina için para ayırdı.

Binanın mimarisini ve yapımını Ankara Üniversitesi İnşaat Dairesi üstlendi. Bina iki katlıydı. Birinci katta; laboratuvarlar, oldukça büyük bir amfi, önü açık bir gezinti alanı ikinci katta; öğretim üyeleri ve

yardımcıları için çalışma odaları, bölüm başkanı ve yardımcısı için odalar, öğretim elemanları ve öğrenciler için geniş bir kütüphane ve küçük bir sınıf vardı. Bina uygulama bahçelerinin hemen yakınındaydı.

PROFESÖRLÜK TAKTİM TEZİ

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde profesör olmak oldukça zordu. Bir doçentin profesörlüğe başvurabilmesi için doçentlik tezinin kabulünden sonra 5 yıl geçmesi gerekiyordu. Fakültede doçent olmuş ve bu 5 yılı geçirmiş birçok doçent vardı. Bunların profesör olabilmesi için çok sayıda yayınlanmış özgün araştırmaya gereksinim vardı. Onların en önemlisi profesörlük takdim tezi idi. Bu tezin doçentin çalıştığı bilim dalında önemli bir konuyu çözen, özgün, yazım tekniği mükemmel bir araştırma olma zorunluluğu vardı. Öte yandan profesör adayının bütün çalışmaları ve özellikle profesörlük takdim tezi, Fakülte Profesörler Kurulunun bütün bireyleri tarafından çok sıkı incelemelerden geçiyor, tartışılıyor, eleştiriliyor ve Kurul'un onayına sunuluyordu. Benim doçentlikten sonra beş yılım geçmişti. Profesörlük için yeter sayıda eserim vardı. Eksiğim profesörlük takdim teziydi. Bu tezimin orijinal ve Profesörler Kurulunun tümünün onaylayacağı bir tez olmasını istiyordum. Doçentlik tezi olarak seçtiğim "Meyve Ağaçlarında İlkbahar, Yaz ve Kış Dinlenmeleri" konusu çok ilgimi çekiyordu. Konunun bazı bitkisel ve doğal hormonlarla ilgili olabileceğini düşünüyordum. Bu konudaki literatürü

incelediğimde Hamburg Üniversitesi Botanik Bölümünde Öğretim Üyesi olarak çalışan Prof. Dr. SODİNG'in bu konuyla uğraştığını öğrendim. O sıralarda Fakültemizde Dekan olan Prof. Dr. Sabahattin ÖZBEK'in çabalarıyla Ankara Ziraat Fakültesi ile Almanya'daki Göttingen Üniversitesi arasında öğretim elemanlarının ortak araştırma yapmaları hususunda bir anlaşma yapılmıştı. Bu çerçevede Prof. Dr. SODİNG'e bir mektup yazarak değişik meyve ağaçlarının çiçek tomurcuklarındaki doğal hormonların mevsimsel değişmelerini araştırmak istediğimi, bunun için beni laboratuvarına kabul edip edemeyeceğini sordum. Prof. Dr. SODİNG bu isteğimi memnunlukla kabul ettiğini bildirdi. Bunun üzerine ben de bir yıl süresince değişik meyve ağaçlarından belirli periyotlarda çiçek tomurcuğu örnekleri topladım ve bunları küçük plastik torbalara koydum. Bütün örneklerimi bir derin dondurucuda tutuyordum. 1968 Nisan ayında bu örnekleri, satın aldığım bir buz kutusuna yerleştirdim. Kutunun boş yerlerini derin dondurucudan elde ettiğim buz kalıplarıyla doldurdum. Eşim ve iki çocuğumla kendi özel arabamla Hamburg'a doğru yola çıktık. Kızım on, oğlum bir yaşındaydı. İlk gün İstanbul ve Edirne üzerinden akşam vakti Sofya'ya vardık. Şehir merkezindeki büyük bir otele gittik. Resepsiyondaki görevli otelde boş oda olmadığını ve fakat bize bir ailenin evinde kalabilmemiz için yer ayarlayabileceğini söyledi. Akşam yemeğimizi otelde yedik. Otelde bir görevli bizi bizim için ayrılan eve götürdü. Ev iki odalıydı. Odanın

birisi bize ayrılmış, hepimize yetecek kadar yer ayarlanmıştı. Oda ücretini otelde ödemiştik. Ertesi sabah kahvaltımızı geceyi geçirdiğimiz evde yaptık. Kahvaltıdan sonra yola koyulduk. Akşama kadar yol aldık ve geceyi bir motelde geçirdik. Bu arada araştırma materyalini koyduğum buz kutusundaki buzların eridiğini gördüm. Motel sahibinden buz istedim. Motel sahibi de sadece buzdolaplarında bir parça buz olduğunu, onları buz kutusuna koymamı ve geceleyin buzdolabında oluşacak buzu da verebileceğini söyledi. Yapılacak bir şey yoktu. Gerek akşamleyin gerek ertesi sabah motelden aldığım buz parçalarını buz kutusuna koydum. Biz orta Avrupa'daydık. Artık bana gerekli olan buzu bulamayacaktım. Materyalimi buz yerine buzların erimesiyle oluşan soğuk su içinde tutabilecektim. Çaresizlik içinde yola devam ettik. Yolumuz Nurnberg'in yanından geçiyordu.

Akşam olmuştu. Yol kenarında küçük bir köyden geçiyorduk. Yolun kenarında kiralık boş oda (zimmer frei) ilanları vardı. Köye saptık ve gözümüze hoş gelen bir evin kapısını çaldık, boş oda olup olmadığını sorduk. Ev sahibi bir odaları olduğunu, şansımıza, onun da boş olduğunu söyledi. Oda ve yataklar tertemizdi. Arabadan eşyalarımızı indirerek odaya yerleştik. Ev sahibi eğer istersek akşam yemeğini hazırlayabileceklerini söyledi. Teklifi kabul ettik. Bize güzel bir akşam yemeği hazırladılar. Ev sahibi, harp malulü, harpte bir kolunu kaybetmiş bir adamdı. Adam küçük oğlumuzu görerek, ince bir düşünceyle ona 1

litre süt almıştı. Tabii bu ince düşünce bizi çok memnun etti. Rahat bir uykudan sonra sabahleyin ev sahibinin hazırladığı kahvaltıyı yaptık ve Hamburg'a doğru yola çıktık. Öğleden sonra Hamburg'a ulaştık ve şehrin girişinde bir motele yerleştik. Ertesi sabah eşimi ve çocukları motelde bırakarak Botanik Enstitüsü'ne, Prof. Dr. SODİNG'in yanına gittim. Enstitünün yerini nasıl bulduğuma şimdi bile hayret ediyorum. Arabamı bir çıkmaz sokağın sonuna park ettim ve buz kutusunu alarak Botanik Enstitüsü'ne gittim ve kapıdaki görevliye Prof. Dr. SODİNG'i görmek istediğimi söyledim. Görevli Prof. Dr. SODİNG'in emekli olduğunu, Enstitüye haftanın bazı günlerinde geldiğini fakat onun yerini Dr. DORFLİNG adında bir doçentin aldığını, istersem onu görebileceğimi söyledi. Ben de "Tamam." dedim ve Dr. DÖRFLİNG'in laboratuvarına gittim. O da beni bekliyormuş. İlk iş olarak ona buz kutusundaki deneme materyallerimi gösterdim. Küçük plastik torbalardaki çiçek tomurcukları, buz tamamen eridiği için, su içinde yüzüyordu. Dr. DÖRFLİNG materyalin bu durumuna bakarak, bunlarda hormon tayininin mümkün olamayacağını söyledi. Tabii ben büyük bir hayal kırıklığına uğradım. Dr. DÖRFLİNG'e Hamburg yakınlarında elma, armut, vişne vb. meyve bahçelerinin olup olmadığını sordum. O da çevrede elma bahçelerinin ve kendi evinin bahçesinde bir vişne ağacının bulunduğunu söyledi. O zaman materyalimi onlardan alabileceğimi söyledim.

HAMBURG'TA EV BULMA

Şimdi benim en önemli işim ailemle birlikte oturacağım bir oda bulmaktı. Ben böyle bir odanın, Nurnberg'deki gibi kolayca bulunabileceğini zannediyordum. Enstitüden motele geldim, eşimi ve çocukları alarak Hamburg'un çevresindeki köylere gittim. Hiçbir yerde kiralık, möbleli bir ev veya oda bulamadım. Eşim ve çocuklar benimle Hamburg'ta iki ay kalıp Türkiye'ye dönecekler, ben ise Hamburg'ta bir yıl kalarak profesörlük taktim tezimi hazırlayacaktım. Moralim müthiş bozulmuştu. Almanya'nın Göttingen, Frankfurt, Hannover şehirlerindeki üniversitelere giden arkadaşlar oralarda kolaylıkla ev bulmuşlardı. Oysa Hamburg'da kiralık ev veya oda bulmak mümkün değildi. Durumu Dr. DÖRFLİNG'e anlattım ve bana yardımcı olmasını rica ettim. O da gazeteleri inceleyerek bir iki ev buldu. Ancak bunların ya kirası çok yüksekti ya da kira koşulları çok ağırdı. Üç gün sonra Hamburg'taki Türk Konsolosluğu aklıma geldi. Dr. DÖRFLİNG'in yardımıyla oraya gittim ve Konsolos'tan bana yardımcı olmasını rica ettim. Konsolos bana, Hamburg'a gelen Dışişleri elemanlarının kaldığı bir pansiyonu tavsiye etti. Oraya gittim, pansiyon sahibi, eşi İkinci Dünya Savaşında ölmüş bir hanımdı. Şansımıza pansiyonun bir odası boşmuş. Oda kirası biraz yüksekti ama ben böyle bir yer bulduğum için çok mutluydum. Pansiyon Hamburg'un en güzel yerlerinden Aussen Alster Gölünün karşısında bir apartmandı. O pansiyonda bir ay oturduk. Bir ay sonunda pansiyon

sahibesi odayı boşaltmamızı istedi. Bu bizim için çok olumsuz bir durumdu. Ben eşim ve çocuklarımın burada en çok bir ay daha kalacaklarını, eğer kabul ederse kirayı artırabileceğimi söyledim. Kadın kabul etmedi ve odayı kesin olarak boşaltmamızı bir kez daha belirtti. Moralim yine bozulmuştu. Bu bozuk moralle yine Konsolosluğa gittim ve Konsolosa durumu anlattım. Konsolosun odasında genç bir adam oturuyordu. Genç adam lafa karıştı ve kendisinin çok geniş bir ev kiraladığını, evin iki oda bir mutfak ve geniş bir salonunun olduğunu, eğer istersem odanın birini bana verebileceğini söyledi. Tabii dünyalar benim oldu. Genç adam Hamburg'a İşçi Ataşesi olarak gelmişti. Konsolosluktan çıktık ve genç adamın evine geldik. Ev iki katlı idi ve genç adam ikinci katta oturuyordu. Bize evin küçük odasını verdi. Hiç düşünmeden adamın şartlarını kabul ettim. Pansiyondan çıkarak odamıza yerleştik. Adamın sessiz bir eşi ve dört yaşında bir oğlu vardı. Gündüzleri adam Konsolosluğa ben de Botanik Enstitüsüne gidiyordum. Birkaç akşam birlikte oturduk, muhabbet ettik. Adam ataşe olarak konsoloslukta pek bir şey yapmıyordu. Buraya o zamanlar iktidarda olan siyasi partinin gençlik kollarında çalıştığı için tayin edilmişti. Öğrendiğim kadarıyla adamın yüksek tahsili falan yoktu. Huysuz bir adamdı. Her gece karısını dövüyordu. Kadın ağlayıp bağırınca dayağın dozunu artırıyordu. Biz bu olaylara hiç karışmıyor, erkenden odamıza geçiyorduk. Bir ara adam benden, benim arabamla direksiyon dersi almak istedi. Çaresiz kabul

ettim. Ana yola çıktığımızda tehlikeli hareketler yapmaya başladı. Bunun üzerine arabayı kenara çektirdim ve direksiyona geçerek eve geldik. Ben kendisine, benim ona direksiyon dersi veremeyeceğimi, onun bu dersleri Hamburg'taki bir şoför okulundan almasını önerdim. O da durumumu anlayarak bu önerimi kabul etti. Böylece bu dertten güç bela kurtulmuş oldum.

Hamburg'taki pansiyonda ve İşçi Ataşesinin evinde kaldığım süre içinde Botanik Laboratuvarında bitki materyalindeki hormonların tayini için uygulanan yöntemleri de öğreniyordum. Dr. DÖRFLİNG beni Hamburg'un güneyinde bir elma bahçesine götürmüş ve istediğim materyali buradan periyodik olarak alabileceğimi söylemişti. Ben oradan çiçek tomurcukları ve meyve örnekleri almaya başladım. Dr. DÖRFLİNG, o bahçeyi bana bir kez gösterdi. Böyle bir bahçeyi şehrin dışında bulmak önemli bir sorundu. Bunu nasıl becerdiğime hala hayret ederim. Bu arada Dr. DÖRFLİNG de bana vişne tomurcuklarından örnekler getirmeye başladı. Bu süre içinde zaman zaman eşimi ve çocuklarımı da Hamburg'ta gezdiriyordum. Benim çalıştığım Botanik Enstitüsü çok güzel bir parkın içindeydi. Ayrıca şehir de çok güzeldi. Alış-veriş merkezleri büyük ve hemen her şeyin bulunduğu mağazalardı. Eşim ve çocuklar Hamburg'taki parkları ve AVM'leri çok beğendiler.

Hamburg'a gelişimizin ikinci haftasında bir gün Prof. Dr. SÖDİNG laboratuvara geldi. Kendisi oldukça

yaşlı idi. Fakat hala laboratuvarda bazı araştırmalar yapıyordu. Prof. Dr. SÖDİNG'e araştırmalarımın amacını ve orada ne yapmak istediğimi anlattım. Türkiye'den getirdiğim materyalimin bozulmuş olmasına çok üzüldü. Ben de kendisine araştırmalarımı elma ve vişneler üzerinde yoğunlaştıracağımı söyledim. O da araştırmalarımın bu yeni şeklini olumlu karşıladı. Bir de çalışacağım Botanik Enstitüsünde bana özel bir oda veremeyeceklerini ancak kendisinin de çalıştığı laboratuvarda bir masa verebileceklerini söyledi. Ben bunun önemli olmadığını, bu koşullarda da çalışabileceğimi söyledim.

Dr. DÖRFLİNG Prof. Dr. SÖDİNG'in doçentiydi. Prof. Dr. SÖDİNG benden Dr. DÖRFLİNG'in sorumlu olacağını, her gereksinmemi ona söylememi belirtti.

Ben bu arada çalışma alanımı genişletmeye karar verdim. Ankara'da deneme bahçemizin köşesinde bir büyük zerdali ağacı vardı. O sırada Almanya'dan Türkiye'ye dönen Mithat ÖZSAN arkadaşıma bir mektup göndererek o kayısının meyvelerinin çekirdeklerini bana göndermesini rica ettim. Ayrıca Dr. DÖRFLİNG'ten de vişne çekirdeklerini istedim. Öte yandan elma meyveleri ve tomurcukları, vişne tomurcukları, zerdali ve vişne çekirdeklerinin sert kabukları, tohum kabukları ve bitki taslakları ve endokarpları olmak üzere deneme konularım altı katına çıktı. Sonradan vişne tomurcuklarını incelemekten vazgeçtim ve araştırmalarımı beş tip

materyal üzerinde yoğunlaştırdım. Bu zengin materyal benim aşırı derecede çalışmamı gerektiriyordu. Ben profesörlük taktim tezimi garantiye almak istiyordum. Bu çalışmalardan herhangi birisi benim tezim için yeterliydi. Hormon analizleri esas olarak "yulaf koleoptillerinin büyüme oranlarına" dayanıyordu. Yulaf tohumlarını inceltilmiş gürgen talaşı içine tek tek ekiyor ve bir kurutma dolabında 26° de çimlenmeye bırakılıyordum. Bu arada deneme materyali, metil alkol içine konularak içerdiği hormonların metil alkole, metil alkolün eterle çalkalanması ile etere ve eterin rotavatörde uçurulması sonucunda küçük hacimde bir sıvıda toplanması sağlanıyordu. Sonra bu sıvının kağıt veya ince tabaka kromatografisi yoluyla, molekül ağırlıklarına bağlı olarak, dağılımı inceleniyor ve tabandan itibaren 20 cm'ye dağılan büyümeyi düzenleyici maddeler (inhibitör ve promotörler) 0.5 cm uzunluğundaki yulaf koleoptillerinin büyüme düzeylerine bağlı olarak grafiklere işleniyordu. Metodun en zor kısmı metil alkolle eterin çalkalanması kısmıydı. İlerleyen günlerde, bu yüzlerce materyalin çalkalanma işleri kollarımı ağrıtmaya başladı. Dr. DÖRFLİNG'e Enstitüde bir çalkalama aleti olup olmadığını, varsa metil alkol+eter çalkalamasını onunla yapacağımı söyledim. Dr. DÖRFLİNG eterin bu çalkalama sırasında patlayabileceğini, bu yüzden çalkalama aletinin benim için hayati tehlike taşıdığını, bu yüzden onu kullanmamamı söyledi. Ben ise kollarımın ağrısından duramıyordum. Akşamüzeri o, evine gidince

sistemi denemeye karar verdim. Karışımı içeren cam balonu çalkalayıcıya taktım ve aleti çalıştırdım. Kısa zamanda balonda gaz birikti. Patlayıcı olan bu gazdı. Balonun tıpasını açtım, gazı dışarı çıkardım ve balonu yeniden çalkalayıcıya taktım. Yeniden gaz birikti, ben de gazı yeniden aldım. Böyle devam ederek çalkalama işinden kurtulabileceğimi anladım. Ertesi gün durumu Dr. DÖRFLİNG'e anlattım. Beni tebrik etti ve fakat tehlikeli bir iş yaptığımı söyleyerek dikkatli olmamı rica etti. Gerçekten eğer dikkatli olmazsam ve balondaki gazı zamanında boşaltmazsam bir hayati tehlikeyle karşılaşabilirdim. Ancak bu çalkalama aleti olmasa bu kadar fazla materyalle çalışmam mümkün olamazdı. Laboratuvarda aynı yöntemle çalışan iki asistan, bir doçent (Dr. DÖRFLİNG), bir profesör ve bir laborant daha vardı. Fakat onlar çok az materyalle çalışıyorlardı. O yüzden çalkalama sırasında kolları ağrımıyordu. Ben böylece laboratuvara yeni bir yöntem getirmiş oldum.

İki ay böyle geçti. Eşimin ve çocuklarımın Türkiye'ye dönme zamanı gelmişti. Bu arada küçük oğlumun ilk yürüme egzersizlerini İşçi Ataşesinin evinin salonunda öğrendiğini anlatmalıyım. Oğlum daha bir yaşındaydı. Kendisine Hamburg'taki Alster AVM'sinden altı kösele güzel bir ayakkabı almıştım. Salonun tabanı parke döşeliydi. Yerlerde halı falan olmadığı için salonda yürürken alt kattakilere gürültü gidiyordu. Eşim, Canan, ben ve ev sahipleri terlikliydi. O yüzden bizim gürültümüz alt kata gitmiyordu. Bir akşam salonda otururken

kucağımda oturan oğlum kollarımdan kurtularak salonun dip tarafına yalpalayarak koşmaya başladı. Biz şaşırmıştık. O bu hareketi 2-3 kez yineledi. Artık yürümeyi öğrenmişti. Bu durum birkaç gün devam etti. Biz de onu zevkle seyrediyorduk. Yine böyle bir akşam Sinan salonda koşarken kapı çalındı. Gelen alt katımızdaki bayandı. Bize, "Bu gürültü nedir? Salonda pat pat ne yapıyorsunuz, bizi ne kadar rahatsız ettiğinizin farkında mısınız?" diye sert sert konuştu. Biz durumu anlatarak kendisinden özür diledik ve oğluma bir daha evin içinde ayakkabı giydirmedik.

O günlerde Mithat ÖZSAN arkadaşım bana zerdali çekirdeklerini göndermişti. Bu çekirdeklerle bir ön deneme yaptım. Sistem çalışıyordu. Artık bana düşen sadece sistemli olarak çalışmaktı. Buna da eşimi ve çocuklarımı Ankara'ya gönderdikten sonra başlayacaktım.

Ev kirasını ödedikten sonra bir sabah erkenden Hamburg'tan Münih'e doğru arabamla yola çıktık. Ben çocuklarımı ve eşimi Münih-İstanbul trenine bindirecek, kendim de arabamla tekrar Hamburg'a dönecektim. Münih'te bir gece otelde kaldık ve eşim ve çocuklarımı ertesi gün birinci mevki bileti alarak İstanbul'a yolcu ettim. Bugün bu işi nasıl bir cesaretle yaptığımı düşündükçe hala hayret ederim. Eşim ve çocuklarımı yalnız başlarına trenle o kadar uzun bir yola gönderiyordum. Yolculuk sırasında birçok yabancı ülkeden geçeceklerdi. Yolda hırsızlar veya soyguncularla

karşılaşabilirlerdi. İstanbul'a vardıktan sonra Sirkeci'den Haydarpaşa'ya gitmek, orada Ankara-Ekspresine bilet almak, trene binmek, bunlar hep sorundu. Rahmetli eşim bunların hiçbirini sorun yapmadı. Kendisinin bu hoş görüsünü minnetle hatırlıyorum. Benzer bir durum onun Bağdat'a yalnız başına trenle gelişinde de olmuştu. Servet o zaman da şikâyetçi olmamıştı. Özetle söylersem, çok cesur ve korkusuz bir kadındı. Başka benzer bir durum da 1959'da ben radioizotop kursu için ABD'ye gittiğimde oluşmuştu. O zamanlar Kürsümüzün tatbikat bahçesindeki küçük lojmanında oturuyorduk. Yanımızdaki lojmanda da Mithat ÖZSAN oturuyordu. Servet o lojmanda bir yaşındaki kızım Canan'la yalnız başına kalmıştı. Onun ne gibi zorluklara katlandığını ABD dönüşümde öğrendim. Bunlar herhangi bir kadının katlanamayacağı fedakârlıklardı. Nur içinde yatsın.

Servet ve iki çocuğumu İstanbul trenine yerleştirdikten ve yolcu ettikten sonra ben de arabama binip Münih'ten Hamburg'a doğru yola çıktım. 100 km kadar gittikten sonra bir dinlenme yerine girdim. 15-20 dakika, bir şeyler yedikten sonra yola çıkmak üzere arabama bindim. Kontak anahtarını çevirdim, araba çalışmıyordu. 1-2 kez daha denedim, nafile araba çalışmıyordu. Orada benim gibi dinlenen Almanlar halimi gördüler ve "Sen direksiyona geç, biz arabayı itelim." dediler. Hakikaten araba itilince çalıştı ve ben tekrar yola çıktım. Ama endişe içindeydim. Yolda bir daha durursam ve arabayı itecek kimse bulamazsam ne yapacaktım. Bir

süre gittikten sonra bir dinlenme yerine daha girdim. Orada Almanların yolda kalan arabaları tamir eden bir teknisyen grubuna rastladım. Onların yanına gelince, nasıl olsa arabayı çalıştırırlar diye düşünerek motoru durdurdum ve başteknisyene durumu anlattım. Başteknisyen arabasından 50 cm kadar uzunlukta ve 1 cm kadar çapta bir demir çubuk getirdi ve onu arka sol tekerin boşluğundan arabanının altına soktu. "Şimdi çalıştır!" dedi. Dediğini yaptım, araba, tıkır tıkır çalışmaya başladı. Teknisyene ne yaptığını ve demir çubuğu nereye değdirdiğini sordum, "Haydi yoluna git, seninle uğraşamam." dedi. Çaresiz yola koyuldum. Yolum uzundu, araba bir daha stop ederse ne yapacaktım. Böyle endişeler içinde bir süre daha gittim. O sırada yolda bir benzin istasyonuna girdim. Şansımı bir kez daha denemek için, yeteri kadar benzinim olduğu halde, benzin alacak gibi pompanın yanına geldiğimde arabayı stop ettirdim, az miktardaki benzinimi aldım ve kontağı çevirdim. Araba yine çalışmadı, durumu benzinci gence anlattım. Genç benzinci patronun olduğu ofise gitti ve daha önceki dinlenme yerindeki teknisyen gibi, bir demir çubukla geri geldi. Teknisyenin yaptığı gibi demir çubuğu arka sol tekerin aralığından arabanın altına doğru soktu, bana " Haydi çalıştır arabayı!" dedi. Kontağı çevirdim, araba çalıştı ve ben tekrar yola koyuldum.

Akşam oluyordu. Artık hiçbir yerde durmadan bir an evvel Hamburg'a varmaya karar verdim. Dr. DÖRFLİNG bana Volkswagen Firmasının Hamburg'ta

yabancı bilim adamları için düzenlediği bir apartmanın dairesinde bir oda ayarlamıştı. Dairede banyo ve mutfak mevcuttu. Odaya kira vermiyordum. Arabayı apartmanın park yerine yerleştirdim. Rahat bir uykudan sonra sabahleyin ilk işim arabayı Volkswagen'in ana tamir merkezine götürmek oldu. Sabahleyin nasıl olduysa araba çalıştı ve ben tamirhaneye gittim. Burada her türlü arızayı gösteren geliştirilmiş aletler vardı. Oradaki mühendise olanları anlattım. Mühendis böyle bir olayla hiç karşılaşmamıştı, arabayı çeşitli aletlerle sıkı bir muayeneden geçirdi. Her şey sağlamdı ve araba gayet güzel çalışıyordu. Mühendis işi garantiye almak için tüm elektrik kablolarını değiştirmeyi önerdi. Ben öneriyi olumlu karşıladım. Böylece bütün kablolar değişti ve araba eskisi gibi çalışmaya başladı. Bu tamirat bana o zamanki parayla 400 marka mal oldu. Arabayı Enstitünün geniş park yerinin bir köşesine park ettim. Zira Enstitüde çalışmaya başlayınca, elma örneklerini almaya gidip gelme dışında, arabaya pek gereksinimim olmayacaktı.

Burada dikkatimi çeken ve bir anlam veremediğim bir olayı anlatacağım. Alman gençleri genellikle çok yoğun çalışmıyorlardı. Öğle yemeğinden sonra saat 15.00-16.00 sıralarında çalışmaya ara verip bir çay veya kahve içiyorlar, elma, armut gibi bir meyve yiyorlardı. O zamanlar eşim ve çocuklarım henüz Hamburg'dalardı. Bir gün ben mikroskopta koleoptil ölçmeleri yapıyordum. Alman asistanlardan biri arkama geldi ve "Çalışma nasıl gidiyor?" diye sordu. Fakat aynı zamanda bir elmayı kütür

kütür ısırıyordu. Elma da öyle güzel kokuyordu ki! Akşam eve gidince eşime olayı anlattım ve bana meyve almasını rica ettim. O da bana portakal almış. Çay-kahve saatinde portakalı soydum. Portakal mis gibi kokuyordu. Laboratuvarı mis gibi portakal kokusu sarmıştı. O elma yiyen asistan da oradaydı şimdi bu portakal kokusu onu da imrendirir diye portakalın yarısını ona verdim. Çok memnun oldu fakat ertesi günlerde yediği meyvelerden bana hiç vermedi. Aksine ben her gün yediğim meyvelerden bir parçasını onlara veriyordum. "Ben bunlara bu ikram işini öğreteceğim." diyordum. Olmadı, orada kaldığım bir yıl içinde onlara bunu öğretemedim.

Benzer durum kahve-çay konusunda da oldu. Almanlar öğleden sonra kahve veya çay içiyorlardı. Herkesin kendi çay veya kahvesi vardı. Hiçbir gün bana çay veya kahve ikram etmediler. Ben de süper marketten bolca çay ve kahve aldım. "Beyler burada çay kahve var, isteyen içebilir." dedim. Çok şaşırdılar, onlara önce çay demlemeyi öğrettim. Büyük bir kavanoz neskafe aldım. Onu da ortaya koydum. "İçmek serbest." dedim. Buna da hayret ettiler fakat bunları içmemezlik etmediler. Özetle söylemem gerekirse onlara ikram denilen olgunluğu öğretemedim. Ancak burada BÖTGER adlı asistanın hakkını teslim etmeliyim. Ben o zamanlar sigara içiyordum. BÖTGER de sigara tiryakisiydi. Laboratuvarda yorulduğumuzda dışarıya sigara içmeye çıkardık. Genellikle ben BÖTGER'e sigara ikram ederdim. Bir keresinde BÖTGER verdiğim sigarayı almak istemedi ve

“Ben sana sigara ikram edemiyorum, hep senin sigaranı içiyoruz, o nedenle sigaranı almayacağım.” dedi. Ben ısrar ettim, ona zorla sigara verdim. BÖTGER bir daha sigaramı almadı.

O günlerde Viyana’daki Uluslararası Atom Ajansından bir yazı aldım. Yazıda Hannofer’de radioizotopların tarımda kullanılması üzerinde bir kurs yapılacağı ve benim bu kursta otobiyografi konusunu ders olarak işleyip işleyemeyeceğim soruluyordu. Teklifi kabul ettim ve Hannofer’e giderek gerekli dersleri verdim ve uygulamaları yaptırdım. Sonra da Hamburg’a çalışmalarımın başına döndüm.

Çalışma yerimde laboratuvar kapısını çarpma olayını unutamıyorum. Laborant kız sık sık dışarı çıkar ve çıkarken kapıyı “güm” diye çarpardı. BÖTGER bu olaya çok bozulurdu. O zamana kadar ben bu olaya hiç dikkat etmemiştim. Yine bir gün laborant kız kapıyı hızla kapatarak dışarı çıktı. BÖTGER “Bu kız kapıyı yavaş kapatmayı öğrenemeyecek.” dedi. Ben “Niye kendisine söylemiyorsun?” dedim. BÖTGER, “O laftan anlamaz.” dedi. Öyleyse ben söylerim dedim ve söyledim. Kız özür diledi ve bir iki kez kapıyı yavaş kapattı. Fakat sonra yine unuttu. Ben bir daha ona bu durumu söylemedim. Artık kız ne zaman dışarı çıksa, kapıyı ne zaman vuracak diye kulak kesiliyordum.

Ertesi gün, Enstitüde çalışmaya başladım. İşim gittikçe ağırlaşıyordu. Ben de çalışma süremi artırdım.

Laboratuvardaki asistanlar, Dr. DÖRFLİNG ve laborant fazla çalışmıyorlardı. Sabahleyin saat 09.00-10.00 sıralarında geliyor ve saat 16.00 dolaylarında evlerine gidiyorlardı. Dolayısıyla, onlar gittiklerinde laboratuvar bana kalıyordu. O zaman ben laboratuvarda onların yerlerine de sahip çıkmaya başladım. Çalışmalarımı sıraya koymuştum. Bir hafta rotavatör çalışırken ben yulaf tohumlarımı ekiyor, cam kapların yıkamasını yapıyordum. Yığınla balon kirleniyordu. Bu işte cam kapların çok temiz yıkanması gerekiyordu. Zira üzerinde çalıştığımız hormonlar bitki materyalinde çok az miktarlardaydı. Cam kaplar bulaşık olursa sonuçlar yanlış çıkıyordu. İlginç olan bir durum, yüzlerce cam kabı yıkarken veya o cam kaplarla çalışırken bir tanesini bile kırmamamdır. Laboratuvarın bir masasında da kramatografi işleri yürüyor, bir tarafta da mikroskopta koleoptillerin boylarını ölçüyordum. İşin temeli, inhibitörlerin olduğu yerde koleoptillerin büyümemesi, promoter (oksin benzeri) olan yerlerde koleoptillerin büyümesi prensibine dayanıyordu. Koleoptil büyütmek çok dikkat isteyen bir işti. Yulaf tohumları çimlendikten ve 1,5 cm kadar boylandıktan sonra küçük bir pensle dibinden koparılıyor ve yarım cm'lik bir yuvaya sokuluyor ve ucundan kesiliyordu. Ölçülecek kısım geriye kalan 0,5 cm'lik kısımdaydı. Kuşkusuz istenilen şey koleoptillerin düz büyümesiydi. Bir sabah laboratuvara geldiğimde koleoptillerin eğik ve kıvrık büyümüş olduğunu gördüm. Dr. DÖRFLING laboratuvara geldiğinde durumu ona anlattım. O da şaşırdı

kaldı, “Bilmiyorum, bu durumu ben de ilk kez görüyorum, ekimi bir kez daha yap!” dedi. Yaptım, değişen bir şey yoktu. Birkaç kez ekimi yeniledim, aynı durum devam ediyordu. O arada bir gün Prof. Dr. SÖDİNG laboratuvara geldi. Koleoptilleri ona da gösterdim. “Bilmiyorum, bu durumu ilk kez görüyorum, bir kez daha, bir kez daha deneyeceksin” dedi. Defalarca denedim, fark eden bir şey yoktu. Çaresizlik içinde kalmıştım. Bütün araştırmam koleoptillerin düzgün büyümesine bağlıydı. Kendi kendime bu durumun nedenini aramaya başladım. Laboratuvar binanın yanından geçen bir bulvara bakıyordu. Acaba geceleyin bulvardan geçen arabaların ışıkları kurutma dolabına mı giriyordu. Dolabı içerdeki laboratuvara taşıdım ve ekimi yineledim. Durum değişmemişti, koleoptiller düzgün büyümüyordu. Aklıma Ankara izotop laboratuvarında saksılara yaptığımız ekimler geldi. Bunlar özel mitcherling saksılarıydı ve eskiden serada çalışan Almanlardan kalmıştı. O saksılara ekim yaptıktan sonra saksının üstünü, çimlenme oluncaya kadar özel bir kapakla kapatıyorduk. Ben de ekim yaptıktan sonra saksıların üstünü petri kaplarıyla kapattım. Sonuç fevkaladeydi. Sevinçten küçük dilimi yutacaktım. Koleoptiller sırım gibi dimdik büyümüştü. Koleoptilleri Dr. DÖRFLING’e gösterdim, o da şaşırdı kaldı. Ondan sonraki günlerde koleoptilleri hep böyle büyüttük. Prof. Dr. SÖDİNG ve Dr. DÖRFLİNG beni tebrik ettiler ve benim bu yöntemim laboratuvarda benim adımla anılmaya başladı. Böylece çalışmalarımın önü açılmıştı. Bu da bana

hiçbir olumsuzluktan yılmamayı öğretti. Çalışmalarıma aynı hızla devam ettim. Bütün araştırmalarım düzgün bir şekilde devam etti. İleriki günlerde çalışmalarım iyice yoğunlaştı. Günde 12-14 saat çalışıyordum. Son aylarda günde 16 saat çalıştığım da oldu. Tatil günleri bile çalışıyordum. Noel günü Enstitüde bir eğlence düzenlenmişti. Aksi gibi benim de metil alkolüm o gün bitti. Dr. DÖRFLİNG'e durumu anlattım. Noel günü bize kimyasal maddeler temin eden firmanın kapalı olduğunu söyledi. Ben, zamanımın kısıtlı olduğunu ve metil alkolün mutlaka gelmesinin gerekli olduğunu söyledim. Bunun üzerine Dr. DÖRFLİNG, nasıl becerdiyse, Noel günü sabahı metil alkolüm Enstitünün kapısına bırakılmıştı. Noel gecesi bütün Enstitü elemanları eğlenirken ben çalışıyordum. Allah'tan hiç hasta falan olmadım. Bu kadar yoğun çalıştığımı gören Prof. Dr. SÖDİNG bana "Dr. KAŞKA bu kadar çok çalışmana gerek var mı? İstersen ben Ankara'daki Hocana, buradaki kalış süreni uzatması için bir mektup yazayım." dedi. Ben halimden memnun olduğumu, çalışma programımı, analizlerimi ve ölçümlerimi 23 Nisan'da bitecek şekilde programladığımı ve o tarihte başlamış olduğum bütün çalışmalarımı bitirmiş olarak Türkiye'ye dönmek üzere hareket edeceğimi söyledim. Prof. Dr. SÖDİNG "Benden söylemesi, bak Hamburg çok güzel bir şehir, gez, dolaş." dedi. Ben kararımın kesin olduğunu, 23 Nisan'da arabamın tekerleklerinin Ankara'ya gitmek üzere döneceğini söyledim. O da "Sen bilirsin." dedi.

Aslında, bütün araştırmalarımı bitireceğim lafı büyük bir iddia idi. Bu durumda benim daha çok çalışmam gerekiyordu. Böylece çalışma saatlerimi uzattım. Sabahları Enstitüye ilk gelen ve akşamları Enstitüden son çıkan ben oluyordum. Bu nedenle laboratuvarın ve Enstitü'nün giriş kapısının anahtarlarını bana verdiler. Kış günlerinden birinde çalışmalara çok fazla daldığım için dışarıda kar yağdığına dikkat etmemişim. Kar öyle çok yağmış ve Enstitünün ana kapısına öyle yığılmış ki kapıyı bin bir zorlukla açtım. Yollar karla dolmuştu. Zevkle yürüyerek kaldığım konuk evine gittim. Ertesi gün bütün yolların Hamburg İtfaiyesi tarafından temizlendiğini gördüm. Yine bir kış günü akşamı ben laboratuvarda çalışırken Enstitünün kapısının çalındığını duydum. Genelde bu saatte Enstitüye kimse gelmezdi. Gittim kapıyı açtım bir de ne göreyim. Rahmetli Mustafa ağabeyim karşımda duruyordu. Tabii ki çok şaşırdım. Mustafa ağabeyim o tarihlerde Almanya'nın Reutlingen şehrinin bir köyünde oğlu Abdullah ile birlikte bir bez fabrikasında çalışıyordu. Daha önce Hamburg'a hiç gelmemişti. Almanca da bilmiyordu. Koca Hamburg'ta bu Enstitüyü gece vakti nasıl bulmuştu? Ben gecenin o vakti Enstitüde olmasam ne yapacaktı? Şaşkınlıkla kendisini içeri aldım. İşlerimi bitirdim ve onu kaldığım konuk evine götürdüm. Mustafa ağabeyim benim kendisine yazdığım mektuplardaki adresten Enstitüyü bulmuştu. Ama gerçekten bu geliş bir maceraydı ve herkesin cesaret edebileceği bir şey değildi. Kendisini çok takdir ettim

fakat böyle bir şey yaptığı için de kendisine çok kızdım. Her neyse bende iki gece kaldı ve sonra kendisini yolcu ettim.

Artık Hamburg'a bahar geliyordu. Ben cumartesi, pazar ve resmi tatil günlerinde de çalışıyordum. Bir gün akşamüzeri laboratuvara kısa boylu esmer bir adam geldi. Bana Türkçe sen "Türk müsün?" diye sordu. "Evet." dedim, "Ben de Türk'üm fakat Kırım Türklerinden." dedi. Kendisi İkinci Dünya Savaşında Rus askeri olarak savaşırken Almanlara esir düşmüş. Almanlar onu İtalya'ya götürmüşler ve orada, zannederim, İngilizlere karşı harbe sokmuşlar. Orada da İngilizlere esir düşmüş. Harpten sonra İngilizler onu Türkiye'ye teslim etmişler. Bizim Hükümet de onu Zirai Donatım Kurumuna memur olarak atamış. Bir süre sonra Zirai Donatım Kurumu onu Hamburg'taki Botanik Enstitüsü'ne göndermiş. Benim çalıştığım yer Genel Botanik Enstitüsü idi ve Kırımlının çalıştığı yerin karşı binasındaydı. Sonraki günlerde akşamüzerleri benim yanıma uğramaya başladı. Kendisi Rusça ve Almanca biliyordu. Zirai Donatım Kurumu onu herhalde Almancasını ilerletsin ve tercüman olarak kullanalım diye buraya göndermişti. Yoksa onun ziraatçilikle herhangi bir ilişkisi yoktu. Onun zaman zaman bizim laboratuvara gelmesi benim de hoşuma gitti. Hiç olmazsa arada sırada Türkçe muhabbet ediyorduk.

Havanın çok güzel olduğu bir pazar günü bizim Kırımlı yine yanıma geldi. Botanik Enstitüsü'nün

bulunduğu o güzel park, güzel havadan yararlanmak isteyen Almanlarla doluydu. Kırımlı bana "Sen deli misin?" Bu güzel havada laboratuvarda çalışılır mı? Bak yüzün de sapsarı olmuş. Haydi dışarı çıkalım!" dedi. Ben herhangi bir rahatsızlık duymuyordum, ama laboratuvarın havası eter ve metil alkol kokusuyla doluydu. İşleri ayarladım ve Kırımlıyla parka gittim. Orada bir saat kadar gezindik. Sonra ben tekrar laboratuvara döndüm ve yeniden çalışmaya başladım. Bu kadar yoğun çalışma hiç doğru değildi. Orada fenalaşsam, bir kaza olsa, hiç kimse olmadığı için orada öyle kalırdım. Ama Prof. SÖDİNG'e büyük konuşmuştum. Allah'tan öyle bir şey olmadı ve ben çalışmaya devam ettim. Bir süre sonra Kırımlı arkadaş ortadan kayboldu. Herhalde Türkiye'ye dönmüştü.

Daha sonraki günler çalışmalarım aynı tempoyla düzgün gitti. Altı araştırmanın verileri hep olumluydu. Ancak bitkisel materyalde bulduğum inhibitörün absizik asit olduğunu kanıtlamam gerekiyordu. Bunun için inhibitörlerin kağıt kromatografisi yerine "ince tabaka kromatografisi" ile elde edilmesi lazımdı. Onu da yaptım. Dr. DÖRFLİNG ince tabaka kromatografisinden elde ettiğim ekstraktı zannederim spektrofotometrede test etti. Böylece bitkisel materyalden elde ettiğim inhibitörlerin saf "ABA, absizik asit" olduğu kanıtlanmış oldu.

Bütün materyalimin analizlerini bitirmiştim. Artık sonuçları yazmam gerekiyordu. Onu Türkiye'ye bıraktım.

Şimdi düşünüyorum da bu kadar yoğun çalışmaya ne gerek vardı? Fakültede profesör adaylarından hiçbiri bu denli bir çalışma yapmamıştı. Bunların mükafatını herhalde alırım diye düşünüyordum.

Prof. Dr. SÖDİNG'e söylediğim gibi bütün çalışmalarımı bitirmiş ve 23 Nisan'da Hamburg'tan Türkiye'ye gidiş için hazır hale gelmiş, başka bir deyimle, bir Türk araştırıcısının verdiği sözü nasıl yerine getirdiğini göstermiş oldum. Böylece Enstitü çalışanlarının takdirlerini de kazandım.

Gerçekten 23 Nisan günü arabamın tekerlekleri Türkiye'ye gitmek üzere döndü. Almanya'nın güney tarafında Reutlingen'de çalışan Mustafa ağabeyim de benimle Türkiye'ye gelmek istedi. Onu da alarak ülkemize doğru yola çıktık. Yolculuğumuz Yugoslavya- Bulgaristan sınırına kadar olumlu geçti. Burada, Bulgaristan'da benzin kaliteli olmadığı için, arabayı benzin almak için durdurdum. Benzini aldık, kontağı çevirdim, araba çalışmadı. Durum benim Münih-Hamburg yolunda başıma gelen durumla aynıydı. Orada Türkiye'ye giden Türklere rica ettim, arabayı ittiler, araba çalıştı ve biz gümrük memurunun önüne geldik. Memur motoru durdurmamı istedi. Kendisine "Motor durunca çalışmıyor." dedim. Memur "Böyle çürük arabayı niçin aldın?" dedi. Ben de arabanın Almanya'dan değil, Türkiye'den alındığını, bunu plakadan anlayabileceğini söyledim. "Motoru durdur!" dedi. Çaresiz motoru durdurdum. Memur muayenesini

yaptı ve “Geç!” dedi. İyi de motor çalışmıyordu. İki adım ötesi Bulgaristan sınırıydı. Yine oradaki Türklere rica ettim. Bu sefer arabayı geri geriye, Yugoslavya içine doğru ittirdik, araba çalıştı, ben tekrar Yugoslav gümrük memurun önüne geldim, memur bana çok kızdı hakaret etti. Buna aldırış etmeyerek Bulgaristan gümrük memurunun önüne geldim. Memur güler yüzlü bir adamdı. Bana Türkçe “Hoş geldin komşu, motoru durdur!” dedi. Ben de “Komşu, motor durursa çalışmaz!” dedim. “Peki bu arabanın içindekiler nedir?” dedi. Ben de “Kitap, defter.” dedim. “Bunlar ne için?” dedi. Ben “Türkiye’de Üniversitede çalışıyorum, profesörüm.” dedim. Beni küçümseyen bir bakışla süzdü “Sen profesörsün öyle mi? Haydi geç öyleyse.” dedi. Yürüdük ama benim aklım-fikrim arabadaydı. Önümüz geceydi, Bulgaristan’da araba durursa nasıl çalıştıracaktık. Sınırdan 3-4 km ötede bir çeşme ve orada su içen adamlar vardı. Araba belki çalışır, aksi halde o adamlardan yardım alırım ümidiyle motoru durdurdum. Ağabeyimle çeşmeden birer su içtik ve tabii motor yine çalışmadı. Orada adamlara bir kez daha rica ettik, arabayı birkaç metre ittiler, araba çalıştı ve ben Edirne’ye doğru yola koyuldum. Yolda hiç durmamaya karar verdim. Öyle ya geceleyin kimi bulup arabayı ittirecektim. Bulgaristan-Edirne yolu dar ve trafik işaretleri çok kötüydü. Yavaş yavaş gidiyorduk. Yolda in-cin top atıyordu. Her neyse, azami dikkatle yola devam ettik ve gece 03.00 dolaylarında Türk Gümrüğüne geldik.

Artık güvenli bir yerdeydik. Motoru durdurdum ve gümrük binasının içine girdim.

Gümrük memuru, “Gümrüğe tabi bir şeyiniz var mı, örneğin radyo gibi aletler?” diye sordu. Ben “Bir el radyom var.” dedim. Memur “O gümrüğe tabidir.” dedi. Ben çok yorgun olduğumu, bir an önce oradaki motele gidip yatmak istediğimi ve radyonun gümrük işlemlerini sabahleyin yapacağımı söyledim. Memur “Olur.” dedi, biz de motele gidip yattık.

Sabahleyin gümrük binasına girerken karşıdan gelen genç bir asteğmen “Hoş geldiniz, hocam.” dedi. Asteğmeni tanıyamamıştım. “Ben, öğrencilerinizden birisiyim, burada gümrük bölüğünde yedek subaylığımı yapıyorum.” dedi. Doğrusu bu görüşme çok hoşuma gitti. Genç asteğmen orada bana bir çay ısmarladı ve gümrükte ne işimin olduğunu sordu. Ona radyo hikayesini anlattım, eğer çok para isterlerse radyoyu orada bırakacağımı söyledim. “Ben buradaki memurların hepsini tanırım. Az bir gümrükle radyoyu alırız” dedi. Gümrük memuru, radyoyu alıp almayacağımı, gümrük işlemlerimi ona göre yapacağını söyledi. Ben gümrük vergisi neyse ödeyeceğimi söyledim. Öğrencim memura, benim onun hocası olduğunu, fazla vergi tahakkuk ettirmemesini rica etti Memur da “Kolay ederiz.” dedi, ama bana radyonun alınış fiyatından fazla bir vergi tahakkuk ettirdi. Mecburen parayı ödedim ve radyoyu aldım.

Öğrencim yedek subaya arabanın durumunu anlattım ve Edirne'de Volkswagen'den anlayan iyi bir usta olup olmadığını sordum. O da bana, Edirne köprüsünün başında "Alman Memet" adlı iyi bir usta olduğunu, onun bütün araba arızalarından anladığını söyledi. Asteğmenin erlerinin itmesiyle arabayı çalıştırdım ve Edirne'ye doğru yola çıktım. Edirne köprüsüne varmadan, sol tarafta bir araba tamircisi dükkanı gördüm. Dükkanın önüne gittim, orada 10-12 yaşlarında bir erkek çocuk oturuyordu. "Alman Memet'in dükkanı nerede?" diye sordum. Çocuk, "Burası onun dükkanı, ben onun oğluyum hayrola arabada bir arıza mı var?" dedi. Ben, "Sen anlamazsın, baban nerede?" dedim. Çocuk babasının Edirne'ye gittiğini, öğleye kadar dönmeyebileceğini ve arabadaki arızayı tarif etmemi söyledi. Ben, "Senin anlayacağın bir şey değil." dedim. "Sen yine anlat, belki anlarım." dedi. Çocuğun kararlı tutumu karşısında ona, Münih-Hamburg yolunda başıma gelenleri, merkez tamirhanesinde olanları, demir çubukla arabanın nasıl çalıştığını anlattım. Tamam, anladım, Mercedes arabalar da bu arızayı yapar dedi. "Peki, ne yapacağız?" dedim. "Sen arabayı şu tünele çek, ben sana arızanın nerede olduğunu ve bu arızanın nasıl giderileceğini göstereyim." dedi. Arabayı tünele çektim, çocuk "Stop ettir!" dedi. Stop ettirdim. "Şimdi tünele gel!" dedi. Tünele indim, çocuk elindeki kalın tornavidayı yay gibi bir kısmın iki ucuna değdirdi. Çat, diye bir ses çıtı. "Şimdi, git arabayı çalıştır." dedi. Dediğini yaptım, araba hemen çalıştı, Almanya'da son sistem aletlerle teçhiz

edilmiş bir atölyede, mühendislerin bilmediği, anlamadığı bir arızayı bu 10-12 yaşındaki çocuk biliyordu. Türklerin bu zekası ile gurur duydum. Çocuğa "Şimdi ne yapacağız?" dedim. "Ben o yayı söküp Edirne'deki bir oto elektrikçisinde kırılan yayı kaynattıracağım, sorun bitecek." dedi. "Tamam, sök, git yaptır." dedim. Çocuk tünele indi, kırılan parçayı söktü, bisikletle Edirne'ye gitti, yarım saat içinde tamiratı yaptırdı ve parçayı yerine taktı. Arabayı çalıştırdım, saat gibi çalışıyordu. Çocuğa dolgun bir para verdim. " Bu para çok." dedi. Ben "Senin gibi bir ustaya bu para az bile." dedim ve Edirne'den İstanbul'a doğru yola çıktım.

O zamanlar İstanbul köprüsü henüz yoktu. Arabalı vapur iskelesine varmıştık. Orada bir simitçi, çay, simit ve beyaz peynir satıyordu. İşte benim bir yıldır özlediğim şeyler. Kendime ve Mustafa ağabeyime bunlardan aldım. Arabalı vapur gelinceye kadar onları zevkle yedik. Sıramız gelince arabayı vapura yerleştirdik ve Anadolu yakasına geçtik. Oradan da Ankara'ya doğru yola çıktık. Akşam saat 22.00'ye doğru Ankara Maltepe'deki evimize geldik. Eşim ve kızım bizi bekliyorlardı. Oğlum uyumuştu. Yorgunluktan bitap haldeydim. Biraz konuştuktan ve bir şeyler yedikten sonra yattık. Sabahleyin şiddetli bir tokatla uyandım. Oğlum, tanımadığı birinin yatakta yattığını görünce kızmış ve bana tokatı patlatmıştı. Eşim, " O senin baban, babaya öyle vurulur mu?" dedi. Neyse, sonra oğlum bana sarıldı, barıştık.

Ertesi gün, Mustafa ağabeyimi otobüsle Nazilli'ye yolcu ettim ve ondan sonra doğruca Fakültedeki Meyve Yetiştirme ve Islahı Kürsüsüne, Hocam Sabahattin Beyin yanına gittim, çalışmalarımı bitirdiğimi, sadece bunların yazılmasının kaldığını söyledim. Bana "Aferin, şimdi git, hafta sonuna kadar dinlen, araştırmalarını sonra yazıya dökersin." dedi. Hocanın odasından çıktım, kürsü arkadaşlarımın yanına gittim. Üç arkadaşım da (Mithat ÖZSAN, Muhsin YILMAZ ve Mahmut AYFER) beni sevinçle karşıladılar. Dr. ÖZSAN ve Dr. YILMAZ da Almanya'ya gelmişler ve 7-8 ayda yurda dönmüşlerdi. Ben ise Hamburg'ta bir yıldan fazla kalmıştım.

Daha sonraki günler Hocam bana fazla iş vermedi. Sadece "Bahçe Bitkileri Fizyolojisi" dersimi veriyor ve geriye kalan zamanımda Hamburg'da yaptığım araştırmaların makalelerini yazıyordum. Sonuçlar elimde olunca bunların makalelerini yazmak da kolay oluyordu. Profesörlük takdim tezi dışındaki makaleleri fakülte dergisinde, profesörlük takdim tezini ise bir kitapçık halinde ayrı basım olarak üniversite matbaasında bastırdım. Hocam hala dekandı. Dr. ÖZSAN'ı fakülte inşaat ve binaların boyanması işiyle, beni de Fakülte Yayın Komisyonu Başkanlığı ile görevlendirdi. Dr. ÖZSAN işini gayet güzel yaptı ve 1933'ten beri hiç boyanmayan fakülte binaları yepyeni oldu. Pencereler de boyandı, pencerelerin önündeki gölgelikler de yenilendi. Almanlar fakülte binalarını, çalışma odalarını çok sağlam ve kaliteli malzemeden yapmışlardı. Binaların üstü

Marsilya kiremidi ile örtülmüştü. Şiddetli yağmur ve karda bile hiçbir binanın aktığını görmedim. Pencere gölgelikleri ufak tefek tamirat ve boyamalarla yepyeni olmuştu. Gerçekten Dr. ÖZSAN işini pek güzel yapmıştı. Bu yüzden fakülte öğretim üyelerinin takdirini kazandı.

Ben Fakülte Yayın Komisyonu Başkanlığını alınca fakülte dergisinde basılacak makaleler için, Amerikan dergilerini örnek alarak bir takım yayın kuralları koydum. Hocam ÖZBEK de bu kuralları beğendi. O tarihten sonra fakülte dergisi beğenilen bir dergi oldu. Kurallara uymayan yazıları bastırmıyordum. Bu yüzden hocalardan çok eleştiri alıyordum. Bir keresinde Ziraat Sanatları Bölümü Başkanı Prof. Dr. Sait Tahsin TEKELİ fakülte dergisinde yayınlanmak üzere bir makale gönderdi. Makale benim koyduğum kurallara uymuyordu. Yazıyı kurallara uygun olarak yazılması için TEKELİ Hocaya geri gönderdim. Bir saat kadar geçtikten sonra Hoca odama geldi. "Sen benim makalemi nasıl bastırmazsın." diye bana çıkıştı. "Hocam, sinirlenmeyin, ben makaleyi kurallara uygun şekilde düzeltir, şekilleri kürsümüzün ressamına düzgün şekilde yeniden çizdirir, makaleyi o şekilde bastırırım, siz hiç merak etmeyin." diyerek onu ikna etim. Dediğim gibi de yaptık. TEKELİ Hoca da memnun oldu ve bana teşekkür etti. Ondan sonra fakülte dergisi ve kitaplar düzgün şekilde çıkmaya başladı.

O günlerde yeni Bahçe Bitkileri Bölüm binasının yapımı da hızla sürüyordu. Arada sırada gidip binayı

görüyordum. Bir keresinde binanın mimarı ile karşılaştık. Binanın amfisi bitmek üzereydi ancak kapısı bir taneydi. Bir yangın, bir deprem vb. bir olay olsa o kadar öğrenci o kapıdan, birbirini ezmeden nasıl çıkacaktı? Öte yandan öğrencilerin ders aralarında binanın içinde gezinecekleri boş alanın çevresi açıktı. Soğuk kış günlerinde bu durum büyük sorun yaratırdı. Mimara, çatının nasıl olacağını sordum "gizli çatı" dedi. "Bu çatıdan yağmurlu günlerde binanın içine su akar." dedim. "Siz lütfen kendi elma ve armudunuzla ilgilenin, bu bina akmaz, Marsilya kiremitli çatıların modası çoktan geçti." dedi. Ben de gidip Almanların yaptığı binaları bir inceleyin onların ne kadar güzel göründüğünü görün dedim. Bu tartışmadan sonra oradan ayrıldık. Bir süre sonra Üniversite İnşaat Dairesinin Başkanıyla karşılaştım. Endişelerimi ona da anlattım. Başkan, endişe etmememi, özellikle çatının akmayacağını, bunun için garanti verebileceğini söyledi. Ben kendisiyle bahse girebileceğimi, bina akmazsa bütün inşaat dairesi çalışanlarına bir ziyafet vereceğimi aksi halde bina akarsa onun böyle bir ziyafeti bizim bölüm mensuplarına verip veremeyeceğini sordum. "Tamam, bahsi kabul ediyorum." dedi. Öylece ayrıldık.

O günlerde benim profesörlük takdim tezimin yazımı ve basımı bitmişti. Kürsüdeki üç arkadaşıma "Ben profesörlük kadrosuna başvuracağım, ne diyorsunuz?" dedim. Özellikle Dr. ÖZSAN beni destekledi ve "Sen hepimizden çok çalıştın, hepimizden çok yayın yaptın, profesörlük senin hakkın." dedi. Dr. YILMAZ ve Dr.

AYFER de Dr. ÖZSAN'ın düşüncesinde olduklarını söylediler. Şimdi iş ÖZBEK Hoca'ya kalmıştı. Düşüncemi ona da söyledim. Doçent olalı 7 yıl olmuştu, " O kadar oldu mu?" dedi. "Eserlerini ve profesörlük takdim tezini biliyorum, ben doçentlikten sonra bu kadar sürenin geçtiğini bilmiyordum, başvurunu yapabilirsin." dedi. Ben de Dekanlığa başvurumu yaptım.

O zamanlar profesörlük için doçentlikteki yabancı dilden başka, ikinci bir yabancı dilden sınava girmem gerekiyordu. Ben bu sınava Fransızcadan girdim ve başarılı oldum. Şimdi eserlerimin ve özellikle profesörlük takdim tezimin Fakülte Profesörler Kurulu tarafından incelenmesi gerekiyordu. Yukarıda da belirttiğim gibi, her kurul üyesinin eserlerimi inceden inceye inceleme hakları vardı. Kurul perşembe günleri öğleden sonra toplanır ve gizli oylama yapılırdı. Bu inceleme genellikle çok sıkı yapılırdı. Ben o zamana kadar girdiğim sınavların hiçbirinde bu kadar heyecanlandığımı hatırlamıyordum. Doçent olarak katıldığım kurullarda ben hep muhalefet tarafındaydım. Karşı taraf bana çok kızardı. Öyle ya beni sevmeyenler eserlerimin kalitesine bakmaz ve olumsuz oy verebilirlerdi. Allah'tan öyle bir şey olmadı ve 71 kişilik kuruldan 2 üyenin muhalefeti ve 69 üyenin olumlu ve fakat gizli oyuyla 1970 yılında profesör oldum. Böylece kürsümüzdeki öteki 3 doçentten önce profesör olmuş ve çalışmalarımın ödülünü almıştım.

Yaz başlarında Hocam ÖZBEK Milli Eğitim Bakanı oldu. O zaman ben Bahçe Bitkileri Bölüm Başkanı seçildim. Bir süre sonra bölüm binamızın yapımı da bitmişti. Binamıza geçtikten sonraki yaz aylarında bir gün, öğleden sonra Ankara'ya şiddetli bir yaz yağmuru yağdı. Bir süre sonra yağan yağmur suları binanın içine akmaya başladı. Kovaları, leğenleri suyun aktığı yerlere koyduk. Su o kadar şiddetli geliyordu ki bodrum katımızın büyük bir kısmı suyla doldu. Bu suyun gidecek yeri yoktu. Bütün bölüm elemanları suyu kovalarla dışarı attık. Ben odama çıktım ve telefonla Üniversite İnşaat Dairesi Başkanını çağırdım. Başkan gelince ona durumu gösterdim, çok üzüldü. Ben "Haydi bakalım bizim ziyafeti ver." dedim. Tabii ziyafet falan olmadı. Ertesi gün çatıya çıkmak istedim. Maalesef birçok binalarda mümkün olan binanın içinden çatıya çıkma olanağı yoktu. Bölüm işçilerime 12 metre kadar uzunlukta bir merdiven yaptırdım. Çok tehlikeli olmakla birlikte, o merdivenden yukarı çıktım. Binanın üstündeki suyu götürecek bütün giderlerin ağızları kapalıydı. Tabii su gidecek yer bulamayınca çatıdan binanın içine akıyordu. Dediğim olmuştu fakat yapacak bir şey yoktu. Benzer durum Adana'da da başıma geldi. Onu Adana'ya geçtikten sonra anlatacağım.

Ben bu binaya Meyve Yetiştirme ve Islahı, Sebzecilik, Bağcılık, Süs Bitkileri ve Peyzaj Mimarlığı Kürsülerinin yerleşmesini, başka bir deyimle bütün Bahçe Bölümünün de bu yeni binada olmasını istiyordum. Süs Bitkileri ve Peyzaj Mimarisi kürsüsü eski yerinde kalmayı

tercih etti. Böylece Meyve Yetiştirme ve Islahı, Sebzecilik ve Bağcılık kürsüleri yeni yerlerine yerleştiler ve derslerini orada yapmaya ve uygulamalarını yakındaki bahçe ve bağda yürütmeye başladılar.

O sıralarda rahmetli Mustafa PEKMEZCİ de Almanya'da Bonn Üniversitesinde Prof. Dr. HİLKENBUMER'in yanında meyve muhafazası ve soğutma teknolojisi konusunda doktorasını yapmış ve yurda dönmüştü. Kendisine, yeni binamızın yanında bir muhafaza deposu ve 2 soğuk hava deposu planı yapmasını söyledim. Dr. PEKMEZCİ planı yaptı ve onunla birlikte yine DPT'ye, Kaya MUTLU'nun yanına gittik. Kaya Bey, eksik olmasın, önerimizi kabul etti ve bölüm binamızı yapan A. Ü. İnşaat Dairesi bizim plana uygun olarak muhafaza depolarımızı ve muhafaza fizyolojisi laboratuvarını yaptı.

1969 yılı sonlarına doğru ÖZBEK Hoca İlhami KÖKSAL adlı asistanımızı Profesör De HAAS'ın yanına meyve ağaçlarının anaçları üzerine bir doktora çalışması yapmak üzere Hannover'a gönderdi. Bu suretle Muhsin YILMAZ İtalya'da Meyve Yetiştirme Tekniği, Mithat ÖZSAN Amerika'da Riverside'ta turunçgiller, Mahmut AYFER Kaliforniya'da antepfıstığı yetiştiriciliği üzerinde uzmanlaştılar. Böylece kürsü öğretim üyelerinin hepsi kendi konularında yetişmelerini yurt dışında yapmış oldular. Daha önceleri Mehmet DOKUZOĞUZ Hoca İngiltere'de John Innes Bahçe Bitkileri Enstitüsünde

eğitim almıştı. Sonradan Profesör olunca Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi'ne transfer oldu. Ben ise yurt dışındaki eğitimimi Radioizotopların Tarımda kullanılması üzerinde aldığımdan Amerika'ya gönderilmedim. Dolayısıyla Meyvecilik eğitimimi ÖZBEK Hoca'nın yanında ve kendi çabalarımla aldım. Meyve bahçeleri insana çok şey öğretir. Ben üniversitede çalıştığım günlerde hemen her gün meyve bahçelerine gider ağaçları incelerdim. Asistanlarıma da aynı şeyleri telkin ederdim.

TÜBİTAK TARIM ORMAN GRUBU

Doçent olduktan sonra TÜBİTAK'tan bir teklif aldım, beni Tarım-Orman Grubu üyeliğine çağırıyorlardı. Teklifi kabul ettim. Görevimiz; TÜBİTAK'a mali destek için değişik üniversitelerin Ziraat Fakültelerinden, Tarım Bakanlığının araştırma enstitülerinden, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesinden gelen projeleri incelemek ve gerekiyorsa bazı değişiklik önerileri sunmak, uygun olmayan projeleri reddetmekti. Grubumuzda; Orman Fakültesi'nden 2 ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nden ben, Atatürk Üniversitesi'nden 1 profesör ve Grup Sekreteri olarak 1 ziraat doktoru (Dr. Feridun TOPALOĞLU) vardı. Ben o grupta 6 yıl çalıştım. Grup olarak pek çok araştırıcıya özellikle benim çok yardımım oldu. Toplantılarımızı Türkiye'nin değişik üniversite ve araştırma enstitülerinde yapıyorduk. TÜBİTAK'ın gerek benim gerek bölümümüzün araştırmalarına önemli yardımları oldu. Böylece üniversite bütçesinden

alamadığımız alet-edevat ve kimyasal maddeleri TÜBİTAK kanalıyla alıyorduk. Sonradan Çukurova Üniversitesi'ne gidince bu yardımlar daha da arttı. Birçok doktora öğrencisinin doktoralarını, doçentliklerini, Çukurova'da kurduğum Akdeniz Bahçe Bitkileri Araştırma Ünitesi (ABBAÜ) desteği ile yaptım. Gerçekten, özellikle Çukurova Üniversitesi'nde Bahçe Bitkileri Bölümünün gelişmesinde TÜBİTAK'ın unutulmaz yardımları oldu.

FAO YALOVA PROJESİ MEYVECİLİK GRUBU AVRUPA GEZİSİ

1970 yılı ortalarında Tarım Bakanlığı benden 6 kişilik bir Meyve Araştırıcı Grubu'nu (Çizelge 1) İtalya, Fransa ve Almanya'daki bazı üniversite, araştırma enstitüsü, fidanlık, soğuk hava deposu ve hallerin incelenmesi, bu kişilerin meyvecilikteki görgü ve bilgilerinin arttırılması için rehberlik yapmamı istedi. Gezinin giderlerini FAO karşılayacaktı. Gezi için bütün belgelerin, pasaportların Bakanlık elemanları tarafından hazırlanması şartıyla rehberliği kabul edebileceğimi söyledim. Bakanlık teklifimi kabul etti ve hazırlıklar için rahmetli Dr. Gültekin ÇELEBİOĞLU'nu görevlendirdim. Dr. ÇELEBİOĞLU her işi düzgün yaptı. Belgeler son olarak Başbakanlık Müsteşarlığına geldi. O sırada Tarım Bakanlığından Başbakanlık Müsteşarlığına bir telefon geliyor ve Tarım Bakanının kafileye bir kişi daha eklediği

ve onun belgelerinin 2-3 günde hazırlanabileceğini söylüyor. Bunun üzerine Müsteşar kızıyor ve ben de ötekilerin belgesini imzalamıyorum diyor. Dr. ÇELEBİOĞLU gelip bana durumu anlattı. Bunun üzerine ben de Müsteşara gittim. "Sayın Müsteşar, belgeleri imzalamamakta çok haklısınız. Ben size belgeleri imzalamanız için değil, böyle bir işi reddettiğiniz için teşekküre geldim. Böylece Tarım Bakanlığı da bir daha böyle bir iş yapmamayı öğrenir." dedim. Müsteşar Bey ile biraz sohbet ettik. Bana "Çok açık konuştun, senin hatırın için belgeleri imzalıyorum." dedi. Ben de kendisine teşekkür ettim. Müsteşar Bey belgeleri imzalamazsa biz bu Avrupa gezisine çıkamayacak ve giderleri karşılayan ve geziyi organize eden FAO'ya karşı Devlet olarak çok mahcup duruma düşecektik. Bu bakımdan o zamanki, Başbakanlık Müsteşarına teşekkür borçluyuz.

Çizelge 1. Geziye katılan Meyve Araştırıcıları ve Çalıştıkları Yerler

Prof. Dr. Nurettin KAŞKA	A.Ü. Adana Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Yetiştirme ve Islahı Kürsü Başkanı, Adana
Yaşar ELGİN	Tarım Bakanlığı, Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü Meyvecilik Şb. Müdürü
İsmail KAFADAROĞLU	Tarım Bakanlığı, Ziraat İşleri Gn. Md. Meyvecilik Şb. Md. Muavini

Lütfü GÜZEL	Ziraat Meslek Okulu ve Üretme İstasyonu Müdürü Eğridir
Münir ELTEZ	Üretme İstasyonu Müdür Vekili Arifiye-Sakarya
Ruhi KADIOĞLU	Deneme ve Üretme İstasyonu Müdür Vekili Malatya
Dr. Gültekin ÇELEBİOĞLU	Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü Yalova

Yolculuğumuzun ilk ayağı Roma idi. Burada bizi FAO'nun ileri gelen bir elemanı karşıladı ve gezimizin İtalya, Fransa ve Almanya'dan ibaret olacağını ve bu ülkelerdeki meyvecilik bakımından ileri olan üniversite araştırma enstitüsü, fidanlık, hal ve soğuk hava depolarını göreceğimizi söylediler. İtalya'da bize Milano Üniversitesinden çok saygın bir profesör olan Prof. Dr. LALATTA rehberlik yapacaktı. Ziyaret ettiğimiz kuruluşlar çizelge 2'de gösterilmiştir. FAO bu gezi için bir minibüs kiraladı. İtalya'daki Roma, Pisa, Floransa, Bologna, Cesena, Ferrera (Zanzi Vivai Fidanlığı) Torino'daki (Alba Fındık Araştırma İstasyonu) Üniversite, Araştırma Enstitüsü ve fidanlığı bu minibüsle gezdik. İtalya'da en beğendiğimiz kuruluş Zanzi-Vivai oldu. Burası, her türlü meyve fidanlarının modern yöntemlerle yetiştirildiği büyük bir fidanlıktı.

İtalya'dan Fransa'ya (Nice) geçtik. Orada bizi bir Fransız Meyvecilik Profesörü (Prof. Dr. CUENOT) bekliyordu. İtalyan Profesör buradan trenle Milano'ya dönecekti. Nice'e o akşamın geç saatlerinde gelmiştik. Nice'ten sonraki durağımız Bordeaux olacaktı. Bu iki yer arasındaki mesafe yaklaşık 800 km idi. Bu mesafeyi gündüz gözüyle alabilmemiz için sabahleyin çok erken yola çıkmamız gerekiyordu. Zaten minibüsümüz de fazla hız yapmayacak şekilde ayarlanmıştı. Prof. Dr. CUENOT ile durumu tartıştık ve sabahleyin saat 05.00'te yola çıkmaya karar verdik. Onun için akşam yemeğinden sonra hemen yattık. Otelimizin karşısında pasta, kurabiye vb. unlu mamuller yapan bir fırın vardı. Fırın sabaha kadar gürültülü bir şekilde çalıştı. Ben hemen hemen hiç uyuyamadım. Gerçi otel sahibine sabahleyin çok erken yola çıkacağımızı, o nedenle bizi uyandırmasını ve kahvaltımızı erken hazırlamasını rica etmiştim. Otel sahibi hiç endişe etmememizi söyledi. Ertesi sabah ben saat 03.00'te kalktım, tıraş oldum ve saat 04.00'te hazır oldum. Arkadaşların hiç birinde bir hareket yoktu. Gültekin Beyi uyandırdım ve arkadaşları kaldırmasını söyledim. İtalyan ve Fransız profesörün ikisi de uyuyordu. İtalyan profesörün treni çok erken kalkıyordu. Onu birazcık daha erken uyandırarak bizim minibüs şoförüyle istasyona gönderdim. Bizim grup hazırdı fakat ne Fransız profesörden ne de otel sahibinden haber vardı. Bizim arkadaşlardan en çok kızan rahmetli Dr. Münir ELTEZ oldu. "Bu Avrupalılar işte bizi böyle sömürüyorlar. Sözde

bize kahvaltı vermeyerek kahvaltı parasından kar edecekler.” diye söylendi. Saat sabahın beşi olmuştu. Nihayet bizim Profesör kalktı. “Bu kadar erken niye kalktınız, saat daha 04.00.” dedi. Bizim saatler ise 05.00’i gösteriyordu. Sorunu o zaman anladık. Fransa’da saatler İtalya’dan 1 saat geriymiş. Nasıl mahcup olduğumuzu anlatamam. O sırada otel sahibi de geldi ve “Bu aceleniz niye, saat daha 04.00.” dedi. Ondan da profesörden de özür diledim. Kahvaltılarımızı yaptık ve yola koyulduk.

Yolumuz çok uzundu. Fransız Profesör dinlenme yerlerine uğramadan veya oralarda çok kısa kalarak yola devam etmemizi istiyordu. Oysa arkadaşlarımın bazı gereksinimleri oluyordu. Baktım olacak gibi değil, şoförün idaresini ben elime aldım. Şoföre “Şurada dur, burada bir şeyler yiyelim.” diye talimat veriyordum. Şoför çok hoş sohbet, neşeli bir gençti. İtalyancadan başka bir dil bilmiyordu. Fakat kendisiyle işaret diliyle gayet iyi anlaşıyorduk. Fransız Profesör, İtalyan Profesörün aksine, pek konuşmayan bir ilim adamıydı. Kendisiyle İngilizce ve Fransızca konuşuyorduk. Akşam vakti nihayet Bordeaux’ya geldik.

Ertesi gün Bordeaux Meyvecilik Enstitüsü’nde ceviz ıslahı çalışmaları hakkında bilgi aldık. Daha sonra Bergerac/Lannxade, Malemort ve Angers’teki araştırma enstitülerini, üniversiteleri ve fidanlıkları gezdik. Oradan Paris’teki Rangis Haline gittik. Oraları incelendikten sonra Inra, Versaille ve CHRS’i gördük.

Paris'ten sonra Hamburg'a geçerek oradaki büyük sebze ve meyve halini inceledik. Hamburg'da bizi benim buradaki hormon araştırmaları sırasında arkadaşım olan Doç. Dr. DÖRFLİNG karşıladı ve gezdirdi. Hamburg'dan Bonn Üniversitesi'ndeki Meyvecilik ve Sebzecilik Enstitüsü'nde incelemelerde bulunduk.

Burada bir hatıramı anlatmak isterim. Paris'ten Hamburg'a gece geç gelmiştik. Fransız Profesör bize lüks otellerden birinde yer ayırtmıştı. Otel çok pahalıydı. Fiyatların yüksekliğini gören arkadaşlar mırıldanmaya başladılar ve başka otele gidelim demeye başladılar. Bu durumu resepsiyonist anlattım ve fiyatı yarıya indirmesini söyledim. Resepsiyonist "Olmaz." dedi. Ben, buranın gezinin son durağı olduğunu, arkadaşların paralarını bitirdiğini söyledim. Resepsiyonist herhalde gecenin o saatinden sonra başka müşteri bulunamayacağını düşünerek teklifimi kabul etti. Böylece biz Hamburg'da en lüks otellerden birinde çok ucuz fiyata kalmış olduk.

Türkiye o yıllarında taze meyvelerinden özellikle limonu Hamburg'daki Büyük Hale gönderiyordu. Fakat bize verilen fiyat çok düşüktü. Dr. DÖRFLİNG'e, bizi bu Hale götürmesini rica ettim. Gerçekten yabancı ülkelerden gönderilen bütün meyveler bu Hale geliyordu. Limon dış alımı yapan bir kabzımala gittik. Ona Türkiye'den limon ithalatı yapıp yapmadığını sordum. "Yapıyorum." dedi, ben de "Fiyatları neden düşük?" dedim. Adam, "Benimle gelin." dedi ve iyi görünüşlü bir plastik kasadan bir limon

aldı, onu ortadan keserek ikiye böldü ve bir su bardağına sıktı. Bardağın 1/9'u bile dolmadı. "Bunlar İspanyol limonu." dedi. Sonra kötü görünüşlü bir tahta kasadan bir limon alarak kesti ve suyunu bir su bardağına sıktı. Limon çok bol suluydu bardak 3/4 oranında doldu. "İşte bu da Türk Limonu siz ambalajdan kaybediyorsunuz." dedi. Böylece durumu anlamış olduk. Gerçekten bizim limon kasaları, Türkiye'deki gibi kötü görünüşlü adi kasalardı. Hale birçok ülkeden çok güzel ambalajlı güzel görünüşlü meyveler geliyordu. Hepsinin fiyatı yüksekti. İnşallah biz de ileride böyle güzel meyveler yetiştirir ve güzel ambalajlarla Avrupa'ya satarız diye temenni ettik. Aradan yaklaşık 10 yıl geçtikten sonra Avrupa'ya iyi koşul ve fiyatlarla taze meyve sattığımızı memnunlukla söyleyebilirim.

Hamburg'daki büyük Halden sonra Jork'ta bir meyve ambalaj evini gezdik. Ertesi gün Bonn Üniversitesinin Meyvecilik ve Sebzecilik Enstitüsü'nde incelemeler yaptıktan sonra Boon'dan Frankfurt'a oradan da İstanbul'a uçtuk. 20 gün süren bu gezinin bizim için çok yararlı olduğunu önemle belirtmek isterim. Bu 20 gün içinde 11'i İtalya, 7'si Fransa ve 4'ü Almanya'da olmak üzere 22 kuruluş (Ziraat Fakültesi, Meyvecilik Araştırma Enstitüsü, Araştırma İstasyonu, Fidanlık, Soğuk Hava Deposu ve Hal binasını) ziyaret ettik. (Not.1)

Çizelge 2. İtalya, Fransa ve Almanya'da Ziyaret Edilen Kuruluşlar

Tarih	Gezilen Kuruluşlar
24.06.1973	Yeşilköy-Roma (İTALYA)
25.06.1973	1.FAO Merkezi 2. Istituto Sperimentale per la Frutticoltura-Roma
26.06.1973	1.Pisa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Meyvecilik Kürsüsünün Bilimsel ve Teknik danışmanlığını yaptığı özel bir şeftali bahçesi 2. Centro di Studio Sulia Propagazione delle Specie Legnose del C.N.R. Üniversita di Firenze.
27.06.1973	Instituto di Coltivazioni Arboree Dell Universita di Frenze
28.06.1973	1. Instituto di Coltivazioni Arboree Dell Universita di Bologna 2. Cesena fidanlığı 3. Bir yetiştirici kooperatifinin ambalaj evi
29.06.1973	Pèpinière Zanzivivai –Ferrera
30.0.1973	Torino yakınlarındaki Alba adlı kasabada bir fındık bahçesi
01.07.1973	Torino-Nice (FRANSA)
02.07.1973	Nice-Bordeaux
03.07.1973	1. INRA Station de Recherche d'Arboriculture Fruitière de Bordeaux Pont de la Maye 2. L' ile d'Arcin

04.07.1973	1.Centre Technique Interprofessionelle de Fruits et Legumes. Bergerac/Lannxade. 2. Institut National Vulgarisation pour Fruits. Legumes et champions-Malemort.
05.07.1973	INRA Station D'Arboriculture Fruière Bois I'Abbè Beaucouze 49.00. ANGERS
06.07.1973	Angers-Paris
07-08.07.1973	Paris
09.07.1973	1. RUNGIS (Paris hali) 2. Repiniers Croux et fils.
10.07.1973	1. Institute National de la Recherche Agronomique (INRA) Versaille (Paris) 2. CNRS-POVAR. Meudon-France
11.07.1973	Paris-Hamurg Grossmarkt Hamburg (Hamburg hali)
12.07.1973	1. Obstbauversuchsanstalt Obstbauversıchsring 2155 Jork. 2. çiftçi kooperatiflerinin muhafaza ve ambalaj evi. 3. Bir özel bahçe
13.07.1973	Hamburg-Bonn Institüt für Obstbau und Gemüsebau der Universitat Bonn.
14.07.1973	Bonn-frankfurt-İstanbul

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ'NE GEÇİŞ

Şimdi biraz geriye gidelim. Adana Ziraat Fakültesi 1967 yılında açılmıştı. Bölümümüzden 2 öğretim üyesi Fakültenin kuruluşundan kısa bir süre sonra bu yeni fakülteye geçmişlerdi. A. Ü. Ziraat Fakültesi Meyve Yetiştirme ve Islahı Kürsüsünde Öğretim Üyesi olarak sadece ben ve Mahmut AYFER kalmıştı. Yeni Bahçe Bitkileri Bölüm binası, modern bir soğuk hava deposu, Bölüm laboratuvarı vb. her şeyimiz vardı. Bir gün Osman TEKİNEL ve Ercan TEZER (maalesef her ikisi de rahmetli oldu, o zaman her ikisi de Adana Ziraat Fakültesi'ne geçmişlerdi. İkisi de henüz doçentti). Bana "Ağabey, Adana Ziraat Fakültesi'ne niye gelmiyorsun?" dediler. Ben "Ankara'da her şeyim var, üstelik Bölüm Başkanıyım." dedim. Sana her şeyi fazlasıyla temin ederiz, emin ol orada koşullarımız çok daha iyi dediler. Epeyce tartıştık, sonunda ben "Bir düşüneyim, belki gelirim." dedim. Bu konuşmadan sora ben Tarım Bakanlığı elemanlarını Avrupa gezisine götürdüm. Gezi 20 gün sürdü.

Avrupa'dan Ankara'ya dönüşümde beni bir sürpriz bekliyordu. Eşim sürprizi söyledi: "Seni kadronla Adana Ziraat Fakültesine geçirmişler, haberin var mı?" dedi. Ben yukarıdaki tartışmayı anlattım. "Kesin söz vermemiştim ama onlar acele etmişler, hayırlısı olsun, canını sıkma!" dedim. Eşim çok sıkıldı, üzüldü, ama yapacak bir şey

yoktu. Karar kesindi. Böylece Adana Ziraat Fakültesi'ne transfer oldum. Şimdi beni yoğun işler bekliyordu.

Adana'ya taşındık. Canan Ankara Kız Lisesi'nde Lise 1'i okumuştu. Sinan da ilkokul 2'ye geçmişti. Adana'da lojmanlar bitmişti. Yapılan yönetmelik gereğince en büyük lojman en kıdemli öğretim üyesine veriliyordu. Ben Adana Ziraat Fakültesi'nin en kıdemli öğretim üyesiydim. Bu yüzden en büyük lojman bana verildi. Bizim balkon komşumuz olan lojman eşi bir Alman olan Entemoloji hocasına, kapı komşumuz olan lojman bir Zootekniste aitti. Daireler tek, çift, üç ve dört odalıydı. Bir gün eşim balkon komşumuzla muhabbet ederken "Bu dört kat insanı yoruyor demiş." Alman hanım da "Biz ne yapalım, bizim ev tek odalı ve dört katlı." demiş. Hakikaten bu yapıya akıl sır ermiyordu. Mimar, aklı sıra orijinal bir bina planı yapmıştı.

Lojmana ilk taşınan Öğretim Üyesi Prof. Dr. Muhsin YILMAZ'dı. Lojman dört katlı olmasına rağmen, her dairenin müstakil bir asansörü yoktu. Yanılmıyorsam 20 daire için dışarıdan bir tek asansör yapılmıştı. Muhsin Beyin lojmana taşındığı sırada bu asansör de henüz çalışmıyordu. Bu taşınma işlerini Adana'da hamallar yapardı ve bunlar Adana'da sabahları müşteri beklerlerdi. Muhsin Bey hamal başına bir ev taşıma işi olduğunu söylemiş. Hamal başı "Ev kaç katlı?" diye sormuş. Muhsin Bey, zemin katını saymayarak "Üç katlı." demiş. Hamal başı yanına üç hamal almış, şehirdeki kira evinden eşyaları

kamyona yükleyip lojmanlara gelmişler. Hamalın biri buzdolabını, ötekisi fırını, diğeri de çamaşır makinasını sırtlamış. Merdivenleri çıkmaya başlamışlar. Çık, çık, daireye gelememişler. Hamal başı "Abi bu nasıl üç kat, ben yirmi yıllık hamalım, böyle üç kat görmedim." demiş. Daireye gelince orada da üç kat görünce bu taşıma işinden vazgeçmek istemişler. Muhsin Bey hamal başına rica etmiş "Ben sizi memnun ederim." demiş. Adamlar da Muhsin Beyin üç kat dediği, aslında sekiz katlı binaya eşyaları güç-bela taşımışlar. İşte orijinal lojmanlarımız böyleydi. Elektrikler kesilince asansör de yarı yolda kalır, kim rast gelirse asansörü yukarı çekerdi.

ADANA ZİRAAT FAKÜLTESİ

Adana'nın kuzey tarafında, baraj gölünün üstünde fakültenin 20 bin dekar arazisi vardı. Barajı güneydeki verimli Çukurova'ya bağlayan büyük su kanalları arazinin içinden geçiyordu. Çukurova subtropik bir bölge olan Akdeniz Bölgesindeydi. Bölge esas olarak bir turunçgil bölgesiydi. Nitekim Rektör Prof. Dr. Mithat ÖZSAN arazide ilk olarak 2000 dekarlık bir turunçgil bahçesi kurdu. Bu bahçede modern portakal, limon, altıntop, mandarin, turunç çeşitlerinden oluşan büyük bir bahçe kurdu. Araziyi gezdiğimde, burada can erikten başka herhangi bir ılıman iklim meyve bahçesi görmedim. Aynı gözlemim bütün ovayı gezdiğinde de değişmedi. Oysa bütün Akdeniz Bölgesi bir turfanda meyve ve sebze bölgesiydi. Turfanda sebzecilik Tarsus, Mersin/Erdemli,

Gazipaşa, Silifke, Antalya/Kumluca gibi yerlerde yapılıyordu. Bölgede sebzeciliğin bir hamle yapması, FAO Yalova Projesi çerçevesinde Aksu'da (Antalya) kurulan Sebzecilik Enstitüsündeki çalışmalar ile başlamıştı. Buraya FAO Yalova Projesinden uzmanlar geldi. Böylece bölgeye modern sebzecilik yöntemleri girmiş oldu. Bu uzmanlardan biz de yararlandık.

Toros dağları tüm Akdeniz kıyılarının kuzeyini kapatıyor, böylece bölgede kışların ılık geçmesine neden oluyordu. Yukarıda da değindiğim gibi, bölge bir turfanda meyve, sebze, bağ ve çiçek bölgesiydi. Ancak bu zamana kadar esas olarak turunçgil yetiştiriciliğine önem verilmişti. Turfanda ılıman iklim meyveleri için soğuklama gereksinimi düşük meyve tür ve çeşitlerine önem verilmemişti. İkinci bir olasılık da Torosların yükseklerindeki yaylalara çıkmak gerekliydi. Bir Fakülte Profesörler Kurulunda bu önerimi öne sürdüm. O zamanlar üniversitelerin istedikleri araziyi istimlak etme yetkileri vardı. Önerim Fakülte Profesörler Kurulu ve Üniversite Senatosunda kabul edildi. Adana Tarım İl Müdürü rahmetli Adnan ÖZTEKİN bize ilk olarak Pozantı'yı önerdi. Bu arada Zootekni Bölümü de yayla arazisi isteğinde bulundu. Fakülte Profesörler Kurulu ve Üniversite Senatosu bu isteği de kabul etti. Adnan Bey onlara da Kozan yaylalarını önerdi. Hemen ertesi gün Pozantı'ya, oradan da Alpu ve Kamışlı vadilerinde akşama kadar uygun yer aradık fakat maalesef bulamadık. Akşam karanlığı basarken geriye dönüyorduk ki Alpu

yakınlarında nispeten uygun bir arazi gördük. Her taraf karla kaplıydı. Kara aldırmadan araziyi gezdik. İşte burası Üniversitemizin Yayla Araştırma Merkezi (Pozantı Araştırma İstasyonu, PARİS oldu. Bu ad önceleri kabul edildi. Sonra Pozantı Araştırma Merkezi (POZ-MER) adı benimsendi.

Pozantı'daki arazinin istimlak işleri bitince etrafını tel örgüyle çevirdik. Burasının hem bölüm öğrencilerine bir uygulama alanı hem de çevremizdeki köylülere örnek meyve bahçeleri olmasını istiyorduk. O zamana kadar Türkiye'de ılıman meyve ağaçlarından fazla bir tür ve çeşit zenginliği yoktu. Sadece FAO Yalova Enstitüsünde Avrupa'dan getirilen çeşitler vardı. Çukurova Üniversitesi olarak biz de değişik türlerden modern çeşitler getirmeyi düşünüyorduk. Arazinin doğu tarafı tepelikti. O zamanki Toprak Su Genel Müdürlüğüne rica ederek o tepelere teraslar yaptırdık. Beri tarafta küçük bir pınar vardı. Toprak Su Genel Müdürlüğü oraya sulama için bir havuz yaptırmıştır. O sudan ve kendi olanaklarımızla yaptırdığımız küçük bir göletten yararlandık. Hocamız Prof. Dr. Sabahattin ÖZBEK'in Tarım-Orman Bakanlığı sırasında Avrupa'dan getirdiğimiz öncelikle spur ve bodur elma çeşitleriyle bahçeler kurduk. Çeşitli toplantılarla bunları köylülere gösterdik. Damla sulamayla bütün bahçeleri ve sonradan yeni çeşitlerle kurduğumuz bağı suluyorduk. Eğitim döneminde yaz aylarında öğrencilerimizi buraya uygulamalara getiriyorduk. Ben buranın örnek bir yer olması için 15 yıl büyük uğraş

verdim ve amacıma ulaştım. Emekli olduğumda modern bir bina, hemen her türden ve özellikle de elma çeşitlerinden koleksiyon bahçeleri, üç soğuk hava deposu, ceviz, kiraz, kayısı, üzümsü meyve bahçeleri bıraktım. Emekli olduktan sonra susuzluk nedeniyle bahçelerin kuruduğunu öğrendim. Çok şükür ki oraya yeni tayin edilen arkadaş Prof. Dr. Semih TANGOLAR bahçelerin ortasına bir gölet yaptırarak sulama sorununu çözdü. Şimdi bahçeler yeni tür ve çeşitlerle yeniden kuruluyor.

Bu arada eski ziraat okulunda yaptırılan prefabrik barakalarda derslere devam ediyorduk. Aynı zamanda kendi arazimizde bölüm binaları, dekanlık ve rektörlük binalarının yapımı devam ediyordu. Bahçe bölümü binaları üç katlıydı. En üst katta öğretim elemanlarının odaları, seminer salonları, orta katta laboratuvarlar, en alt katta sınıflar ve pomoloji, muhafaza laboratuvarları vardı. Ancak soğuk hava depoları unutulmuştu. Binalarda ilk işim çok yönlü soğuk hava depolarının yapımını sağlamak oldu. Depolar 3x4 m büyüklüğünde, her birinin soğutma ünitesi olan odalardan ibaretti. Yeni binalarımıza taşındıktan sonra soğuk hava depolarında önemli bir arıza çıktı. Depolar soğumuyordu. O arada rahmetli Mustafa PEKMEZCİ aklıma geldi. Dr. PEKMEZCİ'yi rahmetli ÖZBEK Hoca, Bonn Üniversitesine Prof. Dr. HİLKENBAUMER'in yanına soğuk hava fizyolojisi, meyve muhafazası ve soğutma teknolojisi üzerinde doktora yapmaya göndermişti. Ben profesör olduğumda o da doktorasını başarılı bir şekilde bitirmiş ve Ankara'ya

dönmüştü. Hatta kendisi ile Bahçe Bölüm Binasının yanında bir muhafaza deposu ve muhafaza laboratuvarı yaptırmıştık. Kendisini Adana'ya bizim gruba katılmaya davet ettim. PEKMEZCİ bu daveti memnunlukla kabul etti. Soğutma teknolojisi konusunda iyi yetiştiği için bizim Adana'daki depoların soğutma sorununu kısa zamanda halletti. Böylece meyve muhafazası konusunda Türkiye'de çok iyi duruma geldik ve özellikle turunçgil, elma, muz hatta fındık muhafazası konularında iddialı duruma geldik.

Burada bölüm binasının yapımı sırasında gizli çatının sıkıntısından da söz etmek isterim. Yukarıda Ankara'daki binada gizli çatı yüzünden başımıza gelenleri anlatmıştım. Adana'daki binaları aynı mimar ve mühendisler yapıyordu. Buradaki binalar da gizli çatılı idi. Ben bu binaların da, Ankara'dakiler gibi şiddetli bir yağmurda akacağını söyledim. Mimar ve mühendisler bana katılmadılar. Fakat ilk sağanak yağmurda binanın her yanı şakır şakır aktı. Ne yazık ki 3-4 kez tamir görmesine rağmen 2020 yılında bile bina yine şakır şakır aktı.

ÇUKUROVA'DA MEYVECİLİĞİN GELİŞMESİ İÇİN YAPILAN UYGULAMALAR (1)

Ankara Üniversitesinden Adana Ziraat Fakültesine daha sonra Çukurova Üniversitesi'nin bir fakültesi olan Ziraat Fakültesine transfer olarak 1972 yılından emekli olduğum 1997 yılının Şubat ayına kadar 25 yıl çalıştım. Yukarıda da belirttiğim gibi Adana'ya ilk geldiğim yıl ne Üniversite arazisinde ne de Çukurova'da herhangi bir ılıman iklim meyve bahçesi yoktu. Ben o sırada yeni bitirdiğimiz Kaliforniya yöntemi olan frigo fidelerle Ziraat Okulunun bahçesinde modern çilek yetiştirme denemeleriyle uğraşmaya başladım. Yeni üniversitenin bize ayrılan arazilerinde küçük çilek yetiştirme denemelerine giriştim. O ara İsrail'den işbirliği konusunda bir davetiye aldık. Orada damla sulama yöntemini öğrendim ve Türkiye'ye döner dönmez damla sulama yöntemini uygulamaya başladık. Çilek yetiştiriciliğinde damla, salma ve yağmurlama yöntemlerinin karşılaştırılması konusunda bir küçük araştırma yaptık ve bu yöntemin Türkiye'ye yayılmasını sağladık.

Adana'da en yoğun çalışmalarımızı çilek yetiştiriciliğinde yaptık. Bir aile işletmeciliği halinde çok karlı olan bu yetiştiriciliğin Türkiye'ye yayılması için yoğun çalışmalar yaptık. Bu vesile ile Ziraat Mühendisi Zihni DERİN ve arkadaşlarının, Türkiye'de çay yetiştiriciliği konusunda yaptığı hizmetlerin bir benzerini çilekte yaptık. Çilek yetiştirme denemelerine başladığımız

sıralarda Türkiye'de çilek üretimi 9 bin ton dolayında iken bugün bu üretim 400-500 bin tona çıkmış ve Türkiye çilek üretiminde dünya lideri olmuştur. Aynı zamanda iş yoğun bir yetiştiricilik olduğu için insanlarımıza iş temini konusunda büyük olanaklar sağlamıştır. Burada, çilek yetiştiriciliğini Türkiye'ye yaydığım için gurur duyduğumu belirtmeliyim. Bu arada Avrupa çilek araştırıcıları grubuna Belçika'daki Bahçe Bitkileri Kongresinde Grup Başkanı seçildiğimden de söz etmeliyim. Bu seçim gerek Türkiye ve gerekse Çukurova Üniversitesi için onur verici bir seçimdi.

Üniversite arazimizin güneyinde, büyük sulama kanalının üstünde 15-20 ağaçtan ibaret bir zeytinlik vardı. Bu zeytinliği büyütmeye karar verdim. Bir doçentlik jürisi için İzmir'e gittiğimde Zeytincilik Enstitüsü Müdürü İhsan Bey ile görüştüm. Kendisinden Ege'nin isim yapmış çeşitlerinden bize 5'er adet vermesini rica ettim. Müdür Bey isteğimi memnunlukla karşıladı. Bu zeytinlerin yanında bir miktar da Gemlik fidanı verdi. Bunları eski zeytinlerin yanına, o zaman henüz işçimiz olmadığı için öğrencilerimizle diktik. Fakat ne yazık ki bu fidanları sulayamadık. Bereket versin Adana'nın yağışları zeytinlerin yetişmesi için yeterli oldu.

İzmir Zeytincilik Enstitüsünün Kemalpaşa'da, Türkiye'de yetişen değişik zeytin çeşitlerinden kurulmuş bir zeytin koleksiyon bahçesi vardı. Müdür Beyden, bunlardan da bize 3'er fidan vermesini rica ettik. Eksik

olmasın Müdür Bey onları da verdi. Böylece Türkiye zeytinlerinden kurulu 2. Zeytin koleksiyon bahçesi Çukurova Üniversitesi arazisinde kurulmuş oldu. Daha sonraları, emekli olduktan sonra arazimize Gemlik çeşitlerinden 3. bir zeytin bahçesi kurulmuş. Böylece Bölüme önerdiğim bir konu arazimize Arbequina bodur zeytinleriyle damla sulamalı bir bahçe kurulmasıdır. Bu zeytin verimli bodur ve çalı şeklinde büyür. Bu bahçe kurulursa Adana çiftçisine iyi bir örnek olur.

Bölümümüzde dersler başlamıştı ama sebzecilik bakımından zayıftık. Yalova FAO Projesinde yabancı uzmanlardan bazılarını davet ederek sebzecilik konferansları verdirdim. Ege Üniversitesi Bahçe Bitkileri Bölümünde yetişmiş sebze hocaları fazlaydı. Rahmetli Kazım BAYRAKTAR Hoca Ankara'da benim de hocamdı. Kendisinden bizim öğrencilere yoğun sebzecilik dersleri verip veremeyeceklerini sordum. "Memnunlukla veririz." dedi. Böylece sebzecilik açığımızı kapatmış olduk. Daha sonraları, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Kazım ABAK'ı, Adana Ziraat Fakültesi'ne katılma konusunda ikna ettik. Prof. Dr. ABAK'ın yanına bir de asistan verdik. Böylece sebzecilik kısmımız tamamlanmış oldu. Bölümümüzdeki Hollanda serasında, alçak, yüksek ve çok yüksek plastik seralarda turfanda sebze yetiştirmeye başladık. Fakat ne yazık ki seraları ısıtamıyorduk. Bir ara bir benzin istasyonunda gördüğüm

bir yanık yağ sobasından yararlandık. Fakat sera büyük olduğu için bu sobadan gereği gibi yararlanamadık.

Şimdi Bölüm Başkanlığına ve Ziraat Fakültesi Dekanlığına güneş enerjisiyle elde edilecek elektrikle özellikle Hollanda serasının ısıtılmasını öneriyorum. Bu ısıtma Çukurova'ya iyi bir örnek olur.

KURŞUN

Yeni binalarımıza geçtikten sonra arazimizde örnek meyve bahçeleri de kurmaya başladık. Bu arada bölüme yeni asistanlar aldık. Bahçemize modern bir Hollanda serası yaptırdık. Öğrencilerimize uygulamaları ve bitirme tezlerini bu bahçelerde yaptırmaya başladık. Fırsat buldukça bu uygulamaları bizzat kendim yaptırıyordum.

Bir gün kayısı bahçesinde uygulama yaptırırken bir silah sesi duydum. Aynı zamanda uygulama yaptığımız yerin 5-10 m ötesinde toprağın havaya doğru kalktığını gördüm. Öğrenciler de telaşlandı. Ben bunun bir talim mermisi olduğunu, telaşlanmamalarını söyledim. Uygulama yaptığımız bahçe yeni seramızın 40-50 m ötesindeydi. Uygulamadan sonra serada çalışan işçilere, seraya hiç mermi gelip gelmediğini sordum. İşçiler arada sırada geliyor dediler. Onlara da bunların talim mermisi olduğunu, böyle mermi geldiğinde, bulursanız onları bana getirin dedim. Aradan bir süre geçti. Bir kokteyl partide Kolorduda görevli bir binbaşı ile karşılaştım ve ona "Sizin

talim mermileri bizim seralara geliyor.” dedim. “Ne talim mermisi, biz talim mermisi kullanmayız, onlar sahici mermi.” dedi. Gerçekten ertesi günlerde seralara gittiğimde işçiler bana 2 mermi verdiler. Tam o sırada seraya 2 mermi daha geldi. Mermiler 3 mm kalınlıktaki seranın saç kapısını delip içeri girmişti. Eski ve yeni mermileri Dekana götürdüm ve bunları güneyimizde bulunan Kolordu Komutanlığına götürmesini ve bu atışları durdurmalarını söylemesini istedim. Dekan Kolordu Komutanına telefon etmiş, o da biz tedbir alırız demiş. Ertesi gün seralara bir Binbaşı geldi. “Siz yedek subaylık yapmadınız mı? Bu ne korkaklık.” dedi. Ben de yedek subaylık yaptığımı hem de topçu olduğumu, şimdi kendisinin seraya girmesini ve telsizle Kolorduya atışın başlamasını emretmesini söyledim. Binbaşı atış filan yaptırmadan söylene söylene gitti. Bir süre mermi gelmedi fakat daha sonra yeniden ve daha sık gelmeye başladı. Bu sefer Komutana ben kendim gittim ve yeni gelenlerle eski mermileri gösterdim. Komutan beni atış poligonuna götürdü. Dekanın telefonu üzerine atışları aşağıya doğru eğik olarak yapılmış bir atış yerinden yaptıklarını ve mermilerin bizim seralara gelmesinin mümkün olmadığını ve bundan sonra daha dikkatli olacaklarını söyledi. Bir süre sonra Kolordu Komutanı seralara geldi. Ona mermilerin açtığı delikleri gösterdim. Komutan bu atışları durdurduğunu, bir daha buralara kurşun gelmeyeceğini söyledi. Gerçekten o günden sonra oraya hiç mermi gelmedi. Allah’tan öğrenci, öğretim üyesi ve işçilerden hiç

yaralanan veya ölen olmadı. Ben bu işin üstünde böyle ciddiyetle durmasaydım kim bilir neler olurdu.

BİR TEKNİK KİTABIN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİ

Doçentliğimin son yıllarında elime Amerikalı Prof. Dr. H. T. HARTMAN ve o zamanlar henüz doçent olan Dr. E. KESTER'in yazdıkları "Bahçe Bitkileri Yetiştirme Tekniği" adlı İngilizce bir kitap geçti. Kitaptaki ana bölümlerin başlıkları şöyleydi. I. Çoğaltmanın Genel Esasları, II. Eşeyli Çoğaltma, III. Eşeysiz Çoğaltma, IV. Bazı Önemli Bahçe Bitkilerinin Çoğaltılması. Her bölüm içinde konuyu ayrıntılı olarak ele alan bölümler, konuların anlaşılmasını kolaylaştıracak şekiller, fotoğraflar, çizimler vb. vardı. Kitabı incelediğimde bunun bahçe bölümü öğrencileri için çok yararlı olabileceğini düşündüm ve kitabı Türkçeye çevirmeye karar verdim. Kitap bir teknik kitap olduğu ve bölümümüzde bahçe bitkileri yetiştirme tekniği konularıyla Doç. Dr. Muhsin YILMAZ uğraştığı için çeviriyi onunla birlikte yapmayı düşündüm. Muhsin YILMAZ düşüncemi olumlu karşıladı ve biz çeviriye başladık. Bir süre sonra Dr. YILMAZ bu çeviriyi yapamayacağını, istersem çeviriyi yalnız başıma yapmamı önerdi. Kitap oldukça hacimliydi. Buna rağmen ben kitabı yalnız başıma çevirmeye karar verdim ve boş zamanlarımı bu çeviriye verdim. Çevirme işi Adana'ya taşındığımız güne kadar, tahminen 4 yıl kadar sürdü. Basım işini Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları Ders kitabı çerçevesinde yaptık. Bu çerçevede S. ÖZBEK

Hocamızın Ankara'da öğrencilere verdiği derslerin notlarını Genel ve Özel Meyvecilik adlarıyla yine Ç. Ü. Ziraat Fakültesi Ders Kitapları serisinden bastırdık. Bütün basım işleriyle ben uğraştım. Benim Türkçeye çevirdiğim kitap 610 sayfa tuttu ve kısa zamanda tükendi. Sonradan Ziraat Fakültesi Dekanlığı kendi matbaasında kitabın fotokopisini yapıp öğrencilere sattı. Şimdiki halde bu kitaptan ne fakültede ne de Bahçe Bölümünde hiç kalmadı. Böyle yararlı bir kitabın bir kez daha basılmasını öğrencilerin istifadesine sunulmasını öneririm.

Böyle yararlı kitaplardan ikisini Hocam S. ÖZBEK gençliğinde, henüz doçent iken Almancadan dilimize çevirmiş. Ben bu kitaplardan çok yararlandım. Bunlar Ord. Prof. Dr. HANS, MOLİSCH ve Prof. Dr. Fritz KOLBEL'in yazdığı kitaplardı. Ben de sadece Ord. Prof. Dr. Hans MOLİSCH'in "Bahçeciliğin Teorileri Olarak Bitki Fizyolojisi" kitabı var. Bu kitap ilk kez 1930'da basılmış sonra 6 basım daha yapılmış. 6. Basım 1945'te yapılmış. ÖZBEK Hoca ise bunu 1950'de Türkçeye çevirmiş.

TUBİTAK ALANYA İNCE KUM SİMPOZYUM

Akdeniz Bahçe Bitkileri Yetiştiriciliğinde Sorunlar, Çözüm Yolları ve Yapılması Gereken Araştırmalar Simpozyumu

Bu yıl TÜBİTAK'ın XV. Kuruluş yılıydı. İki ormancı, iki ziraatçı ve bir grup sekreterinden oluşan beş

kişilik bir Tarım ve Ormancılık Araştırma Grubunun üyesiydim. Grup toplantılarımızın birinde bizim de kendi çalışma konularımız çerçevesinde bir bilimsel toplantı, başka bir deyimle, bir simpozyum düzenlememizi kararlaştırdık. Grup, bu simpozyumun düzenlenme sorumluluğunu bana verdi. Ben de Çukurova ve Akdeniz Bölgesinde Bahçe tarımının gelişmesi konularında araştırmalar yapıyor ve yapılan araştırmaları TÜBİTAK adına destekliyordum. Tabii bu çalışmalar Akdeniz Bölgesinin yüksek bahçe ürünleri potansiyelini kapsayacak ölçüde değildi. O nedenle tüm Akdeniz Bölgemizdeki Bahçe Bitkilerinin sorunlarını, bu sorunların çözüm yollarını ve bunların yapılması için gerekli araştırmaları konu alan bir simpozyum düzenlemeyi planladım. Grup önerimi kabul etti, ben de çalışmalara başladım. Önce, o zaman henüz doçent olan Fuat ERGENOĞLU ve Önder TUZCU'yu, Dr. İbrahim BAKTIR'ı, rahmetli asistanımız Ahmet ÇINAR'ı (sonradan talihsiz bir kazada öldü) ve Alanya Fidanlığından eski öğrencimiz Necati YAYLALI'yı yönetim kurulu olarak seçtim. Simpozyumun toplanma yeri olarak Akdeniz kıyılarımızın en güzel yeri olan ve Orman Genel Müdürlüğü'nün bir yaz kamp yeri olarak oluşturduğu İnce Kumu seçtim. Orman Genel Müdürlüğü gerekli izni kolayca verdi. Katılanların bütün giderlerini TÜBİTAK karşıladı.

Simpozyuma, TÜBİTAK'tan 5, çiçekçilerden 28, Çukurova Bahçe Bitkileri son sınıf öğrencileri ve çevre

bölgesindeki ziraat yüksek mühendislerinden 42, meyveci öğretim üyelerinden 25, turunçgillerden 6, çiftçilerden 21 ve çeşitli mesleklerden 20 kişi olmak üzere toplam 193 kişi katıldı. Bu sayı, Alanya-İnce Kum gibi, yerleşim merkezlerine oldukça uzak bir simpozyum yeri için rekor bir sayı idi. Katılanlar arasında İstanbul'dan bile araştırıcılar vardı. Bu da böyle bir simpozyuma olan ilgiyi gösteriyordu. Simpozyum başkanı olarak, 7 yıl önce Bakan olunca emekli olmasına rağmen Hocam Sabahattin ÖZBEK'i seçtim. Hocam Prof. Dr. DOKUZOĞUZ'u ve Ankara'dan Hocamız Dr. Ali Sami YEN'i özellikle davet ettim. Simpozyuma Ç. Ü. Ziraat Fakültesi'nin birçok hocası, Ankara ve Ege Üniversitesi Ziraat Fakültelerinin Bahçe Bitkileri Bölümü hocalarının çoğu katıldılar. Bildiriler basılınca 1033 sayfalık değerli bir eser ortaya çıktı.

Simpozyum 5 gün sürdü. Simpozyuma ilgi büyüktü. Bildirilerin sunumu sabah erken başlayıp akşam geç saatlere kadar sürüyordu. Simpozyuma 5 gün içinde ılıman iklim meyveciliği, turunçgiller, bağcılık, kesme çiçek yetiştiriciliği, turfanda sebzecilik, zeytincilik vb. dallarda 45 bildiri sunuldu. Bunların hepsi ayrıntılı olarak tartışıldı. Hocam ÖZBEK'ten özel anılarını, simpozyum hakkında ve simpozyum sonunda da görüşlerini anlatmasını rica etmiştim. ÖZBEK Hoca simpozyum başında ve sonunda değerli görüşlerini sundu.

Simpozyuma Ç. Ü. Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü son sınıf öğrencilerini de götürmüştüm. Onlar da simpozyumdan çok yararlandılar.

Bildirilerin hepsi çok beğenildi ve Akdeniz Bölgesi araştırıcılarına yeni ufuklar açtı. Ben de gerek hocalarım ÖZBEK ve DOKUZOĞUZ'dan ve gerek TÜBİTAK yöneticilerinden çok kıymetli övgüler aldım.

Bugün bu simpozyum yapılalı 41 yıl olmuş. Simpozyuma katılan birçok araştırıcı vefat etmiş. Mutluyum ki o araştırıcıların önerdiği birçok sorunlar yaptığımız araştırmalarla bugün çözümlenmiş durumda. Örneğin Hocam ÖZBEK'in üzerinde çalışılmasını önerdiği Muz Yetiştirme konusu büyük başarıyla götürülüyor. Türkiye büyük döviz harcayarak ithal ettiği, pazarlarda görmediğimiz avokado Akdeniz kıyılarında çok iyi yetiştirilir oldu. Tabii bazı subtropik meyvelerin yetiştiriciliği için gayret sarf ediliyor. Erkenci kayısı, nektarin ve şeftali gibi meyvelerden kapama bahçeler oluşturuldu. 1970'li yıllarda yılda 9.000 ton olan çilek üretimi 400 bin ton oldu. Bu meyve yetiştiriciliğinde dünya lideriyiz. Sultanhisar, Anamur ve Silifke'de üretim 60.000 tonlara çıktı. Sultanhisarlılar çilek konusunda kendilerine yaptığım yardımlara bir cemile olarak Sultanhisar'da bir caddeye benim adımı verdiler. Kendilerine teşekkür ediyorum. Artık çilek Türkiye'nin hemen her yerinde yetişiyor. Kiraz üretiminde de yıllık 617 bin tonla dünya lideriyiz. Turunçgillerde, özellikle

mandarinde bahçelerimizde yeni çeşitler görüyoruz. Bu yetiştiriciliklerde Ç. Ü. Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümünün üstün gayretleri var. Bu arada Türk kirazı 0900 Ziraat'ın, Avrupa, Hong Kong ve Çin'e tanıtılmasında ihracatçılardan Sayın Yavuz TANER Beyin çabalarına candan teşekkür ederim. Ayrıca Ülkemizde yetişmez denilen yaban mersininin (Blue Berry) Antalya'da Sayın Yavuz TANER ve arkadaşları tarafından yetiştirilmeye başladığını da müjdelemek istiyorum.

ÖZBEK Hoca Kaliforniya, İspanya, İtalya vb. ülkelerde bulunmuş. Bizim Akdeniz Bölgesindeki turfanda sebze ve çiçek yetiştirme koşullarının bu ülkelerden daha elverişli olduğunu söylemişti. Aynı yerleri ben de etraflıca gördüm. Gerçekten bizim Akdeniz kıyıları enlem derecesi bakımından İspanya, Fransa, İtalya ve Yunanistan'dan daha güneyde ve güney Akdeniz kıyıları ile aynı düzeylerde kalıyor. Bu durum turfanda meyve, sebze ve çiçekler bakımından daha Kuzey Akdeniz ülkelerine göre erkenci olduğumuz anlamına gelir. Fas, Tunus, Cezayir ve Libya gibi güney Akdeniz Ülkeleri enlem dereceleri bakımından bizden güneydedir. Ancak buralarda sulama suyu kısıtlıdır. Bu ülkeler sulama suyunu toprağın 600 metre derininden çekmektedirler.

İncekum Simpozyumunun yapıldığı yıllarda erkenci üzüm olarak sadece Tarsus Beyazı ve Adana Karası vardı. Tarsus Beyazının en önemli sakıncası "tanelenme" idi. Çukurova Üniversitesi Öğretim

Üyelerinden Dr. ERGENOĞLU tanelenme konusunu ayrıntılı olarak inceledi ve tanelenme nedeninin derimden sonraki çevre sorunları ve özellikle çevre sıcaklığı olduğunu kanıtladı. Daha sonraki yıllarda Ç. Ü.'de kurulan bağda Cardinal, çok iyi sonuç verdi. Sonraki yıllarda Yalova'daki melezlemelerden elde edilen Yalova İncisi gerek bizim bağda ve gerekse Tarsus'ta iyi sonuç verdi. Özellikle Ruslar bu çeşidi çok tuttular. Bu arada Trakya'nın ilk eren çeşidi ve Early Cardinal çeşitleri yetiştirildi. Daha sonra da bu çeşitler Early Sweet, Prima, Black Magic ve Victoria gibi çeşitler eklenerek erkenci üzüm koleksiyonumuz zenginleştirildi.

İşte benim önerim de buydu. Üniversite ve Tarımsal Araştırma Enstitüleri böyle yeni çeşitleri getirerek denemeli, öteki çeşitlerle karşılaştırmalı ve daha iyi ve erkenci olan çeşit ve çeşitleri bölgede yaymalıydılar.

Bağcılıkta çalışan arkadaşlar gibi ılıman iklim ve turunçgil meyvelerinde çalışan arkadaşlar da gerek Adana gerek Pozantı'da elma, armut, kiraz vb. türlere ait çeşitlerden bahçeler kurdular. Bu konuda, o zamana kadar Tarım Bakanı olan ÖZBEK Hocadan Yalova, Alata Araştırma Enstitülerinden çok yardım gördüm.

ÖZBEK Hoca sayesinde Pozantı'ya özellikle Avrupa'da tutulan kaliteli elma çeşitlerinden bir koleksiyon bahçesi kurduk. Bu çeşitleri bölgedeki çiftçilere gösterdik. Yine bu çeşitlerden büyük ölçüde Eğirdir Meyve Fidanlığına, Niğde Meyve Fidanlığına,

Malatya Kayısı Enstitüsüne verdik. Armut fidanlarından örnekleri Ankara Ziraat Fakültesine verdik. Bunlardan ayrı olarak Pozantı'ya bodur elma yetiştirme tekniğini getirdik.

İncekum Simpozyumundan sonra Akdeniz kıyı kesiminde kesme çiçek, örtüaltı yetiştiriciliği konularında büyük gelişmeler oldu. Kesme çiçek ve turfanda sebze iç ve dış satımları arttı. Bu arada biz de Adana'da erkenci nektarin ve şeftali bahçeleri kurduk. Erkenci kayısı bahçeleri kurmada epeyce zorlandık. Bütün Akdeniz kıyı kesimini taradık. Fakat Çukurova'da yetişebilecek düşük soğuklamalı, uygun çeşit bulamadık. Soğuklaması düşük, çok erkenci Priana, Beliana ve Feriana çeşitlerini bir zamanlar Tunus'ta kayısılarda yaptığı melezleme çalışmalarıyla elde eden Crossa RAYNAUD'dan aldık. Bu çeşitler Adana'ya çok uydu. Ancak bahçemizi ziyaret eden yetiştiriciler bu çeşitlerin meyvelerini küçük meyveli olarak nitelendirdiler. Daha sonra İtalya, Fransa, Yunanistan, İspanya, Portekiz ve Makedonya'da yaptığımız incelemelerde meyve ağırlığı 45 gramın üstünde birçok çeşit bulduk. Bunlarla bahçeler kurduk. Tarsus, Misis, Erzin, Yumurtalık vb. yerlerde bahçeler kuruldu. Adana'da Ankara armudu, Deveci ve İtalyanların düşük soğuklamalı armut çeşitlerinden koleksiyon bahçesi kurduk. Ayrıca İsrail'in Anna adlı çok az soğuklamalı elma çeşidini de yetiştirdik. Bu çeşitten Adanalı bir yetiştiriciye ticari bir bahçe kurduk. Böylece Çukurova'da ılıman iklim bahçeleri de kurulmaya başladı. Şimdilerde

Adana-Tarsus otoyolunun iki yanında düzenli meyve bahçeleri görmek beni mutlu ediyor.

Son yıllarda Adana'da ve Isparta'da kurulan modern fidanlıklarda Akdeniz Bölgesine uyan şeftali, nektarin, kayısı, Japon eriği fidanları yetiştirilmeye başlandı. Hatta bu fidanlarla Çukurova, Azerbaycan, Orta Asya, Fas vb. ülkelerde bahçeler kuruluyor.

POZMER'de örnek elma bahçeleri kurduk. Bölümümüzü ziyaret eden yabancı araştırıcıları POZMER'e götürdük. Bahçeler bu yabancı araştırıcıların beğenisini aldı.

Bu arada modern çilek yetiştiriciliğini yurda ve özellikle Akdeniz ve Ege Bölgesine yaymak için sık sık Silifke, Anamur, Gazipaşa, Antalya, Sultanhisar (Aydın), Bursa, Giresun, Ordu, Şanlıurfa vb. il ve ilçelere gittim. Oralarda konferanslar verdim. Böylece çilek üzerinde çalışan asistanlarım ve ben modern çilek yetiştiriciliğini Türkiye'ye yaymış ve 1970'li yıllarda **9.000 ton olan üretimi kaliteli ve verimli çeşitlerle 400.000 tona çıkardık.** Yetiştiriciler artık çilekten iyi para kazanıyor. Özellikle Silifke, Anamur ve Sultanhisar bu yetiştiricilikte ön sıralarda bulunuyorlar. Özellikle sonbahar çilekçiliği iyi para kazandırıyor (Kaşka, 2019).

Adana'da yeni üniversitemizde bahçeler kuruldu, modern bir Hollanda serası inşa edildi, yeni bölüm binamızda laboratuvarlar kuruldu, bunlar modern

cihazlarla donatıldı. Artık buralarda çalışacak araştırma yapacak asistanlara, budama, aşı, dikim vb. işleri yapacak işçilere gereksinim vardı. Üniversitemizde 16 yıl rektörlük yapmış olan Prof. Dr. Mithat ÖZSAN Ankara'ya giderek Maliye Bakanlığı'ndan hem POZMER hem de Adana'daki bahçeler ve seralar için çok sayıda işçi kadrosu aldı.

DÜNYADA İLK ANTEPFISTIĞI SİMPOZYUMU

Dünya'da ilk antepfıstığı simpozyumu Bölümümüzden Prof. Dr. A. B. KÜDEN, ABD'den Dr. L. FERGUSON ve Dr. T. MİCHAİLİDES'in katkılarıyla Adana'da Çukurova Üniversitesinde organize edilmiştir. Dünyanın değişik ülkelerinden ve özellikle İran ve Suriye'den antepfıstığı konusunda çalışan araştırıcılar Adana'da biraraya getirmek oldukça zordu. Simpozyuma, 14 ülkeden 119 kişi 73 bildiri ile katıldı. En fazla katılım 41 kişiyle Türkiye'den oldu. Türkiye'yi 10 kişiyle İran, 8 kişiyle İtalya, 4 kişiyle ABD, 3 kişiyle Suriye izliyordu. Simpozyuma Güney Afrika'dan bile katılım vardı. Simpozyuma Fas, Tunus gibi ülkeler de katılmışlardı. Akdeniz ülkelerinden en fazla katılım İtalya'dandı. İspanyollar da antepfıstığına ilgi göstermeye başlamışlardı.

Toplantı 4 gün sürdü. Böylece değişik ülkelerin antepfıstığı konusunda neler yaptıklarını öğrenmiş, bu konuda çalışan araştırıcılar ve rakiplerimizi tanımış olduk. En fazla araştırmayı Çukurova Üniversitesi ve

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitelerinde biz yapıyorduk. Bu da bizim için bir kıvanç kaynağı idi.

Bizden 4 yıl sonra ABD 2. ve İran 3. antepfıstığı toplantısını yaptı.

MÜSTEŞARLIK

Adana Ziraat Fakültesi'ne transfer olduktan bir süre sonra TÜBİTAK Grup toplantısı için Ankara'ya gitmiştim. Hocam ÖZBEK Tarım-Orman Bakanı olmuştu. Kendisini ziyarete gittim. Osman BOYACI Bey de odadaydı. ÖZBEK Hoca, Osman Beye "Yaz Osman, Müsteşar Nurettin KAŞKA, Genel Müdür Osman BOYACI." dedi. Bu bana Tarım Orman Bakanlığı Müsteşarlığı teklifi idi. "Sayın Hocam ben Adana'ya yeni geçtim. Adana'da bir sürü işim var. Doktoranlarım benden yardım bekliyor. "Gelin bu işi ben, Osman TEKİNEL ve Ercan TEZER'le münavebeli yapalım." dedim. Hoca bir düşüneyim dedi. Sonra da Osman TEKİNEL'i Müsteşar yaptı.

DOKTORALAR

Ben akademik kariyere başladığım 1954 yılında Meyve Yetiştirme ve Islahı Kürsüsünde 1 profesör (S. ÖZBEK), 1 doçent (M. DOKUZOĞUZ) ve 2 asistan (M. YILMAZ ve M. AYFER) vardı. Daha önceleri Kürsü Başkanı olan Prof. Dr. Lütfü ÜLKÜMEN siyasete atılmış ve milletvekili olarak üniversiteden ayrılmıştı. Tarım

Bakanlığı Türkiye'de meyvecilik konusunda herhangi bir sorun olunca A. Ü. Ziraat Fakültesi meyvecilik kürsüsüne başvuruyordu. Başka bir deyişle Türkiye meyveciliğini bir profesör ve bir doçent idare ediyordu. ÖZBEK Hoca İncekum'daki Simpozyumda, meyvecilik potansiyeli böyle yüksek olan bir ülkeye meyveciliğin çeşitli dallarında yetişmiş bilim adamlarına gereksinim olduğuna işaret etti. ÖZBEK Hocanın öğrenci olduğu yıllarda yani Ziraat Fakültesinin kuruluş yıllarında Türkiye meyveciliğinin çeşitli sorunlarının çözümünde Prof. Dr. GLEİSBERK ve onun Almanya'dan Türkiye'ye getirdiği 17 akademisyen söz sahibi idi. Prof. Dr. GLEİSBERK değerli bir meyveci idi. Bütün Türkiye'yi gezdi ve çeşitli meyvelerde potansiyeli olan illere o meyvelerde araştırma istasyonları kurdu. Örneğin Giresun'da bir fındık araştırma istasyonu, İzmir'de, Bornova'da Zeytincilik, Aydın Erbeyli'de incir, Antalya'da ve İskenderun'da turunçgil, Gaziantep'te antepfıstığı, Malatya'da kayısı araştırma istasyonu ve enstitüleri kurdu. Ne yazık ki bu araştırma kuruluşlarında yoğun çalışmalar yapacak, yetişmiş elemanlar yoktu. Yine de bunlar kendi çaplarında bir şeyler yaptılar. İkinci Dünya Harbi çıkınca Almanlar ülkelerine döndüler. Almanların yaptığı en önemli iş, ülkenin fakirliğine rağmen, Ankara'da mükemmel bir kuruluş olan ve ziraat, orman ve veteriner fakültelerini içine alan Yüksek Ziraat Enstitüsünü kurmalarıydı. Bu fakültelerde dersleri Alman hocalar verdi. Bu hocalar yanlarına aldıkları asistanları çok iyi yetiştirdiler.

ÇAY YETİŞTİRİCİLİĞİ

Çay yetiştiriciliğinde ilk çay kanunlarını 1924'te ve 1940'ta ATATÜRK ve İ. İNÖNÜ çıkarmıştır. 1912'de Rize Ziraat Odası Başkanı Hulusi Bey Batum'dan getirdiği çay tohumlarını kendi bahçesinde eker. Hulusi Bey bu çalışmalarını Dışişleri Bakanlığına bildirir. Halkalı Ziraat Mektebinden Botanikçi Ali Rıza Bey, o zamanlar çay tarımının yapıldığı Batum'a bir gezi tertip eder ve bu geziye ait bir rapor düzenler. 1920 yılında Zihni DERİN, bu raporu okur. Zihni DERİN daha sonra Rize ve çevresinin çay tarımına uygun olduğunu belirterek ATATÜRK'ün ilgisini çeker. Hükümet Zihni DERİN'i Rize'de görevlendirir. Zihni DERİN, Batum'dan getirdiği mandarin, portakal, altıntop, ağaç kavunu, limon, bambu ve çay fidanlarını kendisine verilen araziye diker. O zamanın Başbakanı İsmet İnönü 1935'te Rize'ye gider, çay yetiştiriciliğini yerinde görür ve "Buna sahip çıkalım, bu bitki Rize'yi kurtaracaktır." der. Şevket Reşit HALİBOĞLU da çay konusunda araştırmalar yapar. 1937'de Sovyetler Birliği'nden 2 ton çay tohumu ithal edilir. 1938'de Batum'dan 30 560 kg çay tohumu getirilir. Köylüye yüzbinlerce fidan dağıtılır. Görüldüğü gibi Türkiye'de çay üretimi uzun yıllar almış bu konuda birçok bilim adamı çalışmıştır. En büyük emek Zihni DERİN tarafından sarf edilmiştir.

Türkiye'de çilek tarımının gelişmesinde çok büyük gayret sarf ettim. Bu gayretlerimi Zihni DERİN'in

gayretlerine benzetiyorum. Çayın bugünkü hale gelmesinde Ziraat Yüksek Mühendisi Zihni DERİN'in ısrarlı ve yılmayan çabaları unutulmamalıdır. Bugün yöre halkı çaydan para kazanıyor ve Türkiye yurtdışından çay ithal etmiyorsa bunu Zihni DERİN'in üstün çabalarına borçludur.

YÜKSEK ZİRAAT ENSTİTÜSÜ

Ülkenin en parasız zamanında Ziraat Enstitüsü gibi bir abidenin kurulmasında zamanın Başbakanı İsmet İNÖNÜ'nün fedakar çabaları vardır. Bu çabaların anısına İNÖNÜ'nün muhteşem bir heykeli Yüksek Ziraat Enstitüsüne dikilmiştir. Bu hizmeti için İsmet İNÖNÜ'yü rahmetle anıyorum. Ziraat Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk ve unutulmaz bir abidesidir. Prof. Dr. ÖZBEK'in anlattıklarına göre, Ziraat Enstitüsünün meyvecilik dalında yaptığı olumlu çalışmalardan bilgi almak için İNÖNÜ, sık sık Enstitüye gelirmiş.

AKDENİZ KIYILARININ TURFANDA MEYVE POTANSİYELİ

İncekum Simpozyumunda ÖZBEK Hoca Kaliforniya ve İspanya'nın Akdeniz kıyılarını iyi bildiğini için bizim Akdeniz kıyılarımızın meyveciliğe daha uygun olduğunu söylemişti. ÖZBEK bizim susuz olan bazı bölgelerimizin borularla su getirilerek sulanabileceğini söylüyordu. Gerçekten damla sulamayla bu işin üstesinden gelinebileceğini muzda yaptığımız bir damla sulama

denemesiyle çözmüş olduk. Bu günlerde Akdeniz kıyı kesiminde 50 bin ton kaliteli muz yetiştirdiğimizi öğrenmiş bulunuyorum. Bana göre kıyı kesimimize sulama suyu getirilmesi hiçte zor bir şey değildir. Denizin altından borularla Kıbrıs'a su götürülmesi mümkün olduğuna göre Akdeniz kıyılarımızın susuz olan yerlerine su götürülmesi de zor değildir. Böylece buralardaki verimli toprakları sulamak ve buralarda turfanda meyve, sebze ve çiçek yetiştirmek çok da olanaklıdır.

Adana'ya ilk geldiğim günlerde Adana barajının ve mükemmel bir sulama şebekesinin yapılmasının Türkiye'de Turfanda sebze, meyve ve çiçek yetiştiriciliği için büyük bir imkân olduğunu gördüm. Bu nedenle önce kayısıyı ele aldım. Amacıma ulaşmak için İskenderun'dan Finike'ye kadar bütün sahil bölgesini taradık fakat maalesef iç ve dış pazarın tutacağı bir kayısı çeşidi bulamadık. Buna rağmen yılmadım ve çeşitli projelerle ziyaret ettiğim Akdeniz ülkelerinde, soğuklama süresi kısa olan 10-15 kayısı çeşidi buldum. Bu çeşitlerle Adana'da bahçeler kurdum. Yöredeki meyvecilere fidan ve aşı kalemi verdim. Bunlarla çevredeki ilçelerde bahçeler kuruldu.

Nektarin ve şeftali konusunda büyük zorluk çekmedik, İtalya da bu meyvelerde ileriydi. Onlardan bölgeye uyan çeşitler aldık. Bunları Adana ve POZMER'e diktik. Daha sonra 2 asistanımız bu türlerde melezleme çalışmaları yaparak olumlu sonuçlar aldılar. Güzel ve

erkenci kayısı çeşitlerini Avrupa'da katıldığım simpozyumlarda gördüm. Ama maalesef onlardan aşı kalemi alamadım. Bu firmalar yüksek patent hakkı istiyorlardı. Nihayet 2020 yılının Aralık ayı sonlarında Isparta'daki Elma Tarım Fidancılığının kataloğu elime geçti. Elma Tarım ABD'deki PSB Production Vegetal firmasından, bizim Akdeniz kıyılarına tam uyacak kayısı, nektarin ve şeftali çeşitlerinin patentlerini satın almış. Bunlar tam benim istediğim çeşitlerdi. Şimdi Adana'daki meyveci firmalarla konuşarak bu çeşitlerle bahçeler kurulmasını istiyorum. İnşallah bunları görmek bana nasip olur. Bu fidanlar pahalıdır. Ancak inancıma göre bu fidanların meyvelerinin 2 kilosunun parası fidan parasını karşılar.

Bu arada eski asistanlarımızdan Dr. Emine TANRIVER'in Adana'da Avrupai bir fidanlık (BETA) kurduğunu, fidanlarını Fas, Azerbaycan vb. ülkelere sattığını öğrendim. Benzer çalışmaları Dr. Abdullah KANKAYA'da Isparta'da kurduğu Modern Fidanlıkta yapıyor. Ege ve Marmara'da, Antalya'da da böyle fidanlıklar kurulmuş. Bu çalışmalar Türkiye'de meyveciliğin geleceğinin parlak olduğunu gösteriyor.

Burada, ilerideki çalışmalara temel olmak üzere ÖZBEK Hocanın İncekum Simpozyumundan aldığım düşünceleri aşağıya kaydediyorum.

"İtalya'nın 1970'de şeftali üretimi 1 500 000 ton, ihracatı ise 300 000 tondur. Armut üretimi 1 400 000 ton,

ihracatı ise 300 000 tondur. 650 bin tonluk limonun 350 bin tonunu ihraç etmiştir. Ya Türkiye, bu meyvelerde sırasıyla; 192 000 ve 255 bin ton üretime ulaşmış, ihracat ise şeftalide en yüksek rakam olarak 1964 yani bizim ihracat denemesi yaptığımız yılda 201, daha sonrasında 6 tona ulaşabilmiştir. Taze armut ihracatı ise hiç yoktur denebilir. Limon üretim ve ihracatı İtalya'nın 1/3'ü düzeyindedir. Yine İtalya 150 000 ton üzüm ihracatıyla bizim 20-30 katımız fazla ihracat yapmıştır. İspanya 1 400 000 ton portakal, 150 000 ton mandarin, 170 000 ton badem ihracat rakamları ile bizim nerelere ulaşmamız gerektiğine dair hedefleri vermektedir. Turunçgiller ihracatında 1 000 000 tona yaklaşan İsrail,1830'larda bir devlet olarak ortada bile yoktu. Bu ülke avokado ihracatından da bizim için örnek olacak uygulamalar yapmıştır. Yine işaret edeyim ki, İsrail'in bu girişimleri henüz ortada yokken biz Antalya turunçgil istasyonuna avokado getirmiş ve yaymaya çalışıyorduk.

Benim görüşlerime göre 1991 sonuçları bize de umut veriyor. Artık semt pazarlarında bile avokado bulabiliyoruz.

ÖZBEK, Akdeniz meyvecilik bölgesi denilince İzmir'den Hatay'a kadar uzaman kıyı şeridi ile bu şeridin iç Anadolu'ya geçit teşkil eden yerlerini de kapsayan geniş bir bölgeyi düşünüyor. Bu bölge, iklim ve topografisi ile subtropik hatta tropik meyvelerle (muz, hurma) ılıman iklimin karakteristik meyvelerini yetiştirecek şartlara

sahiptir. Böylece bölge turunçgiller, zeytin, muz, avokado, incir, şeftali, kayısı, armut, badem, ceviz, kiraz ve üzüm gibi meyvelerin en az riskle ve en yüksek verim ve kalite ile yetiştirilmelerine imkân verir. Burada Hocam ÖZBEK'in sözlerine son veriyorum.

Gururla söyleyebilirim ki, ÖZBEK Hocanın yukarıda söylediği konuların çoğunu yerine getirdik. Yeni gelen dekan ve rektörler isterlerse bölgede çok daha büyük yeniliklerin yapılmasında Ç. Ü. Ziraat Fakültesi örnek olabilir. Yeri geldikçe bunlara değineceğim.

Türkiye'de meyvecilik üzerinde çalışmış yeni türler ve çeşitlere emek vermiş bilim adamlarını tanımıyoruz. Bunlardan birkaç tanesinin adını ÖZBEK Hoca, İncekum Simpozyumunda andı. ÖZBEK Hocaya göre "Akdeniz Bölgesinde meyvecilik istediğimiz ölçüde gelişmemişse bunun en baş nedeni 1930'larda başlatılan hızlı gelişme, anlayış ve gayretin devam ettirilmemiş olmasıdır. Gerçekten daha 1931 Birinci Ziraat Kongresinde Türkiye'nin meyvecilik sorunları ele alınmış, özel ihtisas raporları hazırlanmıştır. O raporları hazırlayan A. NADİR, TAHSİN, KAZIM, Ragıp Ziya MAĞDEN, REŞAT, Ali BURHAN, TAHİR, SABRİ, FAZLI, FUAT ALİ, HİLMİ ve TEVFİK Beyleri saygı ile ve ölenlerini rahmetle anmak isterim. Bu kongre raporlarında ele aldıkları incir, fındık, üzüm, antepfıstığı, zeytin, turunçgiller konularını her yönüyle incelemişler ve alınacak tedbirleri göstermişlerdir.

Bu isimleri; yaptıkları işleri, yetiştirdikleri uzmanları başka yayınlarda bulamayız. Türkiye nüfusu bugün 83 milyon olmuştur. Ülke toprakları bu insanların meyve gereksinimi rahatlıkla ve Cumhuriyetin ilk yıllarına göre fazlasıyla karşılamaktadır. Bu meyveler ihraç da edilmektedir. Bunlar da meyvecilikte ne denli ilerlediğimizi göstermektedir.

Sabahattin Hocanın anlattıklarına göre bizim Bahçe Bitkileri konusunda yetişmiş bilim adamlarına, uzmanlarına gereksinimimiz olduğuna kanaat getirdim. Bu düşüncelerle akademik yaşantım boyunca 26 Ziraat mühendisine önemli konularda doktora yaptırdım. Bu doktoraların 2'si Ankara Üniversitesinde, geri kalan 24'ü Çukurova Üniversitesinde gerçekleşti. Ankara'da yaptırdığım doktoralardan Seyit Mehmet ŞEN'in konusu "Armut çeliklerindeki içsel inhibitörlerin temizlenmesi" üzerineydi. Doktorantım Atatürk Üniversitesi'nde asistandı. Sonradan orada ceviz konusunda doçent oldu, oradan Yüzüncü Yıl Üniversitesine Profesör olarak atandı ve oraya Rektör oldu. Kendisi Türkiye'de ceviz yetiştiriciliğinde öncü oldu. Ceviz konusunda yetiştirdiği profesörler Türkiye'nin değişik üniversitelerinde öğretim üyesi olarak çalışıyorlar.

İkinci doktorantım Yücel GÜLŞEN ayvalar üzerinde çalıştı. Ankara Üniversitesi'nde profesör oldu ve akademik hayatına orada son verdi.

Ali YILMAZ HIZAL'a turunçgillerde meyve dökümlerinin bitkisel hormonlarla ilişkileri üzerinde doktora yaptırdım. Bu doktora Çukurova Üniversitesi'nde yapıldı. Sonradan Dr. HIZAL Doçent olarak Diyarbakır Üniversitesi'ne geçti ve çalışmalarına orada devam etti.

Onur KONARLI Atatürk Yalova Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsünde çilek üretme konusunda çalışarak doktorasını Çukurova Üniversitesinde yaptı. KONARLI Üniversiteye transfer olmadı ve Atatürk Yalova Bahçe Bitkileri Araştırma Enstitüsündeki araştırmalarına araştırıcı olarak devam etti.

Ümit ERTAN da Atatürk Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsünde Meyve muhafazası üzerinde çalışıyordu. Doktorasını Çukurova Üniversitesinde patates muhafazası üzerinde yaptı. Sonradan Üniversiteye transfer olarak profesör oldu. Bir süre FAO Meyve muhafazası profesörü olarak Yemen'de çalıştı. Titiz ve iyi bir muhafazacı idi.

Fahrettin ÖZ, Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü araştırıcılarındandı. Bir süre görgü ve bilgisini artırmak üzere Almanya'ya gönderildi. Almanya'dan dönüşünde Çukurova Üniversitesinde kirazlarda döllenme biyolojisi üzerinde doktora yaptı. Doktorasından sonra araştırıcı olarak Yalova'da çalışmaya devam etti.

Böylece Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsünde 3 değerli araştırmacıya doktora yaptırmış oldum.

Yenidünya, Antalya, Alanya, Mersin, Adana, Tarsus vb. Akdeniz Bölgesinin en erkenci meyvelerindendir. Adana'da gezdiğim yerlerde, ev bahçelerinde, caddelerde, her yerde yetiştiğini gördüm. Bunlar genellikle çekirdekten çıkan ağaçlardır. O yüzden küçük ve ekşi meyveli ağaçlardır. Adana'ya geldiğim ilk zamanlarda ilgilendiğim meyve ağaçlarındandır. Seçilmiş bazı ağaçlarla aşılama işleri sadece Alanya fidanlığında temmuz ayında yapılıyordu. Bundan sonraki bölümlerde de anlatacağım gibi, yenidünyada aşılama işlerini, bahçe kurulmasını Adana'da geliştirdik. Ancak yetiştirdiğimiz ağaçların meyveleri çok çekirdekli idi. Doğrusu iri meyveli, az veya tek çekirdekli yenidünya seleksiyonu yapamadık. Onun yerine bulabildiğimiz, çekirdekten yetişme fidanlarla küçük bir bahçe kurabildik. Bu arada, bir Antalya seyahatimizde Antalya Turunçgiller Enstitüsünde yenidünya üzerinde çalışan, Ankara'dan öğrencim Şenes DEMİR ile yenidünyada az ve küçük çekirdeklilik, iri meyvecilik konularını tartıştık. Şenes'e bu işi bitki hormonlarıyla yapmayı önerdim. Maalesef istediğimiz sonuçları, Şenes'in yoğun çabalarına rağmen alamadık.

Söz yenidünyaya gelmişken çeşitli toplantılar için gittiğim Akdeniz Ülkelerinde de konuyu inceleme fırsatı

buldum. Tunus yenidünya ile çok küçük ölçüde ve bodur ağaç konusunda ilgileniyordu. Yenidünya için ilgilendikleri anaç BA-29 idi. Yenidünya anacını hiç kullanmıyorlardı. Bu anaçlardan 5 tanesini Türkiye'ye getirdim. Yaptığımız aşılamaların 3'ü tuttu. Daha sonra bu konuyla ilgilenmedik. Yenidünya ile esas ilgimiz değişik aşılamalardan hangisinin başarılı olacağı idi. Doktorantlarımdan Aytekin POLAT'a bu konuyu verdim. Dr. POLAT, hava daldırması dahil, değişik zamanlarda, değişik aşıları denedi ve yenidünya aşı sorununu çözdü. Dr. POLAT şu anda Antakya'da Mustafa Kemal Üniversitesinde profesör olarak çalışmaktadır. Prof. Dr. POLAT şu anda Türkiye'de yenidünyada otoritedir.

Gezdiğim ülkelerden İtalya'nın güneyinde bir yenidünya koleksiyonu yapmış olan Dr. MONASTRA'ya rica ettim, beni Enstitüye götürdü. Çeşitler çok iri meyveli değildi. Ben bizimkilerden daha iri meyveli olan tiplerden aşı kalemi aldım, onları Adana'ya getirerek bahçemizdeki çöğürlere aşılattım. Akdeniz ülkeleri içinde yenidünya ile öteki ülkelerden daha bilimsel olarak çalışan ülke İspanya idi. İspanya'nın Almeria Bölgesinde bir enstitü yenidünyalarda bodurlaştırma ve meyve irileştirme üzerinde çalışıyordu. Bodurlaştırma BA-29 ile ve meyve iriliği yoğun meyve seyreltmesi ile yapılıyordu. Benzer çalışmaların biz de yapılması gerekir. Prof. Dr. POLAT'dan aldığım bilgilere göre, yenidünya konusunda en iyi çalışmalar Çin'de yapılıyormuş. Ülkemize Alanya, Anamur, Mersin, Tarsus, Adana vb. yerlerde

yenidünyalarda irilik, az çekirdeklilik ve tatlı meyvecilik konularında bir seleksiyon çalışmasına gereksinim vardır. Buna ek olarak İspanya Almeria'daki çalışmalara benzer çalışmaların da yapılmasına gereksinim vardır.

Türkiye'nin en çok tutulan yerli elması Amasya'dır. Adı Amasya olduğu halde en geniş ölçüde Niğde'de yetişir. En önemli sakıncası "periyodisite" dir (bir yıl meyve verip ertesi yıl vermeme). İkinci önemli sakınca meyvelerin geç kızarmasıdır. Fidancılarda standart irilikte meyve yapan Amasya elması satılmaz. Bununla birlikte en çok fiyat getiren, güzel kokulu bir elmadır. Bu koku yüzünden Niğde'de "misket" elması adını almıştır. Niğde'de hava ile soğutmalı depolarda muhafaza edilir.

POZMER'i ilk kurduğumuz yıllarda Niğde meyve fidanlığından büyük yardımlar aldık. O zamanlar fidanlığın Müdürü Rahmetli Münir ELTEZ idi. Maalesef kendisi Müdür olarak tayin edildiği Erzincan Bahçe Bitkileri Enstitüsünde bir cinayete kurban gitti. M. ELTEZ çok bilgili bir meyveciydi. Standart bir Amasya elması yetiştirmek üzere M. ELTEZ'e bir doktora konusu önerdim. ELTEZ önerimi memnunlukla kabul etti. Benim istediğim normal irilikte, misket, kokulu, erken mevsimde kızaran beyaz etli bir Amasya tipi bulmaktı. Bulabileceği yer Niğde idi. ELTEZ'e bir başka önemli önerim de düşük ihtimalli olmakla birlikte, yapacağı seleksiyon içinde periyodisite göstermeyen tip veya tipleri de aramasıydı. ELTEZ dört yıllık doktora çalışmaları içinde istediğim

özelliklere sahip normal irilikte, erken kızaran, misket kokulu ve periyodisite göstermeyen, 2 yıl üst üte meyve verip bir yıl dinlenen, 3 yıl meyve verip 1 yıl dinlenen toplam olarak 41 tip buldu. Bunların aşılı fidanlarını EM anaçları üzerine aşılayarak POZMER'deki teraslara diktik. KAŞ-EL çeşidi adını verdiğimiz bu fidanlar POZMER'de, ben emekli olduktan sonra maalesef susuzluktan kurudu.

Son yıllarda Samsun Bahçe Kültürleri Enstitüsü bir Amasya seleksiyonu daha yaptı. Maalesef bu seleksiyonun sonuçlarını bilmiyorum. Ancak bizim KAŞ-EL'lerin 2'sinin Eğirdir Bahçe Kültürlerinin yayınladığı bir katalokta yer aldığını biliyorum. Ayrıca Yalova'da M-9 üzerine aşılı KAŞ-EL'in güzel meyveler verdiğini gözlemledim.

Ne yazık ki Enstitü Müdürü olmuş bu değerli doktorantımı genç yaşında kaybetmiş bulunuyorum.

Caner ONUR, Ankara'dan öğrencimdi. Mezun olunca Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü'ne tayin oldu. Ankara'da bir gün bana gelerek benim yönetimimde doktora yapmak istediğini söyledi. Aslında çok çalışkan bir öğrenci değildi. Kendisine bir ön çalışma yapmasını, onu beğenirsem doktora yaptırabileceğimi söyledim, kabul etti ve gerçekten güzel bir ön çalışma yaptı. Sonra Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsüne transfer oldu. Ben de Çukurova Üniversitesine tayin oldum. Caner yine bana geldi ve doktora yapmada ısrarlı olduğunu söyledi. İsteğini kabul

ettim ve kendisine Akdeniz kıyı kesiminde Nar seleksiyonu üzerinde bir doktora çalışmasını tez olarak verdim. Ancak bu nar çalışmalarını yaparken gezdiği yerlerde soğuklama gereksinimi düşük kayısıları da aramasını önerdim. Önerimi kabul etti ve İskenderun'dan Finike'ye kadar kıyı kesimini taramasını istedim. Aradığım şey Amerikalıların Wonderful adlı güzel kırmızı kabuklu ve yine güzel kırmızı taneli hafif mayhoş nar veya narlar bulmasıydı. Aradığımız narı Anamur'da bulduk. Caner istediğimiz özelliğe yakın başka narlar da buldu. Bunlarla Alata'da, Şanlıurfa'da ve Ç. Ü. Ziraat Fakültesinde bahçeler kurduk. Caner doktoradan sonra çocuklarının eğitimi için Antalya Turunçgiller Enstitüsü'ne transfer oldu. Burada çalışmalarını melezleme, nar ıslahı konusunda yoğunlaştırdı ve güzel verimli nar tipleri buldu. Caner bu çalışmalarıyla Akdeniz ve Ege kıyılarında nar ziraatının genişlemesini sağladı. Bugün Türkiye yıllık 500 bin ton nar üretiyorsa bunun yaratıcısı Dr. Caner ONUR'dur. Maalesef ben Adana dışında iken kendisini kaybettik. Tanrıdan kendisine rahmet diliyorum.

Kaliforniya'nın frigo fidelerle çilek yetiştirme yöntemi ile Türkiye'nin özellikle Akdeniz ve Ege bölgelerinde çilek yetiştirmeye başladıktan sonra üretim hızla arttı. Bu arada Ç. Ü. Ziraat Fakültesi de asistanlar bakımından zenginleşti. Çilek yetiştirme konusunda yapılacak birçok eksiğimiz vardı. Kaliforniya çilekleri iri kırmızı renkli ve çok verimli idi. Ancak bizim Osmanlı

çileğindeki koku ve aroma bunlarda yoktu. Ben Ankara'da Osmanlı çileğini anaç olarak melezleme çalışmalarına başlamıştım. Melez bitkilerimi Adana'ya getirdim. Bir yandan da melezlemelere yeni çileklerle Adana'da devam ettim. Yanıma yeni asistanlardan Sevgi PAYDAŞ'ı aldım. 30 000 kadar melez bitkiyi Bölüm bahçesine dikerek amacımıza uygun çilek tipi aradık. Böylece S. PAYDAŞ'ı çilek ıslahçısı yaptım. S. PAYDAŞ bunca yıldır hala melezleme çalışmalarına devam ediyor. Bu yıllar içinde güzel kokulu tipler de buldu.

Frigo bitkilerle verim yüksek oluyordu. Kuşkusuz bu durum çiçek tomurcuğu oluşumu ile ilgiliydi. İspanyollar fideleri yüksek ve soğuk yerlerde yetiştiriyorlardı. Bizim POZMER bu duruma uygun bir yerdi. Ancak toprakları ağırdı ve sulama suyu kıttı. Fakültemiz de fide yetiştirilmeye çok uygun değildi. Bu arada Alata'nın topraklarını inceledik. Burası kumul bir araziydi. Yeraltı suyu da boldu. Özetle burası fide yetiştirmeye uygundu. Ancak kışları ılık geçiyordu. Alata'nın müdüründen kumul arazinin bir kısmını bize vermesini rica ettik. O da, sağolsun, kabul etti. Böylece Fakülte arazisi POZMER ve ALATA kumulları olmak üzere 3 yerde fide yetiştirilmeye ve bunlardaki çiçek tomurcuğu oluşumunu incelemeye başladık. Bu konuyu S. PAYDAŞ'a doktora konusu olarak verdim. S. PAYDAŞ ilkbahar ve yaz aylarında fidelerin yetiştirilmesi ile ilgileniyor, yılboyu örnekleri söküp temizleyip tespit çözeltisine aldıktan sonra soğuk hava deposuna koyuyor

ve trinoküler bir mikroskopta çiçek tomurcuğu oluşumunu inceliyordu. Çalışma çok zor fakat ilginçti. O kadar ki bugün bile çilek araştırıcılarının ilgisini çekiyor. Ayrıca tezi içerisinde gün uzunluğunu kısaltma, farklı azot düzeylerinin çiçek tomurcuğu oluşumuna etkileri gibi farklı konular da incelendi. Sonuçta S. PAYDAŞ bu tezi ile doktor oldu. Daha sonraki kayısı, yenidünya ve çilek çalışmaları ile Doçent ve Profesör oldu. Halen Ç. Ü. Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümünün Başkanı olarak çalışmalarına devam ediyor.

Frigo çilek yetiştirmenin temelinde fide yetiştiriciliği ana konudur. O konuyu da Nurgül TÜREMİŞ'e doktora tezi olarak verdim. TÜREMİŞ kumul arazide, fakülte arazisinde ve POZMER'de fide yetiştirecek ve fidelerde nişasta analizi de yapacaktı. Onun için önemli olan konu ana bitki başına kaç tane kaliteli fide elde edilebildiği ve bunların frigo bitki olarak kullanılıp kullanılmayacağı idi. Dr. TÜREMİŞ daha sonra Doçent ve Profesör oldu, bir süre Bölüm Başkanlığı yaptı ve 2021 yılında emekli oldu.

Türkiye'de çilek tarımını geliştirmek için bölüm olarak yoğun çabalar sarf ettik. Böylece çilek tarımı ülkeye yayıldı. Kabzımallar meyveleri küçük bulduklarını bize bildirdiler. Biz de çeşit değiştirerek meyveleri irileştirdik. Ancak bu işleri iyi bildiklerini zanneden bazı kişiler bu iri meyvelerin "hormonlu olduğunu" yaymaya başladılar. Silifke'de bir miting yaparak bu meyvelerin

doğal olarak iri olduğunu, çilekte hormon uygulamasının sadece bizde değil dünyanın hiçbir yerinde yapılmadığını bilimsel olarak açıkladık. Bununla birlikte pazarlardaki çileklerde kimyasal olarak modern yöntemlerle hormon analizleri yaptık. Bu konunun incelenmesini asistanım olan Ahsen Işık ÖZGÜVEN'e verdim. Ahsen bu tezle Doktor oldu. Daha sonra Bölümde Doçent ve Profesör oldu. Eşinin genç yaşta vefatı nedeniyle emekli oldu ve fakültemizden ayrıldı.

Alata'da çilek fide yetiştiriciliği yaparken Alata'daki araştırmacılardan Emine ÖZDEMİR de çilek üzerinde çalışmak istediğini söyledi. Alata'nın kumul alanları çilek yetiştiriciliğine çok uygundu. Ben de ona bitkilerden elde edilen erken kol bitkileriyle bir deneme yaptırmak istiyordum. Alata ocak ayında soğuk oluyordu. Onun için çift plastik tünel kullanmayı düşündük. Deneme başarılı oldu. Bu çalışma ile Emine Hanım benim 5. çilek doktorantım oldu. Daha sonra ÖZDEMİR Antakya'daki Mustafa Kemal Üniversitesi'ne geçti. Bir süre sonra orada Profesör ve Fakülte Dekanı oldu. Geçen yıl da sağlık nedenleriyle emekli oldu (2020). Emine Hanımın metodu bu yıllarda erken çilek yetiştiriciliği için uygulanıyor.

Meyve ağaçlarının yetiştirilmesinde önemli bir kavram "+7.2^{o}" nin altında geçen sürenin saat olarak belirlenmesidir. Buna, "Soğuklama Süresi" denir. Adana'da özellikle erkenci şeftali ve nektarin yetiştirmek istiyorduk. Adana'nın soğuklama süresi 415 saat

dolayındaydı. Ancak çevrede, kuzey taraflarda soğuklama süresi 815 saat olan J. H. Hale şeftalisinin yetiştiğini gördük. O zaman şeftalilerdeki soğuklama süresinin değişik olabileceğini düşündük. Konuyu çözümlemek üzere doktora tezi olarak asistanımız Ayzin KÜDEN'e verdim. Ayzin Hanım teorik olarak +7.2 ^{o} kavramının +11° olduğunu kanıtladı. Bu tezi ile doktor oldu. Daha sonra çeşitli meyve ağaçlarının soğuklama gereksinimleri üzerindeki çalışmaları ile Doçent ve Profesör oldu. Daha sonra fakültemizde bir dönem Dekanlık yaptı. Bölümümüzde Profesörlük yaparken 2021'de emekli oldu.

Asistan Ali KÜDEN'in bahçe bitkileri yetiştirme tekniği üzerinde çalışmasını istiyordum. Konu esas olarak Prof. Dr. Muhsin YILMAZ'ın çalışma alanıydı. Konuyu kendisine önerdiğimde kendisinin üniversitemizde bir başka fakültede dekan olarak çalışmakta olduğunu dolayısıyla Ali'nin doktorası ile ilgilenemeyeceğini söyledi. Böylece Ali'nin doktora babası da ben oldum. Ali de doktor olduktan sonra elmalar, armutlar ve kirazlar üzerinde çalışarak Doçent ve Profesör oldu. Ali, ben emekli olduktan sonra POZMER'e Müdür oldu. Halen Bölümümüzde profesör olarak çalışıyor.

Şükriye KURNAZ, Adana'da bizim bölümden mezun. Mezuniyetten sonra Samsun 19 Mayıs Üniversitesi'ne asistan olarak girdi ve 35. Maddeye göre bizim bölümde doktora yapmaya geldi. Kendisine Hidro coolingle şeftalide muhafaza konusunu verdim. Başarılı

bir doktora yaptı ve Samsun'a döndü. Kısa sürede Doçent, Profesör ve Bölüm Başkanı oldu. Ancak kısa süre sonra genç yaşta emekli olarak üniversiteden ayrıldı.

Muharrem ÖZCAN da Samsun 19 Mayıs Üniversitesi asistanlarındandı. O da 35. Maddeye uyarak bizim bölümde doktora yapmaya geldi. O da başarılı bir doktora yaparak Samsun'a döndü. Bir süre sonra Doçent ve Profesör oldu. Aldığım bilgilere göre yakın zamanda 19 Mayıs Üniversitesinde Ziraat Fakültesine Dekan olmuş.

Üniversitenin kuruluş yıllarında bölümümüzde bir sebzecilik Profesörü yoktu. Sebzecilik derslerini Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesinden çağırdığımız profesörlere yoğun dersler halinde verdiriyorduk. Bölüme aldığımız asistanlar arasından Ayşe Yıldız PAKYÜREK'i sebze çalışmaları ve uygulamaları için görevlendirmiştim. Ancak zamanı geldiği halde doktora yaptıracak hoca yoktu. Mecburen bu görevi de ben üstlendim. O zamanlar Adana'da örtüaltı karpuz yetiştiriciliği pek yoktu. Şimdilerde yetiştirilmekte olan alacalı karpuz çeşidinin örtüaltında yetiştiriciliği üzerine kendisine bir tez verdim. O tezi yapıp, doktor olduktan sonra Harran Üniversitesi'ne transfer oldu. Halen orada profesör olarak çalışmaktadır.

Bölümce Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü'nü sık sık ziyaret ederdik. Bir ziyaretimde oranın araştırıcılarından Ayla YILDIZ, "Bana doktora yaptırır mısınız?" dedi. Ben "Hangi meyve üzerinde çalışmak istiyorsun?" dedim. Oraya önceden kayısılarda

bazı çeşitlerden koleksiyon amacıyla kayısı dikmiştik. “Bu kayısılarda melezleme ıslahı üzerine çalışmak ister misin?” diye sordum. Memnuniyetle kabul etti. Şansına kayısıların da çiçeklenme zamanı idi. Melezlemeleri yaptı, meyveleri ve çekirdekleri aldı. Kışın çekirdekleri katladı ve ilkbaharda melez çekirdeklerin fidanlarını elde etti. Ayla Hanım şanslıydı ve ciddi çalışıyordu. Melez fidanları ertesi yıl meyve verdi. Bunlar arasında özelliklerini beğendiğimiz tipler de vardı. Bu tiplerden bazılarıyla Mut’ta bahçeler kuruldu. Ayla Hanıma tezinin içeriğinde önemli bir konu verdik. O da melez fidanlarda hangi özelliğin hangi ana anaçlardan geldiğinin tayini idi. Ayla Hanım bu konuyu da Ege Üniversitesi ile işbirliği yaparak çözümledi. Böylece başarılı bir doktora yapmış oldu. Ne yazık ki eşinin Adana Tarım İl Müdürlüğü’ne tayini ile kendisi de Adana’ya geldi ve bu çalışmalara son verdi.

Akdeniz kıyılarında yoğun kayısı üretimi İskenderun’un Sakıt Vadisinde ve Mersin’in Mut ilçesinde yapılmaktadır. Ç. Ü. Ziraat Fakültesi’nde öğrencim Coşkun DURGAÇ mezun olunca Mustafa Kemal Üniversitesine asistan girdi. Bana gelerek doktora yapmak istediğini söyledi. Kendisine Sakıt Vadisindeki kayısılarda seleksiyon üzerinde bir konu verdim. Zira burada zengin ve kaliteli bir kayısı popülasyonu vardı. Ağaçlar çekirdekten yetişme, çöğür anaçlardı. Orada çok farklı tipler vardı ve kaliteli, erkenci, güzel kırmızı renkli çeşitler bulabilirdik. Coşkun yaklaşık 3 yıl konu üzerinde yoğun çalışmalar yaparak doktorayı tamamladı. Halen Mustafa

Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nde profesör olarak çalışıyor.

ANTEPFISTIĞI

Güneydoğu Anadolu Türkiye'nin en kurak en sıcak bölgesidir. Yıllık yağışı 300 mm dolayındadır. Ancak bu bölgeyi süsleyen altın ağaçları vardır. Bunlar, antepfıstığı ağaçlarıdır. Genellikle 10-15 metre aralıklarla dikilmiştir. Bazı yerlerde sıra aralarına asma dikilmiştir. 1990 yılında Yalova'da gerçekleştirilen simpozyumda Akdeniz ve yakın doğu ülkeleri antepfıstığı sorumlusu seçildikten sonra ilk olarak Gaziantep'e, Şanlıurfa'ya ve Ceylanpınar'a gitme fırsatım oldu. Özellikle Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliğindeki 35 bin dekarlık antepfıstığı bahçelerine hayran kaldım. Bu bahçeleri ne gibi zorluklarla kurulduğunu düşününce burada emeği geçen ziraat mühendislerini, ziraat teknisyenlerini ve işçileri büyük bir sevgiyle anıyorum.

Atatürk Barajından Harran Ovasına su gelmeden, su gelince burada hangi bitkilerin yetişebileceğini incelemek üzere Koruklu'da Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi'ne bir proje verildi. Bize tahsis edilen arazide bölüm elemanları olarak çilek, kayısı, erik, nar, şeftali, nektarin, badem örtüaltında değişik sebzeler yetiştirme konularında denemeler yaptık. Sulama suyunu açtığımız bir derin kuyudan aldık ve sulamaları damla sulamayla yaptık. Sonuçlar olumlu oldu. Yalnız çilekleri,

güneşlenme çok olduğu için, gölgede yetiştirdik. Bu arada Zootekni Bölümü de Ceylanpınar'da denemeler yapmak istedi. Ceylanpınar Müdürlüğü Zootekni Bölümünün bu isteğini, kendi arazisinde meyve yetiştirme denemeleri yapmak koşuluyla kabul etti. Biz bu öneriyi kabul ettik. Ceylanpınar bize dikenli tel ile çevrilmiş sulanabilir 500 dekar arazi verdi. Bölüm olarak konuya sahip çıktık ve orada zor koşullarda badem, şeftali, nektarin ve antepfıstığı denemeleri kurduk. Antepfıstığında sık dikim denemesi düzenledik. Bu denemelerin kontrolünü Harran Üniversitesi asistanlarından olup benim yanımda doktora çalışması yapmakta olan Bekir Erol AK'a verdik. Bekir Beyin doktorası Ceylanpınar antepfıstıklarında değişik çeşitlerde verim ve fenoloji çalışmaları yapmak konusundaydı. Bekir Bey Ceylanpınar'ın iklim bakımından çok olumsuz koşullarında doktorasını başarı ile yaptı, doktor oldu. Sonradan doçent, profesör, bölüm başkanı ve hatta bir süre dekan da oldu. Ceylanpınar'daki çalışmaları sırasında bizim yerli antepfıstıkları arasında bir tane de periyodisite göstermeyen bir ağaç buldu. Fakat maalesef bu çeşidin gerek Ceylanpınar'da gerek Harran'da yayılması konusunda pasif davrandı. Periyodisite konusu bizim antepfıstıklarının önemli bir konusudur. İran, Amerika ve bizim Siirt fıstıklarında kısmi periyodisite vardır. Yani bu çeşitler 1 yıl tam, 2. yıl az meyve verirler. Bizim yerli çeşitler ise 1 yıl tam verdikleri halde 2. yıl hiç meyve vermezler. Bizim yetiştiriciler kısmi periyodisite gösteren Siirt çeşidini benimsememişler. Çünkü bizim

yerli çeşitler, periyodisite gösterdikleri hem daha küçük meyveli oldukları hem de daha az çıtlak oldukları halde daha lezzetlidirler. Bu olguya bir örnek vermek isterim. Sicilya'da yapılan bir antepfıstığı simpozyumunda antepfıstığında ABD'de bir otorite olan Dr. FERGUSON, Türk, İran ve Amerikan fıstık çeşitlerini karşılaştırırken, Amerikan fıstıklarının daha iri ve çıtlak oldukları için Türk ve İran çeşitlerinden daha üstün olduğunu söyledi. Toplantıdan çıkarken tatması için kendisine dört beş tane Türk antepfıstığı verdim. Onları yedi ve çok lezzetliymiş dedi. Ben de "İşte senin beğenmediğin Türk fıstığı budur." dedim. FERGUSON bir şey diyemedi ve kafasını sallamakla yetindi.

Dünyada en çok antepfıstığını sırasıyla İran, ABD ve Türkiye üretiyor. İran ve ABD'nin başarısı fıstıkların sulanmasından kaynaklanıyor. Akdeniz Sert Kabuklu Meyveler Araştırma Gurubu olarak FAO'ya başvurdum. FAO İspanya, ABD ve Türkiye'den birer araştırmacıyı İran'a en yoğun antepfıstığı yetiştirilen Kerman ve Rafsancan'a gönderdi. Türkiye'den bu guruba biraz zorlamayla ben de katıldım. Rafsancan'da antepfıstığı çalı şeklinde, çok sık dikim halinde, çok uzak dağlardan yer altı kanalları (ganat) ile gelen su ile sulanıyordu. Su tuzluydu, toprağın üstünde beyaz tuzu görmek mümkündü. Dr. FERGUSON ABD'de sulama suyunun tuzsuz olduğunu söyledi. İspanya'da Tarragona'daki Sert Kabuklu Meyveler Araştırma Enstitüsü Müdürü VARGAS'da yeni kurulan antepfıstığı bahçelerinin

sulandığını söyledi. Ben ise Türkiye'de antepfıstığı bahçelerinin sulanmadığını çünkü yetiştiriciler arasında Türkiye'de sulamanın antepfıstığı ağaçlarını kurutacağı inancının hakim olduğunu söyledim.

Türkiye'ye döndükten sonra Güneydoğu Anadolu'da fıstıkların sulanma sorununa önem verdim. Ceylanpınar, Koruklu, Gaziantep ve Nizip'te fıstık bahçelerinde sulama denemeleri kurdum. Gaziantep'teki Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü'nde "tek tek" tepelerindeki menengiç üzerine aşılı fıstıklarda sulama denemeleri yaptım. Ancak bu sulamalar çanak sulama şeklindeydi. Sulama denemelerine en çok Nizip'teki bir yetiştirici (Kasım BOLER) önem verdi. Bahçelerini bahçesinden çıkardığı yeraltı suyu ile ve damla sulamayla sulamaya başladı. Ancak sulama borularını su içmek için ağaçkakanlar deliyordu. Bunun üzerine Kasım Bey su borularını yer altına çekti. Bu yöntemle bahçeyi bilinçli bir şekilde sularken çok geniş olan ağaç aralarına birer fidan daha dikti. Kasım Beyin uygulamalarını gören Nizipli çiftçiler onu taklit etmeye başladılar. Kasım Bey bu yıl UCB-1 anaçlarıyla sık dikimli bir bahçe kuruyor. Kasım Bey'den öğrendiğime göre Mirkelam Bey de Fırat nehrinden elektro pompayla çektiği suyla fıstık bahçelerini suluyormuş. Ben Şanlıurfa'ya denemelerimiz için 10-15 yıl gelip geçerken Mirkelam beyin fıstık çöğürlerinin kurak koşullarda bir türlü büyümediğini görür ve üzülürdüm. Bir iki kez baba Mirkelam'a bu düşüncemi

söyledim. Mirkelam Bey'in oğulları nihayet benim önerilerimi dinlemişler.

Kasım BOLER ileri görüşlü, yeniliklere açık bir yetiştirici. Kendi olanaklarıyla benim Adana'da 1994 yılında düzenlediğim Dünya ilk antepfıstığı ve Dr. FERGUSON'un Kaliforniya'da düzenlediği antepfıstığı ve badem toplantılarına katıldı ve Kaliforniya'dan hiçbir Türk fıstık araştırıcısının yapmadığı bir şey yaptı ve ABD'den Kerman Fidanı ve UCB-1 anacı getirdi. Şimdi yaptığı değişik uygulamalar (fertigasyon), budama ve yaprak analizleriyle bölgeye örnek oluyor.

Ahmet Münir BİLGEN uzun süre Gaziantep Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü yaptı. Ceylanpınar'daki fıstıkların bakımı üzerinde çalıştı. Yaptığı en önemli iş Siirt'teki yaşlı buttum ağaçlarının çevirme aşılarıyla antepfıstığına çevrilmesiydi. Kendisiyle Ceylanpınar'daki antepfıstığı ağaçlarında yaprak gübrelemesi denemeleri yaptık. Gündüzleri çok sıcak ve güneşli olduğu için uygulamaları geceleri yaptık. Ahmet Münir daha sonraları antepfıstığı yapraklarının besin maddeleri içerikleri üzerinde benim yönetimimde doktora yaptı. Çalışma hayatının son dönemlerinde Giresun Fındık Araştırma Enstitüsüne müdür oldu ve oradan emekli olduktan 4 yıl sonra kalp krizi geçirerek vefat etti. İyi bir antepfıstığı araştırıcısıydı. Giresun'a tayini, kanımca bir hataydı.

Antepfıstıkları dioiktir. Değişik çeşitlere uygun tozlayıcı bulması için, antepfıstığı Enstitüsü'nden Halit Seyfettin ATLI'ya bir mastır tezi verdim. ATLI bu tezi yaparak uygun tozlayıcılar buldu. Daha sonra Seyfettin *Pistacia vera* L. İle *Pistacia khinjuk* Stocks'u karşılıklı melezleyerek bir anaç ıslahı yaptı ve bu çalışmayla ziraat doktoru oldu. Sonraki zamanlarda Siirt Üniversitesi'ne Öğretim Üyesi oldu. Halen orada çalışıyor.

Antepfıstığı çalışmalarına Bölümde çok önem vermiştik. Bunlar arasında özellikle saçak köklü tüplü anaç yetiştiriciliğine özel bir önem verdik. Tohumları altları delik dondurma kaplarına ekiyor ve kökler saksıların dibinden çıkıp kuruyunca çöğürleri saksı içindeki topraklarıyla yaklaşık 10 litrelik plastik torbalara dikiyor ve çöğürler aşı aşamasına gelince aşılıyorduk. İranlı bir öğrencimiz Yusuf NİKPEYMA çöğürlerin değişik saksı toprağı ortamında büyümeleri üzerine denemeler yaptı ve bu çalışması ile doktor oldu. Daha sonra Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Bahçe Bitkileri Bölümüne asistan olarak girdi. Halen Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Yukarıdaki çalışmaları yaptırırken Mersin'in Toros dağlarında bir köy olan Senir'den bir mektup aldım. Mektup köy muhtarından geliyordu. Muhtar, köyün civarında pek çok menengiç (*Pistacia terebinthus*) ocağı bulunduğunu, bunların antepfıstığına çevrilmesinde uyguladıkları aşıların başarılı olmadığını bu konuda

kendilerine yardımcı olup olamayacağımı soruyordu. Kendisine olumlu cevap verdim. O günlerde Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsünde araştırıcı olarak çalışan Semih ÇAĞLAR da doktora yapmak üzere bana başvurmuştu. Senir'e gitmek üzere Alata'ya gittim ve Semih Beyi de alarak yola çıktım. Torosların köye yakın yerlerinde bir sürü menengiç ocağı vardı. Muhtar bunları bize gösterdi ve bunların fıstığa çevrilmesinde benden yardım istedi. Ben Semih Beye, işte senin doktora konun, bu menengiçlerde benim teknik kitaptaki değişik aşıları değişik zamanlarda yaparak aşılamalar yapmasını söyledim. Önce ocakların bir yığın kök sürgününden temizlenmesi ve ocakta bir tane aşılanacak dip sürgünü bırakılmasını söyledim. Muhtara da bu işleri öğrenecek genç ve becerikli bir adam vermesini söyledim, o da kabul etti. Semih Bey o kış uygulamalara başladı. Ben de ilkbaharda Senir'e giderek uygulamaları inceledim. Çalışmalar 3 yıl sürdü. Bize verilen gençte öğrendiklerini başka köylülere öğretti. Çalışma başarılıydı.

Böylece, akademik yaşantım içinde Türkiye meyvecilik grubuna 10 profesör, 1 doçent, 2 Doktor Öğretim Üyesi ve 7 araştırmacı yetiştirdim. Özelikle Türkiye'nin en önemli Bahçe Kültürleri ve Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitülerinde doktora yapan araştırıcıların yerlerinde kalmalarını ve o enstitülerin kuvvetlenmelerini istiyordum. Fakat arkadaşlar Üniversiteleri tercih ettiler. Mamafih üniversitelere giden arkadaşlar da araştırıcı yetiştirdiler. Böylece Türkiye

bahçe araştırıcıları zengin bir kadroya sahip oldu. Bunu değişik üniversitelerde yapılan Türkiye Bahçe Bitkileri Kongrelerine olan katılımların yüksekliğinden anlamak mümkündür. Ben de buna katkıda bulunduğum için haklı olarak gurur duyuyorum.

Bir gün Hollanda serasında ısıtma ünitesiyle uğraşırken işçilerden biri yanıma gelerek yabancı bir beyin beni görmek istediğini söyledi. Ziyaretçinin yanına gittim. Ziyaretçi kendini tanıttı. Gelen, Pakistan Tarımsal Araştırmalar Başkanı idi. Burada neler yaptığımızı sordu. Yaptıklarımızı, doktoraları, Pozantı'yı anlattım, çok memnun oldu, teşekkür etti ve ayrıldı.

PAKİSTAN ZİYARETİ

Balcalı'daki yeni binalarımız, laboratuvarlarımız, Mustafa PEKMEZCİ'nin bize katılmasıyla soğuk hava depolarımız Nevşehir Ortahisar'daki limon depolarımız, POZMER ve Adana'daki meyve bahçelerimiz, Hollanda seramız tamamlanmış, özetle bütün bölüm yoğun bir çalışma içindeydik. Sabahattin ÖZBEK Hoca Tarım Orman Bakanı olmuştu. Bir gün ÖZBEK Hocadan bir telefon geldi. "Nurettin ben Pakistan Tarım Bakanından bir davetiye aldım. Bu geziye senin ve antepfıstığı Araştırma Enstitüsü Müdürü Ahmet Münir BİLGEN'in de katılmasını istiyorum." dedi. Ben, "Memnuniyetle giderim dedim ancak o tarihlerde benim Paris'te bir toplantım var." dedim. Hoca, "Gezi şu tarihlerde olacak senin

toplantına bir zararı olmaz. Uçak biletini Paris-İslamabat olarak ayarlarsın." dedi. Ben de kabul ettim. Biletimi Paris-Karaçi-İslamabat olarak düzenledim. Karaçi-İslamabat uçağına bindiğimde uçakta ÖZBEK Hocanın da ön sırada oturduğunu gördüm. Bu güzel tesadüf beni çok memnun etti. Yolda bir şehirde 1 saat kadar bekledik. Orada bize Nisan 15'te olgunlaşan 2 mandarinin suyunu ikram ettiler. Böyle geç olgunlaşan mandarinler bizim için ilginçti. Bunlardan sonraki ziyaretimde aşı kalemi aldım ve Adana'daki bahçemize aşılattım.

Sabahattin Hoca uçaktan çok korkuyordu. İslamabat hava sahasına geldiğimizde uçağımız havada tur atmaya başladı. Hocanın morali iyice bozuldu. Ben hostese niçin inmediğimizi sordum, hostes bir şey söylemedi. Hocanın morali iyice bozuldu, bu uçakta mutlaka bir arıza var dedi. Ben böyle bir şey olsa bize söylerlerdi, dedim. Nitekim hostesi sıkıştırınca durumu öğrendik. Meğer bir başka devletin bir bakanı İslamabad'tan ayrılmak üzereymiş. Ona yapılan tören yüzünden onun uçağı kalkmadan bize iniş izni vermemişler. Bu gerek Hoca gerek bizler için korkulu bir macera oldu.

İslamabad'ta bana ve Ahmet Münir BİLGEN'e İslamabad otelinde, ÖZBEK hocaya başka bir otelde yer ayırmışlar. Biz odalarımıza yerleştik ve yemeğe indik. Yemeklerimizi seçtik ilk lokmayı aldım, ağzıma sanki ateş düştü. Ahmet Münir Gaziantepliydi acı yemeyi seviyordu.

Acı yemek etkisiyle gözlerinden yaş gele gele yemeği yedi. Ben aç kaldım, kuru ekmekle karnımı doyurdum.

Ertesi gün arabalarla Peşaver'e gittik. Konvoyumuzda 100 kadar araba vardı. Bize verilen araba arkalardaydı. Yol çok geniş değildi. Bu yüzden yolda duraklamalı olarak gidiyorduk. Öndeki arabalar durunca veya yavaşlayınca bizim araba çabucak yavaşlayamıyor veya hemen duramıyordu. Kuşkusuz bu tehlikeli bir şeydi, her an kaza yapabilirdik. Öndeki arabalar durunca veya yavaşlayınca bizim araba yolun boş yanından 5-6 arabanın yanından hızla geçiyordu. Arabanın fren sisteminde mutlaka bir arıza vardı. Bir ara konvoyun ilerlemesinden sorumlu olan memuru gördüm. Durumu ona anlattım ve bizim arabayı değiştirmesini söyledim. "Maalesef başka araba yok, ben şoförle görüşürüm." dedi ve şoföre tembih etti. Neyse kazasız Peşaver'e geldik. Ahmet Münir ile beni bir meyve araştırma istasyonuna götürdüler. İstasyon küçük bir araziye kurulmuştu. Buraya gelen yabancı eksperler kendi ülkelerinden bazı meyve ağaçları getirmişler ve onların yetişmesini inceleyip gitmişlerdi. Dikkatimi çeken pikan cevizi olmuştu. Ağaçlar gayet güzel yetişmiş ve bol meyve vermişti. Ancak Pakistanlılar ağaçları çoğaltmamışlar, pikan bahçesi kurmamışlardı. Bahçede eksperlerin getirdiği 3 ağaç vardı. İstasyon Müdürüne bunları çoğaltmasını tavsiye ettik. İstasyonda bir de birkaç çeşitlik bir kayısı koleksiyonu vardı. Onlar da çok gelişmemişti. Bunların gelişmesi için neler yapılması gerektiğini anlattık ve arkasından sağlam bir arabayla

İslamabad'a döndük. Sabahattin Hoca'nın programı ayrıydı. Pakistan'da onu bir daha görmedik. Pakistanlılar bizim Quetta'ya gidip oradaki meyvecilik enstitüsünü görmemizi istiyorlardı. Ertesi gün, Güney Pakistan'daki Quetta'ya gittik. Burası da gelişmemiş, yetişmiş elemanı olmayan bir enstitü idi. Enstitünün yetişmiş elemanlara gereksinimi vardı. Enstitü antepfıstığı ile ilgileniyordu. Bu konuda çalışmak için küçük bir buttum parseli kurmuşlar fakat aşı falan yapmamışlardı. Burada da uzman kişilere gereksinim vardı. Enstitü dışında bir de armut parseli kurmuşlardı. Bu parsel nispeten iyiydi.

Bizim ertesi gün İslamabad'a dönmemiz gerekiyordu. Fakat hava muhalefeti yüzünden bizi götürecek uçak Quetta'ya inemiyordu. Orada 2 gün uçak bekledik. İki gün sonra uçağımız geldi, İslamabad'a, oradan da Ankara'ya geldik. Pakistan uçağı çok yüksekten uçuyor ve hafif hafif sarsılıyordu. Ahmet Münir bu sarsıntıdan çok korkmuştu. Akşam yemeği olunca, arkamda oturan A. Münir'e yemek yiyip yemeyeceğini sordum. O boyuna dua ediyordu. Eliyle istemiyorum işareti yaptı. Her neyse kazasız belasız Ankara'ya indik. Sonraki yıllarda aynı model uçaklardan ikisi düşünce Ahmet Münir'in endişesine hak verdim.

Bu Pakistan ziyaretimizden Pakistan meyveciliğine herhangi bir yararımızın olduğunu sanmıyorum.

PAKİSTAN'DA FAO EKSPERLİĞİ

Aradan bir ay kadar geçince Ankara FAO Başkanlığından bir yazı aldım. Bana Pakistan İslamabat'ta 1 yıl meyvecilik uzmanlığı teklif ediyorlardı. Ben Çukurova Üniversitesi'nde çok işim, araştırmalarım, doktorantlarım olduğunu, bunları bırakıp bir yere gidemeyeceğimi, başka birini bulmalarını söyledim. Bir süre sonra FAO'dan bir yazı daha aldım. Pakistan Tarımsal Araştırmalar Başkanı illaki beni istiyor, başka birini istemiyordu. Düşündüm, beni bu kadar ısrarla istediğine göre Başkan'ın bende başkalarında olmayan bir özellik görmesi lazımdı. Bu kadar ısrarı kabul etmemek olmazdı. Görevi kabul ettiğimi yazdım. Beni önce Pakistan'da yapacağım işler konusunda bilgilendirmek üzere Roma'daki FAO merkezine çağırdılar. Bölümdeki işlerimi ayarladım, doktorantların işlerini yoluna koydum. POZMER'deki çalışmaları da düzenledim ve Roma'ya FAO merkezine gittim. 15 gün Roma'da kaldım. Her gün bir uzmandan İslamabat'ta neler yapacağıma dair bilgiler alıyordum. Sonuncu gün FAO'nun seyahat işlerini ayarlayan ofisine gittim. Bana biletimi verdiler. Roma'dan İslamabad'a direk uçak yoktu. Ben bir İtalya uçağı ile Roma'dan Şam'a uçacak, oradan bir Pakistan uçağına aktarma yapacak ve bir Pakistan Hava Yolları uçağı ile Karaçi'ye oradan da yine bir Pakistan Uçağı ile İslamabad'a uçacaktım. Roma-Şam arasını bir İtalya uçağı ile yaptık. Şam'a gelince bütün yolcular indi, gümrükten geçti ben bekleme salonunda yalnız kaldım. Bekleme

salonu bomboş kaldı. Bilet satış yerindeki memura gittim, biletimi gösterdim ve Pakistan uçağının ne zaman geleceğini sordum. “Bugün Karaçi’ye gidecek Pakistan uçağı yok.” dedi. “Nasıl olur, hem Ankara hem Roma FAO seyahat büroları bu saatte bir Pakistan uçağı olacağını, benim o uçakla Karaçi’ye gideceğimi söylediler, biletim de onu gösteriyor.” dedim. “İtalyan hava yolları böyle bir hatayı nasıl yapar?” dedim. Memur önündeki evraklara, uçuş listelerine baktı ve “Karaçi’ye en erken Pakistan uçağı 3 gün sonra bu saatte.” dedi. Ben deliye döndüm. Orada İtalyan hava yollarının yer memuru olan adamına gittim, o da şaşırdı kaldı. “Sana kış tarifesi bileti vermişler, bugün yaz tarifesine geçildi, ilk Pakistan uçağı 3 gün sonra. Sen ancak o uçakla gidebilirsin, dolayısıyla 3 gün burada, Şam’da İtalyan Hava Yolları hesabına kalacaksın. Ancak senin Suriye vizen de yok meydan polis komiserliğine gitmemiz lazım, pasaportunu bana ver.” dedi. Komiser sert yüzlü bir adamdı. Pasaportu masanın üstüne attı ve benim dışarıda beklememi işaret etti. Mecburi dışarı çıkıp bekleme salonunda bir sandalyeye oturdum. İtalyan yer memuru da gitti ve “Biraz bekleyeceksin, bunlar pek kolaylık yapmazlar, sabırlı ol.” dedi. Ben oldum bittim Arapları sevmezdim, hoş onlar da bizi sevmezler ya! Bir saat kadar bekledim, durumu sormak için komiserin odasına girdim, beni zorlayarak dışarı çıkardı. İşin ilginç yanı benim valiz de uçaktan alınmış, gümrük memurlarının önüne konmuştu. Yarım saat kadar sonra komiser pasaportumu verdi ve şehre

gidebileceğimi söyledi. Alt kata gümrük memurlarının yanına indim. Allah'tan valizime bir şey olmamıştı. İtalyanların servis arabası beni bekliyordu. Araba beni şehrin en güzel oteline götürdü. Polislerin aksine Suriyeliler kibar insanlardı. Orada briç kulübünde briç oynayanları seyrederek oyalandım.

Ertesi gün şehirdeki Pakistan Hava Yollarının bilet satış ofisine gittim. Durumu anlattım. "Bu tamamen İtalyan Hava Yollarının hatası. Biz size yeni bilet vereceğiz, siz de 2 gün sonra Karaçi'ye uçacaksınız." dediler. Yeni biletimi aldım, otelime döndüm.

Üç gün sonra İtalyan hava yollarının servis arabasıyla hava alanına geldim. Bilet kontrol memuru biletimi kontrol etti, valizimi tarttı. Biraz fazla kilom vardı, onu önemsemedi ve beni bekleme salonuna alan kapının önünde sıra bekleyen yolcuların sırasına gönderdi. Tam o sırada yolcuları sıraya sokan polis beni çağırdı, ben aldırış etmedim, polis ısrar etti ve valizimi işaret etti. Valizini buraya tekrar getir diye işaret ediyordu. Moralim iyice bozulmuştu. Polise gittim. "Fazla kilona ücret almayı unuttuk, işlemi yineleyeceğiz." dedi ve valizi yeniden tarttı. "2 kilo fazla var, şu kadar dolar yapar, vezneye onu öde ve içeri geç." dedi. Parayı ödedim, valizimi Pakistanlı hosteslere verdim ve bekleme salonuna geçtim. Bizi Karaçi'ye götürecek Pakistan uçağı alana indi, bir süre sonra bizi uçağa çağırdılar. Körüklü giriş yolunun başında bizi bir kez daha muayene ettiler ve uçağa giden körüğe

girmemize izin verdiler. Artık rahatlamıştım, tam uçağa gireceğim sırada iki memur yolumu kesti ve "Özür dileriz, sizin güvenliğiniz için bir silah kontrolü daha yapacağız." dediler. Şaşırdım kaldım, moralim iyice bozuldu. Muayene olduk ve uçağın içine geçtik. Rahat bir nefes aldım. Durumu yanımda oturan Pakistanlı yolcu ile tartıştık. O günlerde PKK'lı teröristler Suriye'de cirit atıyordu. Pakistanlılar bir sabotajdan, bir uçak kaçırma olayından çekiniyorlardı. Bu sıkı güvenlik önlemleri onun içindi.

Her neyse rahat bir yolculuktan sora Karaçi'ye geldik. İslamabad uçağı bizi bekliyordu, hemen ona geçtik ve yaklaşık bir saat sonra İslamabad'a geldik. Bir taksiyle İslamabad oteline gittim. O acı yemekli lokantaya indim. Salata ve yoğurt yiyerek çıktım ve İslamabad'ta benimle çalışacak Dr. HAQ'a telefon ettim. Dr. HAQ ertesi gün beni ziyaret edebileceğini söyledi. Ertesi gün Dr. HAQ otele geldi ve bir iki gün istirahat etmemi, sonra Enstitüye gidebileceğimizi belirtti. O arada ben İslamabad'taki Türkiye Büyük Elçiliğine İslamabad'a bir FAO uzmanı olarak geldiğimi ve burada 1 yıl kalacağımı söyledim. Büyükelçimiz İnal BATU idi, beni rezidansta akşam yemeğine davet etti. Akşam otele Büyükelçilik 1. katibini gönderdi. O günler Muson yağmurlarının yoğunlaştığı günlerdi. Şakır şakır yağan yağmur altında, caddeler yağmur sularıyla dolu halde rezidansa geldik. İnal Bey çok kibar, bilgili ve hasta derecede Fenerbahçe taraftarı olan

bir Büyükelçiydi. Epeyce sohbet ettik, bana İslamabad ve Pakistan hakkında bilgiler verdi, ayrıldık.

İslamabad planlı bir şehirdi. Şehir planını Yunanlı bir mimar yapmıştı. Alış-veriş merkezleri toplu halde bir yerde, bankalar ayrı bir yerde, meclis ayrı bir yerde, büyükelçilikler, vb. keza ayrı yerlerdeydi. Bana anlatıldığına göre şehrin bulunduğu yer boş bir alanmış. Bir muson mevsiminden önce uçakla şehrin geleceği yere çeşitli ağaç tohumları atmışlar, musonlardan sonra bunlar çimlenmiş, zamanla ağaç olmuşlar. Sonra çeşitli kuruluşların geleceği yerlerdeki ağaçlar kesilmiş, buralara yollar ve binalar yapılmış. Özetle ilginç bir şehir ortaya çıkmış.

İslamabad'ta üçüncü günümde bağırsaklarım yediğim yemeklerden fena halde bozuldu. Kötü halde halsiz düştüm. Şiddetli muson yüzünden çeşme suları bulanık, çamurlu akıyordu. Türkiye'den getirdiğim su kaynatma aleti de bir işe yaramıyordu. Ben "Garanti kolera oldum." diyordum. Türkiye'den getirdiğim bağırsak bozukluğuna iyi gelen ilaçların hepsini bitirmiştim. Yataktan zorla kalkarak ve buraya geldiğime bin pişman olarak otelin dışında bir eczane aradım ve eczacıdan bana bir ishal ilacı vermesini istedim. Eczacı bana "Lomotil" adlı, bir ilaç verdi. Lomotil çok etkiliymiş, ikinci günde ishalim kesildi. Otele özel ve acısız yemekler yaptırdım. Aşırıya kaçmadan onları yedim. Halsizliğim devam ediyordu. O arada partnerim geldi, halimi görünce

2 gün daha istirahat etmemi söyledi. Gerçekten 2 gün sonra kendime geldim. Dr. HAQ'la Enstitüye gittik. Bana Enstitüdeki odamı gösterdi ve şehre geri döndü. Bana burada ne yapacağımı, kiminle çalışacağımı falan söylemedi. Öğle yemeğine kadar odamda oturdum. Kimse ziyarete gelmedi. Etrafta ne bir sebze ne bir meyve bahçesi vardı. İleride bir bamya parseli gördüm. Orada bir asistan vardı. Onunla konuştum, burada sadece bir bamya parselinin olduğunu, kendisinin de buradan sorumlu olduğunu söyledi. Bamyalar Türkiye'deki gibi küçük meyveli değil 10-12 cm boyundaydı. İleriye doğru gittim, bakımsız bir çilek parseli gördüm. Parselde bizim Osmanlı çileğine benzeyen seyrek dikilmiş çilekler vardı. En azından çalışabilecek bir materyal bulmuştum. Buralardan sorumlu olan araştırıcıyı bulup, bunlarla çalışıp çalışamayacağımı sordum. Bir sakınca olmadığını, zaten kendilerinin bunlarla bir şey yapmadıklarını söyledi.

Sorarak Bahçe Bölümü elamanlarının nerede olduklarını öğrendim. Orada dört kişi muhabbet ediyordu. Dört asistan daha varmış, onlar izinliymiş. Ayrıca işe zamanında gelme gibi, benim çok titiz olduğum bir konu da burada geçerli değilmiş.

FAO İslamabad Başkanlığından kendime bir kiralık ev bulmamı istediler. Otelde resepsiyonda gezinirken Türkçe konuşan bir aileye rastladım. Kendimi tanıttım. Aile bir karı-koca ve iki kız çocuktan oluşuyordu. Evin beyi Türkçe Öğretmeniydi. Buraya Uygur

Türklerinin Türkçesiyle bizim Türkçe arasındaki farkları, benzerlikleri saptayarak bir tez hazırlamaya gelmişti. Çinliler Uygur Türklerine Hacca gitmek için izin veriyor fakat para vermiyordu. Onlar da ipekli kumaş, gömlek, çeşitli ev eşyaları getirip Pakistanlılara satıyor, böylece Hac parasını çıkarıyorlardı. O zamanın Cumhurbaşkanı olan Ziya ÜL HAQ onların hacca geliş gidişlerini sağlıyordu. Bizim Türkçe hocası da onlarla konuşup tezini hazırlıyordu. Onlara, kiralık bir ev aradığımı, bu konuda bana yardım edip edemeyeceklerini sordum. "Tabi ki yardım ederiz." dediler. Birkaç eve baktık, evleri pek sevmedim. En nihayet 2 katlı bir evin zemin katını beğendim. Ev bir karı kocaya aitti. Konuşmalardan evde kadının söz sahibi olduğu anlaşılıyordu. Kadın evde 2 yıl kalırsanız kiraya veririz dedi. Aslında ben burada 1 yıl kalacaktım fakat evi tutabilmek için burada 1,5 yıl kalacağımı, amirlerimin benden memnun olmaları halinde bu sürenin 2 yıla çıkabileceğini söyledim. Kirayı FAO ödüyordu. O akşam Türk ailenin evinde yemek yedim. Aile çok misafirperverdi. Evin hanımının adı Sevgi idi. Tesadüf bu ya Sevgi Hanımın kız kardeşi bizim üniversitede botanik yardımcı doçenti ve onun kocası profesör imiş. İkisini de tanıyordum. Bu tanışıklık bizi daha çok yakınlaştırdı. Pakistan'da kaldığım sürece onlara sık sık gittim geldim. Onlar da bana geldiler. Evi tuttuğumun ertesi günü FAO bana avans para verdi. Onunla eve eşya aldım. FAO bu bakımdan çok ileri görüşlüydü. İslamabad çok sıcak ve nemliydi. Taksitle bir

büyük bir küçük klima aldım. Bazı Pakistanlı mağazalar FAO'nun Birleşmiş Milletlerin elçiliklerinin vb. memurlarına kolaylık gösteriyorlar ve satın alınan eşyalara uygun taksit yapıyorlardı. O bakımdan eve yerleşmem zor olmadı. Evi kiraladıktan sonra önceden Türkmenistan'da çalışmış bir hizmetçi kadın ve bir bekçi tuttum. Aylığım bütün harcamalarıma yetiyordu. Artan parayı Adana'ya eşime gönderiyordum. Özetle FAO'da çalışmak çok avantajlıydı.

Pakistan'da perşembe yarım, cuma tam gün tatildi. Cumartesi günü sabah evimin önünde sıfır km, Toyota bir araba ve bir şoför duruyordu. Araba, diplomatik çok güzel bir arabaydı. Şoför "Bu araba size tahsis edildi, ben sizin özel şoförünüzüm." dedi. Bu da Pakistan hükümetinin bana yaptığı özel bir durumdu. Özetle Pakistan'da FAO hesabına çalışmak fevkalade iyi bir durumdu.

Ben Adana'da çok yoğun çalışıyordum. Burada ise yapacak bir iş yoktu. Kendimin iş icat etmem gerekiyordu. Sekiz tane asistan boş duruyordu. Çileklerden işe başlamayı düşündüm. Yavru bitkileri fincan saksılarda büyütüp seddelere almayı düşündüm. Asistanların bana fincan saksı bulmalarını söyledim. Burada böyle bir şey bulunmaz dediler. Aklıma Coca Cola, Pepsi teneke kutuları geldi. Enstitünün atölyesine gittim ve teneke kutuların ağızlarının kesilmesini istedim. Çok nazlandılar, o zaman bana bir teneke makası vermelerini söyledim. Önce biraz zor oldu, ama sonra alıştım. Bir asistana da

yapılan işi öğrettim. Atölyede, teneke kutuların dibinde 3 delik açmak için uzun bir çivi yaptırdım. Böylece fincan saksı işini hallettim. Çilek yavru bitkilerini bu teneke kutulara diktim. Yavru bitkiler teneke saksılarda gayet güzel büyüdüler. Bana çok teneke kutu lazımdı. İslamabad'taki Amerikan Elçiliğine gittim ve bu boş teneke kutulardan istedim. Yetkililer bunlar için bir Pakistanlıya söz verdiklerini gelecek partiyi bana verebileceklerini söylediler. Sonradan oradan epeyce teneke kutu alarak işimi gördüm. O arada Enstitüye Japon ziyaretçiler geldi ve benim teneke saksıları görerek beni tebrik ettiler.

Pakistan'da toprak işleme aletleri çok ilkeldi. İşçiler toprağı oturarak işliyorlardı. Hatta sokakları süpüren işçiler bile oturarak iş görüyordu. Atölyede bir çepin yaptıramadım. Adana'dan Hollanda el toprak işleme aletleri yapan bir firma tanıyordum. Onlara bir mektup yazarak bana bu aletlerden birer tane örnek göndermelerini istedim. Hemen gönderdiler, hatta benim onların Pakistan bayisi olmamı istediler. Kendilerine bunu sonra düşünmemizi yazdım. Aletler geldi ve Başkan ve arkadaşlarına bir gösteri yaptım. 2x5 boyutlarında iki alan çizdim. Bunların başına ikişer işçi koydum. İşçilerin ikisine Pakistanlıların, öteki alana Hollandalıların el aletlerini verdim ve toprağı işlemelerini söyledim. Hollanda aletleriyle çalışanlar işi bitirdiği zaman Pakistan aletleriyle çalışanlar daha işin yarısındaydılar.

Ramazan ayrı geldi. Burada Ramazanda günde 5 saat çalışılırmış. Adamlar geç saatte geliyor, birkaç defa tuvalete gidiyor, arada bir dinleniyor kısacası 5 saatin 3 saatini ya çalışıyor ya da çalışmıyordu. Böylece işler de bitmiyordu. Enstitü Müdürü'ne gittim. "Bu işçiler Ramazanda günün herhangi bir zamanında, mesela sahurdan sonra 5 saat çalışırlarsa kural yerine geliyor mu?" diye sordum. Tabii olur dedi. Teşekkür ettim ve işçilerin yanına gittim, durumu anlattım, onlar da memnun oldular. Ancak dedim, bu beş saat içinde dinlenmek, tuvalete gitmek yok, tamam mı dedim. Tamam dediler. Ramazan ayında bu benim yöntemle çok fazla iş yaptık, Enstitü Müdürü de memnun oldu. Ben de aşırı sıcaklarda çalışmamış oldum.

Benim buranın Bahçe Bölümünde yapılacak projeler için ayrılmış bir fasıl bir para yoktu. Meyve bahçesi kurmak için yurt dışından fidan alacak param da yoktu. Başkana durumu anlattım. Bana öteki uzmanların parasından az bir para ayırdı. O sırada asistanlarımdan açıkgöz birisi bana bir haber getirdi. Pakistan Ziraat Bankası Pakistan'da meyveciliği geliştirmek için İtalya'dan önemli miktarda meyve fidanı getirecekmiş. Asistanıma beni o Müdürün yanına götürmesini söyledim. Müdür kibar bir adamdı. Benim Türk olduğumu öğrencince daha nazik davrandı. Kendisine durumu anlattım. Benim de Enstitüde bir meyve bahçesi kurmak istediğimi bu bahçenin İslamabadlılara örnek olabileceğini anlattım. Müdür bana getirteceği fidanlardan bir kısmını

vermeye razı oldu. Fidanlar gelince bir bahçe planı yaptım. Fidan yerlerini işaretleyip, fidan çukurlarını açtırdım. Fidanlar İtalyanların yeni, güzel çeşitlerindendi. Bunlardan Türkiye'de yoktu. Dikim budaması yaparken aşı kalemi olabilecek bazı dalları ayırdım, her birini etiketledim. Bunları Adana'ya göndermeyi düşünüyordum. Aşı kalemleri koca bir demet olmuştu. Şansım yaver gitti. O günlerde bizim Modern Folk Üçlüsü Güney Doğu Asya'dan bir turneden dönüyordu. Türkiye'ye dönerken İslamabad'a uğramışlardı. Bir yığın davul, gitar vb. müzik aletleri vardı. Kendilerine benim aşı kalemlerimi Ankara'ya götürüp götürmeyeceklerini sordum. Bu kadar hacimli aletin arasında o demet de gider. Sen onları sar, sarmala getir dediler. Ben bu demeti Esenboğa Hava Alanında bir asistanımın onlardan alacağını, kendilerine ekstra bir yük olmayacağını söyledim. Sen merak etme, hallederiz dediler. Sistem çalıştı. Asistanım Ali KÜDEN aşı kalemlerini Esenboğa'da onlardan aldı ve POZMER'deki fidanlara aşıladı. Böylece biz de yeni çeşitlere sahip olduk.

Zamanında FAO'nun olumlu bazı uygulamalarını da öğrendim. Örneğin bir FAO uzmanı isterse ülkesinde kalan eşinin ve çocuğunun giderleri FAO'dan olmak üzere kendi yanına getirebiliyordu. Ben de bundan yararlanarak oğlumu İslamabad'a getirttim. Ona İslamabad'ın güzel yerlerini gösterdim. Mesela burada eski Ankara Belediye Başkanı Mimar DALOKAY'ın yaptığı İslamabad Camisini gezdik. Lahor Kalesini gezdik. Oğlum benimle

10-15 gün kaldı ve Adana'ya döndü. Onu burada tanıştığım Türk aileyle tanıştırdım. Bu arada Hocam ÖZBEK'ten bir mektup aldım. Hocam oğlu Atilla'nın Pakistan'a gelerek doktora yapmak istediğini, benim bu konuda yardımcı olup olamayacağımı soruyordu. Tabi ki olabilirdim. Evim müsaitti. Atilla geldi, bir odamı ona verdim. Üniversitede 1-2 bölüme uğradık. Başvurumuz olumsuz oldu. Atilla benimle 1 ay kadar kaldı ama herhangi bir girişim yapamadan Ankara'ya döndü.

Enstitüde sebze yetiştiriciliği de çok geriydi. Sebze olarak sadece bamya ve kırmızı turp gördüm. Partnerime "Burada yüksek ve alçak tünel altında domates, biber, patlıcan vb. sebzeler yetiştirelim mi?" diye sordum, "İyi olur." dedi. Tohum için yine Hollandalı tohum firmalarına yazdım. Eksik olmasınlar bana değişik sebze tohumlarından örnekler gönderdiler. Onları benim meşhur teneke saksılarda çimlendirdim. Sıra yüksek tünele gelmişti. Altı metrelik demir su borularından satın aldım. Bunların yarım daire şeklinde kıvrılması gerekiyordu. Atölyeye gittim, isteğimi anlattım. Bunları kıvıracak aletleri olmadığını söylediler. Adana'da bizim bölümde böyle işlerde kullanılan basit bir alet vardı. Arkadaşlardan onun teknik resmini istedim. Teknik resmi atölyeye götürdüm. "Biz bunu yapamayız." dediler. Moralim bozuldu. Arabama bindim. Yolda küçük bir Suzuki dolmuş gördüm. Üstü yarım daire şeklinde kıvrılmış demir boru ve çadır beziyle örtülmüş, bir dolmuş. Suzuki bir durakta durdu. İçinden bir yığın adam çıktı. Asistanıma,

bu demir boruları nerede kıvrıttığını Suzikinin şoförüne sormasını söyledim. Şoför o dükkanı tarif etti. Ayrıca bu boru uçlarının gireceği demir boruları da kesmesini istedik. Usta "Tamam yarın gelin borularınızı alın." dedi. Böylece boru işini çözmüş olduk. Bunları örtecek genişlikte naylon (plastik) örtü yoktu. Asistanımı Karaçi'ye gönderdim. Asistanımın satın aldığı plastik biraz dardı, ama biz onu ayarladık. Böylece tünelimiz hazırlanmış oldu. Fidelerimiz de hazırdı. Dikimleri yaptık fidelerimizi büyümeye bıraktık. Bir de alçak tünel işi vardı. 0,5-0,7 cm kalınlıkta demir çubuklar satın aldık. Bunları birer buçuk metre uzunlukta parçalar halinde kestik. Ancak bu demirler çapaklıydı ve üzerlerine örtülen plastiği yırtıyordu. Piyasadan demir zımparası alarak asistanlara demirleri zımparalattım. Böylece çapaksız demir çubuklara sahip olduk. Bu demirleri çilek ve sebzelerde alçak tünel yapımında kullandık.

İlk geldiğim zamanlarda diktiğim çilekler iyi büyümüştü. Bunlar bana burada çilek de yetiştirilebileceği fikrini verdi. Türkiye'ye ilk kez modern çilekçiliği başarıyla yerleştirmiş, Türkiye'yi bir çilek ülkesi yapmıştım. Bu uygulamayı burada da yapabilirdim. İtalya'da bir çilek yetiştiricisi olan Zanzi-Vivani'nin sahibi benim samimi dostumdu. Ona yazarak bana bir miktar frigo fide göndermesini rica ettim. Eksik olmasın beni kırmadı fideleri gönderdi. Pakistan'da perşembe günleri yarım, cuma günleri tam gün tatildi. Bizim frigo fideler hava alanı gümrüğüne çarşamba günü gelmiş bunların en

geç perşembe günü gümrükten alınması gerekiyordu. Daha sonraya kalırsa bu donmuş fideler ölürdü. Zira mevsim yaz ve hava çok sıcaktı. Perşembe günü gümrüğe gittik. Gümrük çok kalabalıktı. Herkes yurt dışından gelen gümrüklü eşyasını aldı sıra bize geldiğinde saat 12 olmuştu. Gümrük memuru geri kalanlar cumartesi günü gelsin dedi. Ben memura yanaştım "Benim gümrükteki materyalim donmuş fide. Bunlar burada kalırsa sıcaktan ölür. Lütfen onları bana şimdi verin." dedim. Memur "Zaman doldu veremem." dedi. Ben, kızarak "Bana bak ben bir Türk Diplomatıyım. Buraya Pakistan'a yardım için geldim. Fidelerimi vermezseniz sizi gerekli yerlere şikayet ederim." diye sert çıktım. Bunun üzerine fidelerimi verdi. Fideleri Enstitüdeki soğuk hava deposuna yerleştirdim.

Cumartesi günü yer hazırlığına başladık. Toprak çok ağırdı. Allah'tan tarlamızın yanındaki bir kanaldan su akıyordu. Sık sık sulayarak toprağı hazırladık. Fideleri incelediğimde bazı fidelerin bozuk olduğunu gördüm. Hemen İtalya'ya bir mektup yazarak bana düzgün fide göndermelerini istedim. Eksik olmasınlar, bir hafta içinde fideleri gönderdiler. Büyük zahmetle dikimi bitirdik. O tembel asistanlar arı gibi çalışıyorlardı. Çilek bahçemiz Enstitü ana yolunun yanında uzanıyordu. Başkan ve Enstitü Müdürü her gün buradan geçerken bizim nasıl çalıştığımızı, sebze tünelimizi, çilek ve meyve bahçemizi görüyorlardı. Bir gün Başkan Enstitüdeki FAO uzmanlarını bir toplantıya çağırdı. "Aranızda düzgün çalışan sadece Dr. KAŞKA var, hiç biriniz işe

yaramazsınız." dedi. Ben çok mahcup oldum. FAO uzmanları da çalışmak için ısmarladıkları ekipmanların henüz gelmediğini, o yüzden çalışamadıklarını söylediler. Başkan "Dr. KAŞKA ne yapsın onun faslında hiç para yok, buna rağmen mükemmel işler yaptı." dedi ve beni tebrik ederek teşekkür etti. Bir Türk olarak bu sözlerden gurur duydum. Başkan bu konuşmayı Quetta'da da yapmış. Bunları Quetta'da ekonomist olarak bir süre çalışan eski Ankara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Cemal TALU Çukurova Üniversitesinde yıllar sonra bir açılış dersi vermeye geldiğinde Üniversitemiz akademisyen ve öğrencilerine anlattı. Salon alkıştan çınladı. Tabii ben de Üniversitem adına büyük kıvanç duydum.

Pakistan'da halk tabakası Urduca, entellektüel tabaka İngilizce konuşur. Urduca, yerli dille Farsçanın karışımından ibarettir. Ben İran'da çalışırken biraz Farsça öğrenmiştim. O nedenle işçilerin konuşmalarını bir parça anlıyor, onlarla çat-pat konuşabiliyordum. Bu durum benim çalışmamı biraz kolaylaştırıyordu.

Yukarıda bir parça anlattığım gibi, Pakistanlılar pek çalışkan insanlar değildi. Genellikle sabahleyin saat 10.00 sıralarında işe gelirlerdi. Ben de böyle geç gelenlere "Good afternoon." derdim. Onlar da şaşırırlardı "Sir vakit henüz sabah, onun için good morning diyeceksiniz." derlerdi. Ben de "Bu saatte good morning mi olur." derdim. Böylece bütün asistanları erken gelmeye alıştırdım. Bir gün sabah bankada işim vardı. Enstitüye

saat 10.00 sıralarında geldim ve asistanlara "Good morning." dedim. Bunu duyan asistanlar hep bir ağızdan "Good afternoon, Sir." diye bağırdılar. Kendi kendime "Bunlar işi öğrenmişler, bir daha haber vermeden geç gelmezler." dedim. Öyle de oldu. Böylece onları zamanında işe gelmeye alıştırdım. Bu uygulamayı Türkiye'ye döndüğümde kendi asistanlarıma da bir espri olarak uyguladım.

Çilek parselimizdeki bitkiler güzel büyüyordu. Bir gün parselde gezerken bir yabancı geldi ve benimle görüşmek istediğini söyledi. Buyurun dedim. Kendisinin bir din adamı olduğunu ve Pakistan'da boş zamanlarında çilek yetiştirmekle uğraştığını fakat başaramadığını benim de bu işle uğraşmamam gerektiğini yoksa başarısızlıktan mahcup olacağımı söyledi. Ben de kendisine din işleriyle uğraşmasını, zirai işleri konu uzmanlarına bırakmasını, benim bu işlerin profesörü olduğumu, bu çileklerin burada çok iyi olacağını söyledim. Adam "Ben senin iyiliğin için söylüyorum, sonradan mahcup olmayasın." dedi. Kendisine teşekkür ettim ve bir ay sonra yine gelmesini ve çileklerimi görmesini söyledim. Bir ay kadar sonra adam yine geldi ve beni tebrik etti ve bu sefer çileklerimin pazarlamasını kendisinin yapmasını önerdi. Ben teşekkür ettim ve müşterilerimizin hazır olduğunu söyledim. Çileklerimiz, o zamanlar henüz sağ olan Ziya Ül HAQ'a bile nasip oldu.

Bir asistanıma Himalaya Dağlarının alçaklarındaki yaylalarda fide yetiştirmeyi de öğrettim. Benden sonra da çilek yetiştiriciliğinin devam etmesini istiyordum. Türkiye'ye döndükten sonra aldığım haberlerde bunun yapılamadığını öğrendim, tabii çok üzüldüm. Galiba benim yerime gelen uzman konuyla ilgilenmemiş.

Pakistan'da başımdan geçen ilginç bir olayı burada anlatmak isterim. Cuma günleri burada tatil olduğunu söylemiştim. Şoförüm Mahbub cuma günleri köyüne giderdi. Bir önceki cuma günü iki kişi camide, sıraya girme yüzünden Mahbub'u dövmüşler. Ertesi cuma Mahbub kalın bir sopa hazırlamış ve camide kendisini döven adamların arkasında saf tutmuş. Adamlar Allah-u Ekber deyip secdeye çökünce Mahbub bunları bayıltıncaya kadar dövmüş. Cumartesi günü Mahbub benden izin istedi. "Hayrola!" dedim. Olayı anlattı. Adamlar bunu mahkemeye vermişler. Savcı mahkemeyi düşürmek için Mahbub'dan para istemiş o da İslamabad'taki akrabalarından parayı bulmuş. O cumartesi parayı vermeye gitti.

Mevsim sonbahar oldu. Pakistan Tarım Bakanı beni çağırdı. "Quetta'da bir çiftliğim var. Oraya gidip meyve ağaçlarına bakabilir misin?" dedi. Quetta İslamabad'a oldukça uzak bir yerdi "Olur." dedim. Partnerim Dr. HAQ ile bir Toyota pikapla yola çıktık. Yollar çok kötüydü. Buna rağmen çiftliğe gittik. Yolda Tarım Bakanlığı'nın bir fidanlığına uğradık. Orada birkaç

yabancı uzman yardımcısı bir fidanlık planı yapıyordu. Bu işlerde yeni oldukları belliydi. Bütün özellikleri İngilizce bilmeleriydi. Ben fidanlık Müdürüne ‘’Hava çalışmak için güzel değil mi?’’ diye sordum. “Güzel ama buraya aylardır yağmur yağmıyor, ondan sıkıntılıyız.” dedi. O sırada ben epeyce uzaklarda yüksek dağların üstünde bulutlar gördüm ve merak etmeyin, 2-3 güne kadar bol yağış alacaksınız diyerek müneccimce bir laf ettim. Müdür, inşallah dedi ve biz oradan ayrıldık. Çiftliğe geldik. Esas olarak bir nar bahçesi vardı. Bahçede su düzenini kuramadıkları için narlar çatlamış, yarılmıştı. Yapacak bir şey yoktu. Gelecek yıl nasıl davranacaklarını anlattım. Ertesi gün yola çıkacaktık. Hava bozmuştu. Geldiğimiz yolun nispeten iyi olduğunu öğrenerek geri dönmeyi teklif ettim. Dr. HAQ, yeni bir yol yapıldığını oradan dönmemizin daha iyi olacağını söyledi. Mecburen kabul ettim. Yol asfalt falan değil, yeni yapılmış stabilize bir yoldu. Dört tane işçi de bizimle gelmek istedi. Dr. HAQ kabul etti. Hava gittikçe bozuyordu. Bir yokuşa tırmanıyorduk. Hafiften kar yağmaya başladı. Yerler biraz karlanınca araba patinaj yapmaya başladı. Şoför İslamabadlı olduğu için karlı yolda hiç araba kullanmamıştı. Ben böyle yollarda deneyimliydim. Arabanın arkasında soğuktan büzülmüş dört işçiyi indirdim, arabayı itmelerini söyledim. Güçlükle tepeye tırmandık. Dr. HAQ bu yolu önerdiğine bin pişman, arabanın içinde oturuyordu. Kar yolda 5 cm kadar olmuştu. Yolun nereden geçtiği yani kenarları belli

olmuyordu. İleri gitmek çok zordu. Ben dört işçi ile arabayı itiyordum. Geri dönmek mümkün değildi. Uzaktan Quetta'yı gördüğümüzde şehir bembeyaz karla kaplıydı. Çok tehlikeli bir yolculuk yapmıştık. Quettalılar kardan çok memnundu. Aylardır buraya tek damla yağmur yağmamıştı. Dr. HAQ Quetta'nın tarımından sorumlu Bakana durumu anlattı. Bakan benim 3-4 gün önce yağış olacağını bilmemden çok mutlu oldu ve beni yemeğe davet etti. Bu arada kar yerde 10-15 cm olmuştu. Şoför bu koşullarda Quetta'ya gelebilmemizden çok mutlu idi ve bana çok teşekkür etti. Bu arada Dr. HAQ'da bu yol konusunda ısrar ettiği için benden özür diledi.

Pakistan'a geleli epeyce olmuştu. Türkiye'yi, bölümü ve öğrencilerimi özlemiştim. Yıllık iznimi alarak Adana'ya geldim, aileme, öğrencilerime kavuştum. Öğrencilerimin çalışmalarını inceledim ve izin süresi bitince eşimi de alarak İslamabad'a döndüm. Buradaki işleri gözden geçirdim. Her şey iyiydi. Asistanlar verdiğim işleri eksiksiz yapmışlardı. Eşim evdeki hizmetçi kadına Türk yemeklerinin yapılışını öğretmişti. Ancak burayı sevmemişti. Bir an önce Türkiye'ye dönmek istiyordu. Ben de burada 1,5 yıl kadar kalmıştım. FAO Pakistan sorumlusuna gittim ve Türkiye'ye dönmek istediğimi söyledim. Bu isteğim pek hoşuna gitmedi. Biz de seni Quetta'da başlayacak meyvecilik projesinin başına getirmek istiyorduk dedi. Ben teşekkür ederek bu teklifi kabul edemeyeceğimi söyledim.

Nihayet Türkiye'ye Adana'ya, çalışanlarımın başına döndüm. Doktoraları tamamladık. POZMER'in işlerine yoğunlaştık. POZMER'deki elma bahçeleriyle uğraştık. Her şey yolundaydı Hollanda serasını ısıtamıyorduk. Serayı ısıtmak için çok mazot, fuel-oil kullanıyorduk. Bizim bahçe için ayrılan para bitmişti. Rektör Mithat Bey zaman zaman bize mazot alıyordu fakat bu yetersizdi. Serayı ısıtmaktan vazgeçtik.

Bu arada önemli bir noktaya değinmek istiyorum. Yukarıda bir yerde değindiğim gibi, Pakistan'ın çok sayıda tarım uzmanına gereksinimi vardı. Pakistanlılar birçok ülkeden eksper getiriyorlardı. Bu eksperler, gördüğüm kadarıyla çok bilgili ve deneyimli değillerdi. Oysa Türkiye'de bilgili ve deneyimli birçok ziraatçı vardı. Bütün sıkıntı bizim uzmanların İngilizce bilmemesiydi. FAO iyi maaş veriyor ve uzmanların her türlü giderlerini karşılıyordu. O halde bizim üniversitelerde yapacağımız iş, yabancı dil bilen elemanlar, uzmanlar yetiştirmekti. Bir kez ben, Onur ERKAN ve Oktay GÜRSOY Fakültemizde İngilizce Genel Ziraat Bölümü açmak için girişimde bulunduk. Bölümlerimizde bu genel ziraat İngilizce verecek öğretim üyeleri vardı. Önerimiz Fakülte Profesörler Kurulunda kabul edildiği halde Senatoda maalesef gündeme getirilmedi. Böylece bu önemli girişimimiz gerçekleşmedi.

PAKİSTAN-BALUCISTAN'LI ÜÇ ZİRAAT MÜHENDİSİNE ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ'NDE ÜÇ AYLIK BAHÇECİLİK KURSU

Pakistan'dan döndükten 2 yıl kadar sonra FAO'dan bir davetiye aldım. Pakistan-Quetta'daki meyvecilik projesinin FAO tarafından kabul edildiğini, proje müdürü olarak Pakistanlıların beni istediğini maaşımın dolgun olduğunu, Balucistan'da FAO'nun bütün avantajlarından yararlanabileceğimi, emrimde istediğim kadar uzman, ziraat mühendisinin olacağını yazıyorlardı. Ailem bu teklifi kabul etmedi. Eşim Pakistan'ı sevmiyordu. Teklifi reddettim. Bu sefer Pakistan Tarımsal Araştırmalar Başkanı, bu görevi kabul etmem için çok rica ettiğini bildiren bir mektup yazdı. Bu kadar ısrara dayanamazdım. Teklifi kabul ettiğime dair cevap yazdım. Eşim hala kabul etmiyordu. Yola çıkmama iki gün kalmıştı. Eşim ağlıyordu. O sırada kızım geldi. "Baba, annemi kırma, şu Pakistan işinden vazgeç." dedi. Baktım, ailesel sıkıntılar olacak "Peki gitmiyorum." dedim ve FAO'ya ailesel sorunlar yüzünden Balucistan'a gidemeyeceğimi, bunun yerine 3-4 ziraat mühendisini Adana'ya göndermelerini, onları burada en iyi şekilde yetiştireceğimi yazdım. Başkan istemeyerek de olsa bu teklifimi kabul etti ve 1989 Nisanından Temmuz sonuna kadar 3 aylık bir kurs için M. R. TAREEN, M. A. KAKAR ve M. I. MARRI adlarında 3 ziraat mühendisini Adana'ya gönderdi. Bu ziraat mühendislerini çok iyi yetiştirdik. Mevsim yazdı. Hiç ona aldırmadan her gün bahçelere seralara gittik, stajyerleri

yoğun bir biçimde, gözlerinin yaşına bakmadan hem teorik hem de uygulamalı olarak çalıştırdım. Yapılan uygulamaları iyice öğrenmelerini sağladım. Bölümdeki akademik personel de bana yardımcı oldu. Uygulamalardan zaman bulduğumuzda onları Güney Doğu Anadolu'ya, Ceylanpınar'a Eğridir'e, Konuklar DÜC'e, İzmir Zeytincilik Araştırma Enstitüsü'ne Ege'deki İncir Bahçelerine, Yalova Atatürk Merkez Bahçe Bitkileri Araştırma Enstitüsüne Tokat'a, Samsun'a, Giresun Fındık Araştırma Enstitüsüne, Rize Çaykura, özetle Türkiye'nin antepfıstığından çaya, incirden zeytine, elmadan kiraza vb. birçok fidanlık ve enstitülerini oralarda yapılan araştırma ve çalışmaları gösterdim. İstedim ki, stajyerler Türkiye'de meyveciliğin ne derece ileri olduğunu görsünler. Belki ileride başka stajyerler de gönderebilirler. Stajyerler bahçe uygulamaları yanında birçok laboratuvar tekniklerini de öğrendiler.

İzmir bölgesindeki gezileri Fakültemizin minibüsüyle yapacaktık. Son anda Dekan TEKİNEL minibüsü vermekten vazgeçti. Moralim çok bozuldu. Misafirlerimize çok mahcup oluyorduk. Enstitü, çiftlik, fidanlık müdürleriyle randevulaşmıştık. Geziyi kendi arabamla yapmaya karar verdim. Fakülteden sadece bir şoför aldım. Ertesi gün yola çıktık. O zamanlar Pozantı oto yolu henüz yapılmamıştı. Eski yoldan gidiyorduk, araba arıza yaptı. Zorlukla Pozantı'ya geldik. Arabayı bir tamirhaneye çektik. Tamirci arabanın gece de çalışarak sabaha hazır olabileceğini söyledi. O zaman stajyerleri

POZMER'deki misafirhanede geceletmeyi düşündüm. Ben arabanın başında geceleyecektim. Stajyerlerin başı TAREEN, biz senden ayrılmayız, biz de araba tamir oluncaya kadar seninle bekleyeceğiz, dedi. O zaman şoförü tamirhanede bıraktım. Ben stajyerlerle misafirhaneye gittim. Sabahleyin tamirhaneye geldiğimde arızanın tamamen yapılamadığını, uzun yola gidemeyeceğini öğrendim. O durumda arabayı şoförün Adana'ya, Renault tamirhanesine götürmesini, bizim otobüsle yola devam edeceğimizi söyledim. Pozantı'dan Konya'ya giden bir otobüse bindik. Konya otobüs terminalinden bir taksiyle konuklar D.Ü.C'ine gittik. Müdür bizi çok iyi karşıladı. Aşçı bize iyi bir akşam yemeği hazırladı. Ertesi gün çiftlikte yapılan işleri inceledik ve daha ertesi gün Konya'dan otobüsle İzmir'e gittik.

Gezilerimizde bir olumsuz olay da İzmir'de oldu. İzmir'de Zeytincilik Enstitüsü'nün konuk evinde kalıyorduk. Bunları akşam yemeği için Konak'a götürmek istedim. Gümrüğün oralarda otobüsten indik. Konak'a doğru yürümeye başladık. Üst geçidin oraya geldiğimizde arkama baktım, stajyerlerden birisi yok. Büyük bir hayal kırıklığına uğradım. Bu adam nereye gideceğimizi, nerede kaldığımızı, nerede olduğumuzu hiç bilmiyordu. Öteki iki stajyerden birine "Sen şu yöne, ötekine sen şu yöne git 10 dakika sonra adamı bulsanız da bulmasanız da buraya gelin." dedim. Ben de geldiğimiz istikamete gittim. Biraz gidince adamın bir dükkânın önünde heykel gibi

durduğunu gördüm. Hemen yanına gittim "Burada ne arıyorsun, bizden niçin ayrıldın." dedim. "Sigaram bitmişti. Sigara almak için sizden ayrıldım. Kaybolduğumu anlayınca burada, nasıl olsa beni aramaya gelirler diye bekledim." dedi. Yapacak bir şey yoktu. Kendisini aldım, öteki 2 si söylediğim yerde bekliyordu. Kemeraltında, benim önceden bildiğim bir lokantaya gittik.

Değişik yerlere giderken onlara çevredeki zirai faaliyetleri de göstermek istiyordum. Hava sıcaktı, onlardan bir ikisi uyuyordu. "uyumak yok, kim uyursa geri kalanlara dondurma veya baklava ısmarlayacak" dedim. "Eğer ben uyursam ısmarlamayı ben yapacağım." dedim. Kabul ettiler. Ceylanpınar'dan dönüyorduk. Öğle olmuştu. Öğle yemeğini Şanlıurfa'da yedik. Bunlar karınlarını iyice doyurdular, bolca ayran içtiler. Yolda uyumaları garantiydi. Aralarından biri, "Ben baklava ısmarlamayı kabul ediyorum, uyursam uyandırmayın." dedi. Yolumuz Kahramanmaraş'tan geçiyordu. Maraş'ın o güzel dondurmasını baklava ile birlikte afiyetle yediler.

Bu, yolda uyuma ve baklava ısmarlamasını bölüm elemanlarıma da zaman zaman POZMER'e veya Şanlıurfa'ya gidip gelirken de uyguladım. Ancak ben hiç baklava ısmarlamadım. Uygulama eğlenceli oluyor. Şurasını atlamayayım: Kimse uyumazsa veya ben uyursam baklavayı ben ısmarlayacaktım. Fakat bu olay bunca yıl içerisinde hiç vuku bulmadı, muhakkak birileri uyuyordu.

Pakistanlılar Çukurova Üniversitesinde aldıkları eğitim-öğretim ve uygulamalardan ve ayrıca yurtiçi gezilerinden ziyadesiyle memnun oldular. Kurs sonunda bölümümüzde gördükleri araştırma tekniklerini, ülkemizin değişik yerlerindeki araştırma enstitüleri, araştırma istasyonları ve üretme istasyonlarındaki uygulamaları belirten aşağıda yazdığım, 105 sayfalık raporu kaleme aldılar. Raporda kursiyerler Üniversitemizi, Rektörümüz Prof. Dr. Mithat ÖZSAN'ı Dekanımız rahmetli Prof. Dr. Osman TEKİNEL'i ve beni övücü ifadeler kullanmışlar. Tabii bunlardan haklı olarak kıvanç duydum. Bu raporu Bölümümüzdeki akademik personelin okumasını tavsiye ederim. Aşağıda adını yazdığım raporun bir kopyası Bölüm kitaplığında vardır.

REPORT ON THE TRAİNİNG COURSE ON THE NUT PROPAGATION AND PRODUCTION HELD IN ADANA/TURKEY FROM APRIL TO JULY 1989 SPONSORED BY FAO UNDER THE DP/PAK/83/004

BY

Mr. Muhemmed TAREEN
Mr. Muhammed Aslan KAKAR
Mr. Muhammed İbrahim MARRI
With A FORWARD BY
Prof. Dr. Nurettin KAŞKA
Course Coordinator
Department of Horticulture
University of Çukurova
Adana/Turkey, July 1989

EMEKLİLİK

Yıl 1997, ben doğalı 67 yıl olmuş yani emeklilik zamanım gelmiş. 13 Şubat 1997 günü emekli oluyorum. Bölümümden, öğrencilerimden, seralarımdan, o kadar emek verdiğim POZMER'den ayrılıyorum. 7 veya 8 Şubat günü POZMER'e gitmiştim. Elma bahçeleri içinde gezerken cep telefonum çaldı. Arayan Antakya Mustafa Kemal Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Haluk İPEK'ti. "Emekli olunca bizim Üniversiteye gel." diyordu. Çok duygulandım. Oraya daha önce bölümümüzün çalışkan doçentlerinden Doç. Dr. Mustafa KAPLANKIRAN'ı göndermiştim. Rektöre çok duygulandığımı, kendisine teşekkür borçlu olduğumu, daha önce Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'ne söz verdiğimi söyledim. Bununla birlikte, sonradan Antakya'ya gerek bizim bölümden gerek öteki bölümlerden çalışkan, değerli bilim adamları gönderdik. Böylece Mustafa Kemal Üniversitesi bölgenin kuvvetli üniversitelerinden birisi oldu.

Çukurova Üniversitesine veda toplantısını 13 Şubat 1997 günü Mithat ÖZSAN Amfisinin yanındaki küçük amfide yaptık. Amfi tıklım tıklım doluydu. Toplantıya o zaman Çukurova Üniversitesi Rektörü olan Can ÖZŞAHİNOĞLU, Sütçü İmam Üniversitesi Rektörü Osman TEKİNEL, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü, benim ilk doktora öğrencim Prof. Dr. Seyit Mehmet ŞEN, Üniversitemizin değişik fakültelerinden öğretim üyeleri, Ulukışla kaymakamı (sonradan Mersin ve

Diyarbakır Valisi olan "Hasan Basri GÜZELOĞLU" katıldılar. Bu kadar kişinin veda toplantıma katılması beni çok mutlu etti ve onurlandırdı. Önce Prof. Dr. Sevgi PAYDAŞ slaytlarla gayet güzel bir şekilde benim yaşam hikâyemi anlattı. Rektör Can ÖZŞAHİNOĞLU bir teşekkür konuşması yaptı. Sıra benim veda konuşmama geldi. O kadar duygulandım ki kelimeler boğazımda kalıyor, gözlerimden yaşlar akıyordu. Özellikle Prof. ŞEN'in Van'dan gelmesi beni çok mutlu etti. Ulukışla Kaymakamı, Toros Dağları ve özellikle Kılan'a kiraz yetiştiriciliği konusunda yaptığım hizmetler için teşekkür plaketi getirmişti. Veda konuşmasından sonra kürsüden gözleri yaşlı bir şekilde inerken Rektör TEKİNEL bir dosyanın içinden üniversitesinin beni öğretim üyeliğine kabul eden SENATO kararını elime verdi ve Maraş'ta çok mutlu olacağımı söyledi.

ADANA'DA SERT KABUKLU MEYVELER KURSU

İspanya Zaragoza'da bir seminere gittiğimde CIHEAM'in Müdürü ile Çukurova Üniversitesi Akdeniz ülkelerinden birer ziraat mühendisine sert kabuklu meyvelerin üretim ve ekonomisi üzerinde bir kurs yaptırmamızı önerdim. Müdür, bütçemiz uygun değil, bununla birlikte konuyu FAO'yla görüşeceğim, dedi. Aradan 2-3 aylık bir zaman geçti ve CIHEAM Müdürü Üniversitemize bir ziyarette bulundu ve bana "Sert kabuklu meyvelerde bir kurstan bahsediyordun, böyle bir kursu yapacak uygun yeriniz var mı?" dedi. Ben kendisine

POZMER'i önerdim. Müdür, "Orası uzak burada uygun yeriniz yok mu?" dedi. Ben, Bahçe Bitkileri Bölümü Seminer Salonunu gösterdim. "Burası uygun, zaten 7 ülkeden birer kişi düşünüyorum." dedi. Ben o tarihte emekli olduğum halde bölümde böyle aktivitelerin devam etmesini istiyordum.

Bir kurs programı yaparak Zaragoza'ya gönderdim. Orada programda bazı değişiklikler yaptılar. Ben kurs için seminer salonunda ve oturma odalarında bazı değişiklikler de önerdim. Zaragoza gerekli parayı gönderdi. Kursa 7 kişi geldi. İspanya, Türkiye ve Fransa'dan bazı hocaların katılımıyla kursu başarıyla yaptık. Kursun adı "Advanced Courseon Production and economics of nut crops" idi. Kurs Adana'da yapıldı. (Ç.Ü.Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü Adana, 1998.) 18-21 Mayıs 1998 de gerçekleştirildi. Kurs Müdürlüğünü ben yaptım. Kurs başarılı geçti. CIHEAM'dan ve FAO'dan övgü aldık.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİNDEKİ ÇALIŞMALARIM

Çukurova Üniversitesindeki yoğun çalışmalarımdan sonra emekli olunca sanki bir boşluğa düşmüştüm. Ancak 1 hafta evde boş durabildim. Ertesi hafta Kahramanmaraş'a giderek göreve başladım. Bahçe Bitkileri Bölümünde bana bir oda verdiler. Bölümde 3 sebzeci ve 3 meyveci akademisyen vardı. Meyvecilerin 2 si Çukurova'da benim danışmanlığımda antepfıstığı

üzerinde doktora yapmış ziraat yüksek mühendisleriydi. Bunlar Yusuf NİKPEYMA ve Alata'da çalışan Semih ÇAĞLAR idi. 3. Meyveci yine Çukurova Üniversitesi'nde öğretim üyesi Doç. Dr. Sinan ETİ'nin danışmanlığında ceviz üzerinde doktora yapan Mehmet SÜTYEMEZ'di. Çıkan bir kanunla doktorasını yapan elemanlar yeni açılan üniversitelerde yardımcı doçent olarak çalışabiliyorlardı. Özetle, öğretim elemanlarının hepsi belli bir dalda doktora yapmış öğretim elemanlarıydı. Dolayısıyla derslerin ağırlığı benim üzerime yığıldı. Ben bundan gocunmuyordum. Dekan Prof. Dr. Nafi BAYTORUN çok kibar saygılı bir profesördü. Bölüm Başkanlığını bana verdi. Bölümün uygulama alanı da yoktu.

Bir gün Nafi Bey beni bir araziye götürdü. Arazinin çevresi dikenli telle çevriliydi. Arazinin girişinde bir tepe vardı. Tepe ortasından yarılmış ve kuzey tarafına zooteknistler deneme hayvanları için ahır yapmışlardı. Daha yukarılarda tavuk ve hindi kümesleri vardı. Toprak birçok yerinde kumlu ve sanki tarıma uygun değildi. Burasını Necmettin ERBAKAN Başbakanlığında çimento fabrikası yapmak için istimlak etmiş, 2-3 katlı lojman binalarının temellerini atmış büyük bir havuz yaptırmış. Maraş halkının yazlıkları bu arazinin bulunduğu vadi içindeydi. Çimento Fabrikası yapılınca dumanlar bu yayla evlerine gidecekti. Maraşlılar buraya çimento fabrikası yapılmasını istememişler ve ERBAKAN'a "Buraya Çimento Fabrikası yaptırırsan Maraş'tan partine bir tane oy bile alamazsın." demişler. Bunun üzerine ERBAKAN

fabrika yapımından vazgeçmiş ve 300 dekar olan araziyi Tarım İl Müdürlüğü'ne vermiş. Tarım İl Müdürlüğü de araziyi Sütçü İmam Üniversitesi'ne bağışlamış. Nafi Bey bana "Hocam burada ne yapabiliriz" diye sordu. Ben de araziyi gezdikten sonra "Bana bir traktör alır, 4 işçi verir ve arazinin güney tarafındaki pınarın suyunu yukarıdaki havuza basma olanağı verirseniz ben burada her meyveyi yetiştiririm." dedim. Nafi Bey inanamadı. "Senden öncekiler burada hiçbir şey olmaz demişlerdi." dedi. Ben de "görürüz" dedim. Gerçekten güçlü bir traktör, ona ait ekipmanlar alındı, havuz tamir edildi, araziye damla sulama sistemi kuruldu ve ben de ilk olarak, aşağıda anlatacağım gibi, Avrupa çeşitlerinden oluşan Türkiye'de ilk badem bahçesini hayvan ahırlarının karşısına kurdum. Fidan yerlerinin işaretlenmesini ve fidan çukurlarının açılmasını 2 yardımcı doçente havale ettim. Araziye geldiğimde fidanların düzgün hatlara dikilmediğini gördüm. Yardımcı Doçentler önceden hiç bahçe kurmadıkları için işi becerememişlerdi. Dikilen bütün fidanları söktürdüm, işaretlemeyi yeniden yaptım ve fidanları diktirdim. Fidanların nereden geldiğini aşağıda anlatacağım. Arazinin kuzey tarafını Yard. Doç. Dr. Mehmet SÜTYEMEZ'e verdim. O da tüplerde yetiştirdiği ceviz fidanlarını oralara dikti. Böylece Türkiye'de ilk ceviz ve badem kolleksiyon bahçesi Sütçü İmam Üniversitesi'nde kurulmuş oldu. Bu arada Üniversite hocalarına bir ceviz sloganı kabul ettirdim. Slogan şuydu. "Sizin de dikili bir ceviz fidanınız olsun". Her öğretim

üyesi 10 lira vererek aşılı bir ceviz fidanı satın alıyor, bu fidanın meyveleri kendisinin oluyordu. Bu suretle geniş bir ceviz parselimiz daha oldu.

Çukurova Üniversitesinden emekli olunca Akdeniz Ülkeleri antepfıstığı danışmanlığı son bulmadı, devam etti. Yine, 2 ayda 1, bir Akdeniz Ülkesinde toplantı, seminer yapıyorduk. Bir keresinde İspanya'da Zaragoza'ya gittik. Orada badem ıslahı üzerinde çalışan bir enstitü vardı. O enstitüde de A.J. Felipe adında, ömrünü badem ıslahına ve özellikle geç çiçek açan ve kendisiyle uyuşan badem çeşidi eldesine vermiş bir ıslahçı vardı. Sonradan onun yanına Socias l. Company R. Adlı ikinci bir badem ıslahçısı geldi. Bu iki araştırıcı çalışmalarını badem ıslahı üzerinde yoğunlaştırdılar ve FELİSİA adını verdikleri, bilinen badem çeşitlerinden 20 gün kadar geç çiçek açan bir badem çeşidi elde ettiler. Bu bilgileri Felipe ben Pakistan'da FAO uzmanı olarak çalışırken tesadüfen tanıştığımızda bana verdi. Geç çiçek açan badem konusu Türkiye için çok önemliydi. Türkiye'de badem yetiştiriciliğine uygun geniş arazilerimiz vardı. Biz de de badem ağacı, oradan buradan tohumdan çıkmış çöğür ağaçları halindeydi. Bunlar genellikle ilkbaharda erken çiçek açar ve çiçekler ilkbahar donlarından yanarlardı. Çoğu da acı çekirdekli yani acı içliydi. Ayrıca çok sert kabukluydular. Görüldüğü gibi biz ticari badem yetiştiremiyor ve dünyada en fazla badem yetiştiren ABD'den milyonlarca dolar vererek badem satın alıyorduk. Zaragoza'ya gittiğimde ilk işim, Dr. Felipe'yi

bulmak ve kendisinden bana Felisia'yı göstermesini istemek oldu. Yağmurlu bir gündü. Dr. Felipe şemsiye ve çizme buldu, badem parseline gittik. Zaragoza badem ziraatına uygun bir yer değildi. Parselde açan çiçeklerin hepsi donmuştu. Yalnız bir ağaç tamamen meyve doluydu. O ağaç Felisia idi. Felisia'nın çiçekleri ötekilerden 20 gün kadar geç çiçek açmış ve donlardan zarar görmemişti. Dr. Felipe'den bu ağaçtan bana aşı kalemi verip veremeyeceğini sordum, ertesi yıl veririm dedi. Mutlu oldum. Ertesi yıl toplantımız İspanya'nın Tarragona şehrindeydi. Orada bir sert kabuklu meyveler araştırma enstitüsü vardı. Toplantıyı o enstitüde yaptık. Toplantıdan sonra kolleksiyon bahçesini görmeye gittik. Burada Avrupa'da badem yetiştiren bütün ülkelerin badem çeşitleri vardı. Özellikle bol meyveli ağaçlar dikkatimi çekti. Bunlar hangi çeşitler diye sordum. İtalyan, Fransız ve İspanyolların geç çiçek açan çeşitleri imiş. Enstitü müdürü Dr.Vargas'a "Ben bunların hepsinden aşı kalemi istiyorum." dedim. Dr. Vargas "Veremeyiz." dedi. Ben ısrar ettim. Bunları almadan buradan gitmem dedim. Orada Ferragnes ve Ferraduel'in ıslahçısı Fransız Dr. Groselk de vardı. Dr. Vargas ona sordu, o da mademki ortak çalışıyoruz, vereceksin dedi Dr. Vargas'da razı oldu. Ertesi gün oradan ayrılıyorduk, "Bana bir oyun oynama aksi halde seninle bir daha konuşmam." dedim. Gerçekten aşı kalemleri büyük bir demet halinde hazırlanarak otelime getirilmişti. Valizimdeki elbise, gömlek vb.lerini plastik bir torbaya aşı kalemlerini de valizime yerleştirdim.

Gümrüklerde şans eseri bir sıkıntı olmadı. Adana'ya oradan da Kahramanmaraş'a geldim ve aşı kalemlerini tanıdığım, güvenilir bir fidancıya verdim. O da aşıları hemen badem çöğürleri üzerine aşıladı. Ertesi yıl bunlar fidan oldu ve SEKAMER (Sert Kabuklu Meyveler Araştırma Merkezi) adını verdiğim bahçeye Türkiye'de ilk Avrupa geç çiçek açan badem bahçesine dikildi. Bunlar ikinci yıl meyve verdi. Bu bademleri Türkiye'ye ilk kez getirip diken bir ilim adamı olarak kendimle gurur duyuyorum. Sonraki yıllar, diktiğimiz badem çeşitlerini sonradan İspanya'dan getirdiğim aşı kalemleriyle tamamladım. Böylece Maraş'ta Avrupa çeşitlerinin % 70 ini içeren bir badem bahçesine sahip olduk. Şanlıurfa'da badem bahçeleri kurma işini özel firmalarla geliştirdim. Onları ileride anlatacağım.

Islahiye'de Sütçü İmam Üniversitesi'ne bağlı bir yüksekokul vardı. Oraya misafir hoca olarak gittiğimde Kaymakamla tanıştım. Kaymakam Yüksekokula çok ilgi duyuyordu. Onunla yüksekokulda tanıştık. Kaymakam tarıma da ilgi duyuyordu. Orada plastik bir sera yaptırmış ve Gemlik Zeytini köklendiriyordu. Kaymakamdan bana 100 tane köklenmiş Gemlik fidanı vermesini rica ettim. Ricamı kabul etti. Aldığım fidanları SEKAMER'e diktirdim. Fidanların dibine damla sulama boruları çektirdim. Fidanlar damla sulamayla gayet güzel büyüdüler ve 3. yılda iyi ürün verdiler.

Sonradan öğrendiğime göre, bunlardan alınan zeytinlerin yağı çıkarılmış ve Üniversitede satılmış. Bu durum, bölgenin zeytinciliğe uygun olduğunu ve iyi sonuç alınması isteniyorsa sulamanın gerekli olduğunu gösteriyordu.

Yukarılarda da sözünü ettiğim gibi, Çukurova Üniversitesinde iken antepfıstığı araştırmalarına çok önem vermiştim. Kahramanmaraş'a geldiğimde de bu çalışmalarıma devam ettim. Bu çalışmaların çoğu Gaziantep'teki Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü ile işbirliği halinde yapılıyordu. Araştırmalardan birisi, değişik antepfıstığı anaçlarından hangisinin fıstık fidanlarının gelişmesine ne şekilde etki yapabileceği konusundaydı. Antepfıstığı anaçlarını SEKAMER'de bir parsele diktik. Bu anaçlar arasında Amerikalıların kullandığı UCB-1 de vardı. Anaçlar aşıya uygun büyüklüğe gelince Enstitü elemanlarına aşı için rica ettim. Bu fidanları da öteki fidanlar gibi damla sulamayla suluyorduk. Fidanlar iyi büyüdü ve 3.yılda meyveye yattı. Böylece sulamanın antepfıstığının gelişmesi için ne kadar önemli olduğunu Kahramanmaraş'ta da göstermiş olduk.

Burada ayrıca şeftali-nektarin ve üzümsü meyveler parselleri kurduk. Sonradan Tarım Bakanlığının işbirliği ile bir Japon eriği parseli kurduk.

SEKAMER'de karkası önceden yapılmış bir binayı tamamlayarak toplantı yapılacak ve misafirhane olacak

durumuna getirdik. Daha sonraları bu binada bir ceviz grup toplantısı da gerçekleştirdik.

SEKAMER'de Atatürk Yalova Bahçe Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü ile işbirliği içinde, bir kiraz yetiştirme denemesi de yaptık.

Bu çalışmalar sırasında Adana'da öğrencim olan Malatyalı Kadir Uğurtan YILMAZ uzmanlık için Bölüme asistan girdi. Onu yanıma aldım ve kendisine Kahramanmaraş'ta kayısı yetiştiriciliği konusunu bir uzmanlık konusu olarak verdim. Uğurtan çalışkan ve akıllı, işini seven bir gençti. Onunla SEKAMER'de güzel bir kayısı bahçesi kurduk. Bu bahçede Türkiye'deki hemen bütün çeşitler yanında İspanya, İtalya, Portekiz vb. yerlerden getirdiğim çeşitler de vardı. Uğurtan güzel bir uzmanlık tezi yaptı. Kendisini Bölüme kadrolu asistan almak istedim. Rektör Osman Bey razı olmadı. Ben de Tarım Orman Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürü Doç. Dr. Masum BURAK'a telefon ederek Uğurtan'ın Malatya Kayısı Araştırma Enstitüsü'ne tayin edilmesini rica ettim o da kabul etti ve Uğurtan Malatya Enstitüsü'nün bir elamanı oldu. Sonradan Dekan Nafi Bey bana, Osman Beyi razı ettiğini ve Uğurtan'ı kadrolu alabileceğimizi söyledi. Bu sefer ben razı olmadım ve Genel Müdürün kadroyu benim hatırım için verdiğini kendisine bu işten vazgeçtiğimi söyleyemeyeceğimi belirttim.

İşte böylece 300 dekarlık boş bir araziyi bir çok meyvenin olduğu modern bir meyve bahçesi haline sokmuş oldum. Sonraları ben Sütçü İmam Üniversitesi'nden ayrıldıktan sonra, Ziraat Fakültesi Profesörler Kurulu SEKAMER'e benim adımı veren bir karar almış. Bu kadirşinaslık kuşkusuz beni çok mutlu etti. Bu bakımdan Sütçü İmam Üniversitesi Ziraat Fakültesine şükran borçluyum.

KALP AMELİYATI

Sütçü İmam Üniversitesinde çalışırken Ege Üniversitesi'nde bir doçentlik jürisine gitmiştim. Dönüşüm Ankara üzerinden olacak, oradan Kahramanmaraş'a dönecektim. İzmir'de Ege Üniversitesinin konuk evinde kalıyordum. Konuk evi İzmir-Ankara karayolunun yakınında idi. Otobüs yolcuları yol üstünde bir durakta bekliyorlardı. Konuk evinden durağa gelirken kalbimde bir ağrı hissettim. Otobüse binince ağrı geçti. Ertesi gün Ankara'dan Kahramanmaraş'a geçtim. O gün öğleden sonra Senato toplantısı vardı. Ben de senatördüm. Toplantıdan sonra senatodan tıpçı Dr. Neşet BİLALOĞLU'na durumu anlattım. "Senin devlet hastanesinin kalp uzmanına muayene olman lazım, ben sana randevu alırım." dedi. Ertesi günü hastaneye gittim, doktor beni muayene etti ve "Senin kalp kapağında bir arıza var, ameliyat olman gerekir dedi." Hemen Adana'ya döndüm. Kızım Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Patoloji bölümünde

çalışıyordu. Durumu ona anlattım. O da beni kalp uzmanı Dr. Mustafa DEMİRTAŞ Beye götürdü. Mustafa Bey beni muayene etti ve "Anjiyö yapacağız." dedi. Anjiyö yapıldı ve ameliyat olmamın gerekli olduğu, bu ameliyatı da en iyi Ankara Bayındır Hastanesinde bir doçentin yapabileceğini söyledi ve doktordan randevu alıverdi. Hemen Ankara'ya, Bayındır Hastanesi'ne gittik. Doktor muayeneden sonra beni hastaneye yatırdı. Uzatmayayım, gerekli analizlerden sonra sabahleyin erkenden beni ameliyata aldı. Ameliyatın kaç saat sürdüğünü bilmiyorum. Benimle beraber 5-6 kişi daha ameliyat oldu. Hepimizi geniş bir odaya almışlar ve yatağa bağlamışlar. Belim müthiş ağrıyordu. Yattığım yerden hiç kımıldayamıyordum. Çok susamıştım. Oradaki hemşirelerden su istedim, beni duymazdan geldiler. Odada ne kadar kaldığımı bilmiyorum, nihayet bir doktor geldi ve şu parmağımı sık dedi. Ben de parmağı kuvvetle sıktım. Doktor şakadan "Yavaş ol, parmağımı kıracaksın!" dedi. Sonra beni özel bir odaya yatırdılar. Hiç ağrı, sızı hissetmiyordum.

Hastanede kaç gün kaldığımı hatırlamıyorum. Ankara'da eşimin yeğeninin evinde 15 gün kadar kaldım. Arada bir hastaneye gidip muayene oluyordum. Sonunda Doktor Adana'ya gidebilirsin diyerek bir yığın ilaçla beni eve gönderdi. Adana'da da bir süre kaldım, iyi olduğumu hissedince tekrar Kahramanmaraş'a döndüm. Ameliyatta benim bir kalp kapağını ve 2 kalp damarımı değiştirmişler. Ameliyat olalı 20 yılı geçti. Bu süre içinde çok şükür

herhangi bir kalp sıkıntısı çekmedim. Arada sırada Canan'ın Fakülteden arkadaşı kalp uzmanı Doktor Ayhan Beye kontrol için gidiyordum. Sonradan doktorum mecburen Acı Badem Hastanesinde Filiz ARABACIOĞLU oldu. Şimdilerde Filiz Hanımın kontrolündeyim.

Burada ilginç bir olgudan söz etmek istiyorum. Ankara Üniversitesinde çalışırken sık sık şiddetli baş ağrısına tutulurdum. Başımın ağrıyacağını hissettiğim anda ilacı içmem lazımdı. Aksi halde baş ağrısı beni yatağa yatırırdı. Kalp ameliyatından sonra bunca yıldır hiç başım ağrımadı. Bu olayı doktorlar da açıklayamıyor. Benim için çok güzel bir olgu.

Kalp ameliyatından sonra Ankara'da eşimin yeğeninin evinde kalırken Ziraat Yüksek Mühendisi Şükrü KALELİ'den bir telefon aldım. Bana geçmiş olsun dedikten sonra NURMET ortak inşaat şirketinin Tarımsal CEO'su olduğunu, şirketin Harran'da 300 dekarlık boş bir arazisi olduğunu, burada ne tarımı yapmalarını tavsiye ettiğimi sordu. Ben, iyileşince birlikte Şanlıurfa'ya gidebileceğimizi, araziyi gördükten sonra tavsiyemi yapabileceğimi söyledim. Gerçekten bir süre sonra Şanlıurfa'ya, oradan da arazinin olduğu yere gittik. Arazi Harran'ın güzel bir yerinde, Atatürk Barajından gelen kanal suyunun geçtiği derin topraklı bir yerdi. Daha önce burada edindiğim deneyimlere göre badem veya antepfıstığı tavsiye edebileceğimi söyledim. Şükrü Bey bu

öneriyi Ankara'da Şirketlerin Yönetim Kurullarına bildirmiş. Onlar da benden bu iki meyveye ait bir fizibilite raporu istediler. Raporu 15 günde hazırladım ve Ankara'da NUR-MET yönetim kuruluna sundum. Kurul bademi tercih etti ve Şükrü beye Harran'da 300 dekarlık bir badem bahçesi kurulması için yetki verdi.

NUR-MET BADEM BAHÇESİ

O arada ben Sütçü İmam Üniversitesi'nden ayrılmak zorunda kaldım. O sıralarda Hükümet Üniversite akademik kişilerinin maaşlarına önemli bir zam yapmıştı, benim maaşım emekli maaşından sadece 75 tl fazlaydı. Kadrolu profesörler gibi zamlı aylık alamayacaktım. Bu koşullarda durum düzelmezse ben Sütçü İmam Üniversitesinden ayrılacaktım. Osman Bey durumu Maliye Bakanlığına sordu. Oradan konunun böyle olduğu, maaş artışının olamayacağı yanıtı geldi. Ben de Sütçü İmam Üniversitesinden ayrıldım. Adana'ya geldim ve Çukurova Üniversitesi'nden emeklilik işlemlerini yaptırdım. Maaş durumum da düzeldi. Durum garipti, hem çalışacaktım hem de eski bir kanuna göre az maaş alacaktım. Böylece Üniversitelerle ilişkim tamamen kesilmiş oldu. Sonraki günlerde NUR-MET badem bahçesinin kurulmasına ağırlık verdim. Türkiye'de anaçları hastalıklara dayanıklı badem fidanı yoktu. Bunun için Şükrü Beyle İspanya ve Yunanistan'a gittik. Fidanları İspanya'dan ısmarladık. Şükrü Bey, kurulacak bahçenin çevresini tel örgüyle çevirtti, bahçeye elektrik getirtti.

Şükrü bey çok ileri görüşlü bir CEO idi. Bu badem bahçesi kurulduktan sonra Yunanistan'da gördüğümüz gibi bir badem fidanlığı kurmayı da düşünüyordu. Bahçenin bakımını Zevaiddin ÖZCAN adında bir ziraat yüksek mühendisine verdi. Zevaiddin Bey de bahçeye çok iyi baktı. Bahçeye bir traktör ve bir pikap alındı. Bahçe kuruldu, çok güzel oldu. Damla sulama tesisleri kuruldu. Bahçe 3. yılda meyveye yattı. Toprak çok verimli olduğu için, ağaçlar hızla ve iyi büyüdü. Çeşitleri, hem geç çiçek açan hem verimli hem de kendiyle uyuşan çeşitlerden seçmiştim. Bu arada Şanlıurfa Valisini bahçeyi görmeye davet ettim. O sırada Harran Üniversitesi'nde düzenlenen bir badem-antepfıstığı seminerine gelen yerli ve yabancı bilim adamları da bahçeyi ziyaret etti ve çok beğendi. İspanya'da Fas'ta ve İtalya'da birçok badem bahçesi görmüştüm. Onların hiç biri böyle güzel değildi. Gerçekten bu bahçenin böyle meydana gelmesini değerli arkadaşım Şükrü KALELİ'ye ve Zevaiddin ÖZCAN'a borçluyuz. Bu bahçeden ayrı olarak NUR-MET badem bahçesinin böyle gelişmesi ve erken meyveye yatması ve çiçeklerin donmaması bölgedeki 3 büyük yetiştiricinin ilgisini çekti ve benden 2 tane 400 ve 1 tane 300 dekarlık badem bahçesi kurmamı istediler. Benim isteğim de buydu. Bunu Belçika'da düzenlenen Bahçe Bitkileri Kongresi'nde ve Harran Üniversitesinde düzenlenen Grempa Seminerinde dile getirmiştim. Şanlıurfa'daki bu yetiştiricilere Kahramanmaraşlı bir fıdancıdan temin ettiğim fidanları verdim. Bunlardan birisiyle hala

temastayım. Bu yetiştirici badem bahçesini büyütmüş ve badem alanını 1000 dekar çıkarmış. Bu durum beni sevindiriyor. Avrupa'nın geç çiçek açan ve kendiyle uyuşan bademlerinin Güney Doğu Anadolu'da yetiştirilmesinden bir meyveci olarak tabii çok mutluyum. NUR-MET badem bahçesinin kurulmasından galiba 2 yıl sonra NUR-MET le CEO Şükrü KALELİ'nin arası açılmış ve Şükrü BEY NUR-MET'ten ayrılmış. Bir süre sonra şirket benimle de ilişkisini kesmek istedi. Bana verdikleri 3-5 kuruş şirkete fazla gelmiş. Zevaiddin Beye, benim şirketin verdiği paraya ihtiyacım olmadığını fakat eserim olan badem bahçesini arada sırada görmek istediğimi söyledim. O da, bahçe sorumlusu olarak bunun her zaman mümkün olduğunu söyledi. 2-3 yıl sonra da şirket bahçesinin kendilerine büyük mali yük getirdiğini, bahçeden vaz geçtiklerini söylemişler. Böylece Zevaiddin Beyin işine de son verilmiş.

İki büyük şirketin masraf fazla oluyor diyerek, bence Avrupa'nın en güzel ve örnek badem bahçesini yüzüstü bırakmalarını çok yadırgadım. Bademle ilişkimi kestim. Ben Akdeniz kıyı ülkelerinin çoğunu gördüm. Bu gezilerde Nur-Met badem bahçesi gibi güzel bahçe görmedim.

Memnun olduğum bir konu, benim Nur-Met'deki bademlerimle Şanlıurfa ve Adıyaman özellikle Kahta'da çok büyük bademliklerin kurulmuş olmasıdır. Böylece fakir çiftçiye önemli bir kazanç kaynağı sağlanmış oldu.

Aynı bademler bir proje ile Mut ve Polatlı'da da yetiştirilmeye başlandı. Adıyaman'da kurulan bir badem kırma fabrikası başarı ile çalışıyor. Diken bitmeyen topraklara badem yetiştiriciliğini sokmuş oldum. Harran'da bu bademlerin yetiştirilmesi en büyük arzumdur. Badem yetiştiriciliğinin geliri her zaman pamuk ve buğday gelirinden fazladır. Harran'da badem ve antepfıstığı yetiştiriciliği genişletilirse Türkiye bunların üretiminde Dünya lideri olur. Bir Ege fidanlığının Türkiye'ye getirdiği independence çeşidinin Harran'da denenmesi çok önemlidir. Yaptığım denemeler bu çeşidin Harran'a uygun olduğu sonucunu vermiştir.

NUR-MET Badem bahçesinin Güney Batı köşesinde badem fidanı yetersizliğinden 5 dekar kadar arazi boş kalmıştı. Oraya, Gaziantep Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü işbirliğiyle bir antepfıstığı parseli kurdum. Fidanlar damla sulamayla sulanınca çok güzel gelişti ve 3 yılda meyveye yattı. Bu da Harran Ovasında damla sulamayla antepfıstığı ve badem geliştirilmesi ısrarımın ne kadar haklı olduğunu gösteriyor.

TARIM ORMAN BAKANLIĞI ARAŞTIRMA ENSTİTÜLERİYLE İLİŞKİLER

1. Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü

Tarımla ilgili birçok tarım uzmanının aksine benim ve Bölümümün Tarım ve Orman Bakanlığı Araştırma

Enstitüleriyle ilişkileri daima iyi olmuştur. Bu enstitülerin başında Yalova Araştırma Enstitüsü gelir. Enstitü 1961 yılında kuruldu. O yıl UNDP ve FAO Akdeniz ülkelerinden birinde bir bahçe kültürleri araştırma enstitüsü kurmak istiyordu. Mısır'a değişik Akdeniz ülkelerinden birer bahçe uzmanı davet edildi. Ülkemizi Prof. Dr. Sabahattin ÖZBEK temsil etti. Enstitünün kendi ülkelerinde kurulmasın isteyen birçok ülke temsilcisi söz aldı. Fakat Sabahattin Hoca o muazzam ikna gücüyle enstitünün Türkiye-Yalova'da kurulmasını kabul ettirdi. Enstitü dört dörtlük, her yönüyle mükemmel bir bahçe kültürleri enstitüsüydü. FAO Enstitüye Avrupa'nın tanınmış bilim adamlarını getirdi. Bu bilim adamlarının yanına Türkiye'nin değişik üniversitelerinden çalışkan, akıllı ziraat yüksek mühendisleri verildi. Bunlar o uzmanların yanında yetiştiler. Bunlardan bazıları Avrupa'ya, Amerika'ya doktora veya mastır yapmaya gönderildiler. Özetle Yalova Enstitüsü ATATÜRK'ün adına layık bir Enstitü oldu. Akdeniz ülkelerinin hemen hemen hepsini, yakın doğu ülkelerinin hepsini gezdim. Hiçbirinde böyle dört başı mamur bir Bahçe Bitkileri Araştırma Enstitüsü görmedim. Bu Enstitü Türkiye meyveciliğinin, bağcılığının, çiçekçiliğinin gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Enstitü, ülkemizde bulunmayan meyve, üzüm çeşitlerini yurt dışından getirerek kendi arazisine dikmiş ve bunlardan bizim üniversitemize de vermiştir. Öte yandan İzmir Zeytincilik Araştırma Enstitüsüne, Antalya Turunçgiller Enstitüsüne, Antalya-

Aksu'daki sebzecilik enstitüsüne uzmanlar getirilmiş ve bu sayede meyve ve turfanda sebzeciliğin gelişmesi sağlanmıştır.

Kısaca söylemek gerekirse, Türkiye Bahçe Bitkileri tarımının gelişmesi FAO Yalova Projesi sayesinde olmuştur. Bu proje ile geliştirilen önemli bir konu da bahçe ürünlerinin soğukta muhafazasıdır. Öte yandan Yalova ve Antalya'da çiçekçiliğin gelişmesi FAO Yalova Projesi sayesinde olmuştur. Yalova'ya getirilen uzmanlardan bizim bölüm de yararlandı. Bu uzmanları Adana'ya getirerek onlara konferanslar verdirdik.

Yukarıda sözünü ettiğim bütün gelişmeleri, FAO Yalova Projesinin Türkiye'ye gelmesine borçluyuz. Bunu sağlayan Hocam Prof. Dr. S. ÖZBEK'i rahmetle anıyorum. Benim Yalova Enstitüsü'ne katkım Enstitünün üç araştırıcısına doktora ve bir araştırıcısına mastır yaptırmak şeklinde oldu.

Yalova'daki genç araştırıcılar neşeli, hoş sohbet arkadaşlardı. Onlarla gündüzleri projeler üzerinde çalışır, akşamları baklavasına briç oynardık. Sonradan Tekirdağ Üniversitesi'ne geçen Mustafa BÜYÜKYILMAZ arabasının anahtarıyla yanımızda durur briçte yenilenden baklava parasını alır, şehirden baklava servisi yapardı. Şahsımın sayesinde ben hiç baklava ısmarlamadım.

2. Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü

Alata'ya ilk kez asistanlığım sırasında gittim. O yıllarda Ankara Bahçe son sınıf öğrencileri Şubat ayında bir Akdeniz Subtropik bölge gezisine çıkarılırlardı. Gezi hoca ve asistanların gözetiminde yapılırdı. Sonraları gezi, turunçgillerden sorumlu Mithat ÖZSAN'ın gözetiminde yapıldı. Bizim geziye, asistan olarak ben, profesör olarak Bekir ALKAN ve Muttalip USLU, turunçgil uzmanı olarak Dr. Ali Sami YEN katılmıştı. İlk durağımız Adana Orta Ziraat Okulu ve ikinci durağımız Alata Orta Ziraat Okuluydu. Her iki okulda da özellikle turunçgil ağaçlarını ve zararlı ve hastalıklarını inceledik. Geceyi Alata'da geçirdik. Alata'nın kendi öğrencileri sömestr tatilindeydi. Alata Müdürü öğrencilerimize öğrenci yatakhanesini biz hocalara da iki misafir odasını tahsis etti. Burada hoş bir olayı anlatmalıyım. Bekir Hoca, "Ben çok horlarım, horlamamdan rahatsız olan benim odama gelmesin." dedi ve odanın birine girip yattı. Hem Muttalip Bey hem Ali Sami Bey, Bekir Hocanın odasına gitmediler. Ben de gitmedim. Böylece biz üç kişi bir odada Bekir Bey yalnız başına bir odada kaldı. O gece horlama sesi bizim odaya kadar geliyordu. Sabah oldu, Ali Sami Bey lavaboya gitti. O çıkınca Muttalip Bey bana dönerek "Yahu Nurettin, bu Ali Sami Bey Bekir Beyden betermiş. Ben sabaha kadar Ali Sami Beyin horultusundan hiç uyuyamadım. Bir daha onunla aynı odada yatamam." dedi. Ben horultudan rahatsız olmamıştım. Ertesi gün Antalya üzerinden Ankara'ya döndük.

Alata daha sonraki yıllarda Araştırma Enstitüsü haline döndürüldü. Benim Alata'yı sonraki ziyaretlerim hep Çukurova Üniversitesine geçtikten sonra oldu.

Alata Enstitüsünün idare binalarının güney kısımları kumul alanlarla kaplıdır. Bu alanlar çilek fidesi ve çilek yetiştiriciliği için çok uygundur. Bir doktorantımın tezi için Alata Müdürü'ne gittim. 2 yıl için izin aldık. Bu vesile ile birçok kez Alata'ya gittim. Bu arada Alata'ya modern seralar yapıldı. Bu seralarda sebze ve çiçekçilik araştırmaları da yapılmaya başlandı. Çilek fidesi yetiştiriciliğinden sonra bir araştırıcıya torba kültürü ve çift tünel ile ocak-şubat ayında nispeten soğuk olan bölgelerde erken çilek yetiştiriciliği konusunda doktora yaptırdım. Şimdi bu teknik Sultanhisar Bölgesinde başarıyla uygulanıyor.

Alata Enstitüsü'nde bir araştırıcıya kayısılarda melezleme ıslah konusunda bir doktora yaptırdım. Melezleme sonunda araştırıcı nispeten kısa bir zamanda pazarın tuttuğu tipler elde etti. Bu yıllarda bu tiplerden birisinin Mut'ta yetiştiriciliği yapılıyor.

Alata'da son bir doktorayı, Toros Dağlarındaki melengiçlerin antepfıstığına çevirme aşısına çevrilmesi üzerinde yaptırdım. Son yıllarda melengiç bakımından zengin Toros köylerinde ticari olarak antepfıstığı yetiştiriciliği yapılıyor.

3. Eğirdir Bahçe Bitkileri Araştırma Enstitüsü

Eğirdir Enstitüsü ile ilişkilerim elma ve kiraz konularında oldu. POZMER'de bir gün otururken, Eğirdir Enstitüsünün o zamanki Müdürü Dr. Abdullah KANKAYA ziyaretime geldi. O zamanlar POZMER Avrupa'nın en güzel elmalarının bir koleksiyonu halindeydi. Dr. KANKAYA benden bu elmalardan aşı kalemi verip veremeyeceğim sordu. Ben de "Bunlar Türkiye'nin malı, hepsinden aşı kalemi alabilirsin." dedim. Dr. KANKAYA, Eğirdir Enstitüsünde güzel bir elma koleksiyon bahçesi kurdu. İyi ki o aşı kalemlerini vermişim. Zira susuzluk yüzünden POZMER'deki elmalar ben emekli olduktan sonra kurudu. Bunlar şimdi sadece Eğirdir'de var.

Eğirdir'le ikinci ilişkim kiraz konusunda oldu. Türkiye'den Avrupa'ya kiraz ihracatı başlayınca bende Ulukışla Kaymakamı Hasan Basri GÜZELOĞLU ile Toros Dağlarında kirazcılığı geliştirmek üzere Niğde Valisinin desteğiyle bir proje geliştirdim. Bu proje ile bir kiraz çalışma grubu kurduk. Bu çalışma grubuna ben başkan seçildim. Çalışma grubu, Türkiye'nin ihracat kirazı yetiştiren yerlerinde toplantılar yaptı. Bu toplantılarda özellikle 0900-Ziraat'ı geliştirme üzerinde durduk. Bu çeşidimiz kendisiyle uyuşmaz bir çeşitti. Kiraz ıslahı üzerinde çalışan Yalova ve Eğirdir Enstitülerine görev verdik. Eğirdir Enstitüsündeki araştırıcılardan İsmail DEMİRTAŞ konuya büyük önem verdi. Her ne kadar

bugüne değin kendi ile uyuşan 0900-Ziraat bulamadıysa da ondan 10-15 gün erken veya geç tipler bulmakta başarı sağladı. İsmail Bey, bu tipleri önümüzdeki yıllarda değişik bölgelerde deneyecek. Böylece ihracatlık Türk kirazı Avrupa'da belki de Çin'de daha geniş bir pazar bulacak. Bu arada grubumuzun Avrupa'dan getirdiği kıymetli çeşitlerinden değişik yörelerimizde yetiştirilmeye başlandığını belirtmek isterim. Eğirdir Enstitüsü ile daha ziyade İsmail Beyin çalışmaları vesilesi ile ilgileniyorum. Amacımız uygun yerlerde çok erkenci ve çok geççi ihracatlık kiraz yetiştirmek. Bu vesile ile İsmail Beyin yanına yardımcı 1-2 eleman verilmesi, bu projelerin başarısı için çok yararlı olur. Bunun için İzmir'in Kemalpaşa, Konya'nın Hadim Bölgeleri üzerinde duruyoruz. Torosların 2000 m yüksek yerlerinde çalışmalar yapılmasında büyük yarar var. Öte yandan Çukurova'da Ali Özler Beyin çok erkenci kiraz yetiştirmeye başladığını da belirtmek isterim.

4. Gaziantep Antep fıstığı Araştırma Enstitüsü

Çukurova Üniversitesine transfer olduktan sonra Gaziantep Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü'ne birçok kez gittim. Antepfıstığı Güney Doğu Anadolu'nun altın ağacıdır. Bu kadar geniş alanda yetişmesine karşın yetiştirme sorunları hala bitmemiştir. Örneğin tozlanma sorunu günümüzde bile hala devam etmektedir. 1935'te Antepliler ağaçlarının meyve vermediği konusunda Tarım Bakanlığına başvurmuşlar. Bakanlık sorunun çözümü için

Ziraat Enstitüsünden Prof. Dr. Lütfü ÜLKÜMEN'i Gaziantep'e göndermiştir. Prof. ÜLKÜMEN Gaziantep'teki incelemelerinde sorunun erkek ağaç noksanlığından meyve vermiyor diye erkek ağaçların kesilmesinden ileri geldiğini saptamıştır. Bu yıllarda bile gerek ben gerek Prof. Dr. E. AK belirli çeşitler için erkek çeşitlerin saptanması konusunda Gaziantep ve Ceylanpınar'da doktora çalışmaları yaptırdık. Hala bahçelerden erkek ağaçların kesildiğini duyuyoruz. Gaziantep Antepfıstığı Araştırma Enstitüsünün bu konuyu temelinde çözümlemesi ve yetiştirdikleri her çeşidin erkeğini birlikte vermesi bir zorunluluktur. Şimdi yeni bir devir açılmış, eski bahçelerin sulama olanağı ortaya çıkmıştır. Böylece sulanan parsellerde 10-15 m olan ağaç aralarına erkek noksanlığı görülen yerlere uygun erkeklerin dikilmesiyle sorunun çözülmesi mümkün olacaktır. Bu uygulama bugün Nizip'te Kasım BOLER tarafından başarıyla uygulanmaktadır.

Ben Ç. Ü. Ziraat Fakültesinden emekli olmadan antepfıstığı araştırmalarına büyük önem verdim. Birçok ziraat mühendisine mastır, doktora yaptırdım O günlerde asistanım ve bugünlerde Fakülte Dekanı olan Prof. Dr. Salih KAFKAS her fırsat bulduğunda kendi olanaklarıyla Gaziantep'e giderek Antepfıstığı araştırmalarına devam etmektedir. Prof. KAFKAS'ın son olarak melezleme çalışmalarıyla 10.000 dolayında melez fidanda çalıştığını öğrenmiş bulunuyor ve kendisine iyi şanslar diliyorum.

EŞİMİN VEFATI

Eşime 1988 yılında kanser teşhisi kondu. Eşim ağır bir kanser ameliyatı geçirdi. Ameliyat Çukurova Tıp Fakültesinde çok başarılı olarak yapıldı. Ameliyattan sonra kemoterapi ve Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinde radioterapi gördü. Bu terapilerden sonra iyileşti ve normal yaşamına devam etti. Bu süreçte (1988-2001) doktoru Prof. Dr. Semra PAYDAŞ, kendisini titizlikle izledi, tedavi etti. Hatta eşimin ilaç alırken kitap okuyan nadir hastalarından birisi olduğunu söylemişti. Ona da teşükkürü bir borç bilirim. Ayrıca Semra hanımın ablası Prof. Dr. Saime PAYDAŞ'a da benim bütün sağlık sorunlarımla ilgilenmesi, ilaçlarımı yazması nedeniyle şükranlarımı sunuyorum. Eşim eskiden yani ameliyat olmadan çok sigara içerdi. Ameliyattan sonra sigarayı bıraktı. Fakat kanserden kurtulunca yeniden sigaraya başladı. Evlenmeden önce hiç sigara içmezdi. Onu sigaraya ben alıştırmıştım. Bu bakımdan kendimi affedemiyorum. Kırk yaşında ben sigarayı bıraktım fakat eşim bırakmadı. Ameliyattan 2 yıl kadar sonra yeniden sigara içmeye başladı. Benim kanıma göre, sigara kanseri tetikledi ve ondan kurtulamadı. 28.11.2001 tarihinde Çukurova Tıp Fakültesinde hayata veda etti. Hayatta yapayalnız kaldım. Kızım ve oğlum benimle çok ilgilendiler. Özellikle oğlum ve eşi beni yalnız bırakmamaya gayret ettiler.

YENİ HAYATIM

Emekli olduktan sonra Adana Döşeme Mahallesinde Üniversitedeki arkadaşlarla yaptırdığımız kooperatif apartmanındaki dairemize taşındık. Eşimin vefatından sonra kızım Canan ve oğlum Sinan beni Adana Kurtuluş Mahallesi Şinasi Efendi Caddesinde kızımın oturduğu Pınar Apartmanının 1. katında satın aldıkları 5 numaralı daireye yerleştirdiler. Şimdi burada oturuyorum.

Emekli olduktan sonra Bahçe Bölümü, Mithat ÖZSAN ve bana bir çalışma odası tahsis etti. O odada Mithat Bey, Üniversitenin kuruluş anılarını, ben de birisi Prof. Dr. Sevgi PAYDAŞ KARGI, öteki Prof. Dr. Sedat SERÇE ile birlikte tercüme ettiğim 2 kitabı yayınladım. Ayrıca Agromedia dergisinin çeşitli sayılarında yayınlanan meyvecilik ve badem yetiştiriciliği konularında makaleler yayınladım. Son iki yıldır elinizdeki anılarımı dile getiren bu kitabı yazdım. Ayrıca anılarımı içeren bu kitaptan önce "Meyveciliğin Gelişmesi Konusunda Çukurova'ya ve Türkiye'ye Yaptığım Hizmetler" isimli bir kitapçık da yayınladım. Okuduğunuz bu kitaptaki tamamlayıcı bilgileri o kitapçıkta görebilirsiniz.

DİYARBAKIR-BİSMİL'DE 5000 DEKARLIK BADEM BAHÇESİ

Emekli olduktan sonra bir süre tarımsal toplantılara katıldım. Bunlardan birisi de Siirt'teki antepfıstığı grup toplantısıydı. Siirt'e gitmezden 2 gün önce emekli Binbaşı

İsmail ÇAKIR'dan bir telefon mesajı aldım. İsmail Bey, Ankara'da bir inşaat şirketinin değişik işlerinde danışmanlık yapıyordu. Çeşitli yayınlardan benim badem yetiştiriciliği ile yakından ilgilendiğimi öğrenmiş. Bana, çalıştığı şirketin Diyarbakır-Bismil'in Ovacık Köyünde 5000 dekarlık bir arazisi olduğunu ve bu arazide badem yetiştirmek istediklerini, benim kendilerine danışmanlık yapıp yapamayacağımı soruyordu. Ben, 2 gün sonra Siirt'te gideceğimi, oradaki toplantıdan sonra araziyi ve çevreyi görüp sonra karar verebileceğimi söyledim. İsmail Bey, "Biz sizi Siirt'ten alırız, oradan Diyarbakır'a ve Bismil'e gideriz." dedi. Ben, olur dedim. Gerçekten Siirt'teki toplantıdan sonra İsmail Bey ve İnşaat Şirketi Müdürünün kardeşi gelip beni aldılar, oradan Diyarbakır'a, oradan da Bismil'e 50 km. kadar uzaklıktaki Ovacık Köyüne gittik. Arazinin içinde bir yere çok önceden 15-20 tane badem ağacının dikilmiş olduğunu gördüm. Fakat bunların meyve vermediğini de öğrendim. Demek ki burada badem yetişebilirdi. Ancak burada bademden verim alabilmek için geç çiçek açan çeşitlere gereksinim vardı. İsmail Beye olumlu cevap verdim. Ancak, arazi tepelik olduğu için tesviye eğrilerinin saptanmasının gerekli olduğunu ve ayrıca damla sulama sisteminin kurulması gerektiğini söyledim. Bunların hepsini yaparız dediler. O zaman ben de danışmanlığı kabul ediyorum dedim. Bir de sağlıklı fidanları İspanya'daki fidancılardan alabileceğimizi söyledim. Kahramanmaraş'taki fidancıda yeterli sayıda fidan yoktu.

Ayrıca bunların anaçları acı badem çöğürleriydi. Adana'ya gelince Güney İspanya'da tanıdığım fidancılarla temas kurdum. Onlarda da yeterli sayıda fidan yoktu. İsmail Bey İspanya'daki fidanları görmek ve fidancı ile anlaşmak için İspanya'ya gitmemizi teklif etti. İspanya'ya ve fidanların yetiştiği Güney İspanya'daki Almeria şehrine gittik. Fidanlar GF-677 ve bir kısım da Garnem üzerine aşılıydı. Fidancıyla anlaşma yaptık. Fidanlar henüz küçüktü. Fidancı bize 1 250 kadar fidan verebilecekti. Sonbahar sonlarında fidanları bir kez daha görmek üzere oradan ayrıldık.

Arazide her şey düzgün gidiyordu. Bir firmaya tesviye eğrileri ve fidan yerleri hazırlattırılmıştı. Ben düzgün aralıklarla, otobüsle, Diyarbakır'a gidiyor, oradan Bismil'e ve bahçenin kurulacağı Ovacık Köyüne gidiyordum. İşler düzgün gidiyordu.

DÖRDÜNCÜ ÖLÜM TEHLİKESİ

Sonbaharda bir sert kabuklu meyveler gurup toplantısı için İspanya'ya gittiğimde ısmarladığımız Bismil fidanlarının durumunu görmek için Almeria'ya uğradım. Fidanlar gayet güzel yetişmişti. Memnun olarak Madrid yoluyla Adana'ya gitmek üzere Madrid'e gittim. Akşamüzeri geniş bir bulvarda gezerken 2 sokak serserisinin saldırısına uğradım. Boğazımı sıkarak beni bayılttılar. Fotoğraf makinemi, cebimdeki paraları ve çantamı alıp kaçmışlar. Bu ölümcül olayın ayrıntılarını

aşağıda adını verdiğim kitabımda anlattım. Burada ayrıntıya girmeyeceğim. Fakat Türkiye'ye çilek yetiştiriciliği hiç yokken yaptığım gibi, badem yetiştiriciliğini yapmaya çalışırken neredeyse canımdan olacağımı yazmadan geçemeyeceğim.

BİSMİL OVACIK BADEM BAHÇESİ

İlkbahara doğru fidanlarımız vapurla Mersin Limanına geldi. Oradan onları alarak Bismil'e getirdik. Özenle dikimleri yaptık. Fidanları dikerken dikim budamalarını bizzat kendim yaptım. Bahçe Harran'daki kadar olmasa da böyle tepelik bir arazi için güzel oldu denilebilir. Toplam alan 5 000 dekar olmuştu. İlkbaharda şirket Müdürü Adana'dan beni aldı, Bismil'e gittik. Şirket Müdürü bahçeyi çok beğendi ve fidan yetersizliğinden boş kalan 3 500 dekar arazi için fidan ısmarlamamı söyledi. Ben, Adana'ya dönünce ısmarlamayı yaparım dedim. Gerçekten Adana'ya döndüğümde ısmarlamayı yaptım.

Bu arada şirket Yemen'de bir oto yol inşaatının yapımını üstlenmiş. Müdür şirketin bütün alet edevatını Yemen'e götürdü. İnşaat bitmiş fakat Yemenliler şirketin parasını vermemişler. Bu durumda İspanyol fidancının parası da verilemiyordu. Ben arada kalmıştım. Derhal fidancıyla temasa geçtim ve fidanları göndermemesini söyledim. Fidancı, ben bu kadar fidanı kime satarım, sen bir çare bul dedi. Ben de Adana'da tanıdığım bir fidancı ile temasa geçtim. O fidancı, yarı fiyatına verirse alırız

dedi. Durumu İspanya'ya bildirdim. İspanyol fidancı çaresiz razı oldu. Ancak fidanların gelmesine yakın, İspanyol fidancı Fas'ta müşteri bulduğunu ve Türkiye'ye fidan göndermeyeceğini söyledi. Böylece bu sıkıntılı durumdan kurtulmuş oldum. Bu da bana bir ders oldu.

Bismil'de tesis ettiğimiz badem bahçesine arada sırada gidip bahçeleri gözden geçiriyordum. Diktiğimiz bazı çeşitler ikinci yılda meyveye yattı. Bu da ilerisi için umut verici bir durumdu. Ne var ki, Yemen Hükümeti şirketin parasını vermediği için şirket iflas etti ve bahçeyi Türkiye'deki alacaklılarına devretmek zorunda kaldı. Böylece benim de şirketle ilişkim kesilmiş oldu. Emekli Binbaşı İsmail Bey de bir süre sonra şirketten ayrıldı ve memleketi olan Büyük Karıştıran (Lüleburgaz) kasabasına gitti. Orada meyve bahçeleri kurdu. Bir seferinde beni de çağırdı. Büyük Karıştıran Kasabasına davet etti. İsmail Beyin yakın akrabası Lütfü Karaman Bey Büyük Karıştıran Kasabasına 25 yıl Belediye Başkanlığı yaptı. Şimdi meyvecilikle uğraşıyor. Beni de meyvecilik konusunda tavsiyelerde bulunmak üzere Büyük Karıştırana davet etti. Kendilerine gerekli tavsiyelerde bulundum. Gerek İsmail Beyin gerekse Lütfü Bey'in tavsiyelerimden yararlandıklarını yaptıkları işlerden anlıyorum.

AFGANİSTAN

Yıllar önce Suriye'nin Halep Şehri yakınlarında "Kurak Bölgelerde Tarımsal Ürünler Yetiştirme" konusunda uluslararası bir araştırma enstitüsü kuruldu. Bildiğim kadarıyla Çukurova Üniversitesinden Prof. Dr. Onur ERKAN da bu Enstitüde ekonomist olarak bir süre çalıştı. Zaman zaman bu Enstitüden araştırıcılar bizim Üniversitemizi ziyaret ederdi. Bunlardan biriyle tanışmış ve samimi olmuştuk. Ben kendisine antepfıstığı ve badem gibi kurak bölge sert kabuklu meyveleriyle niçin uğraşmadıklarını sormuştum. O da "Bu bir kadro sorunu." demişti. Diyarbakır-Bismil-Ovacık Köyündeki badem bahçesi projesi sonlanınca Adana'da Bölümde çalışarak vakit geçiriyordum. Halep Enstitüsünden arkadaşım bana bir e-mail attı. Arkadaşım FAO ve Halep Enstitüsünün Afganistan zirai durumunu düzeltmek üzere bir araştırıcı grubunun Afganistan'a gideceklerini benim de bir meyveci olarak bu gruba katılıp katılamayacağımı soruyordu. Önceleri Afganistan'da Ruslarla harp, teröristlerle çarpışmalar vardı. Afgan kurtuluş elemanlarının ve Amerikalıların ve hatta bir Türk Silahlı Kuvvetler Birliğinin müdahalesiyle Afganistan'a huzur gelmişti. Teklifi kabul ettiğimi bildirdim. Kabil'e Dubai yoluyla gidiliyordu. Önce Dubai'ye gittim. Gece yarısı Dubai'ye geldim. Bir araba beni bekliyordu. Araba beni bir otele götürdü. Dubai gece vakti bile çok sıcaktı. Ancak otel klimalar sayesinde buz gibi soğutulmuştu. Bütün otellerde Pakistanlı personel çalışıyordu. Pakistanlılar bu

iş olanaklarını İngilizce bilmelerine borçluydular. Otel çok rahattı. Ertesi gün Afganistan irtibat bürosuna gittim. Orada benim Dubai-Kabil uçak biletlerimi ayarladılar. Kabil uçağı bir gün sonraydı. Sıcağa rağmen Dubai'yi gezdim. Şehrin bir eski bir de yeni kısmı vardı. Yeni kısımda geniş caddeler, modern, yüksek binalar, lüks eşya satan güzel mağazalar vardı. Şehir tertemizdi, yerlerde ne bir sigara izmariti, ne bir plastik poşet vardı.

Kabil uçağı eski model, insanlara güven vermeyen bir uçaktı. Buna rağmen tıklım tıklım doldu. Sanki herkes Kabil'e gidiyordu. Ben pencere kenarında oturmuştum. Böylece Afganistan topraklarını inceleyebiliyordum. Görünüşe göre Afganistan çok kurak bir ülkeydi. Yeşillik, ormanlık bir alan yoktu. Piste indik. Orası da bakımsız kalmış bir pistti. Hava alanındaki binalar da çok bakımsızdı. Tarım Bakanlığının bir memuru beni karşıladı. Şehirde sadece iyice bir otel vardı. Bütün yabancılar orada kalıyordu. Oraya gittik. Boş oda yoktu. Mecburen ikinci sınıf bir otele gittik. Orada bir gece kaldım. Ertesi gün o iyi otele geçtim.

Ziraat dairesinden gelip beni aldılar. Ne gibi tarımsal projeler üzerinde çalıştıklarını sordum. Belirli bir proje üzerinde çalışmadıklarını fakat badem, nar ve duta ilgi duyduklarını söylediler. Ülkede belirli bir meyve bölgesi yoktu. Kabil, meyve-sebze pazarına gitmek istedim. Pazarda da göze çarpan bir meyve yoktu. Sert kabuklu meyvelerden sadece ince kabuklu (paper-shell)

bademler vardı. Öğrendiğime göre bu ağaçlar tohumdan çıkan çöğür ağaçlarından ibaretti. Ağaçların çoğunun el bademi verdiğini öğrendim. Bu durum ilginçti. Belirli yerlerde bu ağaçlardan çok olmalıydı ki üretim fazlasını Pakistan'a satıyorlardı. Değişik dükkânlardan örnekler topladım ve tarım dairesine geri döndüm. Tarım Müdürüne, beni bu badem bahçelerinin olduğu yerlere götürmelerini söyledim. Gördüğüm narlar da güzeldi. Bunlardan da örnek getirmelerini söyledim. Bildiğime göre Afganistan'da yabani antepfıstıkları da vardı. Düzenli bahçelerin, aşılı ağaçların, olmadığını da öğrendim. Ertesi gün Kabil'in kuzeyine doğru, yanıma bir mühendis alarak bir pikapla yola çıktık. Yol yeni yapılmıştı. Önümüzde bir tünel vardı. Tünelin girişi teröristlerce bombalanmış ve trafiğe kapanmıştı. Zorunlu olarak toprak yola geçtik. Yol dar ve trafik yoğundu. Yol bir dere kenarını izliyordu. Bir noktaya geldik, yüzlerce araba orada bekliyordu. İleride ağaç ve tahtalardan yapılmış bir köprüden geçmek zorundaydık. Hem gelen hem giden arabalar bu yolu kullandığından köprüden geçiş zaman alıyordu. Öte yandan köprüden geçen ağır vasıtalar köprünün bazı yerlerini çökertmişti. Bu yüzden şoförün çok dikkatli olması gerekiyordu. Allah'tan şoförümüz çok tecrübeliydi. Köprüyü geçtik ve yola devam ettik. Akşam olmuştu. Ne öğle ne de akşam yemeği yedik. Bir yerde konaklamak zorundaydık. Yol üstünde bir kahvehane vardı. Birçok kamyon ve araba şoförü kahvenin önündeki boş alana hasır gibi serilmiş örtüler üzerine yatmışlardı. Bizim şoför

ve mühendis örtüler üzerinde kendilerine yer buldular. Ben arabadaki koltukta uyumayı tercih ettim. Sabah oldu, birer çay içtik ve yola devam ettik. Yolumuz dağlar arasından ve üzerinden geçiyordu. Yol kenarında yanmış ve içi boşaltılmış Rus tankları gördüm. Şoförümüz bu tankların Afgan gönüllüleri tarafından tahrip edildiklerini söyledi. Kendisi de o gönüllülerden biriymiş. Bu gönüllüler tamamen halktan kişilermiş. Tankların geçeceği yollara gizlenip tanklar geçerken arkadan onlara yanaşıp benzin dolu ve yanar haldeki şişeleri tankların arkasına yapıştırıyorlarmış. Bu durumda tamamen metal olan tank şiddetle ısınıyor buna dayanamayan Rus askerleri tankın dışına fırlıyorlarmış. O zaman gönüllüler silahla onları öldürüyorlarmış. Yolumuzun üstünde bir şehir vardı. Orada bir araba tamirhanesine uğradık. Şoför o tamirhanenin sahibiyle bizi tanıştırdı, "Bu usta, o harpte bizim komutanımızdı. Bütün halk Ruslara karşı gönüllü olarak çarpıştı. Rusları böyle yendik." dedi. Yolda gördüğümüz tankların birinin üstüne çıkıp fotoğraf çektirdim ve Afgan halkını takdir ettim. Ne var ki halk çok fakirdi. Sokaktaki kadınların yüzü tamamen kapalıydı. O gözleri kapatan ve "burka" denilen örtüden dışarıyı nasıl gördüklerini hala anlamıyorum. Erkekler yol kenarına çökmüş esrar çekiyorlardı.

Nihayet badem yetiştirilen şehre geldik. Orada Tarım Bakanlığının bir ofisi ve misafirhanesi vardı. Oraya girdik ve birkaç ziraat teknisyeniyle bir badem fidanlığına gittik. Onlara "yonga" aşısının nasıl yapıldığını öğrettim.

Hava sıcaktı. Akşam yemeğini misafirhanenin arkasında yedik. Gece de avluya serilen yataklarda yattık. Hava sıcak olduğu için yorgana, pikeye gereksinim duymadık. Şehrin etrafında seyrek ağaçlı badem bahçelerinden başka bir şey yoktu.

Bu şehre epeyce uzak ve dağlık bir yerde doğal antepfıstığı koruluk veya ormanları varmış. Onları görmek istedim. Geniş bir dere yatağından yavaş yavaş giderek antepfıstığı ormanına geldik. Ormanda hem dişi hem de erkek ağaçlar vardı. Ben "hermafrodit" (Erdişi) ağaçlar arıyordum. Böyle bir ağaç bulamadım. Afgan Hükümeti oraya bir bekçi koymuş. Bekçi bize fıstık ormanından topladığı fıstıklardan getirdi. Bular bizim fıstıklara benziyordu. Hepsi de çıtlaktı ve lezzetliydi. Demek ki burada antepfıstığı yetiştirebilecekti. Bunu benimle gelen ziraatçılara da anlattım. Tarım Bakanlığının konuya ilgi duyduğunu söylediler. Burada doğal olarak yetişmiş ağaçlar genetik bakımdan önemli olabilirdi. Erkek ve dişi ağaçlardan yaprak örnekleri aldım. Bizim Adana'daki Bölümde çalışan Dr. Salih KAFKAS bu konuyla ilgileniyordu. Belki ilginç bir şeyler bulabilirdi.

Dönerken karşıdaki tepelerin arasında başka doğal fıstık korulukları da gördük. Gidecek yol olmadığı için oralara gidemedik. Ayrıca kadınların orada burada yetişmiş ağaçlardan dut topladıklarını gördüm. Yolda, bir yerde de bir bahçeden kavun topladıklarını gördüm. Yanımdaki mühendis buranın kavunlarının çok tatlı

olduğunu söyledi. Kavunlardan 4-5 tane Kabil'deki Tarım Müdürüne hediye etmek üzere satın aldık. Kavunlar hakikaten çok güzelmiş. Onlardan Türkiye'ye getirmek üzere çekirdek örnekleri aldım. Bu çekirdekler Adana'da kayboldu. Onları nereye koyduğumu ne yazık ki hatırlamıyorum. Uzun bir yolculuktan sonra toprak yollardan yavaş yavaş geç vakit Kabil'e geldik. Bu sefer Ziraat Müdürlüğündeki derme-çatma misafirhanede kaldık.

Ertesi gün çevreden getirilen narlarla uğraştım. Refraktometre, kompas gibi aletler yoktu. Narların fotoğraflarını çekmek ve tadına bakmakla yetindim. Bu narları toprağa gömerek muhafaza ediyorlarmış. Ancak toprağa gömmeden çiçek çukurunu, zararlılar girmesin diye, çamurla kapatıyorlarmış. Özetle narlar çok lezzetliydi. Müdürle görüşürken şehirdeki evlerden birinin bahçesinde yetişmiş bir dişi antepfıstığı ağacı olduğunu öğrendim. Beni o eve götürmelerini istedim. Ağaç büyük ve sağlıklıydı. Ancak etrafta erkek ağaç olmadığı için meyve vermemişti. Görünüşe göre burası antepfıstığı yetiştiriciliğine uygun bir yerdi. Bunları Tarım Müdürüne anlattım. Bunun için çok çalışmaları ve sulanabilir arazi bulmaları gerekiyordu.

Kabil'de işim bitmişti. Ertesi gün o eski uçakla Dubai'ye döndüm. İki gün orada kaldıktan ve "duty free" gümrüksüz dükkanları gezip İspanya'da çaldırdığım fotoğraf makinesi yerine yeni bir makine aldıktan sonra bir

THY uçağı ile Türkiye'ye döndüm. Getirdiğim antepfıstığı yapraklarını Dr. KAFKAS'a gönderdim. Dr. KAFKAS onlar üzerinde gerekli çalışmaları yaptıktan sonra bir tebliğ hazırladı ve İran'da yapılan 3. Antepfıstığı Simpozyumuna gönderdi.

Aradan bir ay kadar geçince beni Halep'teki Enstitüde Afganistan tarımı üzerinde yapılacak toplantıya çağırdılar. Halep'ten bir araba göndererek beni aldılar. Orada ince kabuklu, Amerikalıların Nonpareil bademinin ticari olarak yetiştirilebileceğini, antepfıstığı için denemeler yapılabileceğini, kaliteli tatlı dut yetiştiriciliği için girişimlerde bulunabileceğini, Afganistan'ın tatlı, güzel kavunlarının ülkenin değişik yerlerinde yetiştirilmesini önerdim. Toplantıda Amerikalı uzmanlar da vardı. Badem ve antepfıstığı tarımının geliştirilmesine, kendilerine rakip olabileceği düşüncesiyle, itiraz ettiler. Ertesi gün ben bir arabayla, Kilis, Gaziantep yoluyla Adana'ya döndüm. Böylece Afganistan macerası da kazasız, belasız son buldu. Döndükten sonra modern bir Türkiye yarattıkları için büyük ATATÜRK'e ve arkadaşlarının ruhlarına dua ettim ATATÜRK ve arkadaşları olmasa Türkiye Afganistan'ın bugünkü durumu gibi geri ve fakir bir ülke olarak kalırdı. Burada bir kez daha ATATÜRK ve arkadaşlarını rahmetle anıyor mezarlarında nur içinde yatmalarını diliyorum.

ILIMAN İKLİM MEYVELERİ KONUSUNDA TÜRKİYE VE ÖZELLİKLE ADANA'YA YAPTIĞIM HİZMETLER

Ilıman iklim meyveleri konusunda Türkiye'ye önemli hizmetlerim olmuştu. Örneğin modern çilek tarımını Türkiye'ye getirmiş ve Türkiye'nin her tarafına yaymıştım. Böylece Türkiye çilek üretimi yıllık 9 000 tondan 400 000 tona çıktı. Aydın Sultanhisar çilekten iyi para kazanır oldu. Sultanhisar gibi bazı bölgelerde işsizler iş bulur ve iyi para kazanır oldular.

Benzer şekilde Türkiye'ye Harran (Şanlıurfa, Bismil, Ovacık) ve Şanlıurfa'da geç çiçek açan ve kendine verimli çeşitlerle badem tarımını geliştirmekte bölgeye büyük hizmet ettiğim kanısındayım. Nitekim Şanlıurfa, Adıyaman ve Kahta'da badem bahçelerinin alanı 100 000 dekarı buldu. Diken bile bitmeyen araziler badem bahçesi haline geldi. Buralardaki bazı yetiştiricilerin elektrik giderlerinden bazı şikayetleri var. Bunlar giderilirse bademciler de iyi para kazanır. Badem konusunda sıkıntılı bir başka konu sulamada kullanılan elektriğin parasıdır. Badem konusunda yapmak istediğim fakat yapamadığım bir konu da Amerika'da iki firmanın ıslah yoluyla elde ettikleri kendiyle uyuşan, kaliteli badem çeşitlerinin Akdeniz kıyı şeridimize getirilememesidir. Bu konuyu da gençlere bırakıyorum. Geç çiçek açan ve kendine verimli bademlerden ürün almak garantidir. Fakat bunların

randımanı düşük (%30-40) olduğu için çiftçiye iyi para gelmemektedir.

Kayısı, elma, kiraz, erik, antepfıstığı, ceviz, badem konularında da çok çabalarım oldu. Bunların ayrıntılarını 2019 yılında bir kitapçık halinde yazdım ve Çukurova Üniversitesi matbaasında bastırdım. Bu konuda fazla bilgi almak isteyenler kitabı Ç. Ü. Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümünden temin edebilirler.

YUMURTALIK DİNLENME KAMPI

Adana Ziraat Fakültesi Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak ilk kurulduğu yılın yaz aylarında Karataş'ta deniz kenarında çadırlı bir dinlenme kampı kurmuştu. Öğretim Üyeleri sabah erkenden Fakülteye geliyor, akşamüzeri kampa dönüyorlardı. Sonradan Hüseyin ÖZBEK'in Dekan olduğu yıllarda Yumurtalık Kaymakamı ona telefon etmiş. Burada Hazine arazisi olarak kumsal, çok güzel bir yer var. Beğenirseniz orayı istimlak edersiniz, demiş. H. ÖZBEK hemen Yumurtalık'a gitmiş. Kaymakamla sözü geçen yere gitmiş, yeri çok beğenmiş ve biz burayı hem kamp yeri yapar, buraya seralar yapar, ağaçlandırırız, demiş. İstimlak işi kısa zamanda bitmiş. O yaz orada çadırlı bir dinlenme yeri yaptık. Ayrıca bir mutfak, bir gölgelik kurduk. İlk yıllarda sabah saat 05.00-06.00'da Adana'ya geliyor akşamüzeri 16.00-17.00'de kampa dönüyorduk.

Kamp çok güzeldi. Uzun bir sahil vardı. Yürüyüş yapmak için idealdi. Deniz tertemiz, fazla derin olmayan, herkesin denize girebileceği harika bir yerdi. Sabah ve akşamüzeri denize giriyorduk. Öğleyin sıcakta gölgelikte arkadaşlarla briç oynuyorduk. Geceleri meraklı arkadaşlar lüks lambalarıyla balığa çıkarlardı. Gençler su altı lambalarıyla geceleyin denize dalarak balık tutarlardı. Bir iki arkadaşın küçük kayık motorları vardı. Onlar oltalarla denizde sürtme yaparak balık tutarlardı. Bazı günler Yumurtalıktan motor kiralar onunla balığa çıkardık. Bir gece sabaha kadar oltayla 25-30 kilo kadar balık yakaladık. Hasılı, yaz aylarımız çok zevkli geçiyordu. İlk zamanlarda buraya sadece biz ziraatçılar gelirdik. Sonraları Tıp Fakültesi hocaları da gelmeye başladı. Onların arasında kadın-doğumcu Nihat Bey de vardı.

Nihat Bey bir tavla hastasıydı. Önüne gelenle tavla oynamak isterdi. Ben daha önceden belirttiğim gibi, çok iyi tavla oynardım. Nihat Beyle tavla oynamaktan daima kaçınırdım. Oynasam onu yeneceğimden emindim. Ama kızım Tıp Fakültesi öğrencisi idi. Ben tavlada yendiğim kişileri müthiş alaya alırdım. O da hıncını, kızımdan alabilirdi. Onun için Nihat Bey tavla maçı yapmamızı teklif ettiğinde ben reddediyordum. Bir gün Rektörümüz Mithat ÖZSAN Bey "Nurettin Nihat Beyi kırma, bir kez maç yapın, ben rica ediyorum." dedi. Mithat Beyi kıramadım. Gölgeliğin ortasına tavlayı koyduk. Tavla maçı birasınaydı. Etrafımıza yaklaşık 20 kişi toplandı, birasını içmeye başladı. Ben Nihat Beye "Ben tavlada zar

tutarım.” dedim. “Tut, istediğin gibi oyna.” dedi. “O zaman senin şansın sıfır, sana hiç sayı vermeyeceğim.” dedim. Nihat Beyin eşi de yanındaydı. Oyun esnasında ben Nihat Beyle hiç konuşmuyor, hep eşiyle konuşuyordum. Hanımefendi beyinizi yenmezdim, ancak o benim eşimin yanında beni yeneceğini söyledi, beni mahcup etti. Çünkü eşim benim tavlada herkesi yenebileceğime inanıyordu. Onun için eşinizi eze eze yeneceğim, ona sayı da vermeyeceğim dedim. Oynarken devamlı konuşuyor onu ambole ediyordum. Maçımız çok neşeli geçti. Etrafımızdaki kalabalık çok eğlendi. O gün Nihat Beyi sıfıra karşı yendim. Bana “Haftaya burada mısın?” dedi. Evet dedim. O zaman haftaya bir kez daha oynayalım dedi. Ben de “Seni yenmeye her zaman hazırım.” dedim.

Ertesi hafta koltuğunda bir tavla ile geldi, “Haydi oynayalım.” dedi. Ben peki dedim. Kalabalık gene toplandı. Birinci oyun oynandı, ben kaybettim. Zira zar tutamıyordum. Zarlar yuvarlanıp gidiyordu. Kantinde bir başka tavla ve zarlar vardı onları istedim, kantinci “Nihat Beye söz verdim, veremem.” dedi. Kurtuluş TUNCER adlı bir profesörün kendisinin tavlası vardı. Ondan zarlarını istedim, o da “Nihat Beye söz verdim, kusura bakma veremem.” dedi. Tekrar oyunun başına geçtiğimde bu sefer Nihat Bey benimle dalga geçmeye ve sayıları da almaya başladı. Etrafımızdaki seyirciler de benimle alay etmeye başladılar. Zarları inceledim. Hepsinin köşeleri törpülenmiş, zarlar köşesiz ve yuvarlak hale gelmişti.

Meğer Nihat Bey bu yuvarlak zarlara güveniyormuş ve tavlayı, zarları bana vermemeleri hususunda söz almış. Tavlada maç 3-0 olmuş, Nihat Bey maçı almak üzereydi, pulları toplayarak Ben "mars" oluyordum, yani 2 sayı veriyordum. Böylece Nihat Bey 2 sayı alacak, maçı bitirecek ve beni yenmiş olacaktı. En son durumda onun 3 ve 1 hanelerinde 2 pulu kalmıştı. Ben "Şimdi sen 2-1 atacaksın, tavlada 1 pulun kalacak oyun "mars" olmayacak, sen 4-0 olacaksın ben de seni 4-0 dan 5-4'le yeneceğim." dedim. Öyle de oldu. O, 2-1 attı, oyun 4-0 oldu ve ben büyük bir gayret ve şansla maçı 5-4 aldım. Tabii benim çenem açıldı. Nihat Beyin 1 hafta zar köşesi törpülemesi boşa gitmiş oldu. Nihat Bey, bir daha bana maç teklif etmedi. Bu olayın Tıp Fakültesinde okuyan kızıma bir zararı olmadı. Nihat Bey bu noktada centilmenliğini gösterdi.

Yukarıda sözünü ettiğim gibi, Yumurtalık çok güzel kamp yapmaya çok uygun bir yerdi. Sonradan oraya "bungolow" tipi küçük binalar yaptık, bunların içine klimalar koyduk ve böylece burayı nispeten lüks bir hale getirdik. Her gün iddialı masa tenisi maçları da yapardık. Masa tenisinden de epeyce bira içtim.

Burası, yukarıda değindiğim gibi çok güzel bir kamp yeriydi. Yumurtalıkta bir yüksek okul yapılınca buranın idaresini o okula vermişler. Aslında burada bir İngilizce eğitimi veren yaz okulunun yapılması, tepelik yerlerin teraslandırılıp buralara turfanda meyve

ağaçlarının dikilmesi çok uygun olurdu. Yöneticilerimiz buraya sadece bir Su Ürünleri Yüksek Okulu binası yapmakla yetindiler. Oysa bir İngilizce Yaz Okulunda gençler hem denizden yararlanabilir hem de İngilizce öğrenirlerdi.

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ EMEKLİ ÖĞRETİM ÜYELERİNİN DİNLENME SALONU

Üniversitenin ilk yıllarında Sosyal Tesislerde çorbasına king oynardık. Bu king partileri de eğlenceli olurdu. O zamanlar kaloriferler henüz çalışmıyordu. Dolayısıyla sıcak çorba çok hoşumuza giderdi. Tabii kaybedenler kazanla gelen çorbanın parasını öderlerdi.

Emekli olduktan, çeşitli meyvelerle bahçe kurma işleriyle uğraştıktan, Sütçü İmam Üniversitesinde çalıştıktan sonra yapacak pek bir işim kalmamıştı. Benim gibi emekli olan Üniversitemizin kurucu Rektörü Prof. Dr. Mithat ÖZSAN, yardımcısı Prof. Dr. İbrahim GENÇ, Eski Ziraat Fakültesi Dekanı Hüseyin ÖZBEK, Ziraat Fakültesi Ekonomi Bölümü Emekli Başkanı Prof. Dr. Oğuz YURDAKUL, Tarla Bölümünden Emekli Prof. Dr. Tuncay TUKEL, Bitki Koruma Bölümünden erken emekli Prof. Dr. Faruk ÖZGÜR, Ç. Ü. Genel Sekreteri Adnan TİBET, Ziraat Fakültesi Sekreteri Mehmet TANRIVER ve Adana Ziraat Okulu Emekli Müdürü Ülken NECİOĞLU ile bir briç grubu kurmayı önerdim. Grubun adı "Ç. Ü. Briç Grubu" idi. Arkadaşlar öneriyi memnunlukla kabul

ettiler. Haftada üç gün öğleden sonraları toplanıyor zevkle briç oynuyorduk. Sonradan Gruba Tıp Fakültesinden Yunus Emre EVLİCE de katıldı. Bilindiği gibi, briç yaşlılarda beyni çalıştırarak Alzheimer'ı önleyen bir spordur. Böylece emeklilik günlerimizi geçirecek eğlenceli bir meşgale bulmuştuk. Mektepliler grubu adını verdiğimiz Fen Fakültesi öğretim üyelerinden bir grup da arada sırada gelir briç oynarlardı. Bizim briç partileri, Rektör seçilen Yalçın KEKEÇ zamanına kadar sürdü. Prof. Dr. KEKEÇ bizim briç salonunun duvarını yıktırdı ve dolayısıyla bizim briç partileri de son buldu. Bunun üzerine biz de D.S.İ. nin tesislerinde ve Hekimköy Sosyal Tesislerinde toplanmaya başladık. Prof. Dr. KEKEÇ'in yerine seçilen Prof. Dr. Alper AKINOĞLU Öğretim Üyeleri için bir dinlenme ve toplantı salonu yaptırdı ve bizim orada toplanmamıza izin verdi. O salonda çok güzel günler geçirdik. Emekli öğretim üyeleri için böyle bir salon gerçekten gerekliydi.

Prof. Dr. AKINOĞLU'ndan sonra Üniversitemizin başına gelen Prof. Dr. Mustafa KİBAR salona koltuklar, sandalyeler alarak salonu güzelleştirdi. Gerek Alper ve gerekse Mustafa Beye bu davranışları için müteşekkiriz. Bu arada Adnan TİBET ve Mehmet TANRIVERDİ arkadaşlarımızı kaybettik. Adnan Bey tek başına yaşadığı evinde banyo sonrası kalp sektesinden öldü. İsim hafızası çok mükemmel olan, dostu, ahbabı çok olan bir arkadaşımızdı. Üniversitemizin kuruluşundan beri aralıksız kendisiyle çalışmıştık. Kendisine Tanrıdan

rahmet diliyorum. Bu arada Ziraat Fakültesi Sekreteri Mehmet TANRIVERDİ'yi de kaybettik, kendisine rahmet diliyorum.

ÖLÜM VAKASI

O gün emekli öğretim üyeleri lokalinden erken çıktık. Hava kararmak üzereydi. 4 yol ağzına gelince kırmızı ışıkta durduk. Yeşil ışık yanınca yavaş yavaş ilerledik 10 m kadar gitmiştik ki yukarıdan, üniversiteden hızla gelen bir araba bizim arabaya hızla çarptı. Bizim araba sağ taraftaki tretuara çarptı. Şoför kafasını şiddetle ön cama vurdu ve bayıldı. Benim emniyet kemerim bağlıydı. Sağ kolumla arabanın askısına sıkı sıkıya tutunmuştum. Bana bir şey olmadı. Yalnız biraz sersemlemiştim. Trafik polisleri bizi Üniversitenin Balcalı Hastanesi'ne götürdüler. O arada kızım, Dr. Canan ERSÖZ geldi ve beni ve şoförü birer odaya yatırdılar. Bende yaralanma, kırılma gibi bir şey yoktu. Şoför hala baygındı. Sabahleyin o da kendine geldi. Emniyet kemeri yüzünden bana bir şey olmamıştı. Tretuvarlar olmasaydı araba çam ağaçlarına çarpıp parçalanacaktı ve bizde ağır yaralanacak belki de ölecektik. Kazayı ucuz atlatmıştık. Şoför üç aylık rapor almıştı.

90. yaş günümde Bölümüm bana sürpriz hazırlamıştı. 13 Şubat 2020 tarihinde Bölüm Başkanımız Prof. Dr. Sevgi PAYDAŞ KARGI'nın ince bir düşüncesiyle bütün Bölümü bu kutlama için Sosyal

Tesislere getirmesi beni çok mutlu etti. Prof. Dr. PAYDAŞ KARGI'ya bu ince düşünüşü için çok teşekkür borçluyum.

KORONAVİRÜS GÜNLERİ

Bir yılı aşkın bir zamandır Çin'de çıkan ölümcül bir virüsün esiri olduk. Çok küçük bir mikrobun bütün dünyayı etkisi altına alması ve dünyada milyonlarca, Türkiye'de on binlerce kişiyi öldürmesi inanılacak bir şey değildi. Çeşitli milletler bu virüse karşı aşı geliştirmeye çalıştılar. Virüsün çıktığı Çin aşıyı da çabuk buldu ve hızlı bir aşı üretimine başladı. Türkiye bu virüsle savaş işini beceremedi. Almanya'da iki bilim insanımızın bulduğu aşıdan da alamadık. Aşı pahalıydı. Belki de parasızlıktan 84 milyon insanımıza yetecek aşıyı temin edemedik. Her gün yüzlerce insanımız virüsten ölüyor. Hastanelerimizde yoğun bakım yatağı kalmadı. Çok şükür biz 65 yaş üstü insanlar öncelikli olarak aşılandık. Benim grip, zatürre ve kovit-19 aşılarımı kızım Prof. Dr. Canan ERSÖZ organize etti. Bence biz yaşlılar yerine gençlere aşı yapılsa daha iyi olurdu. Zira biz 80-90 yıl yaşayarak hayatın tadını çıkarmıştık. Bu arada virüslü hastalarla uğraşan onlarca tıp uzmanının ölümüne de çok üzülüyorum. Halkımız da virüse yakalanmamak için gerekli önlemleri almıyor. Biz 65 yaş üstü insanları korona mahkumları olduk. Bir yıldan fazla zamandır sokağa çıkmadım. PAYDAŞ KARGI'da virüse yakalandı fakat hastalığı nispeten kolay atlattı, biraz

iyileşir iyileşmez işinin başına döndü. Bu bakımdan kendisini çok takdir ediyorum.

SON SÖZ

Hemen hemen bütün Türk meyvecilerinin ortak bir sloganı vardır. O da Türkiye'nin bir meyve cenneti olduğudur. Cumhuriyetimizin Kuruluşundan beri ülkemizde pek çok meyveci uzman yetişmiştir. Bugün için Karadeniz kıyılarında fındık ve çayda; Malatya'da kayısıda; Ege'de incir ve üzümde; Güney Doğu Anadolu'da antepfıstığında; Türkiye'nin pek çok yerinde cevizde; Antalya, Mersin ve Adana'da muzda; Türkiye'nin hemen her yerinde ve özellikle Silifke, Anamur ve Sultanhisar (Aydın)'da çilekte; kirazda hemen hemen bütün Türkiye'de; Eğirdir ve Isparta'da elmada yetiştiricilik ve kalitede Dünyada ön sıralardayız. Bu örnekleri çoğaltmak olasıdır. Ben MAYZEM gurubu üyesi ve özellikle Akdeniz ve Yakın Doğu ülkeleri antepfıstığı araştırmaları sorumlusu olarak Yunanistan, İtalya, Fransa, İspanya, Fas, Tunus, Cezayir, Mısır, Lübnan, Suriye, Irak, İran, Pakistan ve Afganistan'ın alanlarını inceleme fırsatı buldum. Ayrıca Şili'de ceviz; İspanya (Murcia)'da kayısı yetiştiriciliklerini tartışma şansını yakaladım. Memnuniyetle belirtmeliyim ki Türkiye'deki meyvecilik potansiyeli bunların hiç birinde yoktur. Türk yetiştiricilere yardım edildiği takdirde meyve üretiminde Türkiye Hollanda'yı geçer.

ÖZBEK'e göre, dünyada yetişen meyve türleri sayısı 153'tür. Bunların 85 tanesi tropik, 53 tanesi soğuk ve ılıman iklim bölgelerinde yetişmektedir. Ülkemizde yetişen meyve türü sayısı ise 75'in üstündedir. İşte bu nedene Türkiye'ye bir meyve cenneti gözüyle bakıyoruz. 33 tropik ve subtropik meyve türlerinden bazılarının Akdeniz Üniversitesinde yetiştirilmesi başarılmış ve bazılarının yetiştirilmesine gayret edilmektedir. Ayrıca Akdeniz Bölgesinde normal koşullarda yetişemeyecek mavi üzüm (blueberry) yaban mersini gibi, katma değeri yüksek meyvelerin yapay ortamlarda yetiştirilmesine başlanmış bulunmaktadır.

20 bin dekar araziyi Adana Ziraat Fakültesi için istimlak ettik. Bunu yaparken amacımız, bu araziyi katma değeri yüksek turfanda meyve bahçeleriyle donatmaktı. İlk atılımda 2 000 dekar turunçgil bahçesi kurduk. Sonralar zeytin, şeftali, nektarin, yeni dünya, nar vb. bahçeleri kurduk. Sonraları işçi noksanlığı yüzünden bu bahçeler kurudu. Yaklaşık 15.000 dekar araziye yeni fakülte binaları, yollar yapıldı. Şimdiki halde Ziraat Fakültesinin elinde 5 000 dekar arazi kalmış bulunuyor. Çukurova katma değeri yüksek turfanda mandarin yetiştirilmesine uygun bir bölgedir. Son yıllarda yeni bazı turfanda meyveler geliştirilmiştir. Yapılacak iş, bunlarla bu 5 000 dekarlık araziye örnek bahçeler kurmaktır.

Cumhuriyetimizin ilk yıllarında nüfusumuz 13 milyondu. Yetiştirdiğimiz meyveler bu 13 milyon

insanımıza bol bol yetiyordu. Şimdi nüfusumuz 84 milyon oldu. Yetiştirdiğimiz meyveler bu kadar insanımıza bol bol yettiği gibi yurtdışına ihraç ediliyor.

Eskiden diken bile yetişmeyen bazı bölgelerimizde çilek, badem yetiştiriliyor. Eskiden ülkemizde, yetişmeyen bu meyveler artık ihraç edilecek düzeylerde yetiştiriliyor.

Bütün temennim üniversitemizin kalan arazilerinde katma değeri yüksek turfanda meyvelerin yetiştirilmesidir. Üniversitemiz Çukurova'ya ve Akdeniz bölgesine örnek olmalıdır. POZMER Toroslarda meyve yetiştiriciliğine örnek olmaya devam etmektedir.

Fakültemizin bahçe bölümünde gerek akademik personel gerek sera, gerek sulama bakımlarından büyük potansiyel vardır. Öncelik, bu potansiyelin iyi kullanılmasıdır. Eksik olan işçidir. Yönetimin buna mutlaka çare bulması gerekir.

POZMER çevreye, üniversitemize layık bir şekilde örnek olmaktadır. Benzer bahçelerin, katma değeri yüksek ılıman iklim meyveleriyle kurulması gerekir.

SON KAZA

Bilimsel faaliyetlere evden devam ediyorum. Fakültedeki eski çalışma arkadaşları ve öğrencilerimle; POZMER Müdürü iken Semih TANGOLAR, Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Dekanı Salih KAFKAS, Bahçe Bitkileri Öğretim Üyeleri Sevgi PAYDAŞ KARGI, Ebru KAFKAS, Ali

KÜDEN ve diğer arkadaşlarla telofonla temaslarım sürüyor. Ayrıca Nizip'teki antepfıstığı yetiştiricisi Kasım BOLER ve Kahta'daki badem yetiştiricisi M. Sena YILDIRIM ile sürekli temas halindeyim. Pandemi nedeniyle sürekli evdeyim ve meyvecilikle geçen yaşamımın anılarını yazıyorum. Evde düşmemeye ve bir yerimi kırmamaya gayret ediyorum. Yeteri kadar ölümcül kaza geçirdim. Fakat o kadar dikkat etmeme rağmen evin içerisinde dördüncü kez düştüm. Başıma dikiş atıldı. Kızım Canan benimle çok ilgilendi. Damadım Reha'da ilgisini esirgemedi. Eve bir kamera sistemi kuruldu. Şimdi devamlı kontrol altındayım. Oğlum Sinan'la gelinim Gülşen benim her şeyimle devamlı ilgilenirler. Hepsine teşekkür borçluyum. Bu koşullarda gidebileceğimiz yere kadar gideceğiz. Hayırlısı olsun1

TÜRKİE'DE İLK BENİM YAPTIĞIM İŞLER

-Çiçek tomurcuğu oluşumunun renkli olarak gösterilmesi,

-Oto radyografi (makro-mikro),

-Meyve ağaçları ve çilekleri köklerinin toprakta dağılımının radio izotoplarla gösterilmesi,

-Meyve ağaçlarının tomurcuk ve tohumlarında doğal hormonların analizlenmesi,

-Frigo çilek fidesi yetiştiriciliği,

-Türkiye'de ilk modern çilek yetiştiriciliği,

-Çileklerin çift tünel altında yetiştirilmesi,

-Türkiye'de ilk modern badem yetiştiriciliği,

-Türkiye'de bodur elma yetiştiriciliği,

-Türkiye'de nektarin yetiştiriciliği,

-Ortahisar'da modern muhafaza depoculuğu,

-Antepfıstığında damla sulama,

FOTOĞRAFLAR

İlkokul Mezuniyet Hatırası

Kardeşler (Soldan Nurettin Kaşka, Mustafa Kaşka, Mehmet Kaşka)

Denizli İsmet İnönü Lisesi

Tavla Partileri

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde Arkadaşlarla

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde Anatomi Dersinde

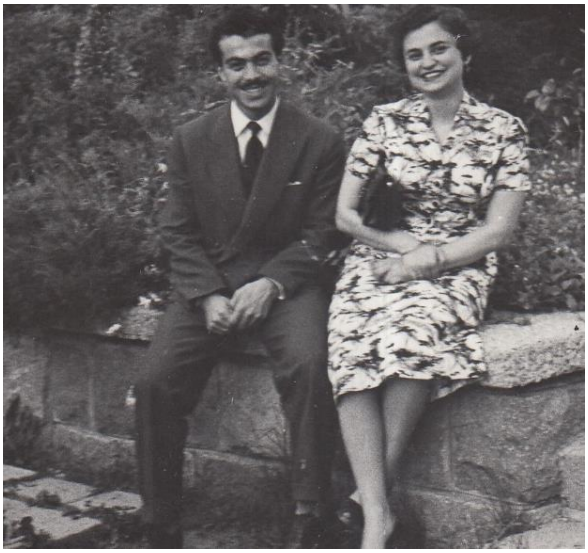

Nurettin KAŞKA ve Servet KAŞKA

Manisa Beydere'de Stajyerler ve Müdür

Yedek Subaylık

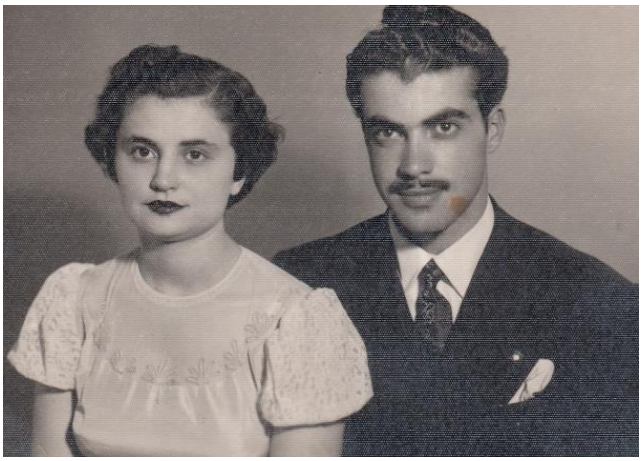

Servet Kaşka ile Nişan Fotoğrafı

Nişan Aile Fotoğrafı

Nurettin Kaşka ve Ailesi

İngiltere Harwel Atomik Enerji Merkezi'nde

Ankara Radioizotop Kursunda Kursiyerlerle

Norveçli Profesör ile Radioizotop Kokteylinde

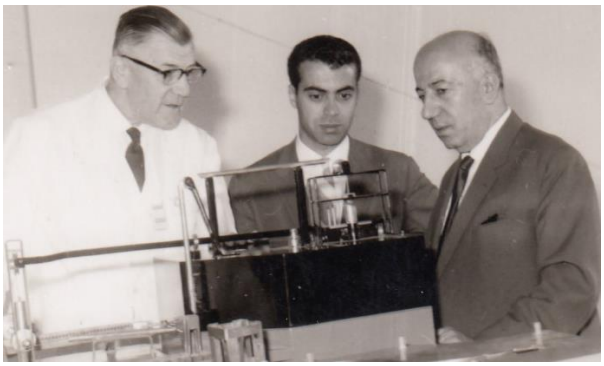

Tahran'daki Türk Büyükelçisi ile CRİNAS'ta

Tahran'da Dr.Smith İle

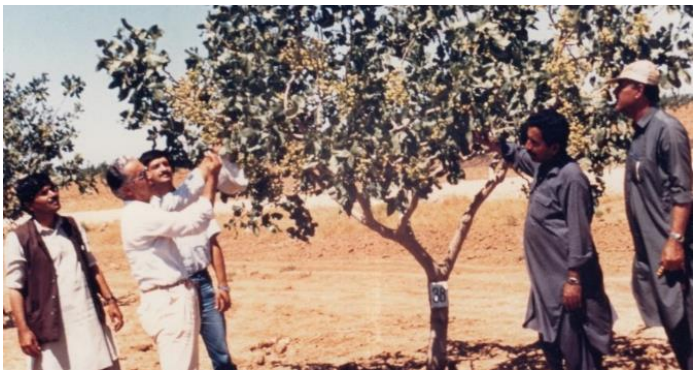

Pakistanlı Stajyerlerle Antepfıstığı Bahçesinde

Paris’te Toplantıda

Almanya’da Hohenheim Üniversitesi’nde

Ürgüp/Ortahisar Limon Deposunun Açılış Konuşması

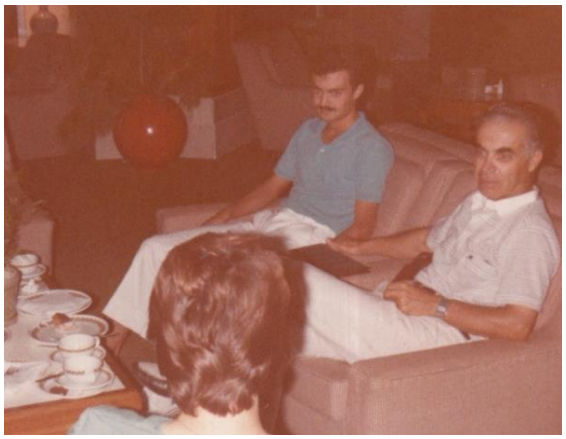

İslamabat'a Oğlum Sinan'ın Ziyareti

Oğlum Sinan'ın Nikah Töreninden

İzmir/Ege Üniversitesinde Doçentlik Merasimi

Poz-Mer İstasyonunda

Poz-Mer de Stajda

Poz-Mer’de Asistanlarla

Bağdat’ta bir meyve bahçesinde

Alman Profesörle Alata'da

Şili'de Yeni Kurulmuş Bir Ceviz Bahçesinde

Silifke'de Çilek Denemesi

Nur-Met Badem Bahçesinde

Nur-Met Badem Bahçesinde/Şanlıurfa

Şanlıurfa Valisinin Türkiye'deki İlk Modern Badem Bahçesini Ziyareti

Yalova'da FAO Toplantısında

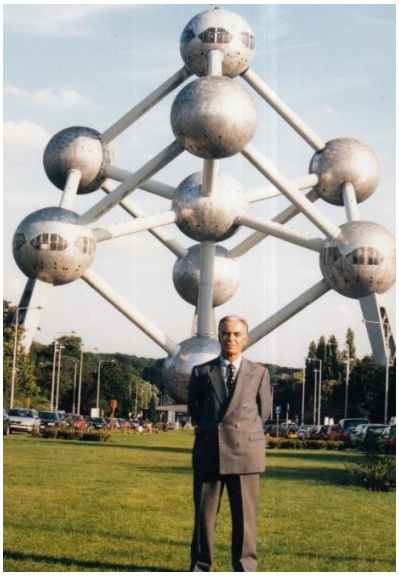

Belçika'da Bahçe Bitkileri Kongresinde

Ziraat Fakültesi Dekanlığı

Çukurova Üniversitesi Öğretim Üyeleri İle

Ç.Ü.Bahçe Bitkileri Bölümü Öğretim Üyeleri ile

Prof. Dr. Mithat ÖZSAN ile

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. AK, B.E. "Değişik Pistacia Türlerine Ait Çiçek Tozlarının Antepfıstıklarında Meyve Tutumu ve Meyvelerin Kaliteleri Üzerine Etkileri" Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.
2. Atlı, S. 1995."Önemli Bazı Antepfıstığı Çeşitleri İçin Gaziantep ve Çevresindeki Erkek Tiplerin Seçilmesi" Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
3. Durgaç, C.2001. "Sakıt Kayısılarının Seleksiyonu, Meyve Büyüme Durumları ve Sakıt Vadisinin Soğuklama Süresinin Belirlenmesi" Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.
4. Eltez, M., D3. Niğde Yöresinde Üstün Özellikli ve Özellikle Meyve Periyodisitesi Göstermeyen Amasya Elma Tiplerinin Seleksiyonu (Doktora Tezi Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü Basılmamış)
5. Nikpeyma, Y. 1995."Antepfıstığında çeşitli pistacia anaçlarıyla fidan yetiştirme süresini kısaltma üzerinde araştırmalar" Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.
6. FAO,1990. Proceeding of the "Expert Conultation on the Promotion of Nut Production in Europe and Near East Regions. Yalova, Turkey, 19-22 June, 1990.
7. Hartman, H.T.ve D.L.Kester Çevirenler Kaşka, N. Ve Yılmaz M.1974. Bahçe Bitkileri Yetiştirme Tekniği. A.Ü.Basımevi. 610 sayfa.

8. Kaşka, N., A.Yazgan, M.Pekmezci, O.Konarlı ve O.Yalçın, "Çileklerde Değişik Yaz ve Kış Dikim Zamanlarının Turfanda Çilek Üretimi ve Derim Üzerine Etkileri. TÜBİTAK, TOAG. Yayın No. 417. TOAG Seri No. 88-90 Sayfa.
9. Kaşka, N., A.B.Küden, L.Ferguson ve T.Michailides, 1995. First International Symsposium on Pistachio Nut. Acta Horticulturae No. 419.
10. Kaşka, N.1997. Türkiye'de Elma Yetiştiriciliğinin Önemi Sorunları ve Çözüm Yolları. Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü. 1-12.
11. Kaşka, N.1998.Sweet Chrerry Growing on the Taures Mountains of Turkey Proc. Third Int.Cherry Symp. Acta Hort. 468: 753-756.
12. Kaşka, N., 2001. Türkiye'nin Sert Çekirdekli Meyvelerde Üretim Hedefleri Üzerine Öneriler. 1. Sert Çekirdekli Meyveler Sempozyumu. Bildiriler. Atatürk Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü. Yalova, 1-16.
13. Kaşka, N.1998. Advanced Course. Production and Economics of crops. Adana, (Turkey). Organized Agronomic Institute of Zaragoza. (CIHEAM-IAMZ)
14. Kargı, S. P., 1988."Çileklerde çiçek tomurcuğu oluşumu ve buna gün uzunluğu, sıcaklık ve azot düzeylerinin etkileri üzerinde araştırmalar" Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.
15. Kaşka, N.2001. Almond and Pistachia Production in the Mediterranean Contries Cahiers options Mediterraneene. CIHEAMS Volume 56. XI. Grempo

Seminar on Pistachios and almonds. Harran University, Şanlıufra, Turkey.
16. Kaşka, N.2019. Meyveciliğin Gelişmesi Konusunda Çukurova'ya ve Türkiye'ye yapılan hizmetler. Çukurova Üniversitesi Basımevi. Adana.
17. Küden, A.B."Subtropik İklim Koşullarında Şeftali ve Nektarin Tomurcuklarında Dinlenme ve Bunun Kesilmesi Üzerinde Araştırmalar" Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.
18. Molish, H.1950. Bahçeciliğin Teorileri Olarak Bitki Fizyolojisi. Çeviren. S.Özbek. Tan Matbaası, İstanbul.
19. Onur, C. Ve N.Kaşka, 1985. Akdeniz Bölgesi Narlarının (*Punica granatum* L.) Seleksiyonu. Turkish .Agri.For.D.2, 1: 25-33.
20. Özbek, S.1979. Genel Meyvecilik, Ç.Ü.Ziraat Fakültesi Yayınları, III. Adana.
21. Özdemir, E. 1992."Komul Alanlarda Çilek Yetiştiriciliğinde Erkencilik, Verim Ve Kalite Üzerine Solarizasyon, Fide Materyali Yetiştirme Ortamı Ve Yüksek Plastik Tünellerin Etkileri" Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.
22. Paterson, A.B.ve Stevens, R.G.Çevirenler: Kaşka, N. Ve S.Serçe, 2016. Meyve ve Ağaçlarının Beslenmesi. Selin Ofset. Mer
23. Polat, A. 1990. "Yenidünyaların [Eriobotrya japonica Lind.] Daldırılma, çelik ve farklı anaçlarda değişik aşı yöntemleri ile çoğaltılmaları üzerinde

araştırmalar" Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.
24. Paydaş, S.and N.Kaşka.1993. Investigations on the Adaptations of Some Lov.Chill Apricot Cultivars İn Adana (Turkey) Ecodogical Conditions. Acta Hort.384: 123-133.
25. Tareen, M.R., Kakarr, M.A.1989. Report on the truing course on the nut production Held in Adana/Turkey for April 1989. Sponsored by FAO under the PAK/83/604.
26. Türemiş, N. 1988."Çileklerde Ova ve Yayla Koşullarında Kol Bitkisi Üretimi Üzerinde Araştırmalar" Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.
27. TÜBİTAK, 1979. Akdeniz Bölgesi Bahçe Bitkileri Yetiştiriciliğinde Sorunlar Çözüm Yolları ve Yapılması Gereken Araştırmalar Simpozyumu. 9-13 Nisan.TÜBİTAK Yayınları. No.501. TOAG Seri No. S.99-103.
28. Yıldız, A., 1995. "Bazı Yerli ve Yabancı Kayısı Çeşitlerinde Melezleme Islahı Üzerine Araştırmalar" Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.

1
Ulusal
Platin Elma
Ödülleri
Elma Dusyeni Ödülü
Prof. Dr. Nureddin KAŞKA